

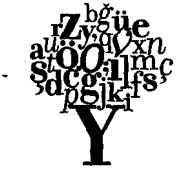
N. V. Yeliseyeva

Yakın Çağlar Tarihi

Fransızcadan çeviren
Özdemir İnce

2. basım

Yordam Kitap

YORDAM KİTAP

Eserin Önceki Basımı:
1978, Konuk Yayınları, İstanbul

YAKIN ÇAĞLAR TARİHİ

N. V. Yeliseyeva

Fransızcadan Çeviren
Özdemir İnce

Yordam Kitap: 72 • **Yakın Çağlar Tarihi** • N. V. Yeliseyeva • ISBN-978-9944-122-69-6
Çeviri: Özdemir İnce • *Kitap Editörü*: Tekin Özertem • *Düzeltme*: Selin Akgül
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni*: Gönül Göner
Birinci Basım: Nisan 2009 • *İkinci Basım*: Ekim 2010 • *Yayın Yönetmeni*: Hayri Erdoğan

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti.
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 Fax: 0212 528 19 09
www.yordamkitap.com info@yordamkitap.com

Baskı: Pasifik Ofset
Baha İş Merkezi
Haramidere - İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

YAKIN ÇAĞLAR TARİHİ

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM: 1
17. Yüzyılda İngiltere'de Burjuva Devrimi 9

BÖLÜM: 2
Hindistan'ın İngilizler Tarafından Bağımlılaştırılması.
İngiltere'de Sanayi Devriminin Başlangıcı 26

BÖLÜM: 3
Kuzey Amerika'da Bağımsızlık Savaşı 33

BÖLÜM: 4
Avrupa'da Feodal Sistem.17. Yüzyılın Ortasından
18. Yüzyılın Ortasına Kadar Fransa 44

BÖLÜM: 5
18. Yüzyılda Fransa'da Burjuva Devrimi (1789-1794) 49

BÖLÜM: 6
1794'ten 1815'e Kadar Avrupa 81

BÖLÜM: 7
Viyana Kongresi. Kutsal İttifak.
19. Yüzyılın 20'li Yıllarında Devrimci Hareketler 96

BÖLÜM: 8
1815'ten 1848'e Kadar Fransa 100

BÖLÜM: 9
1815'ten 1848'e Kadar İngiltere 105

BÖLÜM: 10
Ütopik Sosyalizm (Saint-Simon, Fourier, Owen) 113

BÖLÜM: 11
Bilimsel Sosyalizmin Doğuşu. 1848'den Önce Marx ve Engels 118

BÖLÜM: 12
Fransa'da 1848 Devrimi 130

BÖLÜM: 13
Almanya'da 1848 Devrimi 137

BÖLÜM: 14
Çok Uluslu Avusturya İmparatorluğunda 1848 Devrimi 145

BÖLÜM: 15
Kırım Savaşı. 1805'ten 1870'e Kadar İngiltere ile Hindistan 152

BÖLÜM: 16
Kuzey Amerika'da İç Savaş 161

BÖLÜM: 17
17. Yüzyıldan 19. Yüzyıla Kadar Çin 175

BÖLÜM: 18
İtalya'nın Birleştirilmesi 181

BÖLÜM: 19
Almanya'nın Birleştirilmesi 187

BÖLÜM: 20
Kuruluşundan 1870'e Kadar Birinci Enternasyonal 193

BÖLÜM: 21
Yakın Çağlar Tarihinin İlk Döneminin Özeti 200

BÖLÜM: 22
Fransa-Prusya Savaşı. Paris Komünü 208

BÖLÜM: 23
19. Yüzyılın Sonunda ve 20. Yüzyılın Başında Almanya 225

BÖLÜM: 24
19. Yüzyılın Sonunda ve 20. Yüzyılın Başında İngiltere 239

BÖLÜM: 25
19. Yüzyılın Sonunda ve 20. Yüzyılın Başında Fransa 253

BÖLÜM: 26
19. Yüzyılın Sonunda ve 20. Yüzyılın Başında Güney ve Batı Slavları ... 263

BÖLÜM: 27
19. Yüzyılın Sonunda ve 20. Yüzyılın Başında
Amerika Birleşik Devletleri 277

BÖLÜM: 28
19. Yüzyılın Sonunda ve 20. Yüzyılın Başında Çin 293

BÖLÜM: 29
İşçi Hareketi ve II. Enternasyonal 302

BÖLÜM: 30
Kapitalizmin En Yüksek ve Son Aşaması Emperyalizm 309

BÖLÜM: 31
19. Yüzyılın Sonunda ve 20. Yüzyılın Başında Uluslararası İlişkiler ... 316

BÖLÜM: 32
1914–1918 Birinci Dünya Savaşı 325

BÖLÜM: 1

17. YÜZYILDA İNGİLTERE'DE BURJUVA DEVRİMİ

1. İngiltere'nin Artan Önemi ve Hollanda'ya Karşı Savaşı. 17. Yüzyılın İlk Yarısında Tarım ve Sanayi

Hollanda ve İngiltere

16. yüzyılda, büyük coğrafi keşiflerin sonunda, en zengin devletler İspanya ile Portekiz idi. Büyük sömürgeler kazanmışlar ve buralardan da büyük miktarlarda altın ele geçirmişlerdi. İspanya ile Portekiz büyük ülkelerdi, kara ordularının korkunç bir gücü vardı; donanmaları ise bütün denizlere egemendi. Bununla birlikte, üstünlükleri uzun süre devam edemedi, bir süre sonra karşılarına tehlikeli bir rakip çıktı: Hollanda Cumhuriyeti.

16. yüzyıl burjuva devriminden sonra, Hollanda'nın ekonomik gelişimi kendini hemen hissettirdi. Ticaret alanında dünyanın en önde gelen devleti durumuna geldi ve son derece zengin sömürgeler ele geçirdi.

İmalathane üretimi özellikle Hollanda'da gelişti. Hollanda'nın ince dokumaları ve yünlüleri bütün dünyada ün kazanmıştı. Bütün ülkelerde deniz ulaşımı imtiyazını ele geçiren Hollanda, hemen hemen bütün dünya ticaretini denetlemeye başlamıştı. Bu sıralarda, her yerde, "deniz hamalları" adıyla anılıyorlardı. Hollanda'nın üstünlüğü tartışmasız bir biçimde yerleşmiş görünüyordu; ama denizlerdeki bu üstünlüklerini uzun süre koruyamadılar. Bir süre sonra, "deniz hamalları" denizlerdeki bu ayrıcalıklarını "deniz köpekleri" lakabıyla anılan İngiliz korsan-tüccarlarına kaptırdılar.

Savaşlar, korsanlık, zenci köle ticareti, sömürgelerin soyulması İngiliz burjuvazisini iyice zenginleştirmişti.

17. yüzyılın ortalarına doğru İngiltere'de, sanayi, tarım ve ticaret olağanüstü bir gelişim gösterdi. Zengin ve güçlü bir burjuva sınıfı doğdu. Ne var ki bu gelişim, meslek loncaları, İngiltere'nin büyük bir kesimini kapsayan geri kalmış feodal tarım ve krallığın mutlak iktidarı tarafından ayrı ayrı engellenmekteydi.

Sanayi

Krallık tarafından korunan ve feodal yapısı yüzünden sanayinin gelişimine köstek olan meslek loncaları, İngiltere'nin büyük kentlerinde sanayinin ilerlemesini önlüyordu. Ülkenin güney ve doğusunda, zanaatlarda ve başta yünlü dokumacılığı olmak üzere imalathane üretiminde (manifaktür) önemli gelişmeler görülüyordu. Manifaktür sözcüğü Latince "manus" (el) ve "factum" (yapılmış, imal edilmiş) sözcüklerinden gelir. **Atölyeler, ücretli işçiler çalıştıran, üretimin daha çok elle yapılması nedeniyle, işlerin makineler tarafından yapıldığı fabrikalardan ayrılan sanayi kuruluşlarıdır.**

Yünlü kumaş imalathaneleri büyük bir işçi kesimini kapsamakta ve bunların büyük bir çoğunluğu da evlerde çalışmaktaydı. Bu sanayinin gelişimi büyük miktarda ham madde gerektirdiğinden, bunun sonucu olarak koyunculuk da gelişmekteydi.

Tarım, Köylüler ve Büyük Toprak Sahipleri

İngiltere'de toprak köleliği, 15. yüzyılda büyük köylü ayaklanmalarının sonucu olarak kaldırılmıştı. Aşağı yukarı angarya da ortadan kalkmış gibiydi. Ülkenin güneydoğusunda, haraç mükellefi köylülerin yanı sıra, yeni bir köylü kesimi oluştu: Yeoman'lar adı verilen bağımsız mülk sahipleriydi bunlar. Tarım işçilerini kullanan, komşularına altından kalkamayacakları borçlar vererek onları boyunduruk altına alan büyük köylüler yavaş yavaş bu kesimden çıkmaya başladı. Yoksul köylüler, bu zengin Yeoman'ların "kuş tüyü yataklar"da yattıklarını, "bir ellerinin yağda, bir ellerinin balda" olduğunu söylüyordu.

O dönemde, ülkenin güneyinde, mülk sahiplerinin toprakları üzerinde acınacak bir hayat süren, ev yerine korkunç izbe ve kulübelerde yaşayan son derece yoksul köylüler vardı. Bu köylülere, yaşadıkları barınakların "cottage" (kulübe) İngilizce adından esinlenerek "cottager" (kulübeli) (rençper) adı verilmişti.

"Cottage" adı verilen konutlar, yontulmamış taşlardan ve çoğunlukla kerpiçten yapılıyordu. Çatıları kamışlar ve otlarla örtülüydü. Bacaları yoktu. Ocak dumanları, damlara açılan bir delikten dışarı çıkıyordu, içeride göz gözü görmüyordu. Yatak yerine, otla doldurulmuş çuvallar kullanılıyordu. Evcil hayvanlar da (bir çift koyun, küçük bir domuz) ev halkıyla birlikte yaşıyordu. Yoksul "rençperler" genellikle toprak sahiplerinin ya da zengin "yeoman"ların yanında tarım işçisi olarak çalışmaktaydılar.

İngiltere'nin güneydoğusunda, büyük toprak sahiplerinin çoğu gündelikçi işçi (çoğunlukla cottager'lar) tutuyor ve bu ücretli el emeğini kullanarak topraklarını işliyorlardı. Büyük feodal beylerden daha girişken olan bu mülk sahipleri, toprağın işlenmesini günden güne mükemmelleştiriyorlar ve hızla çoğalan kentlerin pazarlarında, büyük ölçüde tahıl ve hayvan satıyorlardı. Toprakları, feodal beylerin köylüler tarafından işlenen topraklarından daha çok ürün veriyordu. "Yeni Soylular" adı verilen bu mülk sahiplerinin hemen hemen hepsi ticaretle uğraşıyor ve imalathaneler kuruyorlardı. Beylerden daha çok burjuvaziye bağlıydılar. İngiltere'nin kuzey ve batısındaki genellikle geri kalmış bölgelerde yerleşmiş bulunan feodal beyler hayvancılıkla uğraşıyor ve hâlâ eski tarım yöntemlerini uyguluyorlardı. Birbirinden ayrı, dağınık topraklarda değişik ekimlerin nöbetleşe yapılması yöntemiydi bu. Köylüler hep birden ekin ekmek ve hasat kaldırmak zorundaydılar. Çünkü hasattan sonra, bu tarımsal topraklarda sürüler otluyordu. Yeni tarım yöntemlerinin uygulanması böylece engellenmiş oluyordu.

Kuzeydoğu İngiltere'nin geri kalmış bölgelerinde, köylüler, efendilerine vergi ya da kira ödemelerinin yanı sıra, onlardan izin almaksızın ne topraklarını satabiliyorlar, ne de miras bırakabiliyorlardı. Efendilerinin iznini ise ancak büyük bir para karşılığında elde edebiliyorlardı.

Büyük toprak sahiplerinin dağınık topraklarını, aradaki küçük tarlaları ele geçirerek birleştirme eğiliminin yaygınlaşması, köyleri gittikçe yoksulluğa boğuyordu. Topraklarından atılan köylüler serserileşiyor, bir lokma ekmek peşinde oradan oraya dolaşıp duruyorlardı. Yasalar, serserileri çok sert bir şekilde cezalandırmaktaydı: Bunların eti kızgın demirle dağlanıyor, derileri yarılıncaya kadar kırbaçlanıyorlardı.

Amansız bir yoksulluğa mahkûm bırakılan köylüler, dağınık büyük toprakların birleştirilmesine karşı başkaldırıp isyan ettiler. Özellikle 1640'tan itibaren köylü hareketi yaygınlaştı ve daha sonraki yıllarda gelişip önem kazandı.

Kuzey ve batının geri kalmış bölgelerinde, haraç veren köylüler, feo-

dal beylere ödedikleri vergilerden kurtulmak istiyorlardı. "Cottager"lar ise toprak edinmek umudundaydılar. Küçük toprak sahipleri yeoman'lara gelince, her şeyden önce vergileri indirmek, kırsal bölgelerde kamu ve adliye işlerini yürüten ve kolluk kuvvetlerini bizzat yöneten büyük toprak sahiplerinin keyfi eylemlerine bir son vermek istiyorlardı.

Kapitalizmin ekonomik gelişimi, kralın keyfi yönetimiyle engellenmekteydi. Geri kalmış bölgelerin feodal beyleri ve krallığa bağlı kilise tarafından desteklenen İngiliz kralları, atölye sahiplerine, tüccarlara, yeni soylulara haksız vergiler yüklüyorlar ve halk yığınlarını merhametsizce eziyorlardı.

2. İngiltere'deki Devrim Tohumları

Stuart'ların Zorba Saltanatı

1603 yılında, Tudor hanedanı sona erince, yakın akrabaları İskoçya Kralı Jack Stuart İngiltere tahtına çıktı. Feodal beyler tarafından desteklendiği için parlamentoya hiç önem vermiyordu. Kimseye danışmadan yeni vergiler koyuyordu. 1625 yılında, yerine tahta geçen I. Charles onun örneğini izledi.

Saray görevlileri, zengin kentlileri ve soyluları krala "hediye" ya da "gönüllü vergi" vermeye zorluyorlar, vermeyenleri ise hapishaneye gönderiyorlardı. Kral, sabun, şarap, kömür ve demirin üretim ve satışlarında kendisine inhisari imtiyaz (tekel) hakkı tanıdı. Daha sonra da bu haklarını zengin tüccarlara devretti. Bu tekeller, özellikle burjuva sınıfında büyük bir hoşnutsuzluğa sebep oldu.

Anglikan kilisesi I. Charles döneminde büyük bir güç kazandı; zaten bu kilisenin başı da kralın kendisiydi. Kilisenin geniş toprakları vardı ve köylülerin sırtına ağır yükümlülükler yüklemekteydi: Toprak kirası ve aşar (toprak vergisi).

Bu vergiler yaygın bir kızgınlığa sebep oluyordu. Anglikan kilisesine karşı yapılan her gösteri şiddetle bastırılıyordu.

Krallık yetkililerinin, Anglikan kilisesinin düşmanlarına karşı zalimce tutumlarının başlıca örneği, Doktor Bastwick ve arkadaşı Lilburne olayında görülür.

Doktor Bastwick, Anglikan kilisesi ve onun rahipleri aleyhine kitaplar yayınladığı için, krallık adliyesi tarafından hapse atılmıştı. Doktor Bastwick, kitaplarında, din adamlarını "şeytanın ortakları, kötü adamlar"

olarak nitelendiriyordu. Yapılan duruşmanın sonunda, halkın huzurunda, uzun bir bıçakla iki kulağını kesti cellat; sonra kızgın demirle yüzünü dağladı. Mahkeme, ayrıca Doktor Bastwick'i beş bin İngiliz lirası para cezasına çarptırdı ve ömür boyu hapse mahkûm etti.

Lilburne onu görmek için hücresine geldi. Küçük bir toprak sahibinin oğlu olan Lilburne, Londralı bir dokumacının yanında çıraklık yapmaktaydı. Bastwick'in ricası üzerine Hollanda'ya gitti ve doktorun hapishanede yazdığı eserini orada yayınlattı. Bunun sonucu olarak Lilburne 500 İngiliz lirası ödemeye mahkûm edildi. Hapishaneden parlamento binasına kadar uzanan yol boyunca kırbaçlandı; parlamentoda, boynunda ağaçtan ağır bir laleyle teşhir direğine bağlandı. Bu işkencelerin tümüne cesaretle karşı koydu; kralın ve kilisesinin despotizmini kınayarak halka seslenmeye devam etti.

Ağzını kapattılar. Bunun üzerine, cebinden halka seslenen bildiriler çıkarıp kalabalığa attı. Uğradığı ceza biçimi, Lilburne'un manevi gücünü kırmayı başaramadı. Krala ve taraftarlarına karşı, oy hakkının genişletilmesini isteyen ateşli bir kitap yayınladı. Bu kez, onu zincire vurup müebbet hapse mahkûm ettiler. Hücrede iki yıldan fazla kaldı ve özgürlüğüne ancak devrimin başlarında kavuştu. Mutlakiyet rejiminin sayısız kurbanlarından sadece birisidir Lilburne.

I. Charles meclisi dağıttı ve on bir yıl boyunca toplantıya çağırmadı. Mutlak iktidarı tekrar kurmak için yaptığı girişimler, burjuva ve yeni soylu sınıflarında öfkeyle karşılandı; ama krallık iktidarına karşı halk yığınlarının bağrında biriken öfke ve kin giderek kesin kararlılığa dönüşüyordu.

İngiliz Devriminin Kaynakları

Feodal beylerin zulmü, İngiltere'nin kuzey ve batısında tarımın ilerlemesini önlüyordu. Kral, çağını doldurmuş bu büyük toprak sahiplerini olduğu kadar, bütün yeni fikir ve eğilimleri boğan kiliseyi destekliyordu. Tekeller ve meslek loncaları yöntemi, sanayinin gelişmesini engelliyordu. Meclis artık toplantıya çağrılmıyordu ve burjuva sınıfının hiçbir siyasi hakkı yoktu. Atölye sanayisinin gelişimini sürdürmesi ve toprağın verimini artıracak yeni tarım yöntemlerinin uygulanması, bir devrim yapılmaksızın, mutlak monarşi yıkılmaksızın, saltanatın başlıca destekçileri olan feodal soylu sınıf ve Anglikan kilisesi bertaraf edilmeksizin olanaksızdı.

İngiltere'de Burjuva Devriminin Başlıca Evreleri

İngiliz devriminin tarihi üç döneme ayrılabilir: Birinci dönem, devrimin hazırlanması dönemi, meclisin toplantıya çağrıldığı 1640 yılından iç savaşın başladığı 1642'ye kadar uzanır. İkinci dönem, sınıf mücadelesinin doruk noktası olan ve 1642'den 1649'a kadar süren iç savaşı kapsar. Cumhuriyetin ilanı ve kralın halk önünde idamıyla son bulur. 1649–1658 arasındaki yılları içine alan üçüncü ve son dönem, cumhuriyet ve protectorat (burjuvazinin askerî diktatoryası) evresini kapsar. Bunu günümüz İngiltere'sinde de devam eden krallık rejiminin yeniden kurulması izler.

İngiliz burjuva devrimi, yeni soylular sınıfıyla ittifak halindeki burjuvazinin, feodal soylu sınıfa ve krallığın mutlak iktidarına karşı başlamış olan halk ayaklanmasının başına geçip iktidarı almasıdır. Burjuvazi, kralı tahttan indirdikten ve feodal beyleri yendikten sonra iktidarı ele geçirdi ve ticaretin, sanayinin ve kapitalist tarımın hızla gelişmesi için gerekli şartları kendisine oluştururken, halkın üzerindeki baskı ve sömürüsünü iyice pekiştirdi.

Devrim Öncesi (1640–1642)

Kralın 1640 yılı sonralarına doğru topladığı İngiliz parlamentosu neredeyse tamamen yeni soylular sınıfının temsilcilerinden oluşmuştu. Bu meclis, I. Charles'a, İskoçya'da başlamış olan isyanı bastırmak için gerekli olan parayı vermediği gibi, kralın niyetlerine şiddetle karşı çıktı. 12 yıl süren bu meclis "Uzun Parlamento" adını aldı. Bu meclis, kralın keyfi yönetiminin gayretkeş bakanı Strafford'un tutuklanması ve mahkeme huzuruna çıkartılmasında ısrarcı oldu. Londra'nın halk yığınları bu haklı isteği destekledi. 1640 yılında, büyük bir çırak, zanaatkâr ve işçi kalabalığı içeri girmekle tehdit ederek, krallık sarayını kuşattı. Londra sokaklarında, krallık birlikleriyle, halk kalabalığı arasında silahlı çatışma çıktı. Bunun üzerine kral, gözde adamını feda etti. Lord Strafford adaletin huzuruna çıktı ve idam edildi.

Londra halkının kaynaşma ve coşkunluğu kırsal bölge sakinlerine de sıçradı. Köylüler toprak kiralarını vermeyi reddediyor, beylere ait ormanlarda ağaç kesiyor ve lordların parklarında avlanıyorlardı. Bazı bölgelerde, silahlı köylüler bey konaklarını talan ediyor, yıkıyorlardı. Yeni soylular sınıfı, bu durum karşısında korkuya kapıldı ve Avam Kamarası, köylü hareketinin ezilmesi için emir verdi. Avam Kamarası, krala da karşı çıkarak, Meclisin üç yıl içinde toplanmaması durumunda, kralın izni olmaksızın toplanma hakkına sahip olduğunu belirten bir kanun yayınladı. Aynı zamanda, kral tarafından verilmiş olan tüm tekelleri iptal etti.

"Uzun Parlamento" kralı şu şartları kabule zorladı: Birincisi, ülkede egemen olan kilise, artık krala değil parlamentoya bağlı olacaktı; ikincisi, bakanlar, görüş ayrılığı olduğu zaman, kendilerini görevden alma hakkına sahip olacak parlamentoya eylemleri hakkında hesap vereceklerdi.

Bunun üzerine, I. Charles parlamentoyu yola getirmek gerektiğine karar verdi. İktidarına karşı gelenleri kışkırtanları tutuklamak amacıyla, bir sürü silahlı adamıyla birlikte Avam Kamarası'na gitti. Bazı milletvekillerinin tutuklanmasını emreden kral fermanı okunduktan sonra, bu kişilerin mecliste bulunmadıkları görüldü. I. Charles'ın deyimine göre, "kuşlar uçmuş"tu. "Kuşlar", City'e, yani başkentin ticaret hayatının toplandığı mahallesine sığınmışlardı: Depolar, tecimevleri ve bakanlar hep bu mahalledeydi. Zanaatkârlar ve gemi tayfaları milletvekillerinin savunmasını üstlerine almışlardı. Beş bin köylü ve küçük toprak sahibi, parlamentonun krala karşı verdiği mücadeleyi desteklemek üzere silahlanıp Londra yakınlarında toplandılar. İsyancıların şapkalarına parlamentonun politik haklarını destekleyen bildiriler iğnelenmişti. Böylece, kentlerin halk yığınları değil, kırsal bölge insanları da politik mücadeleye katılmış ve devrimci doğrultuda yer almıştı. Yanlarında silahlı koruyucularıyla birlikte, beş milletvekili merasimle parlamentoya döndüler. Tüccarlar ve zanaatkârlardan oluşan Londra milisi Avam Kamarası'nın savunmasını üstüne aldı. Nihayet, parlamento, bakanları bizzat atama, kara ve deniz ordularını denetleme ve hükümetin iç ve dış politikasını yönetme yetkisini ilan etti.

Başkentin artık kendisini dinlemediğini gören kral, yanına taraftarlarını alarak Kuzey İngiltere'ye gitti. Yerel aristokrasinin ve bu geri kalmış bölgenin feodal beylerinin yardımıyla yeni bir ordu kurdu.

3. Halk Yığınlarının ve Parlamentonun Krala Karşı Mücadelesi. İç Savaşın Başlangıcı

İç Savaş (1642–1649)

1642 yılının Ağustos ayında kral, parlamentoya savaş açtı. Ülkenin geri kalmış bölgeleri olan kuzeyin ve batının ve Galler ülkesinin feodal beyleri tarafından destekleniyordu. Kralın taraftarlarına "süvariler" adı takılmıştı.[1] Göz alıcı, parlak giysileri vardı, saçları soylularınki gibi uzun ve bukleliydi.

1 Bir kelime oyunuyla kraldan yana olanlar yeriliyordu: onlar hakkında "Chevalier-soylu kişi" denecek yerde "Cavalier-süvari" deniliveriyordu (Yayıncının notu).

Krala karşı savaşmak için Parlamento, İngiltere'nin Londra ve öteki büyük kentlerinin bulunduğu güneydoğu'nun gelişmiş bölgelerinin halkından oluşan bir ordu kurdu. Yeni soylu sınıfı ve burjuvazi –atölye sahipleri ve tüccarlar–, krala karşı ayaklanmanın başına geçti. Gemilerdeki kralcı subayları attıktan sonra tayfalar da parlamentonun ordusuna katıldılar. Orduya, büyük bir köylü ve zanaatkâr kitlesi de yardım ediyordu.

Parlamento ordusu savaşçılarının giyimleri basitti, bukleli uzun saçları yoktu, bu yüzden onlara "yuvarlak kafalar" adı takıldı.

Kral taraftarlarının çoğunluğu, kralın başında bulunduğu Anglikan Kilisesi'ne bağlıydı. Buna karşılık, parlamento ordusu, Anglikan olsun, Katolik olsun, her iki kilisenin de amansız düşmanları olan püritenlerden oluşuyordu. İngiliz Protestan mezhebinin üyesi olan Püritenler, basit ve arınmış bir kilise taraflısıydılar. "Püriten" lakapları, Latince katkısız ve arınmış anlamında olan "purus" sözcüğünden gelir.

Cromwell ve "Yeni Model Ordu"su

Savaşın başında, daha iyi yetiştirilmiş olan kralcı birlikler, parlamento ordusunun aceleyle toplanmış "yuvarlak kafalar"ını bozguna uğrattılar; ama zengin köylü (yeoman), küçük çiftçi, zanaatkâr ve işçilerin oluşturduğu birlikler "yuvarlak kafalar"ın yardımına koşunca durum değişti.

Bu birliklerin başında, Avam Kamarası üyesi, yeni soylular sınıfından, orta halli bir mülk sahibi olan Olivier Cromwell vardı.

Devrimin başlarında, Avam Kamarası'nda bir milletvekili, krala ve kiliseye büyük bir atılganlıkla ve azimle karşı çıkışı ve olağanüstü inandırma gücüyle dikkatleri üzerinde toplamıştı. Cromwell'di bu milletvekili. Uzun boylu, sağlam yapılıydı; yüzü kırmızı ve dolgundu; çelik grisi gözleri, kestane rengi saçları, güçlü ve keskin bir sesi vardı. Cromwell, parlamentonun dikkatini çekmekte büyük bir ustaydı, bu işi herkesten daha iyi biliyordu. Bir köy terzisinin diktiği çok basit elbiseler giyiyor ve kaba bezden yapılmış beyaz bir yaka takıyordu.

Krala karşı savaş başladığı zaman Cromwell yüzbaşı rütbesiyle parlamento ordusuna katıldı. Birliğinin süvarileri, savaşkanlıkları ve cesaretleri yüzünden "çelik bilekliler" adıyla anılmaya başladılar. Haklılıklarına inanmıştılar; kralın keyfi yönetimine karşı, krallığın ve feodal beylerin en güçlü silahı olan kiliseye karşı sonuna kadar savaşmaya kararlıydılar.

Cromwell'in birliğinde sıkı bir disiplin hüküm sürüyordu. Görev başında uyuyan bir nöbetçiye rastlandı mı, olduğu yerde kurşuna dizili-

yordu. Bir asker, mızrağını olsun ya da tüfeğini olsun, silahını kaybetti, ya da bir yerde unuttu diyelim, o da hemen idam ediliyordu. Kent ve köy halklarına, sebebi ne olursa olsun kötü davranmayı askerlerine kesinlikle yasaklamıştı Cromwell. Bir meyve ağacına en küçük bir zarar vermek, en ağır cezaya çarptırılmak için yeter sayılıyordu. Köylülerin ve her meslekten zanaatkârların –usta, kalfa, çırak– Cromwell planına uygun olarak kurulmuş olan "yeni model ordu"ya katılmaya hakları vardı. Kralcı ordunun bütün subayları soylu sınıftandı; parlamento ordusunun subaylarına gelince, kimisi eski kunduracı ustası ya da arabacı, kimisi de gemi serdümeniydi. Bununla birlikte, aralarında küçük ya da orta toprak sahipleri de vardı. Cromwell, kısa zamanda parlamento ordusunun en gözde komutanlarından biri oldu.

1645 yazında, "yuvarlak kafalar", Naseby köyü civarında, kralcı birliklerin en büyük kesimiyle savaşa girişti. Parlamento ordusu, 6 bini Cromwell'in komuta ettiği süvariler olmak üzere 10 bine yakın askerden oluşuyordu.

Savaş, parlamento ordusunun kesin zaferiyle son buldu: Beş bin kişi tutsak edildi, bütün topçu bataryaları ele geçirildi. Fransa kralından yardım isteyen I. Charles'ın bütün mektupları da ele geçirildi; böylece, kralın ihaneti belgelenmiş oldu. Bir süre sonra parlamento, kralı hapse mahkûm etti.

Kralın tutuklanmasından sonra, parlamento devrimci düşüncelere fazlaca bulaşmış olan ordudan kurtulmak için savaşın bittiğini ilan etti ve kendi birliklerini terhis etti.

"Uzun Meclis"in Başlıca Reformları

Savaş dönemi boyunca parlamento, yeni soylular sınıfının ve burjuvazinin çıkarlarını güvence altına alan birçok tedbir alma zamanı bulmuştu. Kiliseye boyun eğdirmişti. Ordunun ısrarı üzerine, kralın ve Anglikan kilisesinin en azılı taraftarlarının topraklarına el koydu. Yeni soylular sınıfı ile burjuvazi bu toprakların büyük bir kısmını kendilerine ayırdılar, çok küçük bir bölümünü de değerlerinin üç mislini ödeterek köylülere bıraktılar.

Parlamento, toprak sahibi soylular sınıfının yararına, kral tarafından alınan bütün arazi vergilerini kaldırdı. Bu tedbir sayesinde, ortaçağda şövalyelerin krala hizmet yerine ödedikleri bedeller, miraslardan ve toprak satışlarından ödenen vergiler v.b., yürürlükten kaldırıldı. Toprak kimin elinde bulunuyorsa onun tartışmasız mülkü kabul edildi. Mülk sa-

hipleri, böylece istedikleri bütün yararları sağlamış oldular. Bu vesileyle parlamento, köylülerin tarla kirası bedellerini büyük toprak sahiplerine ve o sevimsiz ürün vergisi (aşar) gibi öbür vergileri de -artık krala değil, parlamentoya bağımlı olan- kiliseye ödemeye devam etmelerine karar verdi.

Parlamentoyu oluşturan yeni soylular sınıfının ve burjuvazinin temsilcileri, parlamentonun faaliyetini kendi çıkarlarına uyumlu duruma getiriyorlardı.

İngiliz burjuva devrimi sırasında, yeni soylular sınıfıyla ittifak halindeki burjuvazi, krallığa, feodal soylular sınıfına ve güçlü kiliseye karşı mücadele etti. Bununla birlikte, bu devrimin temel gücü halk yığınlarıydı.

4. Kitlelerin Hareketinin Şiddetlenmesi. Devrimin 1649'daki Doruk Noktası. Halk Hareketinin Cromwell Tarafından Ezilmesi

Parlamento ile Ordunun Bozuşması

Yeni mülk sahipleri ile büyük burjuvazi, parlamento sayesinde kendi çıkarlarını savunan tedbirleri uyguladıktan sonra, halk yığınlarından kraldan daha çok çekinmeye başladılar. Ordu, parlamentonun birçok üyesinin kral tarafına geçtiğini ve onu salıvermek niyetinde olduklarını öğrendi. Bunun üzerine, Cromwell'in emriyle, bir süvari birliği, kralı parlamento muhafızlarının elinden aldı. Kral kendisini teslim alan subaya: "Hangi hakla böyle hareket ediyorsunuz?" diye sorunca, subay hiçbir şey söylemeksizin ona tabancasını gösterdi. Gün sökerken, kral sorusunu tekrarladı: "Yetkileriniz nedir? Belgelerinizi gösterin bana!" "İşte", diye cevap verdi subay, askerlerini göstererek. "İtiraf etmeliyim ki bu kadar net okunaklı bir yetki belgesini ilk kez görüyorum", diye cevap verdi I. Charles, hüzünle. Tutsak kral ordu konağına götürüldü.

Birliklerin terhis edilmesi emrini kabul etmeyen ordu kente girdi ve kral taraflılarını parlamentodan kovdu.

Ordudaki Bölünmeler

1647 yılında, ordu Londra'yı işgal edince, parlamento duruma egemen olma yeteneğini yitirdi. Gerçek iktidar orduya geçti ama ne var ki, ordu da iç bölünmelerle parçalanmış durumdaydı.

Askerler, insanların özgür doğduğunu, hepsinin eşit olduğunu, bütün kötülüklerin kralın, soylular sınıfının ve zenginlerin despot yönetiminden ileri geldiğini ve bu despot yönetimin halkı kıskıvrak bağladığını söyleyen eşitlik taraftarlarının geniş ölçüde etkisi altında kalıyorlardı. Başta Lilburne olmak üzere eşitlik taraflıları, kralın yargılanması ve genel oy hakkı tanınmasıyla birlikte cumhuriyetin ilanı konusunda direniyorlardı; ama ne var ki kadınlar ile işçiler, hizmetçiler v.b. gibi ücretleriyle geçinenler için genel oy hakkı istenmiş değildi. Eşitlik taraflıları aynı heyecanla özel mülkiyeti de savunuyorlardı. Devrimin başında özgürlüğüne kavuşmuş olan Lilburne'nin ordu içinde büyük bir ünü vardı, çok seviliyordu. Yayınladığı broşür ve bildirileri askerler ezberlercesine okuyorlardı.

Ordu içinde örgütlenen asker kurulları eşitlikçilerin peşinden gidiyordu. Toprak sahibi soylular sınıfından yüksek rütbeli subaylara karşı mücadele yürüterek, kralın idamını sağlayacaklarını umuyorlar, cumhuriyet, genel oy halkı ve Lordlar Kamarası'nın dağıtılmasını istiyorlardı. Soylular sınıfından ve büyük burjuvaziden gelme subaylara dayanan Cromwell bu kurulları yasaklattı.

İngiltere'de Cumhuriyet, Kralın İdamı

Ama ordu kralın idam edilmesinde direniyordu. 1649 yılında, Avam Kamarası cumhuriyeti kabul etti ve kralı yargılamak üzere 135 kişiden oluşan bir yargı kurulu seçti. 30 Ocak 1649 günü, büyük bir kalabalığın gözleri önünde, İngiltere Kralı I. Charles Stuart, savaş açtığı halkına ihanet suçuyla boynu vurularak idam edildi.

Az sonra, "Alt Meclis" (Avam Kamarası), "Üst Meclis"in (Lordlar Kamarası) feshini şöyle bildiriyordu: "Uzun süren bir deney sonucunda Lordlar Kamarası'nın yararsızlığına ve İngiliz halkı için bir tehlike teşkil ettiğine inanmış bulunan Avam Kamarası üyeleri onun feshine karar vermişlerdir.

Aşırı Eşitlikçilerin Hareketi

Kralın idamından sonra, 1649 yılından itibaren, kazandığı zaferle cesaretlenen halk hareketi şiddetlendi. 1649 yılında, eşitlikçilerin yanında ayaklanmayı bastırmakla görevli dört bin askerin başına bizzat Cromwell geçti. Asi askerlerin şeflerini kurşuna dizdirdi, altısını da sopadan geçirdi.

Yazılarında, zenginlerin yoksulları ezdiğini ve halkı "yeniden tutsaklık zincirine vurduğu"nu belirten eşitlikçi Lilburne tutuklandı.

Krala karşı verilen mücadelede Cromwell orduya dayanmıştı, ne var ki askerler kendi haklarını istemeye başlayınca, onları acımasız bir şekilde ezdi. Burjuvazi ona aşırı hayranlık gösteriyordu. Parlamento minnetini bildirdi. Büyük iş adamları ona altın bir kupa sundular.

İngiltere'de iç savaş yüzünden sanayi durgunlaştı, tarım verimsizleşti, halk yığınlarının açlık ve yoksulluğu aldı yürüdü. İşte bu sırada, Londra dolaylarındaki tepeler üzerinde ve başka yerlerde aşırı eşitlikçiler'in ortaya çıktıkları görüldü: yoksul köylüler ve zanaatkârlardan oluşuyorlardı. Bunlara "digger", yani "çapacılar" adı verildi. Çünkü, çadırlarını kurar kurmaz ekilmemiş toprakları çapalamaya başlıyorlardı. Halkın eline devrim sayesinde hiçbir şey geçmediğini söylüyorlardı. Kendilerine "gerçek eşitlikçiler" adını takmışlardı, çünkü sadece politik haklarda eşitlik değil, servetlerde de eşitlik istiyorlardı. "Toprak kimsenin değildir" diyordu 'çapacılar'. Önderlerinden biri olan Winstanley şöyle yazıyordu: "İnsanlar, özel mülkiyet adı verilen uğursuz şeyi yeryüzünden kaldırmak için ellerinden geleni yapmak zorundadırlar". "Hep birlikte çalışın ve ekmeğinizi ortaklaşa yiyin". "Özel mülkiyeti ortadan kaldırdığınız zaman, artık ne zengin, ne yoksul, ne zulüm, ne de savaş olacak." Ama Winstanley, savaş ve ayaklanmayla değil inandırma ve örnekle zulme son verdirebileceğine inanıyordu.

Cromwell, ordusunun yardımıyla, bu "çapacılar"ı dağıttı ve aşırı eşitlikçilerden büyük bir bölümünü tutukladı.

Hemen hemen her yerde köylü isyanları çıkıyordu. Kamusal toprakların lordlar tarafından pay edilip sınıflandırılmasına karşı çıkıyorlardı. Cromwell, askerden kaçan ya da lordların diktikleri çitlere karşı isyan eden köylüleri şiddetle cezalandırıyordu.

İngiltere'de feodal sistem çoktan çürümüş olmasına rağmen, kesinlikle ortadan kalkması için halkın silaha sarılması gerekti. Devrim ancak, ordu saflarında cesaretle çarpışan, köylerde ve kentlerde kralcılara karşı savaşan köylülerin (yeoman'ların) ve zanaatkârların işe karışması sayesinde başarıya ulaştı.

Cromwell, halk yığınlarının başında, krala karşı zorlu bir savaş verdi. Silahlı güçlerden yararlanmayı bildi, kralın boynunu vurdurdu, bazılarını idama mahkûm ettirerek kralcılardan kurtuldu; ama Cromwell burjuvazinin ve yeni soylu sınıfın ürünüydü, onu onlar yaratmıştı. Bu yüzden halk yığınları kendi durumlarının köklü bir şekilde iyileşmesini istemeye başladıkları zaman, halk hareketini büyük bir gaddarlıkla bastırdı.

5. Burjuva İngiltere'nin Sömürge Savaşları ve Fetihleri. Protektora

İrlanda'daki Ayaklanmanın Ezilmesi

İngiltere'nin 12. ile 16. yüzyıllar arasında fethetmiş olduğu İrlanda sekiz yıldır isyan halindeydi. Cromwell ayaklanmayı bastırmak üzere, subayları ve askerleri kendi yararına toprak fethetmekle görevli büyük bir ordu gönderdi oraya. Halkı uzun süre ve inatla savaşmış olan bu adaya Cromwell, ancak 1649 yılında boyun eğdirebildi. İrlandalı köylüleri astırdı, yoksulların kulübelerini ateşe verdirdi. Topraklarına zorla el kondu, İngiliz subay ve askerleri arasında pay edildi ya da lordların eline geçti. Demek oluyor ki, Cromwell, İrlandalı köylülere boyun eğdirmek, İngiltere'deki yoksul köylü hareketini ezmek için, özellikle orta ve zengin köylülerden oluşan ordusundan yararlandı.

İrlanda'nın fethedilip yağmalanması, İngiliz ordusunu iç politika kavgalarından uzun süre alıkoydu. İrlanda'daki savaş, ne bir iç savaş, ne de krala karşı silahlı mücadeleydi, bu savaş adıyla sanıyla bir sömürge savaşıydı, yağma savaşıydı. İrlanda topraklarını kendi mülklerine katan, İrlandalıları idam eden İngiliz lordları, aynı zamanda İngiltere'de halkın ezilmesi ve krallığın tekrar kurulmasında etkin bir rol oynuyorlardı. Ayaklanmaya katılmış olan İrlandalılardan büyük bir bölümü tutsak edildi ve Kuzey Amerika'ya köle olarak satıldı.

Hollanda'ya Karşı Savaş

İrlanda'daki ayaklanmayı bastıran Cromwell, deniz egemenliği için savaşa girdi. Bütün silahlı kuvvetleri, İngiltere'nin en büyük rakibi olan Hollanda'ya yöneltti. İngiltere, 40 büyük parçadan oluşan büyük bir savaş filosu yaptırmıştı. 1651 yılında, Parlamento, Hollandalıları hedef alan bir denizcilik yasası yayınladı. Bu yasaya göre, ticaret malları İngiltere'ye sadece İngiliz bandıralı gemilerle ya da malı gönderen ülkeye ait gemilerle taşınabilecekti. O zamana kadar, gemileriyle dünyanın bütün ülkelerine mal taşımış olan "deniz hamalları", İngiltere ve sömürgeleriyle tüm ticaret ilişkilerini kesmek zorunda kaldılar; ama Hollanda, denizlerdeki üstünlüğünü İngiltere gibi yeni bir kapitalist ülkeye kaptırmak niyetinde değildi. İki ülke arasında savaş başladı. İki yıl sürdü ve İngiltere'nin zaferiyle sonuçlandı. Hollandalılar, kendi çıkarlarına zarar veren "denizcilik yasası"nı kabul etmek zorunda kaldılar.

İngiltere'nin sömürgelerini genişletmek isteyen Cromwell, Antiller denizindeki Jamaika adasını İspanyolların elinden aldı. Jamaika adasına yerleşen İngiliz tarım işletmecileri, şeker kamışı plantasyonlarını işletmek için İrlandalıların ve köleleştirdikleri zencilerin emeğini sömürüyorlardı.

Protektora[2]

Yeni soylular sınıfının ve burjuvazinin halk hareketlerinden nefret eden bir kesimi, askerî bir diktatörlük kurmak istiyordu. Cromwell, 1653 yılında, yüksek rütbeli subaylar kurulunun kararıyla, hayat boyu koruyucu lord (lord protecteur) unvanıyla hükümet başkanlığına atandı. Ülkeyi parlamentosuz yönetmeye başladı.

Güçlü İngiliz ordusu tümüyle onun emrindeydi, tamamen ona boyun eğmişti. Ülke, Koruyucu'ya bağlı generallerin yönettiği yönetim bölgelerine bölündü. Askerî diktatör olan Cromwell, bir yandan krallığın restorasyonuna karşı koyarken, bir yandan da halk yığınlarının bütün hareketlerini gaddarca ezen yeni soylular sınıfı ile burjuvazinin çıkar ve yararlarına uygun şekilde davranıyordu; ama burjuvazi, bu davranışlarıyla halkın desteğini yitirdi. Kralın taraftarları baş kaldırdılar ve iktidarı tekrar ele geçirmek için kışkırtıya başladılar.

6. Stuart'ların Restorasyonu. Parlamento İktidarda

Stuart'ların Restorasyonu

Cromwell 1658 yılında öldü. Bu dönemde, askerlerin hoşnutsuzluğu iyice artmıştı. Bunun üzerine, "alt tabakalar"ın tekrar harekete geçmesinden çekinen yeni soylular sınıfı ve burjuvazi, birlikleri Londra'yı işgal eden Cromwell generallerinin yardımı ile krallığı tekrar kurdular. Devrimden önce olduğu gibi iki meclis toplandı: Avam Kamarası ile Lordlar Kamarası. 1660 yılında yeniden iktidara gelen Stuart'lar, devrime katılmış olanları temizlemeye başlamakta hiç de geç kalmadılar, hemen işe koyuldular. Hatta, darağacında teşhir edilmek üzere Cromwell'inkiyle birlikte devrimin iki yiğit savaşçısının cesetleri mezarlarından çıkartıldı.

İktidara yeniden kavuşan Stuart'lar sadece İngiliz halkına değil, devrimin başına geçmiş olan burjuvaziye karşı da düşmanca davranmaya

2 *Protektora (Protectorat):* I. Bir devletin küçük bir devleti kendi yetkisi altında tutması. 2. Bazen, İngiltere'de Cromwell hükümetine verilen ad. 3. Himaye rejimi.

başladılar. Burjuva sınıfı, kralın intikamına ve keyfi yönetimine karşı kendisini savunmak için tedbirler alma gereksinimi duymaya başladı. 1679 yılında, parlamento Habeas-Corpus-Act'ı (haksız tutuklanmayı yasaklayan yasa) yayınladı. Yargıçlar buna dayanarak, tutuklunun bulunduğu hapishane müdürüne gönderilen izhar müzekkeresi yazıyorlardı. Tutuklu, bu müzekkere sayesinde, tutuklanmasının yasallığını gözden geçirmesi için yirmi dört saat içinde yargıç önüne çıkartılmasını isteyebiliyordu; ama gerçekte, ancak zenginler yararlanabiliyordu bu haktan, çünkü yargıç tutukluyu serbest bırakmak için genellikle büyük paralar istiyordu.

1688 yılında kısa süren bir savaştan sonra, parlamento bir hükümet darbesi yapmayı başardı ve Stuart'ları devirerek yerlerine uzak akrabalarından birini geçirdi. Bu tarihten itibaren, vergi salma ve parayla ödenen diğer resimleri koyma hakkı sadece parlamentonun oldu. Bundan başka, askere alma ve ordu bütçesine ilişkin tüm sorunlar hakkında kararı parlamento alacaktı. Böylece, önemli sorunlar artık kral tarafından değil, üyelerinin çoğunluğu büyük toprak sahipleri ile burjuva sınıfı olan ve onların çıkarlarını koruyucu bir politika yürüten parlamento tarafından çözümleniyordu. Halk yığınlarına gelince, onlar oy verme hakkından yoksun bırakıldılar.

Zengin biri, para verip kendisine Avam Kamarası için bir milletvekili müzekkeresi satın alabiliyordu. Bu genellikle şöyle oluyordu: Kasabalar temsilcilerini Avam Kamarası'na yolluyorlardı. Uzun yıllardan beri, bu kasabaların birçoğunun nüfusu iyice azalmıştı. Bu "çürümüş kasabalar"dan birini ele geçiren bir kimse, parlamentoda yer alma hakkına kendiliğinden sahip oluyordu. Para ile sadece milletvekili müzekkeresi elde edilmiyordu, milletvekillerinin çoğu, oylarını yüksek paralar karşılığında bakanlara satıyorlardı. Parlamentoda çekişen iki parti vardı: Tory'ler (Muhafazakârlar) ve Whig'lar (Liberaller). Muhafazakârlar, büyük toprak sahiplerini temsil ediyordu. Liberaller ise, aralarında büyük toprak sahipleri de bulunmasına rağmen, daha çok bankacılardan, tüccarlardan, dış ülkelerdeki tarım işletmecilerinden oluşuyordu.

Özellikle toprak sahibi soylular sınıfı ile kapitalistlerin çıkarlarını koruyan kanunlar çıkaran parlamento, kapitalist sistemin İngiltere'de sağlamlaşıp gelişmesini sağladı.

7. İngiltere'de Burjuva Devriminin Sonuçları

Burjuva Devriminden Sonra İngiltere'de İstikrar

Burjuva devrimi sonunda, mutlak monarşinin, feodal beylerin ve doğrudan doğruya krala bağlı kilisenin nüfuzu ortadan kaldırıldı. Kapitalizmin gelişmesini önleyen engeller yok edildi. İngiltere'de, devrimden sonra, tarımın ve ücretli el emeğine dayalı sanayinin ve özellikle demir ve yünlü imalathanelerin hızla geliştiği görüldü. Kentler büyüyordu.

Burjuvazinin zaferini sağlamlaştıran köylüler, yeni topraklar edinecekleri yerde, daha önce sahip oldukları toprakları da yitirdiler, yani Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan oldular. Parlamentonun desteklediği yerel yöneticiler kamusal toprakları zorla çitleyip mülk edindiler. Küçük toprak sahibi köylülerin, yeoman'ların, kesinlikle çöküşüydü bu. Yoksul düştüklerinden, iş aramak için büyük kentlere gidiyorlar ya da büyük yoksunluklar pahasına Amerika'daki İngiliz sömürgelerine göçmek üzere yurtlarından ayrılıyorlardı.

Denizcilik Yasası sayesinde, İngiltere'nin sömürgeleriyle ticareti önemli oranda gelişmekteydi.

Sömürgelerin soyulması ve zencilerin köle olarak kullanılması İngiliz burjuvazisine alabildiğine zenginleşmek olanağı sağladı.

17. Yüzyıldaki İngiliz Devriminin Önemi

Halkın, köylülerin ve zanaatkârların gayretli girişimi sayesinde, İngiltere'de devrim başarıya ulaşmıştı; ama burjuva sınıfı köylüleri böldü. Halkın aşağı sınıflarının, kentlerin ve kırsal bölgelerin yoksul halklarının, asker yığınlarının ve asi İrlandalıların ayaklanmalarını bastırmak için Cromwell, köylülerden ve zanaatkârlardan oluşan bir ordudan yararlandı.

Halk hareketlerini ezdikten ve İrlandalılara boyun eğdirdikten sonra, zengin burjuvazinin müttefiki olan yeni toprak sahipleri, devrimi kapitalist sömürünün bir aracı durumuna getirdiler.

İngiliz burjuva devrimi, Avrupa tarihinin, hatta dünya tarihinin en önemli olaylarından birini belirler. Bu devrim, İngiltere'de kapitalist rejimi başarıya ulaştırdı ve yeni zamanlar tarihini başka bir deyimle çağdaş tarihi başlattı.

Ortaçağda feodalizm egemendi. Tarım birinci sırada yer alıyordu. Baş-

lıca sınıflar, toprakların sahibi feodal beyler ile köylülerdi. Sınıf mücadelesi bu iki sınıf arasındaydı. Feodal beyler, köylüleri kendileri için çalışmak zorunda bırakıyor, onlara vergi ödetiyor, sırtlarına angarya yüklüyor, kısacası onları sömürüyor ve onların emekleriyle geçiniyorlardı. Yeni zamanlarda, kapitalist rejim kendi düzenini kurdu. İktidar, feodal beylerden burjuvaziye geçti. Kapitalist sistem ücretli işçilerin, yani ücretliler sınıfının, emeği üzerine, işçilerin burjuvazi tarafından sömürüsü üzerine kurulmuştur.

Ortaçağ'dan yeni zamanlara geçiş, feodal rejimden kapitalist sisteme geçişi belirler.

Kapitalizm çağında, işçiler, -esirler ve köleler efendilerinin malı oldukları gibi- patronların malı değildirler. Bununla birlikte, üretim araçları -fabrikalar, makineler, topraklar- işçilere değil de kapitalistlere ait olduklarından, işçiler emeklerini ücret karşılığında satmak zorundadırlar. Başka bir deyişle, kapitalistlerin zenginleşmesi için çalışır işçiler.

Kapitalizm, özellikle mübadele ürünlerinin, alınıp-satılabilir maddelerin üretimini geliştirir. Kapitalistler bazı malları satarlar, bazılarını da satın alırlar. İş peşinde koşan işçiler emeklerini kapitalistlere sunmak, el emeklerini onlara satmak zorundadırlar. Böylece el emeği de, bir meta durumuna girer. İşçiler emekleri karşılığı para alır ve bununla yiyecek, giyecek, v.b. satın alırlar. El emeğinin bir meta olduğu andan itibaren üretim kapitalist bir nitelik kazanır.

İşçilerin ücretleri, hiçbir zaman, harcadıkları emeğin değerine eşit değildir. Ödenmeyen kısım, bütün güçlerini, çıkarlarını çoğaltmak amacıyla bu ödenmeyen kısmı artırmaya çalışan kapitalistlerin eline geçer.

Kapitalist sistemde, işçilerin işverenlere karşı mücadelesi gittikçe yaygınlaşır, yoğunlaşır ve kaçınılmaz bir şekilde sosyal dönüşüme varır.

BÖLÜM: 2

Hindistan'ın İngilizler Tarafından Bağımlılaştırılması. İngiltere'de Sanayi Devriminin Başlangıcı

1. Hindistan'ın, İngiltere Tarafından Bağımlılaştırılması. İngiltere'de Servet Birikimi ve Halk Yığınlarının Sefaleti

Hindistan'ın İngiltere Tarafından Fethi ve Soyulması

Batı Avrupalıları Hindistan'a götüren yolu 15. yüzyılın sonlarında, 1498 yılında Portekizliler açmışlardı. Hollandalılar, İngilizler ve Fransızlar, az sonra bu örneği izlediler ve nüfusunun büyük bir kısmı çok eski bir uygarlığın mirasçısı olan bu verimli ülkeye egemen olabilmek için aralarında korkunç bir mücadele başladı.

Yeni çağların başında, bu ülkenin kentlerinde ticaret ve zanaat oldukça gelişmişti. Feodal Hindistan tarımsal komünlere bölünmüştü. Bu tarımsal komünlerde her köylünün kendi tarlası vardı, otlaklar herkesin malıydı. Bütün sulama işlerini köylüler birlikte yapıyorlardı. Devlete ödedikleri ürün vergisi, ürünün yarısı ya da üçte ikisiydi. Bunun dışında, ürünlerinin onda biri komünün yöneticileri ile komün için çalışan zanaatkârlara (demirci, marangoz, v.b.) ayrılıyordu. Hindistan'da bazı imalathaneler de vardı; bu imalathanelerin dokumaları, müslinleri, pamukluları, ipekli kumaşları, Avrupa'ya bile ihraç ediliyordu. 16. yüzyılda Delhi dünyanın en büyük, en mükemmel kentlerinden biriydi.

Hint halkı kastlara bölünmüştü: din adamları, askerler, köylüler, v.b. Öte yandan, halkın bir bölümü hiçbir kasttan değildi. Bunlar toplumun en aşağı kesimleriydi. Hiçbir toplumsal hakları yoktu. Bunlara "pisler" adı verilmişti. Onların teması, hatta gölgelerinin teması, din adamları için bir leke olarak kabul edilirdi. "Pisler" bütün komüne ait kölelerdi.

16. yüzyılda hemen hemen bütün Hindistan halkı, son derece ağır vergiler altında ezen "Büyük Moğollar" (Moğol Hanedanı) tarafından fethedilmiş ve birleştirilmişti.

Moğol hanedanının egemenliği uzun sürmedi. 18. yüzyılın başında, iç savaşlar ve köylü isyanları, Moğol hanedanının çökmeye başlamış ve feodal beyliklere bölünmüş olan saltanatlarını yıktı. Parçalanmış ve iç savaşlar yüzünden zayıf düşmüş Hindistan, Avrupalı fatihler için kolay bir av oldu.

Fransızlarla İngilizler burada şiddetli bir savaşa giriştiler. Hindistan'ı boyunduruk altına almak için, Hintli prenslerin sağladığı ordulardan yararlandılar. 1757 yılında olan Plassey savaşı, İngiliz-Fransız yarışının doruk ve dönüm noktası oldu. Bu savaşta, gaddarlığı ve talanlarıyla Hindistan'da ün yapmış olan İngiliz Generali Robert Clive, Fransız yanlısı Bengal prensinin ordusunu yendi. Bengal prensinin emrinde 70 bin kişilik bir ordu vardı. Oysa General Clive'in ordusunda ise 900 İngiliz askeri ile bunların yetiştirdiği 2.200 Hintli asker vardı. Kazanılan bu zafer, Britanya'nın doğudaki egemenliğinin başlangıç noktası oldu. İngilizler, Hindistan'a kök saldılar, halkın direncini kana boğarak, bu uçsuz bucaksız ülkenin içine her yıl biraz daha sızdılar. Doğu Hindistan Şirketi'nin memurları, küçük kral ve prensleri para karşılığında iktidardan uzaklaşmaya zorluyorlardı.

İngilizler başta toprak vergisi olmak üzere, halkı ezen her türlü vergiyi alıyorlardı.

Hindistan'ın sömürgeciler tarafından istilası, Hint halkını açlık ve sefalete sürükledi. 1770'te, bir yıl içinde 10 milyon Bengalli açlıktan öldü. Hindistan'ın İngilizler tarafından yağması İngiltere'nin zenginliğine uçsuz bucaksız zenginlikler kattı.

İngiltere'de Servet Birikimi ve Halkın Yoksulluğu

Sömürgelerin yüzlerce yıl yağmalanması sayesinde İngiltere'de akıl almaz hazineler birikmişti. Paralarını her türlü girişime yatırabilecek para babaları, tüccarlar, imalathane sahipleri, yeni soylular vardı İngiltere'de, hem de sayılmayacak kadar çok. Bununla birlikte, iş peşinde koşan köylü ve zanaatkâr kalabalığına dünyanın herhangi bir ülkesinden daha fazla rastlanıyordu.

Parlamentonun desteğiyle meydana gelen "çitler", köylülerin çöküşünü hızlandırıyordu.

İskoçyalı bir düşes, mülkünde yaşayan 15 bin köylüyü kovup, onların yaşadıkları toprağı 131 bin koyunun otladığı otlağa dönüştürdü. Yaşlı bir köylü kadın, terk etmeyi kabul etmediği kulübesiyle birlikte diri diri yandı.

Topraktan ve konuttan yoksun, lordlar tarafından çoğunlukla yurtlarından çıkarılan binlerce yoksul köylü, kentlerin sokaklarında bir iş bulma umuduyla başıboş dolaşıp duruyordu. 18. yüzyılın ortalarında, topraklarına büyük mülk sahipleri tarafından el konulan orta-mülk sahibi köylüler (yeoman'lar) tamamen ortadan kalkmıştı. Topraksız kalmış köylüler ya kentlere gidiyorlar ya da sömürgelere göçüyorlardı.

Kentler öylesine korkunç bir hızla büyüyordu ki, kırsal bölgelerin bunları beslemesi olanaksızlaşmıştı. 18. yüzyılın sonlarından itibaren İngiltere tahıl ithal etmek zorunda kaldı.

Sanayi

18. yüzyılda, ortaçağda yararlı olan meslek loncaları, varoluş nedenlerini yitirdiler; buna karşılık, genellikle ikinci el satıcılar için çalışan sayısız, bağımsız zanaatkâr vardı.

Bu zanaatkârların büyük bir bölümü, kendilerine kumaş ısmarlayan, yün ve hatta dokuma tezgâhı veren tüccarlar için kumaş dokuyordu. Evlerde çalışılıyordu, ama aslına bakarsanız zanaatkâr artık ücretli işçiden pek farklı değildi. Bir an geldi ki, tüccar bütün zanaatkârları aynı çatı altında çalıştırmaya başladı.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, işverenin işçileri sömürdüğü ve işlerin makinesiz olarak yapıldığı her işyerine **imalathane** adı verilmektedir. Örneğin ücretli işçilerin çalıştığı bir toplu iğne imalathanesinde, işçilerden biri metal teli açar, ikincisi düzeltir, üçüncüsü keser, dördüncüsü uçlarını sivriltirdi. Öteki işçiler toplu iğnenin başını yaparlardı. Tek bir toplu iğnenin yapımı 18 işçinin işbirliğini gerektirirdi. **İmalathanelerde iş bölümünün geniş ölçüde uygulanmakta olduğu görülmektedir.**

İster bir toplu iğne, ister bir kaşık olsun, zanaatkâr bunu tek başına yapıyordu. Bir imalathane işçisi ise tek bir iş yapıyordu, örneğin sadece metal tel kesiyordu. Böylece bir zanaatkârdan daha becerikli oluyor ve ondan daha hızlı çalışıyordu. Yani bir imalathane işçisinin emeği bir zanaatkârınkinden daha verimli oluyordu. Bununla birlikte, imalathane, İngiltere ile sömürgelerinin ihtiyaçlarına yetecek, üretimin kaçınılmaz hızlı artışını sağlayacak durumda değildi.

İşçiler, patronlarının kendilerini zorladıkları insanlık dışı sömürüye karşı mücadele ediyorlardı. Grevler düzenliyorlardı. Patronlar onların yerine kadınları ve çocukları seve seve işe alırdı, gelgelelim imalathanedeki işler büyük bir ustalık ve yeterli bir hazırlık dönemi gerektiriyordu; bu yüzden imalathanelerde kadınların ve çocukların emeğine pek az başvuruluyordu.

2. İngiltere'de Sanayi Devriminin Başlangıcı

Makinelerin Keşfi

İngiltere 18. yüzyılda, sanayinin ve ticaretinin büyük ilerlemeler yaptığı, talebin çoğaldığı, işçi mücadelelerinin gittikçe geliştiği dönemde, önemli olaylarla sarsıldı: İlk makinelerin icadıydı bu. Bunlardan hemen yararlanılmaya başlandı. Yüzlerce hatta binlerce işçi çalıştıran fabrikalar kurulmaya başlandı. Fabrikaların işçileri de imalathane işçileri gibi ücretliydi; ama fabrika ile imalathane arasındaki fark, birincisinde makinelerin kullanılmasıydı. Sanayi devrimi, sadece makinelerin icadı değildir, aynı zamanda birbirine zıt iki toplumsal sınıfın doğuşudur:

Fabrikalara, atölyelere, tüm üretim araçlarına sahip olan ve işçileri sömüren mülk sahiplerinden oluşan burjuva sınıfı ile üretim araçlarından yoksun, ücretli işçilerden oluşan proletaryanın doğuşu.

Makineler ilkin pamuklu sanayide kullanılmaya başlandı. 1765 yılında, Hargeaves adında bir dokumacı bir tezgâh icat etti ve buna kızının onuruna "Jenny" adını verdi. Bu tezgâhta aynı anda 16 pamuk ipliği gerilebiliyordu. Şimdiye kadar insan eliyle gerilip bükülen pamuk lifleri, artık makine tarafından gerilip bükülüyordu. Elle çalışan tezgâhlar bu hıza erişemedikleri için atölyelerde pamuk iplikleri üst üste yığılıyordu. Dokumacılar ücretlerinin arttırılmasını istiyorlardı; patronlar ise hoşnutsuz işçilere yol vermeye, bunların yerine makine kullanmaya can atıyorlardı. Bu sırada mekanik dokuma tezgâhları da icat edildi. Artık birkaç kat binalara yerleşmiş fabrikalar (atölyeler) vardı, bunlarda iki yüz, üç yüz, hatta altı yüz işçi çalışıyordu.

İngiltere'de ilk dokuma fabrikası 1771 yılında kuruldu. Başlangıçta dokuma tezgâhları su dolaplarıyla çalıştığından, fabrikalar ırmak boylarında kurulabiliyordu.

Fabrikaların sadece su kıyılarında değil, başka yerlerde de kurulabilmelerini sağlayacak bir makinenin bulunması gerekiyordu. James Watt

adlı üniversitede bir laboratuvar görevlisinin yıllardır üzerinde çalıştığı böyle bir makineydi işte. 1784 yılında, bir transmisyon sistemi[3] sayesinde bir fabrikanın bütün tezgâhlarını çalıştırabilen bir buharlı makine yapmayı başardı sonunda. Artık su kıyılarından başka yerlerde de fabrikalar kurulabilirdi.

Watt'dan yirmi yıl önce, İvan İvanoviç Polzunov adında kendi kendini yetiştirmiş bir Rus, bir başka sistemle çalışan buharlı bir makine yapmıştı. Makine iyi çalışıyordu, ama ne var ki, köleliğin hâlâ devam ettiği Rusya'da el emeği öylesine ucuzdu ki buharlı makineler çok daha sonra uygulanma alanı bulabildiler. Buharlı makinenin bulunması sadece fabrikalarda değil, ulaşımda da güvenilir ve güçlü aracın kullanılma olanağını sağladı.

Buharlı makine, yerde yürüyen bir ulaşım aracı olarak kullanıldı. İlkin İngiltere'de, sadece raylar üzerinde değil, parke yollarda da hareket eden bir lokomotif yapıldı. Bununla birlikte, lokomotif ancak ray üzerine konulunca işe yarar bir araç oldu ve vagon katarlarını giderek artan bir hızla çekip götürmeye başladı.

1814 yılında bir işçinin oğlu kendi kendini yetiştirmiş bir mühendis olan **Stephenson**, 8 vagon çekebilen ve saatte 6 kilometre yapan ilk lokomotifi yaptı.

1825 yılında, İngiltere'de, trenlerin saatte 10 kilometre yapabildiği ilk demiryolu açıldı. 19. yüzyılın ortalarına doğru, trenler saatte 50 kilometre hız yapmaya başlamışlardı.

1830'a doğru, bütün dünyadaki demiryolları ancak 332 kilometre kadardı. Beş yıl sonra, 8 bin, 1870'de de 200 bin kilometreyi bulmuştu.

Buharlı makine sadece kara ulaşım araçlarına değil, deniz ulaşım araçlarına da uygulandı. **Robert Fulton** adlı bir Amerikalı 1807 yılında buharlı geminin yapımını bitirdi; bir nehir gemisine buhar kazanı, buharla çalışan makine ve uskurlu çark uygulamıştı. Fulton'ın gemisi New York limanından çıktı ve nehirde saatte 8 kilometrelik hızla 240 kilometre yol yaptı. Bir süre sonra buharlı gemi deniz ulaşımında kullanılmaya başlandı. 1819 yılında, bir buharlı gemi Amerika Birleşik Devletleri'nden Petersburg'a giderek ilk kez Atlantik Okyanusu'nu geçti; ama kömürü bittiği için yolun bir kısmını yelkenle yaptı. 19. yüzyılın ortalarına doğru, buharlı gemi, yelkenli gemilerin yerini kesinlikle aldı.

3 *Transmisyon sistemi:* Bir hareketi bir organdan bir başka organa, bir çarktan, bir başka çarka, v.b. geçirme işi.

3. Proletarya ve Burjuvazi

Makinelerin kullanılması ve fabrikaların kurulması zanaatçılar sınıfını gittikçe zor durumda bırakmaya başlamıştı. Kapitalizmin gelişmesi, küçük burjuvazinin (küçük mülk sahipleri: zanaatçılar ile orta ve küçük toprak sahipleri) bir kesiminin dağılıp çökmesine yol açıyordu. Aralarından birçoğu yoksullaşarak proletarya saflarına katılıyorlardı. Bu sınıfın ancak bazı üyeleri, başkalarının emeklerini sömürerek zenginleşiyorlar, kapitalistleşiyorlar, fabrika ve atölye sahipleri oluyorlardı. Birkaç on yıl sonra büyük sanayi İngiltere'de kesinlikle başarıya ulaştı ve böylece toplum belli başlı iki sınıfa bölündü: işçiler ve sanayi burjuvazisi.

İlk fabrikaların kurulmasıyla birlikte, yetişkin erkek işçilerin yerini kadınlar ve çocuklar almıştı. Fabrika sanayiinin daha ilk yıllarında, İngiltere'de, işçilerin üçte ikisini kadınlarla çocuklar oluşturuyordu.

İş günü, on dört, on beş, hatta on sekiz saat sürüyordu. Çocuklar kırbaçlanıyordu. Bir küçük çocuk öylesine dövülmüştü ki, başında yarasız yer yok gibiydi. Daha sonra, fabrikada geçen çocukluk yıllarından söz ederken: "Makineler çok yüksek değildi, ama ben bunlara bile yetişemeyecek kadar küçüktüm. Bunun üzerine, makinelere yetişebilmem için tahta ayakkabılar yaptırdılar, bunları, boyum büyüyünceye kadar ayaklarımda taşıdım; ama asıl kötüsü, katlanmak zorunda kaldığım ve hâlâ izlerini taşıdığım kötü davranışlardır", diyordu.

Üretimde makinelerin kullanılması, hemen hemen bütün zanaatçıların yok oluşunu hazırladı. Fabrika işçileri acımasız bir şekilde sömürülüyordu. Fabrikaların, imalathanelerde olduğu gibi usta, yetenekli işçilere ihtiyaçları yoktu, bu yüzden özellikle kadınlar ve çocuklar çalıştırılıyordu. İşçilerin ve zanaatçıların durumları gittikçe kötüleşiyordu. Birçoğu, suçun kapitalist patronlarında değil de makinelerde olduğunu düşünüyordu. Bu yüzden makineleri kırmaya, tahrip etmeye başladılar. Makineli üretim yaygınlaşmaya başlar başlamaz, makine kırıcıları hareketi patlak verdi. Daha sonra, 1811 ve 1812 yıllarında, Nottingham'da çoğaldı. Bu kentteki makine kırıcıların liderinin adından, "General Ned Ludd", esinlenerek bunlara luddiler adı verildi. (Ludd adında birinin gerçekten yaşadığı hiçbir zaman doğrulanamadı.)

Kapitalizmin gelişmesini engelleyen feodal rejim başka ülkelerden daha önce ortadan kaldırıldığı için makineyle üretim önce İngiltere'de doğdu. 17. yüzyıl devrimi, bu altüst oluşta çok önemli ve etkin bir rol oynadı. Köylülerin yoksullaşması, topraklarından atılması, iş arayan yeni

bir kitleyi ortaya çıkardı. Sömürgelerin yağması ise sermaye birikimi için bir kaynak oldu. İşte bu yüzden, Avrupa'nın öteki ülkelerine oranla, İngiltere'nin elinde daha fazla sermaye, daha fazla el emeği ve oldukça gelişmiş manifaktür sanayi vardı.

BÖLÜM: 3

Kuzey Amerika'da Bağımsızlık Savaşı

1. Kuzey Amerika'daki İngiliz Sömürgelerinin Gelişimi ve İngiltere ile Bozuşma Nedenleri

İngilizlerin Kuzey Amerika'da Düşmanlarıyla Savaşı

17. yüzyıl devriminden sonra İngiltere'deki büyük toprak sahipleri, koyun yetiştirmek için tarıma elverişli topraklarını otlaklara dönüştürmeye başladılar. Kocaman kocaman köyleri ortadan kaldırıyorlar, köylüleri evlerinden atıyorlar, kendi topraklarını genişletmek için orta ve küçük mülk sahibi köylülerin ve çiftçilerin topraklarına el koyuyorlardı.

Köylerde orta boy toprak sahiplerinin çoğunluğunu oluşturan yeoman'lar 1750'ye doğru kesinlikle ortadan kalktılar.

Kırsal nüfusun yoksullaşan bir bölümü, sanayinin geliştiği büyüyen kentler tarafından yutuldu; ama binlerce, on binlerce topraksız köylü İngiltere'den, İrlanda'dan ayrılmak zorunda kaldı; akıl almaz güçlüklere göğüs gererek, sömürgelere ve özellikle Amerika'ya göç ettiler.

Kuzey Amerika'daki ilk İngiliz sömürge kasabası 1607 yılında Virjinya'da kuruldu. Bu sömürge halkının çoğunluğu "borç yüzünden köleleşmiş" göçmenlerdi. Yani borçlarını ödeyemedikleri için belli bir süre için toprak kölesi durumuna düşmüşlerdi. Bunlara "beyaz köleler" adı verilmişti. Eli kırbaçlı bir adamın gözetimi altında gruplar halinde çalışıyorlardı. Sömürgeliler, aynı zamanda Kızılderililere karşı kurulan muhafız birliklerine katılmak zorundaydılar. Ayrıca İngilizler ağır suçluları da Amerika'ya getirip 7–10 yıl zorla çalıştırıyorlardı. İngilizler,

Amerika'yı nüfuslandırırken, Atlantik kıyılarında Fransa'dan, Hollanda ve İspanya'dan gelmiş olan topluluklarla karşı karşıya geldiler. Fransızlar, Kanada'yı ve Mississipi bölgesini sömürgeleştirmişlerdi; ama İngiliz göçmenleri (kolonları) yığınlar halinde gelmişlerdi buraya, hepsi de topraklarından atılan köylülerdi. Köylülerin hâlâ toprağa bağlı köle durumunda olduğu, akıl almaz angaryalar altında inlediği Fransa ve İspanya'dan henüz bu tür bir göç başlamamıştı. Bu yüzden de onların sömürgelerinin nüfusu çok yavaş çoğalıyordu.

17. ve 18. yüzyıllarda İngiliz göçmenleri, rakipleri Fransız ve Hollandalı sömürgecilerle uzun yıllar savaşmak zorunda kaldılar. Bu savaşları kazanan İngilizler oldu. İngilizlerin ordusu, kazançlı çıktığı bu savaşlar sırasında Yeni Hollanda'yı ele geçirdi ve buraya New York adını verdi.

1763 yılında İngilizler, Fransızların Kuzey Amerika'daki en büyük sömürgesi olan Kanada'yı ellerinden aldı.

Böylece Kuzey Amerika'daki hemen hemen bütün sömürgeler İngilizlerin eline geçmiş oldu. Bunların dışında Güney Amerika'daki İspanyol sömürgeleri kalıyordu.

İngiliz kralları, saraya bağlı lordlara Kuzey Amerika'da uçsuz bucaksız topraklar armağan ediyorlardı. İngiliz soylu sınıfı, buralarda şatolar yaptırdı ve köylülere toprak vergileri ödetmeye kalkıştı. Göçmenler, bundan kurtulmak için ülkenin batısına doğru ilerlediler ve Kızılderililerin topraklarını istila ettiler. Lordların topraklarında kalanlar ise, çoğu zaman toprak kiralarını ödemeyi reddediyorlar ve yeni efendilerine karşı ayaklanıyorlardı.

Kızılderili Topraklarının Fethi

Avrupalılar, Kuzey Amerika'da boy gösterdiklerinde, bugün Amerika Birleşik Devletleri'nin bulunduğu topraklar üzerinde kabileler ve aşiretler halinde 2.400.000 Kızılderili yaşıyordu. Kuzey Amerikalı Kızılderililer, göçmenlere mısır ve tütün yetiştirmeyi öğrettiler. Göçmenler, dağınık düzende savaşmayı da onlardan öğrendiler. İngiliz tüccarlar, Kızılderililerden kürk satın alarak kısa zamanda zenginleştiler.

17. yüzyılda, Kuzey Amerika'ya gelişlerinden sonra geçen üç yüz yıl içinde, Avrupalılar Kızılderililerin kökünü kazıdılar. Kızılderililer topraklarını savunuyorlar, kendi istekleriyle buralardan ayrılmak istemiyorlardı. Amerika'ya yerleşenler, kadın, erkek, çocuk demeden çoğunu öldürdüler. Yeni İngiltere'deki göçmenler, bir Kızılderili tutsağı ya da kafatası derisi getiren herkese 40 İngiliz lirası verileceğini ilan ettiler. Bu ödül 100

İngiliz lirasına kadar yükseldi. Çocuk ve kadın kafatası derileri için bu ödülün yarısı ödeniyordu.

Amerika'ya yerleşenler, bir yandan ülkenin yerlilerini anayurtlarından sürüp öldürürken bir yandan da zenci köleler getiriyorlardı. Afrika bir av alanı, zenciler de birer av hayvanı haline geldiler. İnsanlığın yüz karası, kölelik, kısa zamanda alabildiğine yayıldı Amerika'da.

İş adamları herhangi bir aşağılık işi yapmaya hazırdılar, yeter ki ucunda para ve kâr olsun.

Tarım İşletmelerinde Köle Emeği. Güney'deki Sömürgeler

Zenciler Afrika'dan koparılıyor, zincire vurularak Kuzey Amerika'ya getiriliyor ve burada açık artırma ile satılıyordu. Köleler özellikle Güney'deki sömürgelerde, tütün ve pirinç plantasyonlarında (o sırada, zenci köleler tarafından işlenen tarım işletmelerinin tümüne "plantasyon" denilmekteydi) kullanılıyorlardı. Zenci köleler gruplar halinde çalışırken, başlarında işletmeyi at üstünde dolaşan, eli kırbaçlı kâhyalar bulunuyordu. Zenci köleler bunların insafına bırakılmışlardı.

Zenci kölelere zalimce davranılıyordu. Bir zenci köle işletmeden kaçtı diyelim, köpeklerle peşine düşüyorlardı. Kaçağı yakalayınca kollarını kesiyor, kesik kolları kızgın zifte atıyor, daha sonra da asıyorlardı.

Kuzey Amerika'ya yerleşenler, sömürerek, Kızılderilileri soyarak, akıl almaz şekilde zenginleşiyorlardı. Yeni Amerikan burjuvazi işte bu şekilde oluştu.

Kuzey'deki Sömürgeler

Kuzey'deki sömürgeler, nüfusunun büyük kesimi **küçük çiftlik sahipleri** durumuna gelmiş köylülerden meydana geliyordu. Sanayi, ticaret, zanaatlar, keten dokumacılığı, deri tabakçılığı, yünlü kumaşçılık Kuzey'de büyük bir ilerleme gösterdi. Tarım araçları ile silah yapımında kullanılan saç ve çubuk demir üretiliyordu. Akarsular balıktan geçilmiyordu. Uçsuz bucaksız ormanların ağacından gemiler, satılması kolay, sökülebilir evler yapılıyordu.

Sömürgelerin İngiltere'ye Başkaldırmalarının Nedenleri

Parlamento, İngiliz burjuvazisini her türlü rekabetten korumak, Amerika'daki sömürgelerde sanayi ve ticaretin gelişmesini önlemek için her yola başvurdu. İlkin, Amerika'da demir fabrikalarının kurulmasına karşı çıktı, sonra kumaş dokumacılığını yasakladı ve İngiltere'den ithal edilmesini emir buyurdu.

1763 yılında İngiltere kralı, Batı'nın sömürgeleştirilmesini yasakladı. Bu yasaklama kararı yoksul çiftçilerin ve işçilerin öfkelenmesine sebep olmuştu. Göçmenler, büyük mülk sahiplerinin topraklarını işgal ettiler ve sömürge yönetimine karşı ayaklandılar.

1765 yılında, yeni bir yasa yürürlüğe kondu: Bu yasa her satış muamelesi için pul yapıştırılmasını zorunlu kılıyordu; hatta satılan gazete başına vergi alınmaya kadar gidildi. Bu yeni vergi, halk için büyük bir yüktü. Sömürge halkları, içinde kendi temsilcilerinin bulunmadığı bir parlamentonun sömürgelere vergi koyamayacağını ilan ettiler. Anavatanın pul vergisi koyma çabaları Boston ve öteki kentlerde halkın başkaldırmasına yol açtı. Boston'da vergi toplamakla görevli memurlar, katrana bulandıktan sonra tüyler içine atıldılar, uzun bir sırığa bağlanıp, kentin sokaklarında teneke çalınarak gezdirildiler. Elbiseleri ateşte yakıldı. Karşı koyma öylesine genelleşti ki, İngiliz hükümeti pul vergisini kaldırmak zorunda kaldı; ama parlamento yeni vergiler koymakta gecikmedi ve sömürgelere askerî birlikler yolladı.

2. İngiliz Sömürgelerinin İngiltere'ye Karşı Devrimci Savaşı (Bağımsızlık Savaşı)

1773 yılında, İngiliz tüccarlar öteki vergilerin konulmasında olduğu gibi, gene kolonların onayı alınmaksızın vergilendirilen çayla yüklü gemilerini Boston'a boşaltmaya kalktılar. Kızılderili kılığına girmiş olan halk teknelere saldırdı ve çay sandıklarını denize attı.

Bu saldırıyı cezalandırmak için İngiliz hükümeti, limanın ticaret gemilerine kapatıldığını ilan etti. Büyük bir kızgınlık uyandıran bu tedbir on üç İngiliz kolonisinin baş kaldırmalarına bahane oldu.

Zanaatçılar, çiftçiler ve imalathane işçileri silaha sarıldılar ve sömürgelerde komiteler örgütlediler; ama bu komitelerin yönetimi, kısa süre içinde Kuzey'de burjuvazinin, Güney'de ise büyük tarım işletmecilerinin eline geçti.

1774 yılında Amerika'daki sömürgeler, ülkenin en büyük kentlerinden biri, Philadelphia'da toplanacak olan kongreye temsilci gönderdiler. Sömürge temsilcilerinden oluşan meclis bir dilekçe ile krala başvurdu. Dilekçede, Amerika'da sanayi ve ticaretin gelişmesini önleyen engellerin kaldırılması, göçmenlerin onayı alınmadan yeni vergi konulmaması isteniyordu. Kral, dilekçeye cevap olarak sömürgelerden eksiksiz bağlılık istedi ve onları asi ilan etti.

1775 ilkbaharı, İngiltere kralının birlikleri ile göçmenler arasındaki savaşın başlangıcı oldu. Bundan sonra olaylar şöyle gelişti: İngilizler, topları, yük arabalarını, barutlarını, mermilerini ve unları, tek kelimeyle Amerika'ya yerleşmiş olanların Boston kenti dolaylarında kurdukları gizli depoları ele geçirmek için, krallık ordusunun iki alayını Boston'a gönderdiler. Kırmızı üniformalar giymiş bir müfreze uygun adım yürüyerek kentten çıktı. Bir süre sonra halkın bu çıkıştan haberli olduğunu anlamakta gecikmediler, alarm çanları çalıyor, tüfekler işaret veriyordu.

Kralın müfrezesi, -alarm verilir verilmez silahlı olarak toplanma noktasında bir dakikada toplandıkları için- halkın "dakikalık adamlar" adını verdiği yerel askerleri kısa bir çarpışmadan sonra bozguna uğrattı ve cephaneliği ele geçirdi; ama geri dönerken, ağaçlara ve evlere gizlenmiş çiftçilerin ateşiyle karşılaştı. Ateş öylesine şiddetliydi ki, İngilizlerin geri çekilişi kısa bir süre sonra toptan bozguna dönüştü. Böylece göçmenler, silahlanmış halkın taktiği olan dağınık düzende savaş taktiğini ilk kez kullanmış oluyorlardı.

Kongre, Virginia'lı zengin bir tarım işletmecisi olan George Washington'u ayaklanmış sömürgeler ordusunun başkomutanlığına atadı. Egemen sınıfların çıkarlarını savunan bu esir sahibinin büyük bir örgütçü yeteneği vardı. Washington, Philadelphia'dan yola çıkıp, at sırtında dokuz gün yolculuktan sonra asilerin karargâhının bulunduğu Boston'a ulaştı ve milis birliklerinin, esmer tenli sakallı çiftçilerin, Kızılderililerin oluşturduğu müfrezelerin başına geçti. Hristiyan dinini kabul etmiş olan bu Kızılderililer, Fransızlarla yapılan savaşlardan beri göçmen milislerinde askerlik hizmeti yapıyorlardı.

Yeterli barut ve mermi bulunmadığı için, ilkin çatı saçlarından, sonra da III. George'un kurşundan yapılmış heykelinden yararlanıldı. Kurşun çok az dağıtılmıştı, her asker kendi tüfeğine uygun kurşunları kendisi dökmek zorundaydı.

Göçmenler, başlangıçta, savaşın kendilerine kral tarafından değil de Amerika'daki memurları tarafından ilan edildiğini sanmışlardı. Bu yüzden Amerikalı asiler, kralın birlikleriyle savaşa tutuşmadan önce her sabah krala dua ettiler; ama savaş sürüyordu. Çiftçilerin, zanaatçıların, işçilerin baskısı altında birbiri ardınca bütün sömürgeler İngiltere'den ayrıldıklarını ilan ettiler.

Kongre, halk yığınlarının baskısı altında 4 Temmuz 1776 günü, köleliğin bilinçli düşmanlarından Jefferson'un kaleme aldığı "Bağımsızlık Bildirisi"ni kabul etmek zorunda kaldı. Bu bildiri Amerika'daki sömür-

gelerin İngiltere'den koptuğunu ilan ettikten sonra şöyle diyordu: "Bütün insanlar eşit doğarlar. Tanrı hepsine hayat, özgürlük ve mutluluk isteği gibi bazı devredilmez haklar vermiştir." İktidar olma ve hükümet kurma hakkının sadece halka ait olduğu yer alıyordu bildiride. Bütün iktidarın kaynağının bizzat halk olduğu düşüncesi ilk kez bu bildiride ortaya çıkıyordu; ama burjuvazi, zenginlerin hiç kuşkusuz sadece beyazların iktidarını güçlendirmek için bu devrimci ilkelerden yararlandı. Bu "devredilmez haklar" ne zencilere, ne de Kızılderililere tanındı. Bildiri köleliği kaldırmadı, Kızılderililerin ne sürülmesini, ne de yok edilmesini önleyebildi.

Çarpışmalar 1782 yılında da devam etti. Göçmenlerin birlikleri büyük güçlüklerin üstesinden gelmeyi başardılar: İngilizler, anavatandan ayrılmış sömürgelerin başkenti olan Philadelphia'yı ele geçirmişlerdi. Korkunç soğuklara rağmen Amerikan askerleri kışı açıkta geçirmek zorunda kaldılar. Silahları, paraları, giyecekleri, ayakkabıları yoktu. Buz ve karlar üzerindeki kan izleri, ayaklarının derisi yüzülmüş Washington askerlerinin gittikleri yönü gösteriyordu. Washington, yürekleri cesaret dolu ama savaş sanatı hakkında hiçbir bilgisi bulunmayan çiftçi ve zanaatçılardan oluşan birliklerini disiplin altına almakta oldukça güçlük çekti.

Birkaç bin zenci köle de göçmenlerle omuz omuza savaşıyordu. Cesaret ve yiğitlikle çarpışıyorlardı. New York eyaletinde, bir savunma savaşı sırasında, bütün bir zenci köle müfrezesi yok oldu gitti. Erkek elbisesi giyen Massachusetts'li Hannette adında bir zenci kadın, düzenli ordu birlikleriyle birlikte 17 ay omuz omuza savaştı.

Zengin İngilizler, toprak sahipleri, esir tüccarları, kralın Amerika'daki memurları, bağımsızlıklarını savunan Amerikalılara karşı savaştılar.

Çiftçiler ve zanaatçılar, Amerikalıların dayandığı savaşçı güçleri temsil ediyorlardı; ama sömürgelerin, krallık birliklerine ve İngiliz soylu sınıfına karşı giriştikleri savaşı yöneten, devrimci burjuvazi idi.

İngiltere kralı III. George, ordusunu güçlendirmek amacı ile Alman prenslerinden 30 bin asker istedi ve bunları Amerika'ya gönderdi. Ayrıca, kendisine 20 bin Rus askeri vermesi için II. Katerina'ya ricada bulundu; ama Rusya ile İngiltere'nin ilişkileri gergin bulunduğundan ve Pugaçef'in köylü isyanı söz konusu olduğundan, Amerika'ya asker göndermeyi reddetti Çariçe.

1777 yılında Kanadalı İngilizler, Washington'u ve silahlı kuvvetlerinin büyük bir kısmını kuşatmak, sonra da esir almak amacı ile New York eyaletine büyük bir ordu gönderdiler; ama Amerikan düzenli ordusunun bir-

likleri ile onlara yardıma gelen Yeni İngiltereli çiftçi milislerin sarmasına düşerek kendileri yok oldular.

İngiliz ordusundan 5 bin asker teslim olmak zorunda kaldı.

Bu zaferden pek az sonra, iki güçlü sömürgeci devletin, İngiltere ve Fransa'nın arasındaki yüz yıllık kinden yararlanan Amerikalılar, Fransız ordusunun yardımını sağladılar.

Amerikan kongresi, bu ittifakı görüşmek üzere, Benjamin Franklin'i büyükelçi sıfatı ile Fransa'ya gönderdi. Benjamin Franklin, bir diplomat ve seçkin bir devlet adamı, büyük bir bilgin ve "Bağımsızlık Bildirisi"nin redaksiyonunda yer almış önemli bir gazete yazarıydı.

Savaşın Sonu

Asi Amerikan sömürgelerinin, zalim İngilizlere karşı yaptıkları haklı savaş, Amerikalıların zaferiyle sonuçlandı. Fransız birliklerinin desteklediği Amerikalılar, çete savaşı taktiğini başarıyla uyguladılar ve İngiliz kralının ücretli ordusunu bozguna uğrattılar.

1781 yılında, İngiliz kuvvetlerinin büyük bir kesimi, Yorktown yakınlarında Washington'a teslim oldu. Barış şartları, ertesi yıl Paris'te kaleme alındı (Barış Antlaşması 1783 yılında onaylandı). İngilizler, sömürgelerin bağımsızlığını tanımak zorunda kaldılar. 100 bin İngiliz soylusu ve aile üyeleri Kuzey Amerika'dan atıldı ve topraklarına el kondu. Lenin'in "Amerikan halkının, Amerika'yı ezen ve onu sömürge kölesi durumuna mahkûm eden İngiliz haydutlara karşı yaptığı devrimci savaş" adını verdiği Bağımsızlık Savaşı işte böyle son buldu.

Bağımsızlık Savaşı'ndan önce Kuzey Amerika sömürgelerinde iktidar, soyluların, toprak sahiplerinin elindeydi. Çiftçiler, işçiler ve devrimci burjuvazi İngilizlere karşı savaşırken, aynı zamanda toprak aristokrasisine karşı da savaşıyordu.

Soyluların büyük bir kesiminin Kuzey Amerika topraklarının dışına atılması ve topraklarının zorla alınmasından sonra iktidar, Kuzey'de sanayi ve ticaret burjuvazisinin, Güney'de ise köleci tarım işletmecilerinin eline geçti.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, devrimci savaş süresince ve şiddetli sınıf mücadelelerinin sonunda, iktidar bir sınıftan başka bir sınıfa –toprak sahibi soylulardan, ülkeyi Güney'in köleci tarım işletmecileriyle birlikte yöneten Kuzey'in sanayi ve ticaret burjuvazisine– geçti. Birleşik Devletler'de bir devrimci savaş sona ermiş, toplumsal düzen değiştirilmiş, Cumhuriyet ilan edilmiş ve Kuzey devletlerinde kölelik

kaldırılmıştı. Kapitalistler ve köle sahipleri, egemenliklerini pekiştirmek için, halkın zaferinden yararlanmasını bilmişlerdi.

Lenin, Birleşik Devletler'de kapitalistlerin iktidara gelişinden sonra, bu ülkenin, "çirkef ve lüks içinde yuvarlanan bir avuç küstah milyarder ile daima yoksulluk içinde yaşayan milyonlarca işçiyi birbirinden ayıran uçurumun ortaya çıktığı ilk ülkelerden biri" durumuna geldiğini yazıyordu.

3. 1786 Halk Ayaklanması ve 1787 Anayasası

Shays'in Ayaklanması (1786)

Savaş, çiftçilerin büyük bir çoğunluğunu yıkmıştı. Üstelik bir de ağır bir kamu borcu bırakmıştı. Hükümet, çiftçilere yüklenecek yeni vergilerle bu işi düzenlemeye karar verdi. Borçlu ilan edilen ve daha önceki borçlarının taksitlerini bile ödeyemeyecek durumda olan çiftçiler, hayvanlarının, evlerinin ve topraklarının açık artırma yoluyla zorla satıldığına tanık oluyorlardı. Bunun üzerine Kuzey'in birçok eyaletinde, çiftçiler ve kent nüfusunun en yoksul kesimleri, özellikle zanaatçılar isyan ettiler. Bağımsızlık Savaşı'nın eski savaşçılarından biri olan Daniel Shays isyancıların başına geçti. Sayıları 12–15 bin kadar olan asiler silaha sarıldılar. Çiftçi borçlarının kaldırılmasını, evlerinin ve hayvanlarının satılmasının yasaklanmasını istediler. Bu kez ayaklanmanın amacı, yoksul çiftçilerin, kentlerin "aşağı kesimleri"nin (imalathane işçileri, gündelikçiler ve zanaatçılar) isteklerini kabul ettirmekti.

Hatta isyancılardan bazıları zenginlere, paralarını yoksullarla paylaşmalarını ve herkes gibi çalışmalarını öneriyordu.

Bu isyanı bastırmak için Birleşik Devletler ordusunun altı ay savaşması gerekti. İktidarlarını sağlamlaştırmak için Kuzey'in burjuvazisi ile Güney'in köleci tarım işletmecileri, anayasayı değiştirmeye karar verdiler.

1787 yılında burjuvazinin ve köleci mülk sahiplerinin temsilcileri, birkaç değişiklik dışında hâlâ yürürlükte olan anayasayı halka sormaksızın kaleme aldılar.

Amerikan Anayasası

Bağımsızlık Savaşı'ndan beri her sömürge, kendi ordusu, kendi maliye örgütü ve gümrük sınırları olan ayrı bir devlet durumundaydı. Aşağı yu-

karı bağımsız olan bu devletler, gücü oldukça sınırlı olan Kongre'ye delege gönderiyordu.

Anayasa, cumhuriyet rejimini güvence altına almıştı. 1787 yılında, merkezi iktidar yeni anayasa ile güçlendirildi, bununla birlikte, yerel sorunların çözümlenmesi için her devlet bağımsızlığını korudu.

Cumhuriyetin yürütme gücü, dört yıl içinde seçilen bir başkana verildi. Başkan, deniz ve kara kuvvetlerinin başkomutanıydı, memurları atayabiliyordu, tek kelimeyle gücü oldukça genişletilmişti. İlk başkan Washington oldu.

Birleşik Devletler parlamentosu ya da Kongre iki meclisten oluşur: Temsilciler Meclisi'nde her eyaletin nüfusuyla orantılı temsilcileri bulunur; Senato'da ise her eyaletin iki temsilcisi bulunur.

Birleşik Devletler anayasası, demek oluyor ki, büyük burjuvazi ile köle sahiplerinin iktidarını kuruyordu. Yeni Amerikan anayasası ile her eyaletin anayasalarının temel hükümleri, açıktan açığa halk yığınlarına karşı düzenlenmişti. Hemen hemen her eyalette, oy hakkından yararlanmak için, ister toprak, ister para olsun belli bir servet sahibi olmak gerekiyordu. Kadınlar oy hakkından yoksundular. Kölelik devam ediyordu. Kölelerin ve Kızılderililerin hiçbir medeni hakkı yoktu. Bir başka kısıtlama ise seçmenin oturma belgesi alabilmesi için belli bir seçim bölgesinde uzun süre yaşaması zorunluluğundan ileri geliyordu. Bu da nüfusun kısa bir süre önce yerleşmiş büyük bir kesimini seçmenlik hakkından yoksun bırakıyordu. Güney eyaletlerinin köle sahipleri, Temsilciler Meclisi'nde, sahip oldukları köle sayısıyla orantılı olarak ek sandalye sahibiydiler.

Hayat boyu seçilen üyelerden oluşan Yüksek Mahkeme'ye geniş yetkiler verildi. Yüksek Mahkeme'nin, anayasaya aykırı gördüğü bütün yasaları iptal etme yetkisi vardı. Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi çoğu zaman kapitalistlerin yanında, halk yığınlarının karşısında yer almıştır. Amerikalı kapitalistler onun yardımını sağlayarak, işçilerin grevlerini yasa dışı ilan ettirmişler ve devrimcilere karşı baskıcı tedbirler aldırmışlardır.

Amerikalıların bağımsızlıkları için yaptıkları mücadeleye yürekten bağlı olan Rus devrimcisi A. Radiçef, Birleşik Devletlerin kapitalist sistemini suçlamıştır. 1790 yılında, Amerika'da şunları yazıyordu: "Birkaç yüz kendini beğenmiş yurttaş lüks içinde yaşarken, binlerce insan günlük ekmekten, kendilerini soğuktan ve sıcaktan koruyacak birer barınaktan yoksun bulunuyor."

Büyük ozan A. S. Puşkin de, bu gidişle Amerika'nın eski sakinlerinden

birini bile bulmanın olanaksızlaşacağına işaret ederek, yazılarında zencilerin köleliğine, Kızılderililerin kıyımına öfkeyle karşı çıkıyordu.

Kızılderililerin yaşadığı batı toprakları sorunu, anayasanın hazırlanışı döneminde çözümlendi. Bu topraklar devlet malı olarak ilan edildi. Buralardan sürülen Kızılderililer verimsiz, bataklık ya da kayalık bölgelere göçmek zorunda bırakıldılar. Kitle halinde öldürülüyorlardı. 17. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Birleşik Devletlerin Kızılderili nüfusu 2.400.000'den 240 bine düştü. Verimli topraklar, yüksek kârlar ve yüksek fiyatlar karşılığı yoksullara satılmıştı. Böylece burjuvazi ile köleci büyük tarım işletmecileri, toprak sorununa kendi yararlarına bir çözüm yolu bulmuş oldular.

Kuzey Amerika'da, Amerikan ulusu yavaş yavaş İngiliz, İrlandalı, Fransız v.b. değişik insanlardan oluştu.

Bağımsızlık Savaşı'ndan itibaren, İngiltere'nin Amerika'daki sömürgelerinde konuşulan dil, bu sömürgeler nüfusunun İngiliz, Fransız, Hollandalı ve Almanlardan oluşmasına rağmen, İngilizceydi. Bu dilin genel kullanımının kanıtı, 1774 yılında bütün konuşmaların İngilizce yapıldığı Philadelphia kongresinde kesin olarak belgelendi. 1776 yılında kabul edilen Bağımsızlık Bildirisi de içinde olmak üzere bütün belgeler İngilizce yazıldı.

Kuzey Amerika'daki İngiliz göçmenleri ortak topraklarda oturuyorlardı; bu topraklar, Bağımsızlık Savaşı sırasında özerk devletlere dönüştü.

Avrupa'dan göçenler kendi uygarlıklarını korumuşlar ve gelişimini sürdürmüşlerdi. Yeni öğelerin de eklenmesiyle bütün sömürgelerde ortak bir uygarlık ortaya çıktı.

Sömürgelerde, imalat faaliyetinin, zanaatların ve ticaretin büyük bir gelişim gösterdiği ortak bir ekonomik sistem'in doğduğu ve geliştiği görüldü. Kuzey Amerika ulusu ile birlikte Kuzey Amerika kapitalizminin gelişimine ve başarısına tanıklık edildi.

Bağımsızlık Savaşı sonunda bağımsız ve egemen bir Amerika devletinin doğuşu, ülkenin çeşitli bölgelerindeki ekonomik ilişkileri güçlendirdi; bu da, Amerikan kapitalizminin İngiliz kapitalizminden ayrılmasına yol açtı. Böylece, 1774–1783 Amerikan burjuva devrimi, Kuzey Amerika ulusunun başlıca çizgilerinin gelişimini kolaylaştırdı.

Birleşik Devletler Bağımsızlık Savaşının Sonuçları ve Önemi

Bağımsızlık Savaşında kazanılan zafer sayesinde, 13 asi sömürge İngiltere'den ayrıldı. Bu eski sömürgeler bağımsız Amerika devletini oluşturdular.

Bağımsızlık Savaşı, aynı zamanda burjuvazi tarafından yönetilen sömürgeler halkının, İngiliz büyük toprak sahibi soylular sınıfı ile İngiltere'nin sömürgeci boyunduruğuna karşı mücadelesi idi. Sömürgelerin özgürlükleri için giriştikleri bu savaş, büyük toprak sahibi soylular sınıfının egemenliğine son veren ve iktidara köle sahiplerinin müttefiki Amerikan burjuvazisini getiren bir burjuva devrimi idi.

Amerikan burjuvazisi, iktidarı ele geçirmek için halk kitlelerinin mücadelesinden yararlandı, sonra bunu başarınca da, tıpkı 17. yüzyılda İngiliz burjuvazisinin yaptığı gibi halkı gittikçe ezmeye koyuldu. Böylece, Kuzey Amerika'da "halkın egemenliği" (demokrasi) adı altında, gerçekte burjuvazinin egemenliğinden başka bir şey olmayan ve burjuva demokrasisi adı verilen sistem kuruldu.

Bununla birlikte belirtmek gerekir ki, bağımsızlık, Birleşik Devletler'in gelecekteki gelişimine katkıda bulunmuştur. Britanya İmparatorluğu'nun bir bölümünü oluşturan eski İngiliz sömürgeleri cumhuriyet oldular. Artık İngiltere, ne sanayi ve ticaretin gelişmesine karşı durabilir, ne de Batı topraklarının sömürgeleştirilmesini yasaklayabilirdi. Eski sömürgeler, yeni eyaletler arasında gümrük vergileri de kaldırılmıştı; ama ülkenin Güney'inde yürürlükte kalmış olan kölelik, aşağı yukarı yüz yıl sonra, Birleşik Devletler'de yeni bir savaşın, Kuzey-Güney savaşının nedeni olacaktır.

BÖLÜM: 4

Avrupa'da Feodal Sistem. 17. Yüzyılın Ortasından 18. Yüzyılın Ortasına Kadar Fransa

Kıta Avrupa'sı Ülkelerinde Feodalitenin Egemenliği

Kapitalizmin İngiltere'de hızla gelişmeye başladığı dönemde, Hollanda dışında kalan bütün kıta Avrupa'sı ülkelerinde hâlâ feodal rejim egemendi. Fransa da feodalizmin egemenliği altındaydı. Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun feodal devletlerinde kapitalizm, Almanya'nın 300 bağımsız devlet ve binden fazla yarı bağımsız prensliklere bölünmüş olması nedeni ile özellikle gelişme olanağı bulamamıştı. Bu devletlerden bazıları öylesine küçüktü ki, söylendiğine göre hükümdarlarının, mermilerin komşu bir ülkeye düşmesini göze almaksızın toplarını ateşlemesi olanaksızdı. Bu imparatorlukta iktidar, fiilen Avusturya ile Prusya'nın, sayısız toprak fethi ile zenginleşmiş, mutlak monarşi ile yönetilen bu iki feodal devletin elindeydi.

Prusyalı feodal beyler fetih ve yağma savaşlarını ara vermeksizin sürdürüyorlardı. Prusya, nüfusu bakımından Avrupa'da on üçüncüydü; ama asker sayısı bakımından dördüncü sıradaydı.

İkiyüzlülüğüyle ünlü Prusya kralı II. Frederich şu cümleyi sık sık tekrarlamaktan hoşlanırdı: "Bir başkasının toprağını canınız çekiyorsa, işgal etmekten başka çareniz yoktur. Hiç kuşkunuz olmasın, fethinizi mazur gösterecek kanun adamlarını her zaman bulursunuz."

Feodal Polonya'da soylular sınıfı, köylüleri ezmekteydi: Büyük toprak sahibi soylulara "magnat", daha küçüklerine "hobereau" denilmekteydi. Beyler, Polonyalı köylüleri iliklerine kadar sömürmüşlerdi.

Polonya köylüleri beylere karşı birçok kez ayaklandılar; ama beklenmedik zamanlarda çıkan bu isyanlar iyi örgütlenemiyordu.

Polonya, 16. yüzyılda Ukrayna ve Beyaz Rusya'yı işgal etti. Polonya toprakları üzerinde yaşayan Ukraynalıları ve Beyaz Rusları, Polonyalı beyler acımaksızın ezdiler.

1648 yılında, Bogdan Hmelnitski'nin yönettiği Ukrayna halkı, Polonyalı zorba beylere karşı ayaklandı. Ukraynalıları destekleyen Rus hükümeti, 1654 yılında Polonya'ya savaş ilan etti. Bunun sonucu olarak, Ukrayna'nın büyük bir bölümü Rusya ile birleşti. Rus ve Polonya hükümetleri arasında 1667 yılında yapılan Andrusovo anlaşmasına göre, Dnieper nehrinin solunda kalan Ukrayna toprakları ve nehrin sağ kıyısındaki Kiev kenti ile Smolensk kenti Rusya'ya verildi.

Ukrayna halkı, kaderini böylece Rus halkıyla bağlamış oldu. Ukrayna'nın çar ve feodal beylerin egemen olduğu Rusya ile birleşmesi önemli bir olaydır. Bu birleşme iki ulusu birbirine iyice yaklaştırdı, daha sonra saldırganlara karşı birlikte savaştılar.

18. yüzyılın sonunda zayıf düşen Polonya'yı, Rusya, Prusya ve Avusturya aralarında pay ettiler. Beyaz Rusya Rusya'ya bağlandı.

18. yüzyılda, I. Pedro'nun yaptığı reformlardan sonra, Rusya dünyanın güçlü devletlerinden biri durumuna geldi. Bu büyük ülkenin güçlü kara ve deniz orduları vardı; ama Rusya'da yürürlükte olan kölelik, ülkenin gelişimine engel oluyordu.

Volga ve Ural yörelerinin serf köylüleri, 1773 yılında Emelian Pugaçef yönetiminde isyan ettiler.

Köylülerin isyanını serf işçiler ve Rus asıllı olmayan, ama beylerin ve çarın yüksek memurlarının ezdiği Başkırt ve Kazak köylüleri de desteklediler.

Rusya'da toprak köleliğine karşı yapılan bu gözü pek başkaldırma, 18. yüzyılın ikinci yarısında dünya çapında önemi olan ilk halk hareketidir.

Bununla birlikte, bu ayaklanma bastırıldı ve Rusya'da toprak köleliğinin kaldırılması için yüz yıl kadar beklemek gerekti.

Fransa'da "Sapan"

1648 yılında İngiltere'de, devrimin en yüksek noktasında olduğu bir sırada Paris'te halk yığınları ayaklanmaya başladı. Parisliler 1200 yerde barikat kurdular. Başka kentlerde ve kırsal bölgelerde de ayaklanmalar oldu. Kral 14. Louis ancak on yaşındaydı, krallığı bakanlar yönetiyorlardı.

Hareketin başında bulunan burjuvazi halkın gösterilerinden korktu ve en kısa zamanda monarşi ile uzlaştı. Bu sırada iktidarı ele geçirmek için karışıklıktan yararlanmak isteyen prensler silaha sarıldı. Kralcı parti bu harekete "Sapan" adını verdi. Bilindiği gibi sapan çocukların taş atmakta kullandığı bir çeşit oyuncaktır. Bu horlayıcı niteleme ile isyanın geçiciliği belirtilmek istenmiştir. Paris halkının büyük ayaklanması ve soylu sınıfın silahlı darbe teşebbüsü bastırıldı.

14. Louis Dönemi

14. Louis dönemi, Fransa'da istibdadın doruk noktası oldu. 14. Louis az yetenekli; ama buna karşılık kendisini çok beğenen biriydi. "Devlet benim" derdi, gururla. Tehdit edici gösterilerini unutmadığı Paris'in devrimci halkından uzaklaşmak için, Paris'ten 18 kilometre uzaklıkta bulunan Versailles'da, ormanın ortasında kendisine saraylar yaptırdı. Büyük sarayın uçsuz bucaksız camlı koridorları vardı. Şatonun çevresindeki cennet benzeri parkı, su fıskiyeleri ve heykellerle bezenmişti. Kralın bu hevesi Fransız halkına pahalıya mal oldu.

Fransız Edebiyatı. İki Edebi Akım

17. yüzyıl Fransız edebiyatı, Fransız hayatının derin çelişkilerini yansıtmıştır. Saray şairi Racine, büyük karakterlerin ve insan tutkularının derinliklerinin aktarılmasında büyük bir yetkinliğe ulaştı. Trajedilerindeki dizeler güçlülük ve anlatım enginlikleriyle doludur. Yunan ve Roma ilk çağının krallarına ve kahramanlarına övgüler düzmüş, kralın erdemlerini göklere çıkarmak için, bu kral ve kahramanlara, 14. Louis'ninkileri ansıtan nitelikler vermiştir.

Moliere'in komedileri ise bir başka çizgidedir. Daha sonra kralın halıcılığına yükselen bir zanaat adamının oğlu olan Moliere aktörlük mesleğine bir gezici tiyatroda başladı. Yapıtlarında, Fransız edebiyatının halkçı eğilimlerini başarıyla yarattı. "Tartufe" adlı komedisi, Katolik kilisesinin ikiyüzlülüğünü, açgözlülüğünü sergiler. Moliere birçok önemli oyun yazdı. Ömrü boyunca ona karşı kin beslemiş olan kilise, ölümünden sonra mezarlığa gömülmesini yasakladı.

14. Louis Döneminde Savaşlar ve Fetihler

Parası bol, ordusu ve donanması güçlü Fransa, büyük sömürgeler fethetti. Amerika'da Kanada'yı, 14. Louis'nin onuruna, geniş Mississipi böl-

gesinde Louisiana'yı ve son derece zengin Batı Hint Adaları'nı ele geçirdi. Afrika kıyılarındaki Madagaskar adasının fethine girişti. Hindistan'da bazı köprübaşlarına yerleştikten sonra, Fransızlar yarımadanın fethine başladılar.

14. Louis ordusunu 550 bin kişiye çıkardı. Kralın ve soylular sınıfının sadece dış fetihler için değil, aynı zamanda ülke içinde köylülerin ve kentlerin yoksul halkının tehdit edici isyanlarını bastırmak için de büyük bir orduya ihtiyacı vardı.

14. Louis'nin Başarılarının İstikrarsızlığı

14. Louis, hükümdarlığı döneminde etrafı saran parlaklık ve şatafat, Fransız halk yığınlarının korkunç yoksulluğunu ve acılarını önleyemiyordu. Yeni fetihler için kralın sürdürdüğü bitip tükenmez savaşlar, köylü sınıfını eziyordu.

O çağın tanıklarından biri, Fransız köylülerinden söz ederken, nüfusun onda birinin dilencilikle geçindiğini, geri kalanların yarısının durumunun da onlardan pek parlak olmadığını yazıyordu. Çağın bir başka tanığı da "halk açlıktan kırılıyor" diye yazıyordu.

Köylülerin ve yoksul yurttaşların isyanları sürekli bir etken durumuna geldi.

Ötekilerden daha önemli bir ayaklanma 1675 yılında patlak verdi. İki yıl sürdü. Bu ayaklanmaya katılan ve angaryanın, ürün vergisinin, borç taksitlerinin kaldırılmasını isteyen köylüler, beylerin şatolarını yağma ettiler.

Güney Fransa köylüleri de 18. yüzyılın başlarında, Cevennes'de ayaklandılar. Geceleyin toplandıklarında birbirlerini tanımaları için beyaz gömlek giydiklerinden, bunlara **kamizarlar** (camisards) adı verildi, (Latince "camisa" sözcüğü "gömlek" anlamındadır). Bu ayaklanma, **huguenot'lar** (Fransız Protestanları), zanaatçılar ve burjuvazi tarafından desteklendi. Kralcı birlikler bu isyanı bastırırken, 400'den fazla köyü yakıp yıktılar.

15. Louis Döneminde Fransa

Tüm halkın nefretini kazanmış olan 14. Louis, 1715 yılında öldü. Yerine geçen küçük torunu 15. Louis'ye, yoksulluğun doruğunda bir halk ile hoşnutsuz bir burjuvazinin yaşadığı perişan bir ülke bıraktı. Artık devrim için her şey hazırdı ülkede, ancak kişiliği zayıf, aklı kıt olan 15. Louis, devlet işleriyle uğraşmıyordu. "Benim yaşadığım sürece devam eder" diyordu. 1774 yılında bir genel hoşnutsuzluk ve karışıklık ortamında öldü.

17. yüzyılda, mutlak ve feodal monarşi, Fransa'da gücünün doruk noktasına erişmiş ise de, kentlerdeki ve kırsal bölgelerdeki halk isyanları onu temellerinden sarsıyordu. 18. yüzyılın 70'li yıllarında, bir halk devriminin yaklaştığı, Fransa'da iyice hissediliyordu.

BÖLÜM: 5

18. Yüzyılda Fransa'da Burjuva Devrimi (1789-1794)

1. Fransa'da Devrimin Yakınlaşması

Köylüler. Tarımın Acıklı Durumu

18. yüzyılın sonunda, Fransa'da hâlâ feodalite egemendi. 25 milyonluk nüfusun 23 milyonu köylülerden oluşuyordu. Fransız köylü sınıfının, o dönemde İngiliz köylü sınıfıyla hiçbir benzerliği yoktu. İngiltere'de toprak sahibi köylüler (yeoman'lar) hemen hemen topraklarının tümünü ellerinden kaçırmışlardı. Aralarından çoğu, tarım ya da sanayi işçisi durumundaydılar. Oysa Fransa'da köylüler beylerin topraklarını işliyorlar ve feodal düzenin bütün yükümlülüklerini yerine getiriyorlardı.

18. yüzyılın sonunda, Fransa'da artık toprak köleliğinin mevcut olmadığı doğrudur; ancak köylülerin sayısız feodal yükümlülüğün boyunduruğu altında bulunduğunu da unutmamak gerekir.

Köylü, beye ürünün bir kısmını (genellikle dörtte biri) borçlanıyor ve bunu ya malla ya da para ile ödüyordu. Diyelim ki bir köylü öldü, veraset vergisini almak için beyin kâhyasının merhumun kapısına dayandığı görülüyordu. Bey, beylik köprüden tahıl ve ürünlerin geçirilerek taşınması karşılığı köprü geçiş parası da alıyordu. Tahılın beylik değirmeninde öğütülmesi, ekmeğin beylik fırında pişirilmesi sırasında da ayrıca vergi kesiliyordu. Beyin fırını yok diyelim, ama bir zamanlar var olan fırını için vergi borcu ileri sürerek para almaktan geri kalmıyordu. Değirmen de, köprü de yıpranmış, kullanılmaz duruma gelmiş olsun, ne gam! Köylü her yıl bunların vergisini ödemek zorundaydı.

Hele bir de tuz vergisi vardı, hem de oldukça "tuzlu"ydu bu vergi. Köylüleri daha fazla tuz tüketmeye zorlamak için (tuz çok pahalıya geliyordu onlara) her biri yılda "tencere ve tuzluk" için, yani yemeği çeşnilemek için en az 3,5 kilo tuz almak zorunda bırakılıyordu. Bundan başka salamura ve hayvanlar için de tuz almak zorundaydılar. Tuz kaçakçılığını önlemek için kaçakçılar sert bir şekilde cezalandırılıyorlar, dokuz yıl gemilerde kürek cezasına mahkûm ediliyorlardı. Suçun tekrarı halinde, tuz satıcısı asılıyordu.

Tuz vergisi ödemeksizin tuz satın almaktan suçlu köylüler acımasız bir şekilde cezalandırılıyorlardı.

Silahlı özel müfrezeler, köylülerin tuz çıkarabilecekleri tuzlaları gözaltında tutuyorlardı.

Devlet, şarap tüketiminden de yüklü bir vergi alıyordu. Bağlarla kaplı ve şarapları dünyaca ünlü Fransa'da, bu vergi pek verimli oluyordu.

27 bin vergi memuru, köylülerin mahzenlerini didik didik ediyor ve şarap fıçılarını ölçüyordu. Kentlerin giriş kapılarında, yolcular ve arabalar iyice aranıyordu.

Fransa'da feodal beylerin, köylülere yük olan başka ayrıcalıkları da vardı. Örneğin, av düşkünü bir bey, isterse yanında konukları, arkalarında köpekleri, atlarıyla köylülerin tarlalarını ezip geçebilirdi. Her beyin, tarla ve bahçeleri alt üst eden güvercin sürüleri vardı; ama köylüler bunların kılına bile dokunamazdı, cezası öylesine büyüktü. Daha başka, onur kırıcı haklar da yürürlükteydi. Geceleyin, beylerin uykularını kaçırmamaları için köylüler kurbağaları korkutup vıraklatmamak zorundaydılar. Bir köylü, beyine ya da kâhyalarına rastladığı zaman, yerlere kadar eğilip selamlamak, ellerini ya da omuzlarını öpmek zorundaydı.

Köylü, beyi şikâyet de edemezdi, çünkü adalet dağıtan ya beyin kendisi ya da onun atadığı yargıçtı. Sanıklara işkence yapılırdı.

Köylü sadece beye bağımlı değildi, bir de devlete vergi vermek zorundaydı. Vergilerini ödeyecek gücü yoksa, bir yandan vergi borçları birikip yığılırken, bir yandan da hayvanları, tarım araçları, elbiseleri satışa çıkarılırdı. Penceresiz, bacasız, tabanı toprak, çatısı ot kaplı kulübelerde otururdu. Büyük ve küçük baş hayvanlar ile kümes hayvanları da onunla birlikte aynı yerde yaşardı. Evde dokunmuş kaba dokumalardan yapılmış giysiler giyerdi, ayakkabıları tahtadandı.

Köylülerin çiftlikleri yok olmak tehlikesiyle karşı karşıyaydılar. İyi ürün alınan yıllarda bile, kıtlık ve yoksulluk eksik olmuyordu. Köylü isyanları her yıl tekrarlanıyordu. Aynı zamanda askerî komutanlık göre-

vi de yapan eyalet valileri, bu hareketleri silah zoruyla bastırıyorlar; ama büsbütün yok etmeyi başaramıyorlardı.

Köylüler, beye ve devlete gittikçe daha çok vergi ödemek zorunda bırakılıyorlardı. Bunları önlemek için hasatlarının bir bölümünü satmaktan başka bir çareleri yoktu.

Köylü Nüfusun Farklılaşması

Fransa'da büyük toprak sahibi köylüler vardı, ama bunların sayısı çok azdı. Köylülerin birçoğu yoksullaşır ve malını mülkünü yitirirken, aralarından ancak bazıları zenginleşiyordu. Köylü çoğunluğunun çaresiz durumundan yararlanan zengin çiftçiler onlara yüksek faizli borç para veriyorlar, sonra da ödenemeyen borçların karşılığı olarak, hayvanlarına, topraklarına el koyuyorlardı. Fransa'nın orta kesimlerinde, topraksız köylü nüfusu % 17 dolaylarındaydı, ama bazı bölgelerde bu oranın % 50'yi geçtiği oluyordu. Bu köylüler genellikle zanaatçı sınıfına geçiyorlar ve ürünlerini aracılara satıyorlardı. Büyük sanayi –imalathane düzeyinde– kentlerde yavaş geliştiğinden, köylerin artan kol gücü buralarda iş bulamıyordu.

Sedan'da, ordu için çuha dokuyan büyük imalathaneler vardı; ama büyük iş yerleri enderdi. Sanayi, Güney Fransa'nın büyük ticaret limanlarına yakın kırsal bölgelerde, büyük ticaret merkezi Bordeaux'nun bulunduğu Gironde'da ve Marsilya dolaylarında hızla gelişiyordu. Bu kentlerde, iç pazarlar ve Doğu'daki pazarlar için çuha, bez, cam ve sabun üretiliyordu.

Meslek loncalarının zorba düzeni sadece kentlerde geçerliydi ve kentlerde bir imalathane açma hakkı pahalıya patlıyordu. Bu yüzden tüccarlar ihtiyaçlarını köylere ısmarlamaya başladılar. Yoksul köylülere ham maddeleri, bazen de tezgâhları dağıtıyorlar, buna karşılık onlardan işlenmiş ürün alıyorlardı. Böylece yoksul köylüler, evlerde çalışan ücretli işçi durumuna geldiler. İş bölümünü genişleten, köylerdeki bu imalat faaliyeti, devrim öncesinde Fransa'da büyük bir gelişim göstermişti. İmalathanelerin çalışması, meslek loncalarında yapılan çalışmadan daha verimliydi. Çeşitli işlerin değişik işçilere bölüştürülmesi, ürünün bir tek zanaatçının ürettiğinden daha hızlı ve daha çok üretilmesini sağlıyordu.

Ama büyük işletmelerin varlığına rağmen, Fransa'da insan gücüne dayanan küçük sanayi ile meslek loncaları yöntemi egemendi.

Zanaatçılar, mesleklerine göre loncalar halinde kümelenmişler, kendi mahallelerinde yaşıyorlardı. Marangozlar, boyacılar, terziler, kasaplar

mahallesi vardı ayrı ayrı. Loncanın başkanı (ustası), atölyede yüksek bir yerde, başında peruğu ile oturur, kalfaların ve çırakların çalışmalarını gözetim altına alırdı.

Bir lonca ustası ikiden fazla çırak çalıştıramazdı; ama zengin lonca ustaları rüşvet yedirip, aslında birer ücretli işçi olan ve sayıları bir düzineye varabilen çırak çalıştırma hakkını satın alabilirlerdi.

Meslek loncaları, krallık hükümeti için bir gelir kaynağıydı. Kalabalık bir müfettişler ve gözlemciler alayı, bu atölyelerden vergi toplanmasını denetlerdi. Loncalara gelince, onlar da kendi bakımlarından çıraklarla kalfaların ödedikleri vergileri yükseltirlerdi.

Verilen ve istenen örneklere göre ve kesinlikle sınırlı sayıda üretim yapan meslek loncaları, talebi karşılayamıyordu. Feodal lonca yöntemi sanayinin gelişimini önleyen bir engel durumuna gelmişti.

Ticaret

Ticaretin gelişimi, Fransız feodal rejiminden ileri gelen iç gümrükler yüzünden yerinde sayıyordu. Devletin, beylerin, piskoposların, manastırların kendi topraklarından geçiş karşılığı aldıkları vergiler vardı. İç gümrüklerin sınırlarını 50 bin asker savunuyordu. Çin'den Fransa'ya buğday getirmenin, ülkenin güneyinden kuzeyine buğday aktarmaktan çok daha ucuz olduğu söyleniyordu. Bu bakımdan feodal sistem, sanayinin, ticaretin ve tarımın gelişimi karşısında önemli bir engeldi.

Fransa'da Burjuva Devriminin Nedenleri

Köylerin katlanmak zorunda kaldıkları ağır feodal yükümlülükler ve köylülerin sırtına binen insanlık dışı boyunduruk, kapitalist eğilimli yeni bir kırsal ekonomik sistemin gelmesini engelliyor, köylüleri iflasa sürüklüyor ve ardı arkası kesilmez ayaklanmalara sebep oluyordu.

Meslek loncaları yöntemi ile kralın memurlarının keyfi yönetimi, daha ileri ve daha üretici bir imalat faaliyetinin gelişimini frenliyordu. Fransa'yı bölen feodal gümrük, ticaretin gelişimini önlüyordu. Feodalizm ve mutlak monarşi, ülkenin tüm ilerlemesini felce uğratıyor, köylülerin, kentlerde sömürülen tabakalarının ve burjuvazinin hoşnutsuzluğunu artırıyordu. Kapitalist üretim ilişkileri bu engeller ortadan kaldırılmaksızın gelişemiyordu.

Kırsal bölgelerin ve kentlerin halkları gittikçe daha sık ve gittikçe artan bir şiddetle feodalizme karşı ayaklanıyordu. Kentlerin yoksul tabakalarının isyanları gittikçe tehdit edici bir görünüm kazanıyordu. Birkaç

duraksamadan sonra Fransız burjuvazisi, feodaliteye karşı güçlü halk hareketine katıldı ve yönetimi ele aldı.

Kral

15. Louis'nin ölümünden sonra 1774 yılında, Fransa'nın yönetimi 16. Louis'ye geçti. Zekâsı kıt, inatçı ve kendi varlığı dışında her şeye kayıtsız bir adamdı. Devlet işlerinin yönetiminde, mağrur ve emredici güzel karısının, Avusturya imparatorunun (Kutsal Roma-Germen imparatorunun) kız kardeşi Marie-Antoinette'in etkisi altındaydı.

16. Louis, krallık konseyinde uyuklardı. En küçük bir düşünsel çalışmadan sonra yorgunluktan şikâyet etmekten hoşlanırdı. Politikaya çok az zaman ayırırdı; ama büyük bir amatör avcıydı.

Ahırlarında, 1857 atı ve 1400 at uşağı vardı. Bunun dışında taşrada 1200 at besliyordu. Geziler için 217 takımı (uşaklar, atlar ve arabalardan oluşan takım) vardı.

Ayrıcalıklı Sınıflar

Mutlak bir hükümdar niteliğiyle egemen olan kral, büyük toprak sahiplerine, rahiplere ve soylular sınıfına dayanıyordu. Fransız toplum düzeninin üst basamağında din adamları yer alıyordu; ikinci basamak soylu sınıfındı. Ayrıcalıklı sınıflar vergi diye bir şey ödemezlerdi.

Devlet yönetiminin yüksek görevleri ile ordunun tüm kumanda kademeleri soylu sınıfın elindeydi.

İngiltere'de soylu sınıf ücretli işçi çalıştırır, ticaret ve sanayiye yaklaşırken, Fransız soylu sınıfı ise ticaretle uğraşmayı, imalathane kurmayı aşağı görüyordu. Köylülerin ödedikleri vergilerle geçinen Fransız soylu sınıfı, feodal rejimin korunması yanlısıydı. Bu yüzden de devrimin amansız bir düşmanıydı. Aristokrasinin daha ilerici kesimi, küçük bir azınlıktı.

(Tiers Etat) Avam

Bu iki ayrıcalıklı sınıftan olmayanlar **tiers etat'ya** (Avam'a) giriyorlardı. Avam'ın büyük bir çoğunluğu, başta köylüler olmak üzere, işçiler ve kentlerin yoksul halkından oluşuyordu. Avam'ı burjuvazi (tüccarlar, bankacılar, imalathane sahipleri) yönetiyordu.

Fransız proletaryası oluşum halindeydi. İmalathane ve lonca (kalfalar ve çıraklar) işçilerinden, kırsal bölge esnafının bir kesiminden ve nihayet büyük bir sayıda tarım gündelikçilerinden meydana geliyordu. İçinde

bulundukları koşullar son derece kötüydü. Günün doğuşundan batışına kadar çalışıyorlardı. Ağır cezalara çarptırılıyorlardı. İmalathane işçileri birkaç kez baş kaldırmışlardı. Bununla birlikte bu dönemde işçiler ve genellikle kentlerin alt tabakaları, bağımsız bir politik yönelime sahip değildiler, hâlâ burjuvazinin izinden gidiyorlardı.

Zenginleşmiş burjuvazi, lüks konusunda yüksek soylu sınıfla yarışmaya başlamıştı. Kendilerine saraylar yaptırıyorlar ve gösterişli ziyafetler veriyorlardı. Devrime yakın yıllarda, iflas etmiş soyluların topraklarını satın almaya başlamışlardı; ama burjuva sınıfı tüm politik haklardan yoksundu, bu durum günlük hayatta bile kendini hissettiriyordu. Örneğin, yaşlı annesi için tiyatroda loca tutan zengin bir burjuva, onun bir soylu tarafından hiç tasalanmadan sopayla kovulduğunu görüyordu. Hakarete uğrayan, soylu bir kadın olmadığı için kimseden hesap sormak durumunda değildi.

Feodal toplumda her birey, bir gruba bağlı olarak doğar. Soylular ile din adamları tek bir büyük toprak sahipleri sınıfını oluşturan iki farklı grup meydana getiriyorlardı; bu iki grubun hemen hemen hiçbir vergi yükümlülüğü olmadığı için, bütün vergi yükü Avam'ın sırtındaydı. Bir soylu bütün mirasını elden çıkarsa bile soyluluğundan hiçbir şey yitirmez, soylu grubun bütün hak ve ayrıcalıklarından yararlanmaya devam ederdi. Bir köylüye gelince zenginleşebilir, kapitalist olabilir; ama bu durum ona hiçbir hak kazandıramazdı.

Buna karşılık kapitalist toplumda, her şey servete bağlıdır ve artık dokunulmaz bir düzen sırası yoktur, kaldırılmıştır. Sadece sınıflar vardır. Bir tüccar, bir sanayici iflas eder etmez kapitalist sınıftan çıkar. Demek oluyor ki, sınıfların başlıca göstergesi mülk sahibi olmak ya da olmamaktır.

Atölye ve fabrika sahipleri burjuva sınıfına girerler. İşçilerin hiçbir şeyleri yoktur. Kişi olarak özgürdür ve emeğini satmak hakkına sahiptir.

Demek ki, sınıfları birbirinden ayıran şey, mülkiyet ve onun gücüdür.

2. İleri Burjuvazinin ve Halk Yığınlarının Fikirleri

Voltaire ve Montesquieu

Devrimden çok önce yazarlar ve bilginler, burjuvazinin isteklerini formül halinde dile getirmişlerdi. Voltaire'in (1699–1778) yüzyılın fikirleri üzerinde büyük bir etkisi olmuştu. Ünlü yazar, çağının aydınları için; bir

"fikir ustası", birçok oyun, tarih yapıtı ve siyasi kitapların yazarı olan Voltaire, feodal düzen ve kiliseye karşı ateşli saldırılarıyla ünlendi.

Voltaire, eğer şövalyeler topuklarında mahmuzlarla, köylüler de sırtlarında semerle doğmuş olsalardı, soyluların "doğal" feodal haklarına seve seve inanacağını ilan ediyordu. Kralın iktidarını sınırlandıran ve soylu sınıf ile din adamlarının yararlandıkları ayrıcalıkları kaldıran bir anayasa istiyordu. "Bir kırbaç gibi vuruyor ve yakıyordu" diye yazıyor Herzen. Voltaire, Fransa'nın rezil derebeylik kilisesi adı altında Katolik kilisesine işaret ederek; "Yalanın eski kalesini yıkınız!", "Rezaleti ortadan kaldırınız!" çağrısında bulunuyordu. Öte yandan da "ayak takımı"nın sıkı bir itaat altında tutulmasını kaçınılmaz görüyor; tanrıya inanmayanların toplandığı bir yeri, burası küçük bir köy bile olsa, yönetmenin olanaksızlığına inan veriyordu. Dahası, "Eğer Tanrı olmasaydı, onu icat etmek gerekirdi", diyordu. Malikânesinin önüne bir heykel diktirmiş, kaidesine de "Tanrı'ya, Voltaire" yazısını yazdırmıştı.

Voltaire, rejimin, korktuğu devrimle değil, "aydın bir hükümdar", bir filozof tarafından değiştirilmesini bekliyordu. Bundan dolayı da, mutlak hükümdarın iktidarının sınırlandırılmasını ve Katolik kilisesinin etkisinin yok edilmesini savunan; ama halk yığınlarından ve devrimden korkan, ilerici burjuvalar ile soylu sınıfın bir kesiminin düşüncelerini dile getiriyordu.

Voltaire'in bir çağdaşı olan, doğuştan soylu Montesquieu (1689–1755) de kralın mutlak iktidarına ve Katolik kilisesine karşı savaşıyordu. İngiliz parlamenter sistemini göklere çıkarıyor, Fransız burjuvazisi için de İngiliz burjuvazisininkine benzer bir etki gücü istiyordu. Yani Montesquieu, krallığın iktidarını korumak istiyor; ama kralın elinde bulunan üstün hakları ülkenin soyluları ve burjuvaları ile paylaşmasını savunuyordu. Montesquieu, meşruti bir monarşi, yani burjuvazi ile soylu sınıfın devlet işlerinin yönetimine bir parlamento aracılığıyla katılmasını öngören anayasalı bir krallık istiyordu. Voltaire ile Montesquieu, krallık yetkilerinin sınırlandırılmasını düşünürken, bir başka Fransız yazarı, Rousseau ise onun tamamen ortadan kaldırılmasını savunuyordu.

Rousseau (1713–1778)

Rousseau cumhuriyet yanlısıydı. İsviçreli bir saatçinin oğlu olan Jean-Jacques Rousseau, Cenevre'de doğdu. Bir yanda Cenevre'nin zengin burjuvalarının, bir yanda esnaf ve köylülerin giriştikleri sayısız çarpışmalara tanıklık etmişti.

Rousseau, iktidarın halka ait olması gerekliliğine inanıyordu; kendisine uygun yönetim biçimini seçme hakkı halkındı, devlet sorunlarının temsilcilerin aracılığıyla değil, ülkenin bütün halkının bir araya geleceği toplantılarda çözümlenmesi gerektiğini savunuyordu. Bütün ülkenin tüm halkı nasıl bir araya getirilecekti? Bunu sağlamak için büyük devletler kurmamayı salık veriyor, her birinin kendi hükümeti olan küçük topluluklar (komünler) halinde yaşamasını öneriyordu.

"Toplumun durumunu iyileştirmek için, diye yazıyordu Rousseau, herkesin kendisi için gerekli olana sahip olması, kimsenin hiçbir şeye ihtiyacı olmaması gerekir."

Rousseau, mülkiyetin korunabileceğini ve aynı zamanda en az'la sınırlandırılabileceğini düşünürken yanılıyordu.

Küçük burjuvazinin (Küçük mülk sahiplerinin), yani zanaatçıların ve köylü yığınlarının duygu ve düşüncelerini dile getiriyordu.

Rousseau, hemen hemen bütün küçük mülk sahiplerinin iflasa mahkûm olduklarını, aralarından sadece küçük bir bölümünün büyük mülk sahibi, sanayici ve kapitalist olabileceğini bir türlü anlamıyordu.

Sadece küçük mülkiyetin kalmasını isterken, Rousseau, feodal mülkiyetin ortadan kaldırılması gibi devrimci bir düşünceyi ileri sürmüş oluyordu. Bu yüzden onun kuramları çağı için devrimci düşünceler niteliğindedir. Ama bir yandan feodal mülkiyetin kaldırılmasını isterken, bir yandan özel mülkiyet ilkesini savunuyor, aslında burjuva düzeninin kurulması için kapitalist mülkiyet, yani kapitalist sömürü için savaşıyordu.

J. Meslier (1664–1729)

17. yüzyılın sonu ile 18. yüzyılın başlarında Fransa'da Jean Meslier adında yoksul bir köy rahibi yaşıyordu. Bir dokumacının oğluydu, beylerin ezdiği köylülerin ıstırapları karşısında acı duyuyordu; ama bir din adamı olduğu için, Hıristiyanlığın itaat ve kadere boyun eğme felsefesini öğütlüyordu. Köylülere, beylere itaat etmelerini öğütlerken, onların boynundaki boyunduruğun bir aracı durumuna geliyordu. Bu yüzden savaşma gücü tükenince, kendini açlıktan ölmeye bıraktı.

"Vasiyet"inde, Tanrı'ya, krala ve zenginlere savaş açmıştı. Rousseau küçük mülkiyeti savunurken, Meslier, insanlığın mutluluğu için toprağın herkesin emrine verilmesini öneriyordu.

Halka seslenirken şöyle yazıyordu Meslier: "Sadece krallarınızı, prenslerinizi değil, bütün soyluları, din adamlarını, rahipleri... bütün bu asalakları, yeryüzünde yaşayan yararsız insanları da besliyorsunuz."

Meslier, kırsal bölgelerin yoksul halkının, köylülerin ve yoksulluk altında ezilen gündelikçi işçilerin sözcüsüydü.

Halk yığınlarının ve ilerici burjuvazinin, devrim öncesinde zihinlerini aydınlatan işte bu düşüncelerdi.

3. Bunalımın Artışı. Devrimin Başlangıcı. Halk Yığınlarının ve Burjuvazinin Mutlak Monarşiyi Devirmesi

Bunalımın Artışı

Köylülerin ve kent nüfusunun yoksul tabakalarının isyanları yıldan yıla çoğalıyordu. Dijon'da aç işçiler ve köylüler ekmek istiyorlardı. Kentin kumandanı onlara şöyle cevap verdi: "Tarlalarda otlar çoktan çıktı, gidin yiyin!"

16. Louis, 10 milyon liraya yeni bir saray yaptırdı. Kraliçe de Paris yakınlarında yeni bir saray diye direnince, buna da altı milyon harcamak gerekti. Vergiler hazinenin ihtiyaçlarını karşılayamıyor, burjuvazi de artık borç vermek istemiyordu. Para yokluğu kendini gittikçe daha çok hissettiriyordu. Tuz ve şarap vergisi, yıllar önce "mültezim"lere satılmıştı. Bakanlar, savaş malûllerine ve hastanelere ayrılmış olan ödenekleri zimmetlerine geçiriyorlardı. Nihayet 1788 yılında hazine ödemelerine son verdi. Verginin soylu sınıfla din adamlarına paylaştırılması sorununa acele bir çözüm yolu bulmak gerekiyordu.

Etats-Gènèraux'nun Toplanması

1788 yılında durumun savunulmazlığı karşısında kral 1614'ten beri toplanmamış olan Etats Gènèraux'yu toplantıya çağırmak zorunda kaldı. Üç sınıfın temsilcilerinin bulunduğu meclislerdi Etats Gènèraux. 16. Louis, Etats Gènèraux'nun yeni istikraz çıkaracağını ve yeni vergiler koyacağını sanıyordu. Sadece değişmez konutlu vergi yükümlüleri katılabiliyordu seçimlere. Avam tarafından seçilen milletvekilleri burjuva kökenli aydınlardı: avukatlar, noterler, doktorlar. Tek bir işçi, tek bir köylü Etats Gènèraux'ya seçilmedi.

Avam milletvekillerinin çoğunluğu, finans ve ticaret burjuvazisini (bankacıları, zengin tüccarları) temsil ediyordu.

Halk yığınlarından korkan burjuvazi, devrimi başlatmaya karar veremiyor, kralın ve beylerin mutlak hâkimiyetini eleştiren kitaplar ve broşürler yayınlamakla yetiniyordu; ama feodal sistemin ortadan kaldırılması kendisini doğrudan ilgilendirince, sonunda halk hareketine katıldı.

Etats Gènèraux çok gergin bir havada açıldı. Mutlak monarşi ve feodal sistem büyük bunalımlar yüzünden sarsılmıştı. Halkın yoksulluğu bağışlanmaz durumdaydı. Genel bir hoşnutsuzluğun egemen olduğu ülkenin, köylü ayaklanmaları yüzünden başı dertteydi. Bunun dışında imalathane işçilerinin gösterileri, kentlerin yoksul tabakalarının ayaklanmalarıyla dalgalanıp duruyordu.

Lenin'in o dönemin Fransa'sına ilişkin olarak yazdığı gibi, "aşağı tabakalar artık eskisi gibi yaşamayı istemiyordu" ve "yukarı tabakalar yönetemiyordu."

Ama egemen sınıflar kendi istekleriyle iktidarlarından vazgeçmiyorlardı. Ancak halk yığınlarının devrimci hareketi değiştirebilecekti bu durumu.

Etats Gènèraux'dan Millet Meclisine

Etats Gènèraux'nun açılış tarihi olarak 5 Mayıs 1789 saptanmıştı. Açılış Versailles'da olacaktı. Başkent halkının devrimci özelliklerinden çekindikleri için, Etats Gènèraux'nun Paris'te toplanmasını ne kral, ne de soylu sınıf istiyordu. Açılış gösterişli oldu. Papazlar sınıfı mor ve beyaz renkli ipekten gösterişli giysiler giymişlerdi. Soylular altın işlemeli giysileri içindeydiler.

Avam'ın temsilcileri, kural olduğu üzere basit siyah giysiler giymişlerdi. Kral, tahtta yerini alıp adet olduğu gibi şapkasını giyince, eski ayrıcalıklarına dayanarak soylular ve rahipler de şapkalarını giydiler; ama bu sırada soyluları şaşırtıp öfkelendiren bir şey oldu, kralı diz üstü ve baş açık dinlemek zorunda olan Avam milletvekilleri şapkalarını başlarına geçirip ayağa kalktılar. Kralın söylevi kısa oldu. Kendisine para bulunmasını buyuruyor, kargaşalıklardan şikâyet ediyor ve meclisin yeniliklere karşı dikkatini çekiyordu.

Açılışı izleyen günlerde, Etats Gènèraux'nun toplandığı sarayın çevresi, meclisi krala karşı mücadelede yüreklendirmek için gelmiş olan Parisli isyancıların artan kalabalığıyla çevrildi. 17 Haziran günü, kendilerini bütün ulusun temsilcisi olarak ilan ettiler ve Ulusal Meclis'i kurdular. Bunun açık anlamı şuydu: kendilerini dağılmaya zorlarlarsa, halkı artık vergi ödememeye çağıracaklardı. Ulusal Meclis, halkın % 96'sını temsil ettiğini belirterek kararının gerekçesini belgeledi. Kendisi tarafından alınan kararların geri çevrilmesi ve ertelenmesi hakkını krala tanımadığını da ayrıca ilan etti. Böylece Avam'ın temsilcileri devrimci bir eylemle iktidarı ele aldılar.

Üç gün sonra, 20 Haziran günü Ulusal Meclis olağan toplantısını yapmak üzere gelince, üyeler kapıları kapalı buldular. 16. Louis'nin, Meclis'in toplantısını önlemek için onarım yapılacağı bahanesiyle toplantı salonunu kapattırdığı öğrenildi. Bu engel milletvekillerini durduramadı; komşu bir salonda, Paume oyunu (tenisi ansıtan eski bir oyun) salonunda toplandılar ve büyük bir heyecan içinde Anayasa'yı yazmadıkça yerlerinden ayrılmamaya karar verdiler. Bunun üzerine ulusal meclis, yeni anayasayı hazırlayıp ilan edecek olan **Kurucu Meclis** adını aldı. O günler, halkın kendisine uygun hükümet biçimini seçme hakkına ilişkin olarak Rousseau'nun söyledikleri bir kez daha anımsandı.

Kral, Kurucu Meclis'in varlığına boyun eğeceğini bildirdi; ama bu bir oyundu. Aslında kuvvet kullanmaya karar vermişti. Versailles bir kışla görünüşü aldı. Toplantı salonları tekrar muhafızlarla kuşatıldı. Yirmi bin kişilik bir ordu Paris'in çevresine yerleştirildi.

Bu tedbirler başkentte büyük bir heyecana sebep oldu. Palais Royal'in bahçesi Parislilerin sayısız toplantılarının merkezi durumuna geldi. Her zaman büyük bir kalabalık vardı, en çok aranan kişiler hatiplerdi. Kesin savunmaya hazırlanırken, Paris'i tehdit eden tehlikeyi tartışıyorlardı.

Kralın, Paris halkına boyun eğdirmek amacıyla aldığı savaş tedbirlerini protesto eden büyük bir insan seli Paris sokaklarını kapladı. 12 Temmuz günü, ücretli Alman askerlerinden oluşan dragon süvari alayı silahsız halka saldırdı. Birden, "Silah başına!" komutu çınladı. O sırada Fransız muhafız alaylarından birinin halk tarafına geçtiği görüldü. Aynı günün akşamı, genel ayaklanma patlak verdi. Alarm çanı çaldı. Belediye Sarayı'nın (Hotel de Ville) önünde herkesi silahlandırmak üzere, başkentin mahallelerine delege göndermeye karar verdi halk. Ertesi gün halk askerî fabrikayı işgal etti ve silahçı dükkânlarını yıkıp boşalttı. Silah sayısını artırmak için Belediye Sarayı'nda örgütlenen Komite, 50 bin süngü yapılmasını emretti. Çalışmaya başlandı. Kent, bütün gece reçine fıçılarının alevi ve iç yağı kandilleriyle aydınlatıldı.

Bastille'in Alınışı, Devrimin Başlangıcı

Paris, kralın askerlerine karşı koymaya hazırlanıyordu. 14 Temmuz 1789 günü, hapishane olarak kullanılan eski krallık kalesindeki topların kente çevrildiği söylentisi dolaştı. Bu sırada "Bastille'e!" uğultusu yankılandı. Halk bu eski kaleye dört saat durmadan saldırdı. Sonunda takviye de geldi; muhafızlar ve toplar. Teslimin kaçınılmaz olduğunu gören Bastille komutanı kaleyi havaya uçurmak için elinde bir meşaleyle cephane-

liğe koştu. Onu durduran askerler Bastille'in kapılarını açtılar. Komutan öldürüldü. Paris'in bütün cadde ve alanlarında "Zafer! Zafer!" haykırışları yankılanıyordu.

14–15 Temmuz gecesi Paris'te hiç kimse uyumadı. Artık, krallık birliklerinin başkente saldıracağından emin bulunuyordu herkes. Bütün halk kenti tahkim etmeye başladı. Caddelerin parkeleri sökülüyor, barikatlar kuruluyor, mızraklar yapılıyor, kurşun dökülüyordu. Kadınlar, askerlere atmak için damlara taş taşıyorlardı. Tüfek, mızrak ve sopalarla silahlanıyordu herkes. Burjuvazinin örgütlediği Ulusal Muhafız müfrezeleri en önemli karakolları işgal etti.

Ulusal Muhafızda hizmet karşılığı ücret ödenmiyordu. Her savaşçının kendi silah, cephane ve üniformasını kendisinin sağlaması gerekiyordu. Bu yüzden de Ulusal Muhafıza sadece mali durumu iyi kişiler girebiliyordu. Ulusal Muhafızlar kışlada kalmıyorlar, kendi evlerinde oturuyorlardı, alarm verilir verilmez, aynı zamanda talim yaptıkları, toplanma noktalarına koşuyorlardı.

Paris kentinin devrimci yönetimi Belediye Sarayı'nda örgütlendi. En önemli görevler büyük burjuvalara verildi. Oysa büyük burjuvazi daha Bastille'in alınışı sırasında halka ihanet etmişti. Örneğin, Paris tüccarlarının başkam, Bastille'i kuşatmış olan halk birliklerine, üzerinde "silah" yazılı sandıklar yollamış, ama bu sandıklardan eski elbiselerden başka bir şey çıkmamıştı. Halk haini öldürdü.

16. Louis'ye, Paris'in başkaldırdığı, Bastille'in alındığı bildirildiği zaman: "Ama bu bir isyandır!" diye haykırdı. –"Hayır, Efendimiz" diye cevap verdi saraylılardan biri. "Bu bir isyan değil, bir ihtilal!"

Artık orduya güvenemeyen kral, Paris üzerine yürümesi için ona emir vermekten korktu. Kurucu Meclis'e giderek, Paris'ten ve Versailles'dan çekilmeleri için birliklerine emir vereceğini bildirdi.

Böylece, politik sloganlarla uyarılan ilk halk ayaklanması, devrimin başlangıcını belirlemiş ve zaferle sonuçlanmıştı. Halk, mutlak monarşiyi devirmişti. Bu zaferden, iktidarı ele geçiren burjuvazi yararlandı ve kendi nüfuzunu sağlamlaştırmaya yönelik yasalar çıkardı.

Kurucu Meclis yasa çıkaracağı zaman, hâlâ devlet başkanı olarak kabul edilen krala danışıyordu.

4. Büyük Burjuvazi İktidarda. Meşruti Krallığın Kurulması. Kurucu Meclis (1789-1791)

Büyük Burjuvazinin İktidara Gelişi

Bastille'in alınışı taşrada halk ayaklanmaları için bir işaret oldu. Burjuvazi, Paris örneğinde de olduğu gibi bütün kentlerde iktidarı ele geçirmek ve zengin vatandaşlardan oluşan birer Ulusal Muhafız Birliği örgütlemek için, halk ayaklanmalarından yararlanıyordu.

O zamana kadar kırsal bölgelerde sıkışıp kalan köylü ayaklanmaları devrimle birleşti. Bütün Fransa'da alarm çanlarının çaldığı duyuluyordu. Oraklar, tırpanlar ve çatal yabalarla silahlanan köylüler beylerin şatolarını ateşe veriyorlardı.

Feodal ayrıcalıklar ve köylülerin yükümlülüklerinin yer aldığı fermanlar yakılıyordu. Beyler için "büyük korku" günleri gelmişti. Aralarından bazıları denklerini yapıp yabancı ülkelere kaçıyordu.

Kurucu Meclis'te yer alan soylular ve rahipler de rahatlarını yitirmişlerdi. Tehlikeyi atlatmak için bazı ödünler vermeyi kararlaştırdılar. 4 Ağustos 1789 gecesi, Meclis bazı eski önemsiz feodal hakları (güvercinlik ve köylülerin topraklarında avlanma hakları gibi) kaldırdı.

Bununla birlikte köylülerin topraklar için ödediği ve ancak çok yüksek fiyat karşılığı geri alabildikleri belli başlı kira haklarını kaldırmayı düşünmüyorlardı. Bu yüzden bir süre tavsamış olan köylü ayaklanmaları, kırsal bölgelerde şiddetlerini daha da arttırarak devam etti.

İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi

Fransız anayasasını hazırlayan Kurucu Meclis, "Bağımsızlık Bildirisi"nden esinlenerek, 1789'da "**insan ve vatandaş hakları bildirisi**"ni kaleme aldı ve kabul etti. Yeni anayasanın dayanacağı ilkelerin resmi sınıfların kaldırılmasının, bütün insanların yasa önünde eşitliğinin gösterişli bir biçimde ilanıydı bu. Bildiri halk egemenliğini kabul ediyordu. "İnsanlar özgür doğarlar, özgür yaşarlar ve kanun önünde eşit hakları vardır", diyordu.

Bununla birlikte Bildiri, burjuva rejiminin temel ilkesini koyuyordu: "Mülkiyet dokunulmaz ve kutsal bir haktır; hiç kimse bundan yoksun bırakılamaz".

Feodal keyfi yönetimi ve ayrıcalıkları kaldıran Bildiri, bütün insanların yasalar önünde eşitliğini ilan ediyordu; ama bu eşitlik boş sözlerden

başka bir şey değildi, çünkü burjuva, mülkiyeti yasallaştırarak yeni bir eşitsizlik, servet eşitsizliğini yaratıyor, aslında özgürlüğü değil, insanların birbirlerine karşı yeni bir bağımlılığını, köylüler ve işçilerin kapitalistlere bağımlılığını getiriyordu.

Burjuva devrimi, "Bildiri"sinde özel mülkiyetin dokunulmazlığını onaylayarak Fransa'da kendi sınıf egemenliğini de onaylamış oluyordu.

Ne var ki, insanın insan tarafından sömürülmesine son verilmesi, bu bildirinin hedef aldığı ilkelere değil, ancak toprağın, atölyelerin ve diğer büyük üretim araçlarının kamu mülkiyetine dönüştürülmesiyle gerçekleşebilirdi.

Kralın Yabancı Ülkelere Kaçma Girişimleri

1789 güzünde kralla kraliçe Versailles'dan yabancı ülkelere kaçma girişiminde bulundular; ama halk onları yakaladı ve Paris'e getirdi. Devrime karşı büyük bir kin duyan kral, uygun bir fırsatta Fransa'dan kaçmak, Prusya, Avusturya ve Rusya gibi feodal ülkeleri yardıma çağırmak istiyordu. 1791 yılında karşıdevrimci Fransızlar, sınır yakınlarındaki Coblence'da toplanmış bulunuyorlardı. İlk fırsatta savaşa girişmeye hazırdılar.

Parisli bankacılardan borç para alan ve sahte bir Rus pasaportu edinen kral, 20 Haziran günü bütün ailesiyle birlikte kendisine bağlı soylu subayların yönetimindeki birliklerin toplandığı Belçika sınırına doğru gizlice yola çıktı. Yolda, sınır yakınlarında bir karakol komutanı kralı tanıdı. Yurtseverler harekete geçtiler. 16. Louis, güçlü bir güvenlik birliğiyle birlikte Paris'e gönderildi. Paris halkı kralın yargılanmasını istiyordu; ama tahtın devrilmesinin soylular sınıfına ve burjuvaziye karşı bir halk hareketine yol açmasından korkan Kurucu Meclis, kralı koruyucu kanatlarının altına aldı ve onu yargı dışı bırakmak istedi. Kralın kaçmadığını, aslında kaçırıldığını ilan etti. Champs de Mars'ta toplanan büyük halk topluluğu, kralın tahttan indirilmesini, cumhuriyetin ilan edilmesini isteyince, burjuvazi, ulusal muhafızları silahsız yurtseverlerin üzerine saldırttı. Böylece büyük burjuvazi kralın yanında, halka karşı yerini alıyordu.

1791 Anayasası. Burjuvazinin Aldığı Tedbirler

Kurucu Meclis, hemen hemen, sadece ticaret ve finans büyük burjuvazisinin temsilcileri ile büyük toprak sahiplerinden oluşmuştu. Başlarında genç avukat Robespierre'in bulunduğu birkaç kişiyle temsil ediliyordu devrimci burjuvazi. Robespierre, krala, soylu sınıfa ve büyük top-

rak sahiplerine karşı savaşıyordu. Devrimci kenar mahalleler onun sesini dikkatle dinliyorlardı.

Devrimci burjuvalar, siyasi kulüplerde, Kurucu Meclis'ten çok daha kalabalıktılar. Eski bir jacobin manastırında toplandığı için **jakobenler kulübü** adını alan politik kulübün kısa bir süre sonra büyük bir etki gücü olduğu görüldü. Başlangıçta üyeleri özellikle büyük burjuvazidendi; ama devrim yayıldıkça devrimci burjuvazinin temsilcilerinin büyük gücü karşısında silindi bunlar.

1791 yılında, burjuva çoğunluklu Kurucu Meclis anayasayı kabul etti. Fransa meşruti krallık oluyordu. Kral, Meclis'in kabul ettiği yasanın uygulamasını dört yıl geri bırakma hakkını koruyordu.

Resmi sınıflar ortadan kaldırılmışlardı; ama bu, politik hakların eşitliğini sağlamıyordu. 1789 yılında, "Bildiri" ile ilan edilen hakların eşitliği ilkesini hiçe sayıp, oy vermeye hakkı olan ya da olmayan diye halkı ikiye bölüyordu. Kadınların oy verme hakları yoktu.

Oy verme hakkı, ağır vergiler ödeyen zengin yurttaşlara verilmişti. 25 milyon nüfus üzerinden, ancak 4 milyon kişi bu kesime girebiliyordu. Yasama Meclisi'ne milletvekili, belediye meclislerine temsilci seçme hakkı sadece zenginlerindi. Ulusal Muhafız örgütüne girmek de sadece onların hakkıydı.

Maximilien Robespierre, bu anayasa karşısında öfkeyle haykırıyordu: "Halkı haklarından yoksun bırakmak gücünü size kim verdi?"

İktidara geçen burjuvazi, meslek loncalarını kaldırdı.

Sınırları eski feodal beyliklere göre çizilmiş olan taşra yönetim bölünmesini yürürlükten kaldırdı. Fransa, boyutları az çok birbirine eşit ve adlarını nehirler ya da dağlardan alan 83 bölgeye ayrıldı. Bütün iç gümrükler kaldırıldı. Bilimler Akademisi, yeni bir metrik sistem düzenlemek, yani Fransa'da değişik ölçülerde kullanılan ağırlık ve uzunluk ölçü birimlerinin yerini alacak bir ölçü birimini saptamakla görevlendirildi. Derebeylik mahkemelerinin yerine ceza mahkemeleri kuruldu.

Mutlak monarşi Fransa'yı iflas ettirdiği, hazineyi boşalttığı için yeni gelir kaynakları bulmak gerekiyordu. Bundan başka, devrime karşı açıktan açığa bir savaş sürdüren kilisenin de gücünü kırmak vazgeçilmez bir zorunluluktu. Kilisenin ve manastırların topraklarına el kondu ve kamu mülkü olarak ilan edildi. Kilise üyelerinin ödentileri dondurulduu. Kilisenin ve karşıdevrimci soyluların elinden alınan topraklar satılığa çıkartılıp aracılara devredildiler; onlar da bunları küçük parçalara bölüp yüksek fiyatlarla köylülere sattılar.

Burjuvazinin bir aracı olan Kurucu Meclis, halk aleyhine birçok tedbir kabul etti. Yöneticilere, dağılmayı kabul etmeyen kalabalığın üzerine, silahsız bile olsalar, ateş açma yetkisi veren bir yasa yayınladı.

1791 yılında, sayısız grevlerin sonunda, mesleklerine göre çeşitli sendikalarda toplanmaya başladı işçiler: Dülgerler, karşılıklı yardım kurumu örgütlediler, basımevi işçileri işçi birliği kurdular. Bunun üzerine Kurucu Meclis, bütün işçi kuruluşlarını yasaklayan bir kanun yayınladı. Grev düzenleyenler ve greve katılanlar para cezasına çarptırılıyor ve hapse atılıyordu.

Köylüler de hoşnut değildiler, çünkü en ağır feodal yükümlülükler hâlâ sürüp gidiyordu. Sömürgelerde ise kölelik yürürlükteydi.

5. Büyük Mali Burjuvazi İktidarda. 1792 Yılında Fransa'da Krallığın Devrilmesi

Yasama Meclisi

Anayasayı hazırlayan Kurucu Meclis çalışmalarını bitirmişti. Yerini, yeni anayasanın ilkelerine göre seçilmiş olan Yasama Meclisi'ne bıraktı.

Yasama Meclisi'ne üye seçmek ve seçilmek hakkına sadece servetleri üzerinden vergi ödeyebilen zengin vatandaşlar sahiptiler. 766 milletvekilinden sadece üçü köylü ve dördü esnaftı. Bu yeni Meclis'in büyük bir çoğunluğu büyük burjuvadandı: bankacılar, tefeciler, tüccarlar.

Ticaret ve sanayi burjuvazisinin (tüccarlar ve imalathane sahipleri) mecliste büyük bir etkileri vardı. En önemli liderleri Gironde bölgesinden seçildiği için bunlara Jirondenler adı verildi. Jirondenler, gerçek iktidarı, hemen hemen tümüyle hâkim sınıfların temsilcilerinden oluşan Yasama Meclisi'ne geçirtmeyi başardılar. Artık devrime ihtiyaçları kalmayınca, kraldan çok halk yığınlarından korkmaya başladılar.

Fransız Devrimi ve Avrupa'nın Feodal Ülkeleri

Fransız karşıdevrimcileri Prusya kralına, Avusturya imparatoruna, Rus imparatoriçesine başvurup, Fransa'da krallık iktidarını tekrar kurmalarına yardımcı olmalarını dilediler. II. Katerina kendilerine para yardımında bulundu. Fransız devrimine ilişkin olaylara gelince, bunlara silahlı bir müdahalede bulunmayı kabul etmedi. Çünkü o sıralar Rusya, İsveç ve Osmanlı İmparatorluğu ile savaş halindeydi, başında bir de Polonya'nın paylaşılması sorunu vardı.

II. Katerina, Fransız karşıdevrimcilerinin yanında yer alırken, ileri fikirli Ruslar, Fransız devrimini heyecanla izliyorlardı.

Rusya'da köleliğin kaldırılmasıyla mücadele ederken, devrimci A. N. Radiçef, 1790 yılında "Petersbourg'dan Moskova'ya Yolculuk" adlı ünlü kitabını yayınladı.

Yazar, kitabında köleliğin korkunçluğunu sergiliyor, köylüleri devrime çağırıyor ve Fransız devrimi için gönül yakınlığını dile getiriyordu. II. Katerina, onun "Pugaçef'ten daha tehlikeli bir düşman" olduğunu ilan etti. Cezasının hafifletilmesinden sonra ayağına pranga vuruldu ve Sibirya'ya sürüldü.

Devrimci Savaşların Başlaması

16. Louis'nin ve kız kardeşi Kraliçe Marie-Antoinette'in mutlak yönetimlerini tekrar kurmak için Fransa'nın umutsuz durumundan yararlanmak isteyen Avusturya İmparatoru, Fransa'ya karşı bir sefer hazırladı. Yasama Meclisi, teşebbüsü elde tutmanın daha iyi olacağına karar verdi ve 1792 ilkbaharında Avusturya'ya savaş ilan etti.

O andan itibaren Fransa, yirmi yıldan fazla sürecek olan bir savaş dönemine girdi.

İstilacıları ve karşıdevrimcileri geri püskürten Fransa, amacı ülkenin güvenliğini korumak olan haklı bir savaş sürdürüyordu. Bu koşullarda, halkın çıkarları, vatanın savunmasına yürekten bağlı yığınları, etken bir işbirliğine zorunlu kılar. 1792 yılında, Fransa'nın üzerindeki devrimci dalgalardan gözleri korkan öbür ülkelerin mutlak monarşileri, devrimi bu ülkede boğmak amacıyla ona savaş ilan ettiler. Fransız halkı, vatanlarını tehdit eden korkunç tehlikeye karşı kahramanca savaştı. Kralcı birliklerin yan çizmelerine rağmen bütün gücüyle karşı koydu.

"Vatan Tehlikede"

Avusturya ve onun yanında yer almış olan Prusya'ya karşı yapılan savaş, başlangıçta Fransa için yıkıcı oldu. Ordu komutanlığındaki soylular ihanet etmek için uygun bir fırsat bekliyorlardı. Askerlerin, ne subaylarına, ne de generallerine güvenleri vardı. Disiplin gevşemişti. Marie-Antoinette'in Avusturya'ya haince verdiği savaş planları yüzünden, Fransa'nın askerî durumu oldukça kötüye gidiyordu. Avusturya ve Prusya birlikleri ülkenin sınırlarını tehdit ediyorlardı.

Kenar mahalle işçileri üzerindeki baskısından vazgeçen Yasama Meclisi, yirmi bin taşralı gönüllünün askere alınmasına ve başkent dolayla-

rında bir kışlaya yerleştirilmelerine karar verdi. Kral, kanunu onaylamayı reddetti. Bu kararı genel bir öfkeye sebep oldu. Kralın yasaklamasına rağmen, Fransa'nın dört bir yanında Paris'in savunmasına koşan gönüllü müfrezeleri kuruldu. Marsilya alayı, daha sonra "Marseyyez" adını alan devrimci marşı söyleyerek ilerliyordu. Bu marşın ilk kıtası şöyleydi:

Yürüyün vatan evlatları
İşte geldi zafer günü!
Bize karşı zorbaların
Kanlı sancağı yükseldi!
Yurttaşlar, silah başına!

Temmuz ayında Yasama Meclisi vatanın tehlike'de olduğunu ilan etti. Parislilere silah dağıttı. Yeni kurulan müfrezeler cepheye hareket ettiler.

10 Ağustos 1792 Ayaklanması. Fransa'da Krallığın Devrilmesi

Devrimin kazandığı sonuçları tehdit eden tehlike karşısında işçiler ve kenar mahalle esnafı, mülteciler ordusu ile feodal devletlere karşı çıktılar. Fransız köylüsünün beylere karşı giriştiği eylem, hareketin etkisini çoğalttı. Jakobenler, Robespierre ve Danton, şiddetli bir eyleme giriştiler. Kralın tahttan indirilmesini, yoksul vatandaşların da katıldığı bir genel seçim sonunda halk meclisinin, yani "Konvansiyon"un toplanmasını savunuyorlardı. Küçük burjuvazi arasında ve Paris'in işçi çevrelerinde çok tanınmış olan Marat, "Halkın Dostu" adlı gazetesinde sadece kraldan değil, Yasama Meclisi'nden de sakınılmasını öğütlüyordu. "Yasama Meclisi sizin en korkunç düşmanınızdır" diyordu makalelerinde usanmadan, "sizden öç almak isteyecek ve sizi boş vaatlerle uyutmaya çalışacaktır. Kralı yargılamak ve Anasaya'yı düzeltmek için Konvansiyon'un toplanmasında direniniz."

Jean Paul Marat (1743–1793) doktordu. Öğrenimini Londra'da yapmış, sonra Paris'e yerleşmişti. Devrimin başından beri ateşli ve sert makaleler yayınlıyor, kentlerin yoksul halkı ile köylüleri savunuyordu. Hakkında tutuklama emri çıktı, bu yüzden birkaç ay kenar mahallelerde gizlenmek zorunda kaldı. Gece gündüz bir şarap mahzeninde çalışmak zorunda kaldığı için gözleri hastalandı; ama o, devrimi izleme çağrısında bulunduğu makaleler yazmaktan vazgeçmedi. "Halkın Dostu"nu yayınladı. Yoksul halk arasında sayısız dostları vardı, yazılarında "Halkın Dostu" takma adını kullandı. Halkı önce krala, sonra Jirondenlere karşı savaşmaya teş-

vik etmesine rağmen, Marat'nın –jakobenlerinkinden ayrı olarak– kendine özgü bir programı yoktu.

Yoksul esnafa acıyan ve onların kaderlerini iyileştirmek isteyen Marat, çoktan yürürlükten kalkmış olan meslek loncalarının feodal sistemini tekrar canlandırmayı öneriyordu.

Devrim tehlikeye düşünce, bütün gücünü politik mücadeleye etkin bir katkısı olan takımlar'a (Paris mahallelerinin yerel yönetimi) verdi. Etat Généraux seçimleri sırasında örgütlenmiş olan bu takımlar hâlâ mevcuttu. Aralarından birçokları sadece zenginleri değil, üye olmak isteyen herkesi saflarına alıyordu. Ağustos 1792'nin çalkantılı günlerinde Yasama Meclisi'ne güvenlerini yitirmiş olan takımlar, toplantılarının sürekli olacağını ilan ettiler ve hareketi yönetecek olan bir merkez komitesi –Paris Devrimci Komün'ü (kentin özerk yönetimi)– seçtiler.

Hayat pahalılığı, yiyecek maddelerinin yokluğu, halk yığınlarının kızgınlığını artırıyordu. Askerî başarısızlıklar ve sarayın gittikçe çoğalan ihanetleri, genel hoşnutsuzluğu daha da şiddetlendiriyordu.

1792 yılının 9 Ağustosunu 10 Ağustosa bağlayan gece, alarm çanının çalması üzerine (Çan kulelerinden birinden ilk alarm verenin Marat olduğu sanılıyor) başkent halkı Komün'ün bulunduğu binanın yanında toplandı. 10 Ağustos günü şafak vakti, taşradan gelen ve halk tarafından seçilmiş bir devrim komitesince yönetilen takviye gruplarıyla desteklenen, tüfek, tabanca ve mızrakla silahlanmış Paris müfrezeleri, kralın sarayına saldırdı. Bu saldırıyı çoktandır bekleyen 16. Louis, saraya İsviçreli ücretli askerler yığmıştı. Topçu bataryaları hazırlamış ve kendisine bağlı soyluları çevresine toplamıştı.

İlk saldırı geri püskürtüldü. Saray alanında ölü ve yaralılar yatıyordu. İkinci saldırı sonunda Tuilleries Sarayı alındı; ama kral bulunamadı. 16. Louis, Yasama Meclisi'ne sığınmıştı. Devrimci halk yığınlarından korkan Yasama Meclisi, kralın elinden iktidarı aldı; ama Paris'te bir sarayda yaşayacağına ilişkin bir yasa çıkardı. İktidarı ele geçiren devrimci Komün, 16. Louis'nin tutuklanmasında direndi. Kral ailesiyle birlikte hapse atıldı. Fransa'da krallık, 10 Ağustos 1792 günü işte böyle devrildi.

Bu ayaklanma, Fransız devriminin ilk dönemini (14 Temmuz 1789–10 Ağustos 1792), iktidarın ilerici soylu sınıfın müttefiki büyük mali burjuvazinin elinde bulunduğu dönemi sona erdirdi.

Devrim, etki gücü gitgide artan bir hareket olarak gelişiyordu. Halk yığınları, bu harekette gittikçe daha etken bir şekilde yer alıyor ve olayların yol alışını gittikçe daha çok etkiliyordu. 10 Ağustos sadece kral-

lığın yıkılmasına değil, aynı zamanda burjuvazinin yüksek tabakalarının da yenilgisini belirliyordu. Halk ayaklanmasından yararlanan jironden burjuvazisi, yani tüccarlar ve sanayiciler, iktidarı ele geçirdiler.

Devrimin ikinci dönemi 10 Ağustos 1792'den 31 Mayıs–2 Haziran 1793'e, iktidarın, halkın desteklediği devrimci burjuvazinin temsilcisi Jakobenlere geçeceği ana kadar uzanır.

Bu tarih, üçüncü dönemin, jakoben diktatörlüğü döneminin, devrimin doruk noktasını belirler. Köylü yığınlarını ağırlıkları altında ezen bütün feodal ayrıcalıklar bu dönemde ortadan kaldırıldı. Devrimin bu dönemi bir yıl daha uzar ve 2 Haziran 1793–27 Temmuz 1794 arasını da kapsar. Üçüncü dönemin sonu -jakobenler diktatörlüğünün yıkılışı- aynı zamanda Fransız devriminin de sonu olmuştur.

Savunma Örgütü ve Düşmanın Sıkıştırılması

10 Ağustos günü, Parisliler büyük bir zafer kazanmış olmalarına rağmen, sevinmenin henüz pek erken olduğunu anladılar: Çünkü düşman istilası Fransa'ya ayak basmıştı. Doğrudan doğruya halk yığınlarına bağlı olan Komün, Paris'te sahip olduğu bütün etki ve gücü, bir savunma örgütlemek için kullandı. Prusyalılar, Verdun kapılarına gelip dayandıkları için artık yitirecek zaman kalmamıştı. Karşıdevrimciler başkentin göbeğinde açıkça bir ayaklanma hazırladıkları sırada, Paris halkı savaşçılarını cepheye gönderiyordu.

Bu günlerde yığınların düşüncesini dile getiren Jakoben Danton, Yasama Meclisi'nin kürsüsünden şöyle konuşuyordu: "Vatan tehlikeye düşünce, hiç kimse vatana ihanetini ve alçaklığını ilan etmeksizin hizmetten kaçamaz. Düşmanı yenmek için bize gerekli olan yiğitlik, gene yiğitlik ve gene yiğitliktir, işte o zaman kurtulur Fransa."

Robespierre, Marat ve Danton'un vatanı kurtarmak için ileri sürdükleri düşünce, bütün devrimci Fransa'nın malı oldu.

Bu sırada Avrupa'da akıl almaz şeyler oluyordu; aç, çıplak, yalınayak, silahsız; ama yürekleri devrimci heyecanla dopdolu olan Fransız devrimci birlikleri, feodal devletlerin iyi yetişmiş ordularını geri püskürtüyorlardı.

Kesin sonucu belirleyen savaş, 20 Eylül 1792 günü, Belçika sınırı yakınlarında Valmy'de yapıldı. Prusyalılar topçu ateşine ve özellikle devrimci birliklerin ani çıkışına karşı koyamadılar. Bozuldular. Paris kurtuldu. Valmy muharebesi, savaşın kesin dönüm noktası oldu. Bu zaferden sonra devrimci ordu taarruza geçti.

Bir süre sonra Fransız birlikleri sınırı geçip Belçika'yı istila ettiler. Belçika'nın Fransız birlikleri tarafından istila edilmesi, güçlü bir hükümetin yönetimi ele almasıyla bu ülkenin İngiltere için bir tehlike olacağını düşünen İngiliz hükümetini tedirgin etti.

6. Jirondenler Döneminde, 1792–1793 Yıllarında Konvansiyon

Konvansiyon

20 Eylül 1792'de, Fransız birliklerinin istila ordusu karşısında kesin zaferi kazandığı gün, genel oyla seçilen (sadece erkeklerin oylarıyla) ulusal Konvansiyon (Convention –konvansiyon– sözcüğünün anlamı: uzlaşma, anlaşma'dır.) Paris'te ilk toplantısını yaptı.

Yasama Meclisi'nin bir devamı olan Konvansiyon da, onun gibi burjuvazinin temsilcilerinden oluşmaktaydı. Köylüler ve belirgin bir politik yönelimi olmayan kent nüfusunun büyük kesimleri kendilerini burjuvazinin yönetimine bırakmışlar ve onun temsilcileri için oy vermişlerdi.

Salonun yukarı kısmında oturan devrimci Jakobenler "Montagnard"lar (dağlılar, yaylacılar) adını aldılar. Sanayi ve ticari burjuvazinin temsilcileri olan Jirondenler, Meclis'in dörtte üçünü oluşturan ve iki partiden hiçbirine katılmamış bulunan burjuva milletvekillerinin de oturduğu alt kesimde yer almışlardı. Bu renksizler çoğunluğunun ilkesi, etkili olan partiyi desteklemekti; bu yüzden ilkin Jirondenleri, daha sonra da Jakobenleri desteklediler. Bu milletvekillerinin belirsiz ve kararsız politikaları, kendilerine "bataklık" ya da "ova" adının takılmasına sebep oldu. Halk bunlara "bataklık kurbağaları" diyordu.

Güçlü halk ayaklanması Fransa'da krallığı devirince, Konvansiyon, Cumhuriyeti ilan etti. Halk, 16. Louis'nin idam edilmesini istiyordu. Jirondenler onu kurtarmak için savunucusu oldular. Köylüler feodal ayrıcalıkların kaldırılmasını istedikleri zaman buna şiddetle karşı çıkan gene onlardı. Mülkiyeti savunuyorlardı. Zaten aralarından birçoğunun geniş toprakları vardı ve köylülerden toprak kirası alarak, angarya çalıştırarak geçiniyorlardı. Yiyecek maddesi yokluğu çeken kent halkı, yiyecek maddeleri kaçakçılarının cezalandırılmalarını istiyordu; ama birçoğu yiyecek maddelerini yüksek fiyatlarla satarak zenginleşmiş olan Jirondenler, tüccarların ve aracıların tutuklanmasının özel mülkiyete saldırı sayılacağını ileri sürüyorlardı.

Burjuvazinin devrimci kanadı Jakobenler tarafından desteklenen halk yığınları bu mücadeleyi kazandı. Komün'le işbirliği yapan Jakobenler, kralın yargılanması ve ölüme mahkûm edilmesi kararının Konvansiyondan çıkmasını sağladılar. Ocak 1793'te kralın başı giyotinle kesildi. Aynı şey saray darbesi teşebbüsünün kışkırtıcılığını yapmış olan Marie-Antoinette'in de başına geldi, bir süre sonra.

Savaşın Gidişi

Bununla birlikte cephede durum birdenbire kötüleşmişti.

Jirondenler savaşa, Fransız burjuvazisinin yeni topraklar kazanması için bir olanak gözüyle bakıyorlardı. Onlara yakın Generaller, ele geçirilen kentleri, köyleri yağmalatırıyordu. Jirondenlerin bir bakanı, Roland, onların gerçek niyetlerini açıkladı: "Binlerce Parisliyi cepheye göndermek zorundayız" diyordu. "Ellerine birer tüfek vereceğiz ve ayaklarının çektiği kadar ilerlemelerini emredeceğiz, zira bunu yapmazsak geri dönecekler ve gırtlağımızı kesecekler." Jirondenler, birliklere cepheye gitme çağrısında bulunurken, halkın en devrimci kesimlerinden kurtulmak istiyorlardı.

Jirondenlerin komuta ettiği Konvaksiyon ordusu askerleri artık isteksiz savaşıyorlardı, çünkü komutanlarına güvenleri yoktu. Dış feodaller ittifakının ordularıyla giriştikleri zorlu savaşta geri çekilmeye başladılar.

1793 ilkbaharında, Fransız gemilerini ele geçiren İngilizlerin düşmanca girişimlerine cevap olmak üzere, Fransa İngiltere'ye savaş ilan etti.

Fransa'daki halk yığınlarının hareketinin bastırılmasında büyük bir çıkarı olan İngiliz burjuvazisi, aynı zamanda sanayideki tehlikeli bir rakibini ve sömürge fethindeki hasımlarından birini ortadan kaldırmak istiyordu. Bu yüzden İngiltere, devrimci Fransa'ya karşı yapılan savaşların başlıca düzenleyicisi oldu. Müttefiklerine, Avusturya, Prusya ve öteki feodal ülkelere para yardımı yaparak, ordularını Fransa'ya karşı savaşmaya zorluyordu.

Yiyecek Sorunu

Yiyecek sorunu, montanyarlarla Jirondenleri amansız bir şekilde karşı karşıya getirdi. Yiyecek maddelerinin fiyatı gün geçtikçe hızla yükseliyor ve çalışan yığınların sırtına acımasızca biniyordu. Bununla birlikte Jirondenler, buğday ticaretine sınırsız özgürlük tanıyan bir kanun geçirmeyi başardılar. Bu tedbir, kentlerin yoksul nüfusunun hoşnutsuzluğunu artırdı. 1793 ilkbaharında, burjuvazinin "kudurmuşlar" ya da "çılgınlar" adını taktığı aşırılık taraflıları, Paris takımlarında (bölgelerinde) şiddetli bir kam-

panyaya giriştiler. En etkilileri Jacques Roux adında yoksul bir köy rahibi olan "kudurmuşlar", "herkesin bir şeylere sahip olması, kimsenin çok şeye sahip olmaması gerekir" diyorlardı.

"Eğer bir sınıf ceza görmeksizin bir başka sınıfı açlıktan ölmeye mahkûm edebilirse, özgürlük sadece bir hayaldir" diyordu Roux. "Ne yani! Düzenbazların mülkiyeti insan hayatından daha mı kutsal?" "Kudurmuşlar", istifçilerle ve zenginlerle çarpışmaya başladılar.

Yığınların baskısına boyun eğen Jakobenler, ekmeğe ve öteki yiyecek maddelerine narh konulmasını istediler. Nihayet, Mayıs 1793'te Konvansiyon azami fiyat kanununu çıkardı ve tespit edilen fiyatların üzerinde satış yapılmasını yasakladı.

Ülke iki tehlikenin tehdidiyle karşı karşıya bulunuyordu: Dışarıda, yabancı ülkeler; içerde ise karşıdevrimci güçler. Jirondenler, Marat'nın, halkın dostunun aleyhine dava açtılar; ama halk yığınlarının baskısı karşısında mahkeme suçsuzluğunu kabul etmek zorunda kaldı. Marat, adalet sarayından Konvansiyon'a kadar omuzlarda taşındı, halk onu çılgınca alkışlıyor, çiçek atıyordu.

Jirondenler, yoksul halkın gösterilerine ve "kudurmuşlar"ın hak isteklerine bir son vermek için Paris Komünü'nü ve devrimci takımları dağıtmaya karar verdiler. Bu amaçla bir özel komisyon, "Onikiler Komisyonu"nu kurdular. Bu tedbir, kenar mahallelerde hüküm süren karışıklık için son damla oldu. Kırsal bölgelerde köylüler, feodal ayrıcalıkların kaldırılmasını engellemek için iktidarlarından yararlanan Jirondenlere karşı ayaklandılar.

Kentlere ve köylülere egemen olan halkın bu coşkulu ortamında Paris halkı ayaklandı ve bu sırada iktidarda olan ticaret ve sanayi burjuvazisinin temsilcileri Jirondenlere kesin darbeyi indirdiler.

31 Mayıs–2 Haziran 1793 Ayaklanması

31 Mayıs 1793 günü silahlı isyancılar bir kez daha Paris sokaklarına indiler. Silahlı yığınların hareketi 2 Hazirana kadar sürdü. O gün Marat, Belediye Sarayı'ndan şafak vakti alarm işaretini verdi. Kenar mahalleler ayaklandı. 40 bin kişi Konvansiyon'un kapılarına dayandı. Takımların (bölgelerin) silahlı müfrezeleri Konvansiyon'u sarınca, Meclis, Jironden şeflerinin tutuklanmaları için kararname çıkarmak zorunda kaldı. Bundan sonra Konvansiyon'a Jakobenler egemen oldular. Bu dönemde Jakobenler, Fransa'nın en devrimci sınıfının sözcüleriydiler.

31 Mayıs–2 Haziran 1793 günlerinin sonucu olarak, Fransa'da devrim-

ci Jakoben burjuvaları iktidara getiren demokratik devrimci bir diktatörlük kuruldu. Jakobenler, kentli ve köylü halkın baskısı karşısında halkın çıkarlarına cevap veren önemli tedbirler aldılar.

Feodal ve mutlakçı rejime karşı yaptıkları savaşta Jakobenler, halk yığınları tarafından desteklendiler ve hatta çoğu zaman doğrudan doğruya etkileri altında kaldılar: Yani kentlerin aşağı tabakaları ile köylüler onları desteklediler ve etkilediler. Burjuva devrimi sırasında köylü sınıfı Fransa'da en kalabalık ve en etkili mücadele gücüydü.

7. Jakobenler Diktatörlüğünün İlk Tedbirleri (1793)

Fransa'nın Politik Durumu

18. yüzyıl Fransız devrimi boyunca ülke iki kez ciddi tehditle karşılaştı: İlk kez 1792 yazında, 10 Ağustos ayaklanması sırasında. Bununla birlikte, krallığı devirdikten sonra devrimci Fransa, düşmanı püskürtmek ve hatta taarruza geçmek için yeterli güç buldu. İkinci kez, 1793 ilkbaharında Jirondenlerin yolsuz hükümetlerinin son aylarında, tehlike daha da büyük oldu. Jakobenler onları devirip iktidarı ele geçirdiler; ama ülkenin durumu umutsuzdu. Fransa, Avrupa'nın en sanayileşmiş ülkesi İngiltere ile birleşmiş olan düşman feodal devletlerle çevrilmişti.

İngilizler, Fransa'ya müdahaleye Jakobenlerin iktidarı ele geçirdikleri sırada başladı. İhanete hazır Jirondenlerden yardım gören İngilizler, güney Fransa'nın en önemli savaş limanı Toulon'u ele geçirdiler.

Vendéé'de karşıdevrimci ayaklanma patlak verince Fransa'nın durumu daha da kötüleşti. Bu bölgenin geri kalmış ve yılmış köylüleri, karşıdevrimci din adamlarının ve beylerin etkisinde kaldı. İngiliz casus ve ajanları asilere para ve silah yardımı yapıyorlardı.

İngilizlerin desteklediği Vendéé ve Britanya'da karşıdevrimci ayaklanma gittikçe genişliyordu. Vendéé ateşe ve kana boğuldu, toprakları cesetlerle doldu. O sırada Robespierre şu sözleri söyledi: "Devrim başarısızlığa uğrarsa, bunun suçlusu Vendéé olacak. Fransa'yı yaşatmak için Vendéé'yi öldürmek gerek."

Jirondenler ve onların Paris'ten kaçmış olan hempaları kralcı soylu sınıfla birleştiler ve birçok yerde karşıdevrimci ayaklanmalar çıkarttılar. Bir an geldi ki, 83 ilden sadece 23'ü Konvansiyon'a bağlı durumdaydı.

Casuslar ve ajanlar, Konvansiyon'u destekleyen illerin güvenliğini tehdit ediyorlardı. 1793 yazında Jirondenlerle yakın ilişkileri bulunan bir karşı-

devrimci, iş bahanesiyle Marat'mn evine girdi ve onu hançerle öldürdü. Bütün Paris, halkın dostu Marat için gözyaşı döktü.

Devrimci İktidar

Jakobenler, ülkeye göz açtırmayan büyük güçlüklere bir çıkış yolu bulmak için devrim düşmanlarını acımadan cezalandıran enerjik ve devrimci bir hükümet kurdular. **Devrimci bir diktatörlük,** görevi devrimi tehdit eden düşmanlardan kurtarmak olan güçlü bir iktidar kurdular. "Devrimci hükümet iyi vatandaşlara ulusal himayeyi göstermek zorundadır" diyordu Robespierre; "ama halk düşmanlarının sonu ölüm olacaktır."

1793'te Jakobenler genel oy (erkekler için) ve tek meclis öngören yeni bir anayasa hazırladılar; ama bunu uygulamadılar. Devrimci bir diktatörlük kurdular.

Jakoben diktatörlüğünün, demokratik burjuva diktatörlüğünün hükümet aygıtı şöyle örgütlendi:1793 yazından itibaren Konvansiyon tarafından seçilen hükümete, başında çalışkan ve demir bir iradeyle donanmış bulunan Robespierre'in bulunduğu **Kamusal Kurtuluş Komitesi'ne** tam bir yetki verilmişti. Sakin, soğukkanlı ve her zaman dikkatli Robespierre, en güç koşullarda bile dayanıklı bir cesaret gösterdi. Düşmanları ondan nefret ediyorlardı; ama halk tarafından çok seviliyordu. "Eğer uğrunda her şey yapılmamışsa, vatana yeterince hizmet edilmemiş demektir" diyordu Robespierre. Devrim düşüncesini vatan kavramına sıkı sıkıya bağladı. Haklı olarak "Baştan Çıkarılmaz" unvanını kazandı. Özel olarak seçilen bir **Genel Güvenlik Komitesi,** devrimin iç düşmanlarına karşı şiddetli bir savaş sürdürüyordu. Komitelerin emrinde, illere ve ordu birliklerine görevle gönderdiği Konvansiyon komiserleri vardı. Eylemlerine, bütün güçlerini, bütün devrimci atılganlıklarını koyuyorlardı.

Robespierre'in Kamusal Kurtuluş Komitesi'ndeki sağ kolu, büyük bir zekâ ve iradeyle donanmış olan Saint-Just, Ren ordusu temsilci komiserliğine atanınca zenginlere vergi koydu. Günlük emirlerinden birinde şunlar yazılıydı:

"Orduda 10 bin kişi yalınayak dolaşmaktadır. Strasbourg kentinin bütün soyluları, ayakkabılarınızı çıkarın ve yarın saat 10'a kadar 10 bin çift ayakkabıyı genel karargâha gönderin."

Komite, Jakoben kulüplerine ve bunların taşradaki binlerce şubesine, aynı zamanda komünlere ve kentlerdeki devrimci takımlara güveniyordu. Komünler ve takımlar, her yerde cesaret ve çabuklukla hareket eden devrimci komiteler kuruyorlardı. Jakoben hükümet, gücünü halktan alıyordu.

Feodal Ayrıcalıklarının Kaldırılması

17 Temmuz 1793 tarihinde Jakobenler, bütün feodal ayrıcalıkların hiçbir tazminat ödenmeksizin kaldırıldığına ilişkin bir kararname çıkardılar. Aynı zamanda Konvansiyon, beylerin vassallar (derebeyine tabi olan insanlar) üzerindeki haklarının yazılı olduğu bütün fermanların yakılması emrini yayınlattı. Derebeylerin istila ettikleri kamusal topraklar köylülere geri verildi. Bundan başka, Konvansiyon, bir köyün aile başkanlarının üçte birinin isteği ile herkese eşit pay dağıtılarak bucak topraklarının bölüşülmesine izin verileceğini ilan etti. Kilisenin ve dış ülkelere sığınan soyluların el konulan toprakları, köylülerin satın almalarını kolaylaştırmak için pek az fiyatlarla satışa çıkarıldı.

Konvansiyon, sömürgelerde köleliğin kaldırıldığını ilan etti; ama ancak Haiti'deki Fransız sömürgesinde yaşayan zenci köleler baş kaldırıp, özgürlüklerini istedikleri zaman gerçekleşti bu.

Halk Yığınlarının İstekleri. "Kudurmuşlar"

Temel görevlerden biri halk düşmanlarına göz açtırmamaktı: Kralcı soylular ve rahipler, karşıdevrimci Jironden burjuvazi, Fransa'da kum gibi kaynayan yabancı ajanlar ve casuslar, açlık çekerek zenginleşen ürün hırsızı madrabazlardı bu halk düşmanları.

Korkunç 1793 yılının güzü geldi. Yoksul halk açlıktan kırılıyordu. Konvansiyon'un kararnamesini kullanıp yararlanan büyük köylüler, yoksulları tarlalarında çalışmaya ve hasat başına dönmeye zorluyorlardı. Kentlerin ve köylerin yoksul halkı, Jakobenlerin çıkardıkları tedbir kararnamelerinden hoşnut değillerdi. Paris Komünü Jakobenlerinin desteklediği "kudurmuşlar", istifçilere ve devrimin düşmanlarına karşı girişilen savaşın yoğunlaştırılmasında direndiler. Bu halk düşmanlarının uğursuz davranışlarına kesin bir son vermek ve onları yola getirmek için bunları acımaksızın ve derhal cezalandıracak olan devrimci şiddet'in uygulanmasını öneriyorlardı. Zengin köylülere ve hatta perakendecilere karşı sert tedbirler istiyorlardı. Konvansiyon'u istifçileri korumakla suçluyorlardı. Devrimci Jakoben burjuvalar, "kudurmuşlar"ın isteklerine ilkin karşı koydular ve hatta Jakoben Konvansiyon, Roux'yu tutuklattı; ama Eylül 1793'te Paris'in yoksul halkı sokaklara indi, Konvansiyon'un bulunduğu binayı sardı; zengin ve soylulara karşı şiddet yönteminin uygulanmasını zorladı. Ayaklanan halkın baskısı altında Konvansiyon, ilk ihtiyaç maddelerinin, tespit edilen fiyatlar üzerinde satışını yasaklayan azami fiyat yasasını onayladı. Bu yasaya uymamak, sert bir şekilde cezalandırılı-

yor, hatta ölüm cezasını bile gerektiriyordu. Toprak soylusu sınıfın ve zengin köylülerin buğdaylarını savaş salması olarak almak üzere, kırsal bölgelere silahlı müfrezeler gönderildi.

Jakobenler, bunun yanı sıra ve bu kez burjuvazinin yararına olmak üzere, işçilerin ücretlerine yüksek vergiler koydular.

1793 güzünden itibaren halk yığınlarının sürüklediği Jakoben diktatörlük, devrimci şiddeti harekete geçirdi. "Şüpheliler" yasasını çıkardı. Davranışları, ilişkileri, sözleri ya da yazılarıyla şüpheli görülenler, özgürlük düşmanı olarak ilan ediliyorlardı. Her şüpheli kişi derhal tutuklanıyordu. Anayasa'ya yemin etmeyi kabul etmeyen din adamları da şüpheli kişi ilan ediliyorlardı. Yurt dışına kaçanlar, Fransa'ya gizlice girdikleri takdirde cezaları ölümdü. Ayaklanmaya katılan karşıdevrimciler kurşuna diziliyor, Jironden şeflerinin başları giyotinle kesiliyordu. Halk, karşıdevrimcilerin, istifçilerin, casus ve hainlerin ortaya çıkmasına yardımcı oldu.

Bütün devrim düşmanlarına karşı uygulanan bu sert tedbirler ayaklanmaların bastırılmasını ve cephede zafer kazanılmasını sağladı. Halk yığınları -köylüler, küçük burjuvazi, kent nüfusunun aşağı tabakaları- devrim düşmanlarını kararlı bir şekilde kovuşturan ve feodal rejimi ortadan kaldırmış olan Jakobenleri destekliyorlardı.

Kiliseye Karşı Mücadele

Fransız burjuva devrimi, tarihte halk yığınlarının bir dinsel öğretinin bayrağı altında değil, doğrudan doğruya politik hakları için çarpıştığı ilk devrimdir. Konvansiyon, karşıdevrimi destekleyen Katolik kilisesine karşı giriştiği savaşta, kiliseleri kapattırdı; sivil vaftiz, evlenme ve ölü gömme törenlerini koydu. Din öğretimi okullardan kaldırıldı.

Konvansiyon, Fransa'ya yeni bir takvim getirdi. Bu takvimde yıllar, Fransa'da cumhuriyetin ilanından, yani 22 Eylül 1792'den itibaren sayılıyordu. Aylara, mevsimlere uygun adlar verildi. Örneğin yaz aylarından birine "thermidor" adı verildi, yani sıcaklar ayı. Güz aylarından biri "brumaire" yani sisler ayı adını aldı. İlkbahar aylarının adları şöyleydi: ventôse -rüzgârlar ayı-, germinal -ekim ayı-, prairial -çayırlar ayı- , v.b. Her ay 10'ar günlük bölümlere ayrılmıştı.

8. Fransa'da Yurtsever Atılım. Yabancı İstilasının Geri Püskürtülüşü

Devrimci Jakoben diktatörlük, feodal yükümlülükleri tamamıyla ortadan kaldırdı ve köylüleri soylu büyük toprak sahiplerinin boyunduruğundan kurtardı. Büyük köylü topluluğuna toprak sahibi olma olanağı sağladı ve beylerin eski ayrıcalıklarını ortadan kaldırdı. Fransız ordusunun bunca yüreklilik, bunca fedakârlıkla savaşmasının ve zafer üstüne zaferler kazanmasının nedeni işte buradadır.

Bu devrimci savaşın sloganı: "Ya zafer, ya ölüm"dü. Çoğunluğu feodal rejimin zincirlerinden kurtulmuş olan köylülerden, esnaf ve işçilerden oluşan devrimci ordunun askerleri, benzersiz bir kahramanlığın ve kendini adamanın örneği oldular.

Bu zaferlerin hazırlayıcıları, çoğunlukla halkın en aşağı tabakalarından gelen komiserler ve generaller oldular. En yürekli generallerden biri de Hoche idi. Eski bir askerin oğluydu, ilk gençliğinde seyislik yapmış, Bastille'in alınışına katılmıştı.

Devrimci ordu, en iyi İngiliz ve Avusturya birliklerini yendi. 1793 yılı sonunda İngilizler Toulon'dan atıldılar. Vendéeliler büyük bir bozguna uğratıldılar.

Jakoben orduları Avusturyalıları, Alsace'da Ren nehri kıyılarında yendi. Nihayet Haziran 1794'te, istila orduları ülkenin dışına atıldılar. Savaş düşman topraklarına geçti.

Jakoben diktatörlük, İngiltere ve öteki ülkelerde burjuvazi ve soylu sınıfın nefretini kazanırken halk tabakalarının sevgisiyle karşılaşıyordu. Özellikle İngiltere'de işçiler ve esnaf, devrimci Fransa'yı desteklediklerini dile getiriyorlardı.

1794 yılının başlarında ünlü Rus denizcisi Lissianski, Petersburg'da bulunan kardeşine Londra'dan şunları yazıyordu: "İngilizler, Fransa'ya karşı yapılan bu savaştan öylesine hoşnut değiller ki, kral, yasama yılını bizzat açtığı parlamentodan dönerken 10 bin dolaylarında bir kalabalık tarafından sarıldı ve majestelerinin arabası atılan taşlardan güçlükle kurtuldu."

Bunun sonucu olarak İngiliz kentlerinde büyük halk gösterileri yapıldı, denizde isyan çıktı; ama devrim patlak vermedi, çünkü 17. yüzyıl burjuva devrimi, kapitalizmin gelişimini önleyebilecek tüm engelleri daha önce temizlemişti. Köylü sınıfı neredeyse yok olmuştu. İşçi sınıfına gelince, henüz çok zayıftı, mücadelesini yürütemeyecek kadar tecrübesizdi.

9. Jakoben Diktatörlüğün Düşüşü. 18. Yüzyıl Fransız Burjuva Devriminin Önemi

Jakoben Diktatörlüğünün Zayıflaması

Karşıdevrimin feodal ve burjuva unsurlarına karşı sürdürülen mücadele, dış düşmana karşı verilen savaş, bütün güçleri Jakobenlere yaklaştırmıştı; ama dış düşmanla yapılan savaş Fransa'nın lehine dönüp, ülke içindeki ayaklanma ezilince, burjuva devrimi, kamp içi bölünmelerden etkilenmeye başladı.

Burjuvazi, devrim sırasında milyonlarca işçiyi ve sömürülen yığınları çevresinde uzun süre tutamaz, zira feodalitenin zincirlerinin yerine kapitalizmin zincirlerini getirmekten başka bir şey de yapmaz.

Jakoben diktatörlüğün düşüşüne işte bu sebep oldu.

Kentlerin ve kırsal bölgeler halkının yoksul tabakaları, inatçı bir şekilde hayat şartlarında köklü bir iyileşme istiyorlar; "özgürlük, eşitlik ve kardeşlik"te direniyorlardı. Oysa Jakoben diktatörlük döneminde, soyluların ve beylerin egemenliğinin yerini burjuvazinin ve kapitalizmin sultası almıştı.

"Yeni efendiler", diyordu Paris Komünü'nün önde gelen politikacılarından biri olan Chaumette, "kendilerinden öncekilerden ne daha az korkunç, ne de daha az açgözlü olan yeni efendiler, feodalizmin kalıntıları üzerinde yükseldiler. Eski efendilerine ait olan mülkiyeti ele geçirdiler, aynı suç yolunda ilerlemeye devam ettiler."

1794 Martında, Hébert tarafından yönetilen ve "kudurmuşlar"ın genel çizgisini izleyen bazı komün şefleri, iktidarı ele geçirmeyi denediler; ama tutuklandılar ve idam edildiler. Halk yığınlarının temsilcilerine indirilen bu yeni darbe ile (1793 güzünde "kudurmuşlar"ın mahkûm edilmelerinden sonra) Jakobenler, kendi otoritelerini kendileri yıktılar. Devrimci Jakoben burjuvazi ile yoksul halk arasında çıkan anlaşmazlıklardan, sınırsız kazançlarını güvenlik altına almak için halk hareketini bastırmak, azami fiyat ve savaş salması yasalarını kaldırmak, devrimci şiddete son vermek isteyen burjuvazi tabakaları yararlandı. Hebertistlerin idamından pek az sonra, Danton ve taraflıların darbe teşebbüsü ortaya çıkartıldı. "Bataklık kurbağaları"na yaklaşmış olan Danton da şiddetin durmasını, azami fiyat yasasının kaldırılmasını ve İngiltere ile barış yapılmasını istiyordu. Böylece servetlerinin çoğalmasını isteyen büyük burjuvazinin ve özellikle spekülasyon ve orduya mal satma sayesinde akıl al-

maz servetler toplamış olan "yeni zengin"in sözcülüğünü yapmış oluyordu. Daha önce de saptanmış olduğu gibi Danton, devlet parasını zimmetine geçiriyordu. İngilizlerden rüşvet aldığı da söyleniyordu. Tutuklandı ve taraftarlarının çoğuyla birlikte idam edildi.

1791 yasası hâlâ yürürlükte olduğundan, Jakobenler, işçilerin birlik kurmalarını yasaklıyorlar ve grev yapan işçileri cezalandırıyorlardı.

Kırsal bölgelerde yoksul köylüler hâlâ yoksulluk içinde yaşıyorlardı. Jakobenler onlara hiçbir şey vermemişlerdi. Böylece kentler ve kırsal bölgelerdeki desteklerini yitirmiş oldular.

Halk yığınlarının desteğinden yoksun kalan Robespierre ve Jakobenler, azami fiyata şiddetle karşı koyan ve Jakobenlerden nefret eden burjuvazinin temsilcilerinin kışkırttığı, karşıdevrimci bir hükümet darbesi tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyorlardı. Bu, büyük bir sınai yapıcılık dönemine ve artan bir spekülasyona rastlıyor, onlarla aynı zamanda oluşuyordu.

Cumhuriyetin 2. Yılında, 9 Thermidor Karşıdevrimci Hükümet Darbesi (27 Temmuz 1794)

1794 yılının thermidor (Temmuz) ayında, Robespierre ve yandaşlarını hedef alan bir hükümet darbesi, burjuva "bataklık"ta ve bir grup Jakoben arasında iyice olgunlaşmıştı. Robespierre tutuklandı ve tutuklanışı sırasında yaralandı. Cumhuriyetin ilanıyla başlayan yeni takvimin ikinci yılının 9 Thermidor günü (27 Temmuz 1794) oluyordu bu.

Ertesi sabah Robespierre, Saint-Just ve yandaşları yasa dışı ilan edildiler ve başları giyotinle kesildi.

İktidar Thermidorcular'a, halk yığınlarına karşı gaddarca davranmak için sabırsızlanan karşıdevrimci burjuvaziye geçti. Köylü sınıfı Jakobenleri savunmadı. Köylüler, feodal ayrıcalıkların kaldırılmasını sağlamışlardı, artık toprakların hemen hemen tümüne sahiptiler.

Karşıdevrimci burjuvazi iktidara gelince, köylüler yönünden hiçbir direnmeyle karşılaşmadı ve onları ezmek için bundan yararlandı.

18. Yüzyıl Fransız Burjuva Devriminin Önemi

Fransız devrimi ülke hayatına büyük değişiklikler getirdi. Devrimden önce feodal sistem, sanayinin, tarımın ve ticaretin gelişimine engel oluyordu. Soylular ve din adamları, hükümetlerinin, mutlak monarşinin aracılığıyla egemenlik sürdürüyorlardı. Soylular ile din adamları, ayrıcalıkla-

rı olan iki resmi sınıftılar, oysa halkın hiçbir hakkı yoktu. Köylüler, beylere ve kiliseye giden ağır vergilerin altında inliyor ve eziliyorlardı.

Devrim Fransa'da feodal düzeni yıktı. Halk yığınlarının direnmesiyle Jakobenler bu doğrultudaki bütün etkili tedbirleri aldılar. En önemli amaç, köylülerin feodal yükümlülüklerden (ürün vergisi ve angarya) kurtulması ve büyük bir kesimin toprak satın alması idi. Jakobenler devrimci bir diktatörlük kurdular. Karşıdevrimcilere karşı canla başla ve acımaksızın mücadele ettiler, vatanı dış düşmanlardan korudular.

18. yüzyıl burjuva devrimcileri olan Jakobenlerin değerleri, halkla birleşerek feodal gücü alt etmiş olmalarından ileri gelir. Halk yığınları, 18. yüzyıl Fransız devriminde çok etkin bir rol oynadılar. Bu devrim halk devrimiydi, çünkü feodalizme kitle halinde karşı çıkmış olan halkın sayesinde başarıya ulaştı.

Jakobenler büyük bir tarihsel rol oynadılar. Feodal düzeni parçalayarak sanayi ve tarımın gelişimine geniş ufuklar açtılar; ama aynı zamanda Fransa'da kapitalizmin ve burjuva egemenliğinin işini kolaylaştırdılar. Avrupa ülkelerinde feodalizmin uzun yıkılış dönemi ile kapitalizmin zaferi dönemini başlattılar.

Fransa'da devrimi yönetmiş olan burjuvazi, bunun meyvelerini topladı. Resmi sınıflar kaldırıldı; ama feodal beylerinin boyunduruğunun yerini kapitalistlerinki aldı.

Burjuva Devrimi ile Proleter Devrimi Arasındaki Temel Fark

Jakobenler, karşıdevrimci feodallere ve büyük burjuvaziye karşı savaştıkları sürece halk tarafından desteklendiler; ama iktidara geçince kentlerin ve köylerin en yoksul kesimlerinin hareketlerini boğdular, bunun üzerine yığınların desteğini yitirip, karşıdevrimci burjuvazi tarafından alaşağı edildiler. Daha yukarıda da söylediğimiz gibi, burjuva devrimi, büyük işçi ve sömürülenler yığınını uzun süre burjuvazinin etrafında toplayamaz.

Sadece sosyalist devrim, proletaryanın önderlik ettiği tüm emekçilerin sürekli birliğini kurabilir.

Burjuva devrimi ile proleter devrimi birbirinden ayıran temel fark şudur: Burjuva devrimi, bir grup sömürücünün yerine bir başka sömürücü grubu iktidara getirmekle yetinir; oysa proleter devrim, insanın insan tarafından sömürüsüne, mülk sahipleri ve sömürücüler sınıfının egemenliğine son verir, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetle birlikte bütün sömürü kaynaklarını kurutur.

18. yüzyılda burjuvazinin iktidardan uzaklaştırılması ve sosyalizmin kurulması için uygun ortam yoktu. Çağımızda koşullar artık başkadır. Çünkü çağımızda kapitalizmin yozlaşmasına ve sarsılmasına, burjuvazinin gerilemesine ve proletaryanın yükselişine tanıklık etmekteyiz.

BÖLÜM: 6

1794'TEN 1815'E KADAR AVRUPA

1. 1794'ten 1795'e Kadar Fransa'da Sınıf Mücadelesi. Babeuf'ün Darbe Teşebbüsü

Thermidor Konvansiyonu Dönemi

9 Thermidor (27 Temmuz 1794) hükümet darbesi, devrim döneminde her türlü spekülasyonla zenginleşmiş olan burjuvaziyi iktidara getirmişti. Konvansiyon'un yönetici görevlerinde şimdi büyük işadamları yer alıyordu. **Thermidorcular** iktidara gelince, Jakoben diktatörlük aygıtını kısa zamanda yıktılar ve yerine büyük burjuvazinin karşıdevrimci diktatörlüğünün ihtiyaçlarına cevap veren bir mekanizma kurdular.

Jakobenler kulübü kapatıldı, kapıları mühürlendi, şubeleri dağıtıldı. Karşıdevrimci burjuvalar, devrim sırasında çok önemli bir rol oynamış olan Paris takımlarını da dağıttılar.

Devrimci Paris Komünü kapatıldı. Jirondenler, Konvansiyon'daki yerlerine döndüler. Gerici hareket tarafından alınan bu tedbirlere kanlı bir şiddet de eşlik ediyordu. Devrimci Jakobenler tutuklandılar. "Yaldızlı gençlik" çeteleri (kralcı soylular) caddelerde işçileri ve esnafı öldürüyor, Jakobenlerin evlerine girip her türlü şiddete başvuruyorlardı.

Thermidorcu Konvansiyon, ticaret mallarına ilişkin azami fiyat yasasını kaldırdı. Madrabazlar, fiyatları derhal yükseltmek için bunu fırsat bildiler.

1795 ilkbaharında aç halk iki kez ayaklanmayı denedi. Umutsuzlukla sonuçlanan birinci ayaklanma, Nisan ayında Paris'te oldu. Halk "Ekmek ve 93 Anayasası" diye bağırıyordu. Aç yığınlar Thermidorcu Konvansiyon'u

istila ettiler. Jakobenlerin iktidara dönmelerini ve 1793 anayasasının tekrar yürürlüğe konulmasını istediler. Tüm Paris burjuvazisi halka karşı durdu. Ordu, işçileri kenar mahallelere kadar kovaladı; tutuklamalar, sürgünler ve idamlar iki katına çıktı.

Halk yığınları ikinci kez 1795 Mayısında ayaklandı. Bu ayaklanma birincisine oranla çok daha kötü sonuçlandı. İşçiler birçok top ele geçirdiler; ama hareket örgütlenmemişti. Hükümet, topçusuna işçi mahallelerini topa tutturdu. İkinci ayaklanma da bastırıldığı zaman, karşıdevrimci burjuvazinin uyguladığı şiddet yöntemi doruk noktasına ulaştı. Jakobenler hapishanelerde kurşuna dizilerek öldürüldüler.

Thermidorcu Konvansiyon devrimci ayaklanmaları bastırınca, merkezi iktidarı güçlendirmek için birçok tedbir aldı. 1795 yılında yeni bir anayasa kabul etti. Genel oy hakkı kaldırıldı. Sadece mülk sahiplerine oy verme hakkı tanındı. Bunlar aynı zamanda iki meclise de seçilebiliyorlardı. "**Beşyüzler Meclisi**" ya da alt meclis yasaları hazırlıyor; üst meclis ya da "**İhtiyarlar Meclisi**" bunları onaylıyordu. İki Meclis, "direktörler" adı verilen ve beş bakandan oluşan hükümeti seçiyordu. "Direktuar" adı buradan gelir. Konvansiyon görevden ayrıldı ve Direktuar hükümeti yeni anayasanın hükümlerine göre kuruldu.

1795–1799 Direktuar yılları, tarihte kapitalizmin hızla geliştiği, aşırı spekülasyon ve borsa oyunlarının çoğaldığı bir dönemi simgeler. Bu yıllar aynı zamanda, halk için büyük felaket ve yoksulluk yılları oldu. Önde gelen ihtiyaç maddelerinin fiyatları % 230 artarken, ücretler ancak % 63 arttı.

Karşıdevrimci şiddetin yarattığı ortamdan yararlanan kralcılar eyleme geçtiler. Vendée, yeni bir ayaklanmaya sahne oldu ve bastırılmasında büyük güçlükler çekildi.

Babeuf ve "Eşitlerin Komplosu"

Direktuar'ın politikasının sebep olduğu aşırı hoşnutsuzluk, küçük burjuvazi ile işçilerin geniş bir darbe teşebbüsüne yol açtı. Bu darbe teşebbüsünün başlıca etkeni Babeuf'tü. Babeuf ve yandaşlarının Jakobenlerin devrilmesinden sonra oluşan darbe teşebbüsü, Fransız devrimi dönemindeki halk hareketlerinin son büyük gösterisiydi.

Babeuf, 1760 yılında Kuzey Fransa'da doğdu. Ailesi yoksuldu, 16 yaşından itibaren çalışmak zorunda kaldı.

"Toprağın meyveleri hepimizindir" diyordu, "toprak kimseye ait değildir. Ortaklaşa yararlanma, doğaya en uygun, en doğru yöntemdir."

Babeuf, Fransa'yı üretim araçlarının herkese ait olduğu bir komün haline getirmek istiyordu. Mallarını komün yararına ayırmaya razı olmayan mülk sahipleri, ona göre medeni haklarından yoksun bırakılmalı, şüpheli kişi ilan edilmeli ve hapse atılmalıydı.

Komünde eşitlik egemen olacaktı. "Bize eşitlik gerekir", diyordu; "ama İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi'nde sözü edilen değil, bizde, evimizin çatısı altında varolan eşitlik".[4]

Babeuf bütün yurttaşların eksiksiz eşitliğini istiyordu. Onun düşüncesine göre toplumun her üyesi zanaat ya da tarım çalışmalarının ürünlerini topluluğun mağazalarına teslim etmek zorundaydı. Özel bir yönetim bütün emekçilerin ve tüm üretimin listesini tutacaktı.

"Bütün bireylerin ve nesnelerin kaydını tutan" aynı yönetim, "nesneleri titiz bir eşitlikle paylaştıracak."[5] Demek oluyor ki, Babeuf yaptıkları işi dikkate almaksızın ürünlerin toplumun üyeleri arasında eşit olarak pay edilmesini öneriyordu. Böylesine bir üleşim, sosyalizm döneminde tembellerin ve serserilerin eğilimlerini okşayarak toplumsal üretime darbe indirmekten başka bir şeye yaramaz.

Sert bir devrimci iktidar isteyen Babeuf, zenginlerin direncini kırmak için yoksullar diktatörlüğü kurmak istiyordu. Emekçi yığınların tümünden işçileri henüz ayırmıyordu, çünkü proletaryanın öncü rolü oynaması gerektiğini bilmiyordu.

Babeuf, tasarısını uygulamaya girişti. 1796 yılında burjuva iktidarını devirmeyi amaçlayan bir darbe düzenledi; ama bir ajan-provokatör tarafından ele verildi. Babeuf tutuklandı, bir yıl sonra da giyotine yollandı. Babeuf'ün tutuklanmasından bir süre sonra yandaşları Paris banliyösünde bulunan askerleri ayaklandırmayı denediler; ama çabaları başarısızlıkla sonuçlandı.

Babeuf'ün darbe deneyi, yoksulların devrimci diktatörlüğünü silahlı ayaklanma yoluyla kurma ve sınıfsız topluma geçme konusunda bir girişimdi. Sonuç olarak başarısızlığa uğradı. Çünkü Fransa da proletarya henüz oluşmaya başlamıştı.

4 Babeuf, Eşitlerin Bildirisi.

5 A. g. e.

2. Burjuva Fransa'nın Savaşları (1795–1799). General Bonapart

Thermidorcu Konvansiyonunun Savaşları. General Bonapart

Birlikleri sayısız zaferler kazanan Fransa, 1795 yılında Prusya ile barış yapmayı başardı. Fransa bu barışla, ordusunun devrim sırasında kazandığı zaferlerin meyvelerini topluyordu. Askerlerinin işgal ettiği Ren nehrinin sol kıyı bölgelerini geri vermedi; ama İngiltere ve Avusturya ile savaş devam ediyordu. Bu savaşlarda özellikle genç General Bonapart dikkatleri üzerine topladı.

Napolyon Bonapart, 1769'da, onun doğumundan üç yıl önce Fransızlaşmış olan Korsika adasında doğdu. Soylu; ama yoksul bir aileden gelen avukat babası, Fransız tarafına katılmıştı. Oğlunu Fransa'da yetiştirmeye karar verdi. Napolyon, Brienne adlı küçük bir kentin askerî okulunda okudu. Beceriksiz, kederli, Fransızcayı tuhaf bir vurguyla konuşan küçük Napolyon, arkadaşlarının dikkatini çekiyordu. On beş yaşında Paris askerî okuluna gönderildi, burayı parlak bir şekildi bitirdi, özellikle matematik ve tarihte çok başarılıydı. Genç Bonapart, balistik üzerine bir kitap yazdı.

1793 yılında, Toulon kuşatması sırasında topçusunu kendi yaptığı plana göre yerleştirdi. Bombardıman çok başarılı oldu. İngilizler yenildiler. Toulon nihayet işgalden kurtuldu. Bonapart'ın bu başarısını ödüllendirmek için, Konvansiyon ona 24 yaşında general rütbesini verdi.

Bonapart, 1795 yılında, Paris'te iktidarı ele geçirmek isteyen kralcıları topçu ateşiyle dağıttı.

Bu olaydan sonra Bonapart, Kuzey İtalya ordusu komutanlığına atandı. Bu ordu Avusturyalılarla yapılacak savaşa hazırlanıyordu.

Bonapart'ın İtalya Seferi

Bonapart, büyük bir plan tasarlamıştı. İtalya'yı bir harekât alanı haline getirmeyi düşünmüştü. Fransız burjuvazisi hesabına Avrupa'nın ve Doğu'nun fethine buradan girişmeyi tasarlıyordu. Tasarısını hemen gerçekleştirmeye koyuldu.

Bonapart sefere çıkarken, askerlerine İtalya'nın yağmalanması sözünü vermişti. Günlük emrinde: "Askerler! Çıplaksınız, kötü besleniyorsunuz. Sizi dünyanın en verimli ovalarına götürmeye geliyorum!" diyordu. Bir başka günlük emrinde, ikiyüzlü bir davranışla, İtalya'ya onu Avusturya-

lılardan ve feodal hükümetlerin boyunduruğundan kurtarmak için gittiğini bildiriyordu.

Bonapart'ın birlikleri kısa zamanda İtalya'yı istila ettiler. Avusturyalılar muharebe üzerine muharebe kaybediyorlardı; ama İtalya'ya girer girmez, sözde İtalyan halkını kurtarmak için giriştiği seferin ikiyüzlü gerçeği anlaşıldı. Bonapart bir haksızlık, bir fetih savaşı yapıyordu; halka kin duyuyor ve onu hor görüyordu.

Napolyon Bonapart, İtalya'nın yağmasına girişti. İtalyan halk hareketini acımaksızın bastırdı. Örneğin, boyun eğmeyi kabul etmeyen küçük bir kenti cezalandırmak için tüm halkını öldürttü. Askerleri tüm halkı süngüden geçirdikten sonra kent ateşe verildi. 24 saat boyunca bir başka küçük kentin yağmalanmasına izin verdi. Fransız askerlerinin öldürüldüğü her köyü hemen ateşe verdiriyordu.

Napolyon Bonapart'ın ordusu İtalya'da büyük miktarda yiyecek ve yem, silah ve top ele geçirdi. Fethedilen bölgelere birkaç milyon frankı bulan ağır vergiler yüklendi. Bonapart, müzelerin bütün değerli heykel ve tablolarını, kiliselerin kutsal vazolarını, ele geçirdiği altın ve elmasları Paris'e gönderiyordu.

Avusturya genelkurmayının planlarını bozan Bonapart, kolay bir zafer kazandı. Avusturya sınırını geçti, Viyana yakınlarına kadar ilerledi ve karşısına çıkartılan Avusturya birliklerini yendi.

Fransız ordusunun en iyi birlikleri Ren kıyısında bozguna uğrarken, harekâtın başında giyimi, beslenmesi, disiplini kötü olan Bonapart ordusu, donatımı eksiksiz, iyi yetiştirilmiş Avusturya birliklerine meydan okuyordu.

1796 yılında General Bonapart'ın Avusturyalılar karşısında kazandığı zaferlerden sonra II. Katerina, Fransız cumhuriyetine karşı 60 bin Rus askeri göndermeye karar verdi. Ancak Çariçe'nin aynı yıl içinde ölümü, bu tasarının uygulanmasını engelledi.

Yenilen Avusturya barış imzalamaya razı oldu. 1797 yılında Campo Formio'da yapılan barış anlaşmasına göre, Fransa Ren nehrinin solunda işgal ettiği bölgeleri elinde tutuyordu.

İtalya "kız" cumhuriyetler denen cumhuriyetlere bölündü. Gerçekte bunlar Fransa'ya bağlı küçük devletlerdi. İsviçre ve Hollanda, Fransa'ya bağlı cumhuriyetler durumuna geldiler. Fransa'nın Avrupa'daki etkisi son derece artmıştı.

Ama savaş devam ediyor ve ne zaman sona ereceği de bilinmiyordu. Fransa'nın eski düşmanı ve rakibi olan, güçlü donanmasıyla kendisini

koruyan, sanayinin ihtiyacı olan bütün ham maddeleri sömürgelerinden sağlayan İngiltere dimdik ayakta duruyordu. İngiliz hükümeti, savaşı sürdürmeleri ve bir koalisyon kurmaları için Avrupa'nın feodal devletlerine para gönderiyordu.

Mısır ve Suriye Seferleri

Fransız burjuvazisi, en hassas bölgelere darbeler indirerek İngiltere'ye karşı savaşmaya karar verdi. Bonapart, İngiltere'yi, Britanya İmparatorluk tacının en değerli incisinden yoksun bırakmak için, Hindistan'a (1763'ten bu yana Hindistan'da, Fransa'ya küçük toprak parçaları kalmıştı.) sefer açmayı önerdi. Bu sefere Mısır'ın fethi ile başlamaya karar verildi. "Mısır'a egemen olan, Hindistan'a egemen olur", diyordu Bonapart. Direktuar öneriyi onayladı. Bonapart, topçuları, 350 gemiye bindirilmiş 30 bin askeri ile 1798 yılının Mayıs ayında Mısır'a hareket etti.

Osmanlı İmparatorluğu egemenliği altında bulunan Mısır ve Suriye'ye yapılan sefer mutlu sonuç vermedi. Araplar, Kıptiler (Mısır'ın eski halkının torunları) ve Suriyeliler kendilerini canla başla savunuyorlardı. Boyun eğmedikleri gerekçesiyle bütün Yafa halkı Napolyon'un emriyle öldürüldü. Yafa'da esir alınan dört bin Türk askeri kıyıya götürülüp kurşuna dizildi.

Türklerin ve Arapların savundukları Akka kalesi önüne gelen Napolyon burayı zaptedemedi ve geri çekilme emri vermek zorunda kaldı. Ordu, sonu gelmeyen çarpışmalar, korkunç sıcaklar ve vebadan kırılmıştı. İngiliz filosu donanmayı Abukir limanında yakıp batırdığı için Fransa'yla olan bağlantı da kopmuştu.

Suvorov ile Uşarov'un Seferleri

Napolyon, bu sırada Fransa'ya 1798 yılında savaş ilan etmiş olan Rusya'nın, İtalya'ya askerî birlikler gönderdiğini öğrendi. Suvorov'un komuta ettiği Rus ordusu, olağanüstü başarılar kazanıyordu. Fransız birlikleri yenildiler. Ancak Avusturyalı "müttefikler"in çevirdiği dolaplar ve düşmanlıklar yüzünden Suvorov, İtalya'dan ayrılmak zorunda kaldı. Birlikleri kar fırtınası altında Saint-Gothard boğazını geçtiler ve İsviçre'ye girdiler. Bonapart, İtalya fetihlerinin sonuçlarının, Uşarov'un komuta ettiği Rus donanmasının Akdeniz'de, Yunanistan ve Arnavutluk kıyılarında Fransız filosuna karşı kazandığı parlak zaferlerden çok, Suvorov'un zaferleri yüzünden yok olmasından korkuyordu. Fransa'dan gelen haberler Direktuar'ın durumunun eğreti olduğunu gösteriyordu. Napolyon, ordu-

sunu Mısır'da bırakıp, kendisini gözleyen İngiliz donanmasını güçlükle atlatarak Ekim 1799'da Paris'e vardı.

3. Konsüllük ve Fransa'da İmparatorluğun İlanı

18 Brumaire (9 Kasım 1799) Hükümet Darbesi

Burjuvazi Napolyon'u büyük bir coşkunlukla karşıladı. Bu sırada işadamları, karanlık spekülatörler ve devlet parasını aşıranlarla sarılmış olan Direktuar, burjuvazinin gözünde bütün itibarını yitirmişti. Burjuvazinin kralcılara ve Jakobenlere hâkim olabilecek, feodal dış koalisyona ve İngiltere'ye karşı girişilmiş olan savaşı iyi bir şekilde yürütebilecek güçlü bir hükümete ihtiyacı vardı. Ve nihayet burjuvazi "güvenilir bir kılıç" a sahip olmak istiyordu. Bunun üzerine dikkatini Bonapart üzerine çevirdi ve Bonapart hükümet darbesi yapmaya karar verdi. Parisli bankerler ona gerekli olan parayı verdiler. 9 Kasım 1799 (cumhuriyetin 8.yılının 18 Brumaire'i) günü şafağı kendisine bağlı olan birlikleri topladı.

Hükümete karşı sözde bir darbe teşebbüsü ortaya çıkarmış olan Bonapart'ın isteği üzerine, Yaşlılar Meclisi ile Beşyüzler Meclisi Paris yakınlarındaki Saint-Cloud adlı küçük bir kente taşındı. Bu iki Meclis'in korunması da darbenin gerçek örgütleyicisi Bonapart'a verildi.

Ertesi gün birliklerinin başına geçen Napolyon, Saint-Cloud'ya geldi ve iki meclisi dağıttı. Direktörlerin yetkileri alındı, aralarından ikisi de tutuklandı.

Bonapart, kaçan milletvekillerinin yakalanmasını emretti ve onları, iktidarı, aralarında kendisinin de bulunduğu üç konsüle devreden yasayı oylamaya zorladı.

Böylece 1799 yılında, iktidar büyük burjuvazinin desteklediği bir adamın eline, bu burjuvazinin çıkarlarını orduya dayanarak korumakla görevli bir askerî diktatörlük kuran Bonapart'ın eline geçti.

18 Brumaire hükümet darbesinden az sonra Bonapart, Parisli bankacıları topladı ve ikraz taahhüt etmelerini önerdi.

Hazır bulunanlar adına bankacılardan biri: "Hepimiz taahhüt ediyoruz," dedi. "Böylesine güzel vaatler karşısında hangi Parisli bankacı ya da tüccar hükümete olan güvenini göstermekte acele etmez?"

Fransa'nın mülk sahibi köylüleri, adı, feodal koalisyona karşı kazanılmış olan sayısız zaferleri akla getiren Napolyon'un ülkeyi dış düşmanlara ve yabancı ülkelere sığınmış olanlara karşı savunabileceğini ve devrim

sırasında para karşılığı satın aldıkları toprakların güvenliğini sağlayacağını umuyorlardı.

Napolyon Hükümetinin İç Politikası. İmparatorluğun İlanı

Napolyon'un aldığı üç politika tedbiri, hükümetinin, burjuvazinin egemenliğini sağlamlaştırdığına açıkça tanıklık ediyordu. Mutlak iktidara sahip olan birinci konsül, kendini az sonra hayat boyu konsül, 1804 yılında da imparator ilan ettirdi. Bu kez feodal bir monarşi söz konusu değildi, bu bir burjuva monarşisi idi, çünkü iktidar burjuvazinin ellerindeydi.

Yabancı ülkelere sığınmış olan soylular bağışlandılar, Fransa'ya dönmelerine izin verildi, satılmamış olan mülkleri kendilerine iade edildi; ama yakından izlendiler. Jakobenlerden geriye kalanlara gelince, bunlar şiddetli bir şekilde kovuşturuldu, tutuklandı ve sürüldüler.

Napolyon iktidara gelir gelmez burjuvazinin çıkarlarına uygun olarak sanayinin gelişimini destekledi. En büyük hisse sahipleri bizzat Napolyon ile onun memur ve generalleri olan bir "Ulusal Sanayi Teşvik Kurumu" kuruldu. Sanayi sergileri düzenlendi.

Fransa'da sanayinin gelişiminin, İngiltere'ye karşı mücadelede çok özel bir önemi vardı.

1804 yılında, "Medeni Kanun"un yazılması sona erdi. Bu "Medeni Kanun", başlıca amacı burjuvaziye, servetlerinden yararlanmayı güvence altına almak olan bir yasalar derlemesi idi.

Bu yasanın 554. maddesi şöyle der: "Mülkiyet, nesnelere kesin bir şekilde sahip olmak ve yararlanmak hakkıdır..."

İşçilere karşı olan 1791 yasası, Napolyon tarafından onaylandı. İşçi sendikaları eskiden olduğu gibi yasaklandı ve grevler sert bir şekilde cezalandırıldı.

4. Avrupa'da Savaşlar (1805-1812)

1805'ten 1812'ye Kadar Fransız Ordusunun Zaferleri

Avrupa'da savaş, 1805 güzüne doğru en civcivli anını yaşıyordu. Fransa'nın karşısında hasım olarak İngiltere, Avusturya ve Rusya vardı. İngiliz hükümeti, müttefiklerini desteklemek, Fransa'daki casuslarını beslemek için kesenin ağzını alabildiğine açmıştı.

İngiltere'ye bir silahlı çıkartma tasarlayan Napolyon, Fransa'nın kuzeyindeki Boulogne limanına büyük bir ordu yığdı. 2.300 Fransız gemisi

Boulogne'a ve Manş denizinin öteki limanlarına hareket ettiler. Hazırlıklar iyi gidiyordu. İngiltere büyük bir tehditle karşı karşıyaydı; ama Ağustos 1805'te Napolyon çıkartma hazırlıklarının durdurulmasını ve Boulogne ordugâhının dağıtılmasını emretti. Bütün askerî güçlerini topladığı bir ordunun başında (250 bin kişi) Bavyera'ya girdi.

Bu ani dönüşün nedeni, Avusturya'nın müttefiki olan Rusya'nın savaşa girmesi idi. Napolyon, Avusturya birliklerini bir kez daha bozguna uğrattı; ama Napolyon, Rus ordularının gücünü iyi değerlendirmişti.

Napolyon, İngilizleri denizde yenmek umudu ile deniz kuvvetlerinin İngiliz donanmasıyla savaşa girmesini emretti. 1805 yılının Ekim ayında, Fransa'nın büyük Akdeniz donanması, Amiral Nelson'un komuta ettiği İngiliz donanmasıyla, İspanya kıyıları yakınlarında Trafalgar burnunda karşılaştı. Trafalgar, Nelson'un yüz kırkıncı ve sonuncu deniz savaşıydı. Amiral bu savaşta öldü. Fransız donanması korkunç bir yenilgiye uğradı.

Napolyon'un birlikleri, Aralık 1805'te Avusturya ve Rus ordularıyla Moravya'da Austerlitz dolaylarında savaşa girişti. Kutuzov'un itirazlarına rağmen I. Alexandre çok elverişsiz koşullar altında savaşı kabul etti ve yenilgiye sebep oldu. Napolyon, Avusturyalıları yendi ve Rus birliklerini donmuş gölcüklerin üzerinde sıkıştırıp topa tuttu. Buzlar kırılınca Rus askerlerinin birçoğu boğuldu.

Napolyon, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun başında bulunan Avusturya'yı yendikten sonra bu imparatorluğu da ortadan kaldırdı. Kutsal Roma-Germen İmparatoru bu unvanından vazgeçti, sadece Avusturya İmparatoru olarak kaldı.

1806 yılında Napolyon, Prusya'yla da savaştı. Prusyalılar kesin bir yenilgiye uğradılar. Kaleler savaşsız teslim oluyordu. Seferin açılışından on dokuz gün sonra Fransız birlikleri Berlin'e girdiler.

Bu bozgundan sonra Prusya devletinin yönetici çevreleri bir dizi reform uygulamaksızın, Prusya'nın Fransa'ya olan utanç verici bağımlılığından kurtulamayacağını anladılar. 1807 yılında, Prusya'da köleliğin kaldırılmasına ilişkin bir ferman yayınlandı; ama köylüler bedel ödemedikçe yükümlülüklerini yerine getirmeye devam etmek zorundaydılar. Bedel verme hakkı sadece iki atlı koşum takımları olan köylülere, yani en zenginlere tanınıyordu.

Böylece köylülerin büyük bir kısmı, Prusya'da olduğu gibi öteki Alman devletlerinde de, yıllar boyu köleliğin boyunduruğu altında kaldı.

Kara Ablukası

1806 yılının sonunda Napolyon, kıta Avrupa'sı üzerinde sayısız zaferler kazanmış, İtalyanları, Avusturyalıları, Prusyalıları bozguna uğratmıştı; ama İngiltere'nin deniz egemenliğini sarsmak girişimi (Trafalgar) başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Napolyon, Fransız burjuvazisinin egemenliğini bütün ülkelere yerleştirmek için, Avrupa'daki pazarlarından yoksun bırakarak İngiliz sanayiini zayıf düşürmeye karar verdi. İngiltere'yi yıkmak için, İngiliz mallarına Avrupa pazarlarını kapatmaya karar verdi. 1806 yılında Berlin'de, İngiliz sanayi ürünlerine kıta Avrupa'sını kapatan "Kara ablukası"na ilişkin bir kararname yayınladı.

Bu kararname şöyle diyordu: "Britanya adalarına karşı abluka durumu ilan edilmiştir. Britanya adalarıyla olan tüm ticaret ve bütün ilişkiler yasaklanmıştır."

Kararnamede, Fransa ya da müttefiklerinin toprakları üzerinde bulunan bütün İngilizlerin tutuklanacakları ve mallarına el konulacağı açıklanıyordu.

1807 yılında, Rus birliklerine karşı yapılan zorlu ve kanlı savaşlardan sonra Napolyon, Rusya ve Prusya ile Tilsit'te bir barış anlaşması imzaladı. I. Alexandre, Napolyon'un bütün fetihlerini kabul etti. Fransa ile bir askerî ittifak yapmak zorunda kaldı ve kara ablukasına katılmayı kabul etti. Napolyon, Prusya'ya savaş tazminatı yükledi ve topraklarını önemli oranda azalttı. Prusya ancak Fransa'nın artan gücüne iyi gözle bakmayan Rusya'nın isteği üzerine özerk kalabildi ve sayısı 40 bini geçmeyen bir ordu muhafaza etti.

Kara Ablukasının Başarısızlığa Uğraması

Kara ablukası, Fransız burjuvazisinin ondan beklediklerini sağlayamadı. İlkin, ablukaya karşılık olarak İngiliz savaş gemileri, Fransa ve müttefiklerinin ticaret gemilerini bütün deniz yollarında avlamaya başladılar. İkincisi, Fransız malları yetersiz ve çok pahalıydı ve kaliteleri İngiliz mallarının çok altındaydı. Fransa, Avrupa'yı İngiliz ticaretine kapatır kapatmaz, ucuz mallar özellikle İspanya ve Alman devletlerinden kaçak olarak girmeye başladı. Bizzat Fransa bile İngiliz sanayiinin ürünlerinden vazgeçemiyordu. Fransız ordusunun giydiği üniformalar İngiliz dokuması, ayakkabıları İngiliz ayakkabısıydı. Fransız hükümeti, İngiltere'de üretilen bazı malların ticaretine resmen izin vermişti; ama bu, Fransız ajanlarının bütün Avrupa'da kaçak İngiliz malları aramalarını önlemiyordu: Kumaşlar parçalanıyor, ticaret eşyaları ateşte yakılıyordu.

Ablukaya rağmen İngiltere'nin dış ticareti artmaya devam etti. Oysa Fransa'nınki yıkıma doğru gidiyordu. Avrupa'nın bazı ülkelerinde sanayinin geliştiği ve Fransız sanayiine rakip duruma geldiği görülüyordu.

1810 ve 1811 yıllarında, sonu gelmeyen savaşlar yüzünden halk yığınları yoksullaştığından, Fransız sanayi büyük bir bunalım geçirdi. İşsiz sayısı artıyor, işçi kesiminde büyük bir hoşnutsuzluk hüküm sürüyordu. Savaş giderlerini karşılamak için burjuvazi ağır vergiler koymuştu. Durmadan tekrarlanan asker kur'aları köylülerle işçilerin şikâyetlerine sebep oluyordu. Napolyon'a bağlı Avrupa devletleri, ona büyük sayıda asker vermek durumundaydılar. Değişik uyruklu ve Fransızca bile bilmeden savaşmak zorunda olan bu insanlar, Fransız ordusunun önemli bir bölümünü oluşturuyorlardı.

Napolyon Boyunduruğuna Karşı Halk Hareketleri

Napolyon'un kendilerine zorla kabul ettirmek istediği Fransız burjuvazisinin boyunduruğuna düşman uluslar, özellikle İspanyol ve Rus ulusları, Fransız ordusuna karşı umulmadık bir direnç göstererek İmparatorluğa büyük bir darbe indirdiler.

1808 yılında İspanya'ya giren Napolyon birlikleri, buraya girer girmez gerilla ile karşılaştılar. İspanyol çeteci müfrezeleri yabancı istilasına karşı savaşıyorlardı.

Bizzat Napolyon, 180 bin kişilik bir ordunun başında İspanya'ya gitti. Geçtiği yerde taş üstünde taş bırakmayarak Madrid'i istila etti; ama gerilla ateşi gittikçe yayılıyordu İspanya'da.

1809'da ayaklanan Zaragoza kenti Fransız birlikleri tarafından sarıldı; ama direnmeleri 8 ay boyunca kırılamadı. Sivil halk mağaralara gizlenmişti, kent hemen hemen tamamen yanmıştı; ama evler topla dövüldükleri sırada tüfeklerle karşılık veriliyordu. Kadınlar, çocuklar, babalarının, kardeşlerinin, kocalarının yanında savaşa katılıyorlardı. İspanyolların istilacılara karşı direnmeleri bir devrimle sonuçlandı.

1812 yılında devrimci bir şekilde toplanan **Cortés** (parlamento) İspanya'ya bir anayasa getirdi. Krallık korundu; ama yetkileri bir parlamento –Cortés– tarafından sınırlandırıldı.

İspanya'daki halk hareketinden söz ederken, özel niteliklerini gözden kaçırmamak gerekir. İspanya geri kalmış, feodal bir ülkeydi. Köylü nüfusu Katolik kilisesinin etkisi altındaydı. Köylülerin kendi çıkarlarını savunabilecek öncüleri yoktu. Dinin şanının ve İspanyol monarşisinin korunmasını isteyen dövizler taşıyarak rahiplerinin ve efendilerinin peşinden gidiyorlardı.

Ama her şeyden önce önemli olan, halk yığınlarını, -İspanya'ya egemen olmak, onu soymak, yıkmak ve Fransız İmparatorluğu'na köle yapmak isteyen- Fransız burjuvazisinin istila girişimine karşı ayaklandıran vatanseverlik duygusudur.

5. I. Napolyon'un Rusya Seferi. 1812 Ulusal Savaşı ve Napolyon İmparatorluğu'nun Yıkılışı

Rusya Seferi (1812)

Napolyon'un Rusya'ya karşı giriştiği sefer kendisi için büyük bir felaket oldu. Dünyanın en iyi kara ordusunu elinde tutan Fransız burjuvazisi, Rusya'nın gücünden çekiniyor ve onu yenerek İngiltere'ye karşı onun askerî gücünden yararlanmayı düşünüyordu. Napolyon, donatımı eksiksiz 600 bin kişilik bir ordunun başında Rusya'ya girdi. Ordusu sadece Fransızlardan meydana gelmiyordu, emrinde İtalyan, Alman ve Polonyalı birlikler de vardı; orduda 12 değişik dil konuşuluyordu.

Savaşın başında, Rusya'nın batı sınırını küçük birlikler savunduğundan, Ruslar geri çekilmek zorunda kaldılar.

Rus ordusu, Borodino köyü yakınlarında, düşman kuvvetlerinin büyük kesimiyle savaşa tutuştu. Uzun ve zorlu Borodino savaşı (7 Eylül 1812), çağın en kanlı savaşlarından biri oldu. Napolyon'un bozgunu tattığı ilk büyük savaştı bu. Rus birliklerinin parlak zaferiyle sonuçlanan Borodino savaşı, Fransız ordusu için bir felaket oldu ve yıkılışının başlangıcını belirledi.

Savaştan sonra Kutuzov, ordusunu Borodino'dan Moskova'ya geçirdi. Sonra da düşmanı yanıltmak için Riazan yoluyla geri çekiliyormuş gibi yaptı; ama ters yönden Kaluga yoluna çıktı. Yabancı istilası sırasında kentte Moskova halkı kalmamıştı. 300 bin kişiden sadece 30 bini kentten ayrılma olanağı bulamamıştı. Fransızların Moskova'yı işgal etmelerinin ertesi günü kentte büyük yangınlar çıktı.

Rus birlikleri yiyecek aramak için Moskova'dan çıkan Fransızları dövüyordu. Napolyon, barışı sağlamak için görüşme olanakları aradı, hiçbir cevap alamadı. Rus ordusunun sürekli darbeleri altında Napolyon, Moskova'yı terk etmek zorunda kaldı; ama daha önce bir barbarlık örneği vermekten geri durmadı: Moskova, Kremlini'nin kulelerini ve yaşlı duvarlarının bir bölümünü havaya uçurdu. Moskovalılar, Fransızların bütün Kremlin'i havaya uçurmalarını önlediler.

1812 savaşı, tarihte haklı bir savaş, bir Ulusal Savaş olarak yer aldı. Çünkü amacı ülkeyi yabancı istilasından kurtarmaktı. Köylüler, orduda ya da çetecilerin oluşturduğu müfrezelerde kahramanca çarpışıyorlardı. Halk, istila edilmiş vatanı kurtarmak için kendisini feda ederken, Çar ve büyük toprak sahibi soylular sınıfı kendi nüfuz ve iktidarlarını korumak ve güçlendirmekten başka bir çare düşünmüyorlardı. Kutuzov, çetelerin hareketini koruyor ve yüreklendiriyordu. Oysa Çar ve soylular onları tutuklamak için ellerinden geleni yapıyorlardı.

Zengin ganimetler yüklü uzun bir kataran peşi sıra yürüyen ordusunun başında Napolyon, Güney'in verimli bölgelerine Kaluga yoluyla ulaşmaya çalışıyordu; ama Rus birlikleri yollarını kesti ve Fransız ordusunu Maloiaroslavetz'de yendi. Kent, sekiz kez el değiştirdi. Son anda Napolyon, Maloiarozlavetz gerisindeki Kaluga yolunun, Kutuzov'un 80 bin kişilik ordusuyla kesildiğini öğrendi. Bunun üzerine, kendi ordusunun yakıp yıkmış olduğu Smolensk yolu boyunca geri çekilerek çarpışmak zorunda kaldı. Fransız istilacıları kovalayan Kutuzov, onlara korkunç darbeler indirdi.

Şiddetlenmeye başlayan soğuklar, Napoleon ordusunun geri kalan bölümünü eritmeye başladı. Her açık ordugâhtan sonra yüzlerce ceset bırakıyorlardı.

Savaşın yitirildiğini gören Napolyon, ordusunun kalıntılarını bıraktı. Yaverleri ve emir subaylarıyla birlikte Almanya'yı arabayla geçti. 12 gün sonra Paris'e döndü. Kendisine "Ordu nerede?" diye sorulunca, "Ordu yok artık." şeklinde cevap verdi.

Napolyon'un 600 bin kişiden oluşan büyük ordusu, Rusya seferi sırasında bütünüyle yok olmuştu.

Fransız İmparatorluğu, birliklerinin bozguna uğramasından sonra yıkıma doğru yol almaya başladı, buna karşılık Rusya önem kazandı.

Rus Ordusunun Yabancı Ülkelere Seferi

İktidarını kurtarmak isteyen Napolyon, büyük bir güçlükle acemi erlerden oluşan yeni bir ordu kurdu. Bu sırada Almanya'yı Fransız boyunduruğundan kurtaran Rus birlikleri, Berlin'e giriyorlardı. Napolyon'un Rusya bozgunu ve Rus birliklerinin Almanya'ya girişi, bu ülkede Fransız istilacılara karşı güçlü bir ulusal harekete sebep oldu. 1813 yılında aceleyle toplanan yeni Fransız ordusu, dört gün süren savaşın sonunda, Leipzig'de "Uluslar Savaşı"nda bozguna uğratıldı. Fransızlar burada Rus, Prusyalı, Avusturyalı ve İsveçli birliklere karşı savaştılar. Fransız geri çekilmesi

kısa bir süre sonra düzensiz bir kaçışa dönüştü. Rus ordusunda bulunan Başkırt süvari müfrezeleri, Fransızları uzun süre kovaladı. Leipzig savaşında 65 bini Fransız olmak üzere 125 bin insan öldü.

1813'ten itibaren Çar hükümetinin Napolyon'a karşı sürdürdüğü savaş, amacı batı Avrupa'da feodal hanedanların egemenliğini ve beylerin iktidarını yeniden kurmak ve güçlendirmek olan gerici bir savaş niteliğine büründü. Rus ordusu, Batı Avrupa uluslarını Napolyon boyunduruğundan kurtarıyordu. Ancak, yeni fetih savaşlarına girişmesini önlemek için I. Napolyon'a son darbeyi, öldürücü darbeyi indirmek, onu iktidardan uzaklaştırmak gerekiyordu.

1 Ocak 1814 gecesi müttefik kuvvetleri Fransız sınırını aştılar.

Rus ordusu az sonra Paris'e girdi.

Napolyon tahttan çekilmek zorunda kaldı. Onu, İtalya yarımadası ile Korsika adası arasında bulunan, yüzölçümü 223 kilometre karelik küçük bir adaya, Elbe adasına sürdüler. Yanında bin kişilik bir askeri birlik bıraktılar.

Fransa'da Bourbonların İktidara Dönüşü (Restorasyon)

Bourbonlar, müttefik süngülerinin arkasından Fransa'ya döndüler. İdam sehpasında can vermiş olan 16. Louis'nin kardeşi 18. Louis, Fransa kralı oldu. Müttefikler, Fransa'ya aşağı yukarı devrimden önceki sınırlarını bıraktılar. Bouorbonlarla birlikte geri dönmüş olan soylu ve rahip sınıfları, beyaz şiddetle ülkeyi kırıp geçirdiler ve Devrim sırasında ellerinden alınan topraklarını tekrar ele geçirmek istediler; bu ise toprakların yeni sahipleri köylülerin ve burjuvazinin hoşnutsuzluğuna sebep oldu.

Bourbonların kini öylesine büyüktü ki, Napolyon, iktidarı bir süre için tekrar ele geçirdi. Güney Fransa'ya çıktı ve Paris üzerine yürüdü. Karşısına gönderilen birlikler onun yanına geçti.

18. Louis, ailesiyle birlikte Belçika sınırına kaçtı. Napolyon, Paris'e 20 Mart 1815 günü girdi.

Yeniden iktidara gelen Napolyon, onu elinde pek fazla tutamadı: Ancak yüz gün kadar. Napolyon İmparatorluğu'nun yeniden kurulmasından endişelenen müttefikler, birliklerini tekrar onun üzerine gönderdiler. 18 Haziran 1815 günü, Brüksel yakınlarındaki Waterloo'da yapılan son savaşta Napolyon, İngiliz-Avusturya birliklerinin önünde kesin bir yenilgiye uğradı.

Bazı burjuva politikacılar, Napolyan'a halk yığınlarına çağrıda bulunmasını, köylüleri 1793'ün devrimci Jakoben ilkeleri adına ayaklandırması-

nı önerdiler; ama kabul etmedi. Güney'in uzak bir adasına, Sainte-Héléne adasına sürgüne gönderildi ve 1821 yılında burada öldü.

Bourbonlar, ikinci kez Fransa'ya döndüler. Avrupa'da bir gericilik dönemi başladı.

Fransız burjuvazisi iktidara geçince, bütün dünyaya egemen olmak istedi. Avrupa'nın büyük bir kesimini ele geçirdi. Napolyon'un yönetiminde birçok ülkeyi birbiri ardınca istila eden Fransız burjuvazisi, halk yığınlarını kendine karşı harekete geçirdi.

Rus halkının, 1812 yılında Napolyon ordusunu yenmesi, Fransız burjuva imparatorluğunun yıkılışını hızlandırmış, Avrupa uluslarının Napolyon boyunduruğundan kurtulmalarını kolaylaştırmış ve dünya tarihinde yeni bir dönüm noktası açmıştır.

BÖLÜM: 7

Viyana Kongresi. Kutsal İttifak. 19. Yüzyılın 20'li Yıllarında Devrimci Hareketler

Viyana Kongresi (1814–1815)

Fransa'nın yenilgisi ve Napolyon'un düşüşünden sonra barış anlaşması şartlarını saptamak ve galipler yararına yeni bir Avrupa haritası hazırlamak için, Avrupa'nın hükümdarları ve bakanları, 1814 yılında Viyana'da toplandılar. Viyana Kongresi'nin kararlarına uygun olarak Fransa, Cumhuriyet savaşlarından ve toprak kazanma savaşlarından önceki sınırlarına döndü. 700 milyon frank savaş tazminatı ödemek zorunda kaldı.

Fransa'nın 53 kara ve deniz kalesi, üç yıl boyunca 150 bin kişiden oluşan müttefik ordusu tarafından işgal edildi. Bunların dışında Fransa, tüm savaş filosunu teslim etmek zorunda kaldı. 18. Louis, Fransa kralı ilan edildi.

Avrupa haritasını işlerine geldiği gibi yeniden düzenlerlerken, hükümdarlar, halkların çıkarlarını hiç dikkate almadılar.

Galip devletler yeni topraklar kazandılar: Rusya, Varşova'yla birlikte Polonya'nın bir parçasını ve Finlandiya üzerinde haklar aldı; İngiltere, Akdeniz'de birinci derecede stratejik önemi olan Malta adasını, eski Hollanda sömürgeleri olan Seylan adası ile güney Afrika'daki Kap'ı aldı; ama İngiltere'nin en büyük zaferi, eski düşmanı Fransa'nın zayıf düşmesiydi. Prusya, Saksonya'nın beşte ikisini, Vestfalya'yı ve Ren bölgesini (Rhénanie) ele geçirdi. Bu şekilde Prusya krallığı önemli oranda genişledi. Avusturya da Lombardiya ile Venedik'i aldı.

Almanya'ya gelince: Parçalanmış, zayıf ve geri kaldı. Napolyon'un ortadan kaldırdığı Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun yerini, arala-

rında en önemlileri Avusturya İmparatorluğu ile Prusya krallığı olan 39 devletten oluşan Alman Konfederasyonu aldı. Bir genel Diyet Meclisi kuruldu. Bu meclis, Konfederasyon'a ilişkin tüm sorunlara çözüm bulmakla görevliydi ve hükümdarlardan ya da temsilcilerinden oluşuyordu. Diyet'in toplantı yeri Frankfurt (Main) idi. Burada, Avusturya'nın bir temsilcisinin başkanlığında toplanıyordu. Alman devletleri, Diyet Meclisi'nin kararlarına uymak zorunda değillerdi. Güçsüz, yoksul ve ordusuz Diyet'in uluslararası politik sorunlarda hiçbir etkisi yoktu. Kısa bir süre sonra bütün Avrupa'nın alay konusu oldu.

Napolyon zamanında, Fransa'nın egemenliği altında fiilen birleşmiş olan İtalya yeniden parçalanmıştı. Avusturyalılar, Piemonte hariç bütün kuzey İtalya'ya egemendiler; Papa ve Napoli kralı, ücretli İsviçre askerleri sayesinde iktidarlarını sürdürüyorlardı.

Viyana Kongresi'ni izleyen döneme **Restorasyon**, yani eski durumun yeniden kurulması dönemi adı verildi. Gerçekten de Viyana Kongresi, devrim öncesi hanedan ve hükümetlerini elinden geldiğince tekrar kurmaya çaba harcadı. Bunun sonucu olarak Kongre sadece Fransa'da değil, İspanya ve Napoli Krallığında da Bourbon hanedanını yeniden kurdu. Roma eyaleti Papa'nın egemenliğine verildi.

Kutsal İttifak

I. Alexandre'ın teşvikiyle hükümdarlar, devrimle savaşmak için 1815 yılında halklarına rağmen egemenlik süren bir hükümdarlar birliğini, yani "**Kutsal İttifak**"ı kurdular. Orada birbirlerine "din adına" yardım etmeye, nerede çıkarsa çıksın devrimin başını ezmek için birleşmeye yemin ettiler. Kutsal İttifak Antlaşması, Rus Çarı, Avusturya İmparatoru ve Prusya Kralı tarafından imzalandı. Daha sonra hemen hemen bütün Avrupa hükümdarları onlara katıldılar. İngiltere üye olmaksızın, devrimi önlemek için Kutsal İttifak tarafından alınan tüm kararları etkili bir şekilde destekliyordu.

Kutsal İttifak'ın en gayretli üyesi, Çarlık hükümetiydi. Rusya'nın yanı sıra Avusturya ve Prusya'da Avrupa'nın jandarması oldular.

Avusturya'nın Dışişleri Bakanı Prens Metternich, Kutsal İttifak'ın politik hakemi oldu.

Gericiliğin ve Avusturya imparatorluğu'ndaki bütün ulusal hareketleri ezme eyleminin beyni olan Metternich, bütün Avrupa ülkelerinde çalışan bir casus örgütü besliyordu. Kutsal İttifak'ın devrimci hareketlere yönelik birçok müdahalesinin başlatıcısı o oldu.

Fransa ile Avusturya, Kutsal İttifak'ın üyeleri sıfatıyla, 1820–1823 yılları arasında İtalya ve İspanya'da devrim yönündeki bütün hareketleri ezdiler.

1820'den 1830'a Kadar Devrim Hareketleri

Kutsal İttifak'ın bütün baskılarına rağmen, 1820–1830 yılları arasında birçok ülkede devrimci hareketler iyice çoğaldı. Fransa'nın yenilgisinden sonra kapitalist ilişkiler Avrupa'nın birçok ülkesinde gelişmeye devam etti. İmalathanelerin sayılarının çoğaldığı, işçi kentlerinin yükseldiği görülüyordu; ama köylerde yoksul köylülerin yoksullukları gittikçe koyulaşıyordu. İtalya ve İspanya'da, yığınların eskiden beri kötü olan hayat şartları, iktidarı tekrar ele geçiren soylu ve rahip sınıflarının ayrıcalıklarını tekrar elde etmeleri, devrim sırasında kapatılmış olan manastırları tekrar açmaları ve engizisyon mahkemelerini tekrar yürürlüğe koymaları ile acınacak duruma geldi.

19. yüzyılın yirmili yıllarının başında iki ülkede de devrimler patlak verdi. Kutsal İttifak'ın bir kararı uyarınca Fransa, devrimi ezmek için İspanya'ya 100 bin kişilik bir ordu gönderdi. 60 bin kişilik bir Avusturya ordusu devrimci İtalya'yı dize getirmeyi başardı. İtalya ve İspanya'da devrimlerin yenilgiyle sonuçlanmasının tek nedeni yabancı istilası değildi. Devrim yenildi, çünkü örgütleyicileri gizli fesat derneklerine dayanan, başarıya ulaşmak için ordunun isyanına güvenen soylu sınıf devrimcileriydi. Halk yığınları, köylüler ve kent nüfusunun aşağı tabakaları, Fransız burjuva devriminde olduğu gibi devrime sokulmadılar.

Rusya'da soylular sınıfından devrimciler, 1825 yılının Aralık ayında ayaklandılar ve Çarı devirmeyi denediler; ama İspanya ile İtalya devrim denemelerinde olduğu gibi bunlar da halkla ilişki kurmamışlardı. Dekambristlerin ayaklanmasını, I. Nicolas acımasız bir şekilde bastırdı.

Yunan halkı, Osmanlı egemenliğine karşı uzun yıllar çarpıştı. 1821 yılında patlak veren ayaklanma sekiz yıl sürdü. Rusya'nın desteklediği Yunanistan, 1829 yılında Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrıldı ve bağımsız bir devlet oldu.

Aynı şekilde devrimci hareketler okyanusun öteki yakasında, İspanya'nın Amerika sömürgelerinde de çoğaldı. Ayaklanan bu sömürgeler, İspanyol egemenliğinden kurtuldular ve Meksika, Peru, Şili, Arjantin v.b. bağımsız devletler kurdular. Brezilya sömürgesi de Portekiz'den ayrıldı.

Böylece 19. yüzyılın ilk on yılında, Batı Avrupa'yı bir devrimci hareket

dalgası istila etti ve sonra deniz ötesine Amerika'ya sıçradı. Bu hareketlerin sonucu olarak Avrupa'da yeni bir bağımsız devlet, Yunanistan, kuruldu. Amerika'da kıtanın ortasında ve güneyinde kurulan bağımsız iki düzine devlet, Amerika Birleşik Devletleri'ne eklendi.

Edebiyatta Düşünce Savaşı. Goethe'nin "Faust"u

19. yüzyılın başında gerici yazarlar, Fransız devrimine karşı şiddetli bir savaş açtılar. Feodal düzeni ve resmi sınıflarını savunuyorlar, onların restorasyonunu istiyorlar, okullarda doğa bilimleri ve tarih okutulmasının yasaklanmasını öneriyorlardı. Öte yandan devrimci düşünce de edebiyatta yankısını buluyordu. Örneğin, Fransız devriminin özgürlükçü düşünceleri, dünyanın en büyük ozanlarından birinin ünlü bir yapıtında, Goethe'nin "Faust"unda yansıdı. Bu yapıt, bilgiye doymazlığı, doğanın gizli yasalarına nüfuz etmeye çabalayan insan düşüncesinin güzüpekliğini dile getirir ve gizli yasaların sırrını çözebilecek tek güce, mantığa inancı savunur.

Goethe, Faust'u şöyle konuşturur:

> Evet, erdemin en sonuncusu bu söze
> İşte inançla bağlıyorum öz varlığımı.
> Hayata da özgürlüğe de bir o yaraşır
> Çünkü her gün onlara adar kendini...

Goethe, Faust'unda insan emeğine övgüler düzer, ona göre insanlığın ilerlemesinin temelinde insan emeği vardır.

"Faust" bize, toplumların değişimine yığınların katılması karşısında zengin sınıfların duyduğu tereddüt ve korkuları da sergiler.

BÖLÜM: 8

1815'TEN 1848'E KADAR FRANSA

1. Temmuz 1830 Burjuva Devrimi

İkinci Restorasyon (1815–1830). 1830 Devriminin Nedenleri

Müttefik süngüsünün yardımı sayesinde Fransa'ya dönebilmiş olan 18. Louis, soylular ve rahipler sınıfı, devrim sırasında ellerinden alınan topraklara tekrar sahip olmak ve köylüleri feodal yükümlülükler altına sokmak istiyorlardı. Her şeyden önce bunları istiyorlardı. Bunların, "ne bir şey unuttukları, ne bir şey öğrendikleri" söyleniyordu halk arasında. Bir köyde 23 köylü tutuklandı, aralarından yedisi, devrim döneminde bir Vendeelinin elinden silahlarını aldıkları gerekçesiyle idam edildi.

Bununla birlikte Fransa'da sanayi ve ticaret hızla gelişiyordu. Burjuvazinin zenginliği ve etkisi büyüyordu. İşçi sayısı önemli oranda çoğalmıştı. 18. Louis, ne devrimden önceki rejimi ne de feodal ayrıcalıkları geri getirebildi. Ne resmi toplum sınıflarını ne de kralın mutlak iktidarını tekrar kurabildi. Anayasayı onaylamak zorunda kaldı. Bu anayasa, seçmen olma hakkını sadece 94 bin kişiye veriyordu.

Devrim sırasında alınan topraklar, çoğu küçük köylü olan yeni sahiplerinde kaldı.

18. Louis 1824 yılında öldüğünde, yerine geçen kardeşi 10. Charles, bir gericiydi, aşırı öç alma duygusu vardı. Kendisine "göçmenler kralı" adı takılmıştı. Devrimin el koyduğu toprakların eski sahiplerine ödenmesi için bir milyar franklık bir tazminat yasası çıkarttı.

Temmuz Devrimi

10. Charles, 1830 yılının Temmuz ayında Millet Meclisi'ni dağıttı. Burjuvaların oy hakkını daha da sınırlandırdı. Basın özgürlüğüne karşı sert bir kanun çıkarttı. Mutlak monarşiyi tekrar kurmak istiyordu. Burjuvazi kararsızlık içindeyken, halk yığınları ayaklandı. 27 Temmuz 1830'da başkent barikatlarla donandı. Kenar mahalle işçileri, öğrenciler ve küçük burjuvazi, kralcı birliklere karşı omuz omuza dövüştüler.

Silahlı çarpışma, Paris sokak ve alanlarında üç gün sürdü. Saint-Antoine Mahallesi şiddetli çarpışmalara sahne oldu. İşçiler ve ulusal muhafızlar, Bourbon ordusunun askerlerine her evden ateş ettiler. Kadınlar sokak parkelerini söküp, evlerin damlarından askerlerin üzerine attılar. Pencerelerden mobilya ve kiremit yağıyordu. 29 Temmuz günü, zaferi halk kazandı. 10. Charles tahttan çekilip İngiltere'ye kaçtı.

Temmuz devrimi, eski soylu sınıfın egemenliğine darbe indirdi; ama Fransa'da krallığa son veremedi.

Devrim sırasında korkudan burnunu çıkaramamış olan büyük burjuvazi, yeni bir krala –Bourbon hanedanının Orléans kanadından Louis-Philippe'e– taç giydirmek için halkın zaferinden yararlandı. Temmuz 1830 devriminden sonra Fransa'da kurulan krallığa, "Temmuz Monarşisi" adı verilir. Temmuz monarşisi 1830'dan 1848'e kadar iktidarda kaldı. Bu dönemde hükümet, burjuvazinin yüksek tabakalarının, bankacıların ve zengin sanayicilerin elindeydi.

Louis-Philippe çok zengin, çok cimri, çok aç gözlü ve kurnaz biriydi. Henüz Restorasyon döneminde, kendini halka sevdirmek için sırtında eski bir elbise ve koltuğunun altında bir şemsiye ile (yağmur yağdığı takdirde elbiselerini korumak için), tıpkı tutumlu basit bir burjuva gibi Paris sokaklarında dolaşırdı.

Louis-Philippe, yüksek burjuvazinin "kasalar"ın kralıydı. Onun yemin töreninde bankacı Lafitte şöyle buyuruyordu: "Bundan böyle Fransa'da bankacılar egemen olacaklar."

Devrimci Rus yazarı Belinski, 1830 Fransız devriminden büyük bir sevinç duydu. Yazılarında, kralın birliklerine karşı kendini feda edercesine savaşan halkın fedakârlığını göklere çıkarıyordu.

Paris halkı ayrı topluluklar halinde, barikatların gerisinde genel bir plana bağlı olmaksızın, başlarında örgütleyiciler bulunmaksızın çarpışıyordu. Meclis'in korkudan titreyen milletvekilleri cesetlerin arasına saklanıyorlardı; ama halk zaferi kazanınca "milletvekilleri saklandıkları deliklerden dışarı çıktılar, cesetleri hor görerek, bütün şerefli insanları uzaklaştırdıkları iktidara büyük bir çeviklikle tırmandılar..."

"Soylu sınıf kesinlikle yenildi, yerlerine sapasağlam bir burjuvazi geçti", diye yazıyordu Belinski.

Ama bu devrim, uğruna bunca fedakârlıklar yapmış, bunca feragatle çarpışmış olan işçilere ne getirdi?

Belinski bu soruya şöyle cevap veriyor: "... bir sömürgedeki tarım işletmecisi zenciyi nasıl görürse, mülk sahibi de mavi tulum giymiş, ayağı tahta ayakkabılı işçiyi öyle görmektedir. İşçiyi zorla çalıştıramayacağı bir gerçek; ama onu işsiz bırakabilir ve açlıktan öldürebilir... Proleter, mülk sahiplerinin ve kapitalistlerin servetlerinin bu ebedi yaratıcısı, tamamen onların insafına bırakılmıştır; proleter onların kölesidir, çünkü ona işveren onlardır ve devlet ücretlerini sınırlandırmıştır. Yoksul işçinin eline geçen para, ne günlük ekmeğini, ne kendisinin ne de ailesinin giyimini sağlayabilir. Mülk sahiplerine gelince, işçinin kazandığı ve alması gereken payın büyük bir bölümünü kendilerine ayırarak zenginleşirler." Belinski, Fransa'daki kapitalist sömürüyü işte böyle betimlemektedir.

2. Fransa'da Burjuva Monarşisi

Temmuz devrimini izleyen ilk hafta, 18. Louis'ninkinin yerine konmak üzere yeni bir anayasa hazırlandı.

Seçmen vergisi yılda dolaysız vergi olarak 300 franktan 200 franka indirildi. Bu tedbir sayesinde seçmen sayısı 94 binden 240 bine yükseldi. Yüksek vergi, temmuz devrimi sırasında iktidarı ele geçirmiş olan yüksek burjuvazinin nüfuzu için gerekli oyu sağlıyordu.

Fransa'nın Ekonomik Evrimi

1815–1848 dönemi içinde Fransız sanayi ve tarımı büyük bir gelişim gösterdi. Bir zamanlar İngiltere'de olan sanayi devrimi burada da gerçekleşti. İngiltere'ye oranla geri durumda olan Fransa'nın 1820 yılında elinde ancak 65 buharlı gemisi vardı; bu sayı 1848 yılında çoktan 5 binin üzerindeydi. Ticaret ve sanayi işletmelerine yatırılan sermayenin toplamı 1832 yılında 30 milyarken, 1848 yılında 45 milyara ulaşmıştı.

Temmuz monarşisi döneminde, iktidar yüksek burjuvazinin, yani bankacıların, demiryolu işletmeciliğine yatırım yapan iş adamlarının, demir ve kömür madeni sahiplerinin elindeydi. Bu gruba, çoğunluğu eski ulusal mülkleri ellerinde bulunduran toprak sahiplerinin bir kesimi de katılıyordu. Sanayi burjuvazisinin mecliste pek az milletvekili temsilcisi vardı; ama ekonomik gücü arttıkça bununla orantılı olarak politik istekleri de

artıyordu. Bir süre sonra seçmen vergisinin indirilmesini ve seçmen sayısının artırılmasını istedi. Louis-Philippe'in bakanı Guizot bu isteklere alaylı bir cevap verdi: "Reform olmayacak. Zenginleşiniz, seçmen olursunuz."

İşçilerin ve Köylülerin İçinde Bulunduğu Kötü Şartlar

Kapitalizmin gelişimi, işçi ve köylülerin zaten kötü olan hayat şartlarını daha da yaşanmaz hale getirdi. Köylülerin elindeki topraklar 18. yüzyıl devriminden bu yana parçalanıyor ve küçülüyordu. Köylü sınıfının gelirinin büyük bir kesimi vergiye gidiyordu. Çiftlikleri yoksullaşıyor ve yok oluyordu. Her yıl binlerce köylü mülkü açık artırmayla satışa çıkarılıyordu.

İşçilerin yoksulluğu daha da korkunçtu. Bir soruşturmada cevap verirken, Lille kentinin işçi mahallesinde oturan yaşlı bir kadın şöyle konuşuyordu: "Zengin değilim; ama Allah'a şükür, bir ot minderim var." Kadın bu ot şilteyi yatak niyetine kullanıyordu.

Montpellier'de bir bölge müfettişi, 1847 yılında Ticaret Bakanlığı'na yazdığı raporda şunları söylüyordu: "Fabrikalarda 8 ilâ 15 yaşındaki çocuklar çalışıyorlar". İş günleri en az 14 saat sürüyordu. Fabrikada yatıyorlar ve hiç dışarı çıkmıyorlardı. Fabrika sahibinin emri üzerine, ustabaşı sabahları fabrikanın saatini üç çeyrek ileri alıyordu. Akşamları ise bir-bir buçuk saat geri alıyordu. Böylece iş günü iki saat daha uzamış oluyordu.

Lyon Ayaklanmaları

El işleri, aralarında Paris ve Lyon gibi büyük sanayi merkezleri de olmak üzere Fransa'da henüz çok yaygındı.

Kadifeleri ve ipeklileriyle ünlü Lyon'da 30 bin dokumacı çalışıyordu. Anlatılamaz bir yoksulluk içindeydiler. 1831 yılında aç ve canları burunlarına gelmiş Lyonlu işçiler ücretlerine zam istediler. Patronlar bu isteğe olumlu cevap vermediler. Bu cevap ayaklanmaya işaret oldu.

Lyonlu savaşçıların bayraklarında "Çalışarak yaşamak ya da savaşarak ölmek" sloganı yazıyordu. Üç günlük çarpışmadan sonra asi işçiler kenti ele geçirdiler. Lyon, on gün işçilerin elinde kaldı; ama henüz kendi öz partileri olmadığından, zaferlerinden yararlanmayı bilemediler. Küçük patronlar, işçilerin iktidarı ele geçirmesine engel oldular. Lyon, Paris'ten gönderilen askeri kuvvetler tarafından işgal edildi.

Lyon ayaklanmasının bütün Fransa ve öteki ülkelerde büyük bir yankısı oldu.

Aynı kentte yeni bir işçi ayaklanması, 1834 yılında görüldü. Asilerin

bildirisinde şunlar yazıyordu: "Uğrunda mücadele ettiğimiz sorun, bütün insanlığın sorunudur, vatanımızın mutluluğu, güvenli geleceğidir." Bu kez, ayaklanma daha açık bir slogandan esinlenmişti. İşçiler cumhuriyet istiyorlardı; ama Louis-Philippe hükümeti birliklerini hazırladı. Kanlı bir savaş oldu. Dört gün sürdü: Lyonlu işçiler düzenli orduya yenildiler. Burjuvazi, ayaklanmayı şiddetle bastırdı. Kenti çevreleyen tepelerde mevzilenen topların namluları, uzun süre proletaryanın oturduğu mahallelere çevrili durumda kaldı.

Fransız hükümetinin ordusu ve polisi, işçi ayaklanmasını ezmişti. Burjuva hükümet, kapitalistlerin işçileri ezmelerine yardım ediyor, bu sayede de kendi rejimini güçlendiriyordu.

Lyonlu dokumacıların ayaklanmaları, örgütlerinin olmaması yüzünden bozgunla sonuçlanmış da olsa, daha şimdiden güçlü yeni bir politik gücün, işçi sınıfının sahneye girişine tanıklık ediyordu. Lyon ayaklanmalarının tarihsel önemi işte buradadır.

Edebiyatta Gerçekçilik. Balzac

Burjuvazinin büyüyen gücünün edebiyat alanında da yansımaları, sonuçları oldu. Okurlarını gerçek hayattan uzaklaştırıp olağanüstü kişileri olan fantastik bir evrene ya da uzak bir geçmişe sürükleyen yapıtları geri plana iten yeni bir edebiyat doğdu: Gerçekçilik (realizm). Gerçekçilik, o çağın burjuva toplumunda yaşayan insanların gerçek hayatını dile getiriyordu.

Balzac (1799–1850), tükenmez enerjisi ve benzersiz bir çalışma gücüyle ayırt edilen bir yazardı. Günde 14–16 saat çalışıyor, yapıtlarını birbiri ardınca yazıyordu. Böylece burjuva toplumuna egemen olan kişilerin ve tutkuların gerçek ve güçlü bir tablosunu yaratmayı başardı. Balzac'ın amacı gerçeği çizmek, "her yerde olan biten"i göstermekti.

Başlıca yapıtı, "İnsanlık Komedisi" genel adıyla tanınan ve birbirini tamamlayan romanlarıdır. Balzac, üç binden fazla kişilik yaratmış olduğu hikâye ve romanlarında, insanların servete kavuşmak için katlandıkları işkenceleri ve işledikleri suçları güçlü bir şekilde kaleme almıştır.

Bir anda milyonlar harcayan; ama her şeker parçasını sayan para babaları, para kazanmak, servet yapmak için hiçbir araçtan çekinmeyen; ama aynı zamanda onurlu insanların güvenini yitiren genç bir ikbal avcısı muhteris... Balzac'ın gözde kişileri işte bunlardır.

Engels, Balzac'ın "İnsanlık Komedisi"nin, burjuva toplumuna karşı, başından sonuna kadar bir suçlama belgesi olduğunu yazar.

BÖLÜM: 9

1815'TEN 1848'E KADAR İNGİLTERE

1. Kapitalist Sanayinin Gelişimi

19. Yüzyılın İlk Yarısında İngiltere'nin Ekonomik Gelişimi

18. yüzyılın sonunda ilk makinelerin, ilk fabrikaların ortaya çıktığı İngiltere, 19. yüzyılın ortalarına doğru bir sanayi ülkesi haline gelmişti. El üretiminin yerini, her yerde makineyle üretim almıştı. Elle çalışan dokumacıların sayısında azalma olmuş, 1820–1844 yılları arasında, 240 binden 60 bine inmişti. (1860 yılında ise sayıları 8 bine düşmüştür.) Aynı yıllar içinde mekanik dokuma tezgâhlarında çalışan dokumacıların sayısı artmış, 10 binden 150 bine çıkmıştı.

Sanayinin makineleşmesi üretimde ani bir gelişme sağladı. 1775 yılında, dokuma sanayii yılda iki buçuk milyon kilo pamuk kullanıyordu. Bu miktar 1841 yılında 582 milyona çıktı. 1800 yılında 193 bin ton olan dökme demir üretimi, 1840 yılında 1,4 milyona yükseldi.

1844 yılında Engels, İngiltere'de sanayinin gelişmesini şöyle dile getiriyordu: "Bundan 60–80 yıl öncesine kadar İngiltere, küçük kasabaları ve oldukça ilkel sanayii ile henüz ötekiler gibi bir ülkeydi... Şimdi iki buçuk milyonluk başkenti, dev kentleri ve bütün dünyaya ürün sağlayan fabrikaları ile artık hiçbir ülkeye benzemiyor..."[6]

Yoksullaşan ve nüfusu azalan kırsal bölgelerin zararına kentlerin nüfusu çoğalıyordu.

Sanayinin gelişimi, nüfus oranlarında bir değişime sebep oldu. İnsanlar kitle halinde yeni sanayi bölgelerine, Kuzey ve Batı'ya yığılıyordu. Manchester, Birmingham ve öteki sanayi merkezlerinin nüfusu hızla artı-

6 K. Marx -F. Engels, "İngiltere Üzerine" s. 43.

yordu. İngiltere'de toplumun yapısı değişti, iki temel sınıf olan köylüler ve toprak sahipleri, yerlerini burjuvazi ve proletaryaya bıraktılar.

1830'dan sonra demiryolu yapımı büyük bir gelişim gösterdi.

Üretimin çoğalması, İngiliz mallarının sömürgelere ve yabancı ülkelere ihracını yoğunlaştırdı. Yüzlerce İngiliz gemisi dünya denizlerinde dolaşıyordu. İngiltere, birçok yeni sömürge ele geçirdi.

Esnafın ve İşçilerin Durumu

Sanayinin gelişimi esnafı eziyor ve yaşamın şartlarını dayanılmaz hale getiriyordu. "Kırk yıl süründükten sonra, nihayet 1838 yılında, sonu gelen İngiliz dokumacıların çöküşü kadar keder verici bir görünüm yoktur tarihte" diye yazar Marx.[7]

Fabrikada iş bulanların yazgısı daha parlak değildi. Gülünç denecek kadar az bir ücret karşılığı günde 16–18 saat çalışıyorlardı. "Hemen hemen hepsi cılızdı," diye yazıyordu Engels bu işçilerden söz ederken. "Yapıları sert ve katıydı; ama güçsüzdü; zayıftılar, soluk benizli, hastalıklıydılar..." Tifüs, "fabrikaların ateşi" verem, binlerce işçiyi kurban alıyordu. Kapitalizm geliştikçe işçilerin durumu kötüleşiyordu; proletaryanın yoksulluğu gittikçe yıkıcı bir görünüm kazanıyordu. Fabrikalarda erkeklerin işi çoğu zaman kadınlar ve çocuklara veriliyordu; bunların sayısı bir işletmede çalışan işçilerin genellikle üçte ikisini buluyordu. Konut durumları korkunçtu. İğrenç ve harap evlerde üst üste yaşayan 30–40 bin işçinin yaşadığı bir mahalleyi Glasgow'da gezdikten sonra bir hükümet komiseri şu satırları yazıyordu: "Bu konutlardan geceleyin ziyaret ettiğimiz bazılarında, bir arada on beş, yirmi kişinin döşeme üzerinde yattıklarını gördük... Yatakları paçavralarla karışık çürük otların doldurulduğu şiltelerdi. Pek az eşya vardı ya da hiç yoktu... Bu konutlar öylesine bayağı... öylesine pis, öylesine nemli ve öylesine köhneydi ki, aklı başında biri içine atını bile bağlamazdı."

Büyük ozan Puşkin, İngiliz işçilerin durumu hakkında şunları yazar: "İngiliz fabrikalarında çalışan işçilerin şikâyetlerini okuyun, dehşetten tüyleriniz diken diken olur... Bir yanda korkunç barbarlık, bir yanda da korkunç yoksulluk! Firavunlar zamanında piramit yapılıyor sanırsınız... Tam böyle işte! Önemli olan Mister Smith'in dokumaları, Mister Jackson'ın iğneleri... Yeryüzünde İngiliz işçilerinden daha mutsuzu yokmuş izlenimi uyanıyor insanda... Her yeni makinenin icadıyla birlikte bir lokma ekmekten yoksun beş, altı bin forsayı işsiz bırakıyor..."

7 Karl Marx -Kapital, cilt II, Paris, Editions scoiales, s. 123.

3. İngiltere'nin Dış Siyaseti: 1832 Parlamenter Reformu

19. Yüzyılda İngiltere'nin Sömürgeci Gelişim Politikası

19. yüzyılın ilk yarısında İngiliz burjuvazisi, ulusların özgürlükleri hakkında aldatıcı güvencelere rağmen, yabancı ulusları soyan ve ezen fetih savaşlarından vazgeçmemişti. İngilizler, Hindistan'ı istilaya ve yakıp yıkmaya devam ediyorlardı. Bu zengin ve uçsuz bucaksız ülkenin bütün topraklarını işgal etmişlerdi. 1839 yılında Çin'e girdiler ve üç yıl süren insanlık dışı bir savaşla bu ülkeyi boyunduruk altına almaya giriştiler. İngiliz burjuvazisi, Çin'i dış ticareti için bir "açık pazar" haline getirmek, limanlarına afyon sokma hakkı elde etmek istiyor, yani Çin halkına afyon satmayı tasarlıyordu.

Çin'e karşı yapılan bu savaşa "Afyon Savaşı" adı verildi ve bütün istediklerini elde eden İngilizlerin zaferiyle sonuçlandı.

İngiliz birlikleri Afganistan'a da girdiler. Bu, İran'ı ele geçirmek ve Rusya'nın işgalinde bulunan Hazer Denizi'ni ve Kafkasya bölgesini tehdit altında tutmak için girişilen bir manevraydı. Bununla birlikte, Afgan halkı İngiliz istilacıları ülke dışına atmayı başardı.

İngilizler, feodal Osmanlı İmparatorluğu'nu destekliyorlar ve Karadeniz ile Boğazlar'a girişi güvence altına almak amacıyla, onun Balkan ülkelerinde egemenliğini sürdürmesine yardım ediyorlardı.

İngiliz burjuvazisi, anavatan boyunduruğuna karşı ayaklanmış olan İspanya'nın Güney Amerika'daki sömürgelerini ele geçirmek için bazı girişimlerde bulundu; ama bu girişimleri başarısızlıkla sonuçlandı, çünkü Güney Amerika halklarının efendi değiştirip İspanyol egemenliğinin yerine İngiliz baskısını getirmeye hiç mi hiç niyetleri yoktu.

19. yüzyılın ortalarına doğru dünyanın dört bir köşesinde sömürgelere sahip olan İngiltere, **geniş bir Britanya İmparatorluğu** kurdu; yani bir uluslar hapishanesi yarattı.

"Peter's Field"de İşçi Kırımı

İngiliz burjuvazisi, ülke içinde de işçileri aynı şiddetle eziyordu. İngiltere, Parlamento seçimlerinde halk yığınlarına oy hakkı sağlayacak parlamento reformu lehinde propagandalarla çalkalanıyordu. Genel oy hakkı isteyen 60 bin işçi, tekstil sanayiinin en büyük merkezlerinden biri olan Manchester yakınlarında, "Peter's Field" de toplanmıştı. Bir İngiliz süvari alayı, yalın kılıç, işçi saflarına daldı; birçok işçi öldü. Sayısız yaralılar

arasında kadın ve çocuklar da vardı. İngiliz hükümeti, bu hafif süvari alayının başarısını günlük emre aldırdı.

Ertesi yıl 1820'de, parlamento reformu için canla başla çalışmış beş propagandacı asıldı.

1832 Parlamento Reformu

Sanayinin hızlı gelişimi, İngiltere'de güçlü ve etkili bir burjuvazinin doğmasına sebep olmuştu. Ülkenin zaman aşımına uğramış seçim sistemi sadece işçileri değil, sanayi burjuvazisini de iktidarın uzağında tutuyordu. Sadece toprak sahiplerinin egemen olduğu Avam Kamarası'nda burjuvazi temsil edilmiyordu.

Çiçeği burnunda büyük sanayi merkezlerinin parlamentoda milletvekilleri yoktu. Oysa hiçbir önemi olmayan hatta tümüyle insansız eski kasabalar, milletvekillerini seçtirmeye devam ediyorlardı. Bu tür kasabalara "çürümüş kasabalar" adı veriliyordu. Bunlardan birinde beş ev ve on iki nüfus vardı. Bununla birlikte buranın sahibi parlamentoya iki milletvekili gönderiyordu. Uzun süre önce deniz altında kalmış olan bir başka "çürümüş kasaba" iki milletvekilini seçmeye devam ediyordu. Seçim günü, deniz kıyısındaki toprakların sahibi lord, yanına üç seçmen alıp bir kayığa biniyor ve bir zamanlar kasabanın bulunduğu yere gidiyordu. Seçim orada yapılıyordu. Bu "çürümüş kasabalar", Avam Kamarası'nın üye sayısının yarısını (513 üzerinden 254) seçiyorlardı. Seçim sırasında adaylar seçmenlerini kabarelere götürüp içki içirip eğlendiriyorlardı. Genellikle bütün seçimler böyle geçiyordu.

İngiliz burjuvazisinin seçim sisteminin değiştirilmesi lehinde giriştiği hareketi, İngiliz işçileri de destekliyordu. Genellikle silah elde yaptıkları müdahaleler kesin oldu. Temmuz 1830 Fransız devrimi bu hareketi güçlü bir şekilde etkiledi. 1832 yılında, işçilerin baskısı altında, Parlamento reform tasarısını oylamak zorunda kaldı. "Çürümüş kasaba"ların çoğu ortadan kaldırıldı, büyük sanayi merkezleri temsilci hakkına sahip oldular. Seçim vergisi azaltıldı; ama milletvekili sayısı biraz çoğaldı.

Burjuvazi bu reformdan yararlandı; ama işçiler oy hakkı elde edemediler. İşçilerin yardımına "teşekkür etmek" üzere burjuvazi işsizlere yönelik "iş evleri" yasasını çıkardı. Bu evlerde tıpkı hapishanelerde olduğu gibi, herkes tutuklu iş gömleği giyiyordu, kadınlarla erkekler ayrıldı. İşçiler buralarda en ağır işleri yapıyorlardı: Taş kırıyorlar, katranlı eski deniz halatlarını çözüyorlardı; tırnaklarından kan fışkırıyordu. Bu evlere "işçi bastilleri" adı takıldı. Yerel yönetimlerin eskiden yoksullara yaptığı para yardımı kaldırıldı.

3. İngiliz İşçilerinin Seçim Reformu Hareketi (Chartisme)

"Chartist" Hareketin Başlangıçları

1832 reformu burjuvaziyi tamamen hoşnut etmişti; ama bu reformun kendilerine hiçbir şey getirmediği işçiler, mücadeleye devam ettiler. 1835 yılında, tam bir seçim reformuna yönelik işçi yığınlarının yeni bir hareketi İngiltere'yi çalkaladı. Bu kez, işçiler hak isteklerinde burjuvaziden çok daha ileriye gittiler ve ona karşı ayaklandılar.

1836 yılında meydana gelen ticaret ve sanayi bunalımı binlerce işçiyi işsiz bıraktı. Bu işçiler, Londra'da, genel oy hakkı için mücadele edecek olan bir "İşçi Derneği"nde toplandılar.

Ertesi yıl bu "dernek", parlamentoya sunulmak üzere, halkın hakları için bir program hazırladı. İngilizce "charter" (ayrıcalık vermek) sözcüğüne dayanarak bu girişime chartist hareket adı verildi.

Bu bildirinin belli başlı yerlerinde genel oy hakkı savunuluyordu. Altı maddeden oluşuyordu:

1. Parlamentoda, nüfusun eşit oranlarda temsili. İngiltere'nin, her biri eşit nüfusu kapsayan, 200 seçim bölgesine bölünmesi;
2. Parlamentonun her yıl yenilenmesi;
3. Tam yirmi bir yaşında ve bir yerde altı aydan beri oturan erkeklere genel oy hakkı;
4. Servet şartının kaldırılması;
5. Gizli oy;
6. Milletvekillerine maaş ve parlamentonun düzenli toplanması.

İşçiler, hayat koşullarının iyileşmesine ilişkin bütün sorunların çözümlenmesi için, Bildiri'yi parlamentoya kabul ettirmelerinin yeterli olacağını sanıyorlardı. Bildiri onaylanıp genel oy kabul edilince, parlamentonun, kendilerini ilgilendiren öteki politik ve ekonomik sorunları iyi bir sonuca vardıracağına inanıyorlardı. Çünkü oy çoğunluğunun işçilerde olacağını sanıyorlardı.

"Manevi güç" ve "Maddi güç" Akımları

Bildirinin hazırlanması sırasında chartistler arasında görüş ayrılıkları belirmişti. Başlarında Londra "İşçi Derneği"ni yöneten Lovett'in bulunduğu bir grup işçi, bildirinin, işçilerin ve burjuvazinin işbirliğiyle ve de barışçı yollardan propagandayla ve parlamentoya gönderilecek dilekçeler-

le kabul edileceğine inanıyorlardı. Maddi güç ve şiddet çağrıları karşısında Lovett: "Bir devrimci savaşa benzeyebilecek her şeye karşıyız biz." diyordu. "Halkın bütün sınıflarını kazanmamız ve bildiriyi barışçı yöntemlerle kabul ettirmemiz gerekir."

Bunlar "manevi güç" yanlısıydılar. Hasımları alay ederek "gül suyu partisi" diyorlardı onlar için, zaferin ancak silahla kazanılacağına inanıyorlardı. Kendilerine "maddi güç" partisi adını takmışlardı.

O'Connor adında bir İrlandalı Avukat, "maddi güç" partisinden olduğunu iddia ediyordu. Bütün olanaklar denendikten sonra son çare olarak silahlı ayaklanmaya geçilmesini salık veriyordu.

O'Connor'ın, halkın büyük bir sevgisini kazandığı görülüyordu. Boyu ortanın epeyce altındaydı, güçlü omuzları ve yankılı bir sesi vardı. Mükemmel bir boksördü, bir sokak kavgasında koca bir kalabalığa kafa tutabilirdi. Ayrıca yorulmak bilmez bir örgütçüydü; ama sosyalist değildi. "Ben, 'benimki' ve 'seninki' ilkesinden yanayım." diyordu. Yandaşlarının yayınladığı gazetelerden birinde şu dizeleri okuyordu:

Bir koyun, bir inek ve de danası
Bir de küçük bir ev bütün isteğim,
Küçücük yeşil, yaldızlı çayırlıkta
Bir çoban otlatsın hayvanlarımı
Ve bir de birkaç yüz liralık gelir yılda
Gel o zaman tanık ol mutluluğuma.

Daha sonra, 1945 yılında O'Connor hayali ve gerici bir amaçla bir tarım derneği kurdu: İşçileri azar azar tarım alanına aktarmak için topraklar almak ve işçileri küçük mülk sahipleri haline getirmekti amacı.

Chartistler mücadeleleri sırasında, aralarında sosyalist eğilimli devrimci bir kanadın oluştuğunu gördüler. Bu kanadın temsilciliğini o günlerin önde.gelen kişilerinden olan Garny yapıyordu. Başlangıçta, Jakobenlerin devrimci taktiklerinin yanlısı ve Marat'nın hayranı olan Garny, 1843 yılından itibaren Marx ve Engels'ten etkilenmeye başladı. Toprağı küçük küçük parçalara bölmeyi değil, ona el koyup ulusal mülk haline getirmeyi tasarlıyordu. Sekiz saatlik iş gününü ve çocukların çalıştırılmasının yasaklanmasını savunuyor ve işçilerin yazgılarını iyileştirecek başka tedbirler de öneriyordu.

4. Chartist Hareketin Doruk Noktası ve Yıkılışı. Chartistler Partisi. Chartist Hareketin Doruk Noktası

1840 yazında chartistler Manchester'da bir kongre düzenlediler. Burada dağınık yerel grupların bir örgüt içinde birleştirilmelerine karar verildi. Bu işçi örgütüne katılmak için chartizmin ilkelerini benimsediğini yazılı olarak bildirmek yeterliydi. **Chartist Partiye** katılanlar bir üye kartı alıyorlar, üye ödentisi ödüyorlar ve mahallelerinin hücresine giriyorlardı. Bir denetimden geçmeden girilen chartist örgüt, üyelerinin birbirlerine sıkı sıkıya bağlı olduğu bir mücadele partisi kimliğinde değildi.

Chartizm, 1842 yılında doruk noktasına erişti. Bütün gün iş yerlerinde çalışan işçiler, akşamları meşale ışığında toplanıyorlardı. Binlerce kişinin katıldığı mitingler düzenliyorlardı. Bir dilekçe hazırladılar. Genel oy hakkı istiyorlar, ekonomik istekleri ya da chartistlerin dediği gibi "çatal ve bıçak sorunları"nı, emekçilerin maddi şartlarına ilişkin sorunları dile getiriyorlardı. Dilekçe, "binlerce insanı öldüren aşırı yoksulluğa" parmak basıyordu. Kraliçenin 197 sterlin olan günlük geliri, işçilerin en fazla 3 Penny olan günlük ücretiyle karşılaştırılıyordu. Dilekçe, en düşük ücreti alan tarım gündelikçilerinin de sorunlarını sergiliyordu.

Dilekçe, işçilerin isteklerini öne sürüyordu: İş gününün sınırlandırılması, yoksullara ve iş evlerine ilişkin yasanın kaldırılması. Bu dilekçenin en önemli yönü, topraklarda ve sanayi üretim araçlarında kapitalist mülkiyetin kaldırılmasını istemesidir.

1842 yılının Mayıs ayında, bunalım ve işsizliğin daha da arttığı bir sırada dilekçe parlamentoya sunuldu. Üzerinde üç milyondan fazla imza vardı. Binlerce göstericinin izlediği ve yirmi kişinin taşıdığı kocaman bir sandık içinde getirildi; ama parlamento dilekçeyi kabul etmedi. İsteklerini desteklemek için chartistler genel grev ("kutsal av") ilan ettiler; ama aslında genel bir grev olmadı bu. Bu başarısız grevin düzenleyicileri tutuklandılar ve yargılandılar. **1840, 1841 ve 1842 yılları, chartist hareketin doruk noktaları oldu; bundan sonraki dönemde hareket gerilemeye başladı.**

1848 Chartist Hareketi

1847 yılının büyük ekonomik bunalımı ve Fransa'da devrimin başlaması chartizme yeni bir atılım gücü verdi. Yeni bir chartist kongresi Londra'da toplandı. 10 Nisan 1848, bu kez beş milyondan fazla imza bulunan dilekçeyi desteklemek için yapılacak büyük gösterinin tarihi olarak saptandı; ama burjuvazi orduyu başkente getirdi. Kışlalarda, caddelerde

askerler, toplarının yanında tetikte bekliyorlardı. Bunun dışında, hükümet burjuva gönüllülerine de silah dağıttı. Gösterinin düzenleyicilerinden olan O'Connor, işçilere geri çekilmelerini öğütledi. Yani harekete geçmek gerektiği zaman O'Connor "Maddi Güç" partisinin yanında değil, "Manevi Güç" partisinin yanında yer alıyordu. Gösteri yapılmadı. Dilekçe, parlamentoya verildi ve bir kez daha reddedildi.

Hareketin bu sonuncu döneminde, liderliğini Garny'nin yaptığı sosyalist chartistler, Marx ve Engels'ten adamakıllı etkilendiler. Marx ve Engels, chartistlere bildiri için canla başla mücadele etmeleri ve öteki ülkelerin devrimci işçileriyle birleşmeleri çağrısında bulunuyordu.

Bütün İngiltere'nin işçi sınıfı chartist harekete katıldı. Chartistler sadece işçilerin ekonomik koşullarının iyileştirilmesi için değil, politik hakları için de mücadele ettiler. Zayıf yanlarına rağmen, chartizmin büyük bir önemi vardır. Lenin, chartizm hakkında şunları yazıyor: "... İngiltere, gerçekten insan kitlelerini bir araya getirici, politik bakımdan billûrlaşmış ilk büyük devrimci proleter hareketi, chartizmi dünyaya getirdi."[8]

Chartist hareketin etkisi altında, egemen sınıflar bazı ödünler vermek, reformlar yapmak zorunda kaldılar. 1847 yılında chartistler, kadınlar ve çocuklar için 10 saatlik iş günü hakkını elde ettiler. Bu on saatlik iş günü bazen erkeklere de uygulanıyordu.

Chartist Hareketin Başarısızlığa Uğramasının Nedenleri. Önemi

10 Nisan 1848 gösterisinin başarısızlığa uğramasından sonra, chartist hareketin yoğunluğu hızla azaldı. Bir yanda barışçı eylem ve burjuvazi ile uzlaşma yanlılarının tehlikeli etkileri, bir yanda da devrimci mücadeleci bir partinin bulunmayışı, chartistlerin başarısızlığa uğramalarının başlıca nedenleridir. Aralarında bazı sosyalist liderlerin bulunmasına rağmen, nasıl mücadele edileceğini henüz bilmiyorlardı. Lenin, burjuvazinin işçi hareketini etkilemesini sağlayan etkenlere; İngiltere'nin uçsuz bucaksız sömürgelere sahip olmasına ve İngiliz sanayiinin öteki ülkelere üstünlüğünden ileri gelen, dünya pazarlarındaki egemen durumuna işaret eder.

Büyük gelirlerden yararlanan İngiliz burjuvazisi, proletaryanın aşağı tabakalarını para ile satın alabiliyor ve işçi hareketi üzerinde bir baskı aracı durumuna sokabiliyordu. Zaten İngiltere 1852'den bu yana olağanüstü ve hemen hemen sürekli bir ekonomik gelişim dönemi yaşıyordu. İngiliz işçi hareketi saflarındaki devrimci anlayışın geçici olarak gerilemesinin nedenleri bunlardır.

8 V. I. Lenin, *Eserler*, c.24, s. 282.

BÖLÜM: 10

Ütopik Sosyalizm (Saint-Simon, Fourier, Owen)

19. Yüzyılın başında makineleşen sanayi ilkin İngiltere'de, sonra Fransa'da ve daha başka ülkelerde hızlı ilerlemeler gösterdi. Büyük kapitalist sanayi, esnafı (zanaatçıları) yok etti. Fabrikalarda iş bulan işçiler, buralarda korkunç bir biçimde sömürülüyorlardı. Ücretler gülünç denecek kadar azdı. Kadınların çalışma saatleri, erkeklerinki gibi günde 14–18 saatti. Çocuklar biraz daha az çalışıyorlardı. Küçük çocuklar fabrikada oturuyor, dışarı çıkmıyor, yemeklerini makinelerinin yanında yiyip, orada uyuyorlardı.

Bütün ülkelerde bütün işçiler tüm politik haklardan yoksun bulunuyorlardı.

Kapitalist sömürünün korkunç sonuçları, çağın büyük, aydın kafalarına, efendilerin ve sömürünün bulunmadığı yeni bir toplum yaratma olanaklarını düşündürdü.

İngiltere ve Fransa gibi gelişmiş kapitalist ülkelerde, Hayalci (ütopyacı) sosyalistler kapitalist toplumu değiştirme tasarıları hazırladılar.

En ünlü hayalci sosyalistler, Fransa'da Saint-Simon ve Fourier, İngiltere'de ise Owen idi. Bunlar kapitalist sömürüyü şiddetle suçlayıp kınadılar; iyi ve hakça yeni bir toplumsal düzen, savaşsız, sömürüsüz ve yoksulluksuz bir hayat düşlediler. İnsanlığı sömürüden kurtarmanın soylu ve mert amacını benimseyen hayalciler, buna hangi yolla ulaşacaklarını, adaletin egemen olduğu bu daha iyi hayatı nasıl gerçekleştireceklerini bilmiyorlardı. Sınıf mücadelesinden vazgeçmenin mümkün olduğunu, yoksulluğu yenmek ve halkın ıstıraplarına son vermek için yeni bir toplumsal düzen bulmanın ve yeni bir yaşam örneği vermenin yeteceğini

düşünüyorlardı. Sömürüyü ortadan kaldıracak bir yöntem bulamadılar. Sadece propagandadan yararlanarak bir sosyalist toplum yaratma tasarıları gerçekleşmez bir düş, sosyalizmleri ise bir hayal (ütopya) olarak kaldı.

Saint-Simon

Fransız hayalci sosyalisti Henri de Saint-Simon (1760–1825), soylu kökenliydi; çok iyi bir eğitim görmüştü. Daha çok gençken olağanüstü başarılar düşlüyordu. Oda uşağına, kendisini her sabah: "Kalkınız kont hazretleri, yapacak büyük işleriniz var!" cümlesiyle uyandırması emrini vermişti.

15 yaşındaki Henri, babasına, dinin kendisini hayal kırıklığına uğrattığını ve kilise ayinlerine gitmekten vazgeçtiğini bildirdi. Öfkelenen babası onu hapsettirdi. Saint-Simon, gardiyanı bıçakla yaraladıktan sonra hapishaneden kurtuldu ve baba evinden kaçtı. 19 yaşında Amerika'ya vardı ve bağımsızlıkları için çarpışan Amerika'daki göçmenlere yardım için gönderilen bir alaya subay olarak katıldı. Çarpışmalar sırasında büyük cesaret örnekleri verdi. Savaş bitince, madalyalar kazanmış olan Saint-Simon, krallık ordusunun albay rütbesiyle Fransa'ya döndü. Daha yirmi üç yaşındaydı. Önünde parlak bir meslek hayatı vardı; kendisini, önemi büyük Metz kalesine komutan olarak atamışlardı; ama o ordudan ayrıldı.

Bütün bilgilerini, bilimi değiştirecek uyumlu bir sistem içinde toplamak amacına adadı kendini. Bilgisinin, bu işin üstesinden gelecek oranda geniş olmadığını anlayan Saint-Simon, kırk yaşında, Politeknik Okulu'na yazıldı. Servetinden geri kalanları da bilimsel çalışmalar uğruna bitirdi. Karısı onu terk etti. Yaşamak için Mont-de-Piété'de suret çıkarıcılığı görevi aldı. Küçük, önemsiz bir işti; ama bir rastlantı sonucu eski uşağıyla karşılaştı, adam ona konukseverlik gösterdi. Bunun üzerine Saint-Simon, Mont-de-Piété'deki işinden ayrıldı ve eski uşağının sayesinde yaşamaya başladı. İnsan toplumunun yeniden örgütlenmesi için gece-gündüz çalışıyordu; ama yeni bir felaket gelmekte gecikmedi, eski uşağı öldü. Kimsenin basmak istemediği yapıtlarını kopya etmeye başladı; bir yandan da değişik kişilere şöyle mektuplar yazıyordu: "Aziz Bayım, kurtarıcım olunuz. Sadece toplumun genel yararı için uğraştığımdan, kişisel işlerimi öylesine ihmal ettim ki, şu anki gerçek durumum şöyledir: Açlıktan ölüyorum, ateş yanmayan bir odada çalışıyorum, ese-

rimin kopya edilmesini sağlayabilmek için elbiselerimi sattım. Bilim ve halkın mutluluğu tutkusu, Avrupa toplumunun içinde bulunduğu korkunç bunalımı yumuşak bir şekilde sona erdirecek bir olanak bulmak arzusu, beni içinde bulunduğum yokluk durumuna düşürdü..."

Ama zenginler, Saint-Simon'un eserlerinin el yazmalarını okumak zahmetine bile katlanmıyorlardı. Tüm gücünü ve umudunu yitiren Saint-Simon intihara teşebbüs etti; ama bu girişim bir gözünün kör olmasıyla sonuçlandı. Bundan sonra iki yıl daha yaşadı. Hayatının sonuna doğru etrafında toplanan müritlerinin kolları arasında can verdi. Ölümünden önce son sözleri şunlardı: "Hayatta büyük bir şey yapmak için tutku sahibi olmak gerektiğini unutmayınız. Bütün hayatım boyunca yaptığım çalışmaların özeti, yeteneklerinin gelişmesi için toplumun bütün üyelerine en büyük davranış özgürlüğünü vermektir."

Saint-Simon, artık insanın insan tarafından sömürülmeyeceği ideal bir toplumun nasıl olması gerektiğini anlamakla her şeyin düzeleceğini sanıyordu. Sınıf mücadelesinin gerekliliğini kabul etmiyor, yeni bir toplumsal sistem taslağı hazırlamanın yeterli olacağına inanıyordu.

Saint-Simon'a göre sanayi, ezilen yığınların çıkarlarına uygun olarak bilginler tarafından planlanmalıydı. Böylece, sınıf mücadelesine karşı çıkan Saint-Simon, gerçekleşmesi olanaksız bir ütopik sosyalizmin çerçevesi içinde kapalı kaldı.

Fourier

Bir başka Fransız hayalci sosyalisti Charles Fourier (1772–1837), bir ticarethanede kâtipti. Eserlerinde, tüccarların namusa aykırı yöntemlerini ve spekülasyonlarını özel bir kinle suçladı. Kapitalist üretimin rekabetini, plansızlığını ve düzensizliğini kınıyordu. Fourier, kapitalist yöntemde bütün işçilerin işsizliğe ve açlığa mahkûm olduklarını, ürünleri yaratanların kendileri olmalarına rağmen yoksulluk içinde yaşamak zorunda bırakıldıklarını yazıyordu. Kapitalist yöntemde, toplumun her üyesinin çıkarlarının başkalarınınkiyle çeliştiğine ve aynı zamanda bunların ortak çıkara ters düştüğüne işaret ediyordu Fourier.

Kapitalist toplumda, "Doktor mümkün olduğu kadar fazla hasta; kanun adamı her aile için bir duruşma ister. Mimar, bir kenti kül eden yangınlar; camcı ise evlerin camlarını kıran dolu yağmasını düşler..."

Bu durumu değiştirmek için Fourier, kapitalist toplumu değiştirmeyi öneriyordu. Herkesi falanjlar (ortaklıklar) örgütlemeye ve bunlar için

planını kendisinin yaptığı yeni kuruluşlar yapmaya çağırıyordu. Bu falanjların konutları, tarlaları, tarım işletmeleri ve ahırları, insanların dağınık yaşadıkları köy ve kasabalarınkinden bambaşka bir nitelikte olmalıydı.

Falanjın üyeleri, Fourier'in falanster (geniş üretim birliği) adını verdiği ortak evde yaşamak zorundaydı. Çalışma, bir plana göre düzenlenmeliydi; falanjın bütün üyeleri bu çalışmaya katılacaklardı. Çalışmanın daha çekici ve daha az yorucu olması için işçi, çalışma türünü günde birkaç kez değiştirmek ve daha iyi sonuçlar elde etmek için öteki işçilerle rekabet halinde olmak zorundaydı.

Ne var ki falanjlar, bazı kapitalist ilişkileri sürdürüyorlardı. İşletmelerin gelirleri, falanjın üyeleri ile kapitalistler arasında pay ediliyordu. Emek ve emekçilerin payı kârların üçte ikisiydi, geriye kalan üçte birlik payı, falansterlerin yapımına para yatırmış olan kapitalistler alıyordu.

Saint-Simon gibi Fourier de sınıf mücadelesini reddediyordu. Avrupa'da, falansterlerin yapımı için gereken parayı vermeye hazır birçok zenginin bulunduğuna inanıyordu. Bu yüzden de I. Napolyon, bankacı Rotschild ve öteki para babalarına mektuplar yazdı, kendisine yardımda bulunmalarını rica etti. Hatta kabul saatlerini bile belirtti ve evinde oturup, ona göre dünyanın değiştirilmesine katkıda bulunacak zengin insanların ziyaretlerini bekledi. Ne var ki bütün bekleyişleri boşa çıktı.

Owen

Üçüncübüyük "hayalci" sosyalist Robert Owen (1771–1858), İngiltere'de yaşadı ve İngiliz işçilerinin yoksulluğuna yakından tanıklık etti.

1817 yılında, toplumun komünist ilkelere göre yeniden örgütlenmesini içeren tasarısını yayınladı; ama Owen da sınıf mücadelesine karşıydı ve hiç kimsenin malından yoksun bırakılamayacağını ileri sürüyordu.

Owen, komünist ilkelere dayalı bir komün örgütlemeyi denedi; bu komünün amacı insanları yeniden eğitmek ve yeni hayata yatkın bir duruma getirmekti. Bu örneğin bütün insanlığı peşinden sürükleyeceğini düşünüyordu. Amerika'da bakımlı bir mülk satın aldı ve yanında bir grup çömeziyle birlikte oraya gitti. Sonuç ne mi oldu? Owen'in planına göre kapitalist ülkelerde kurulan bütün koloniler, parçalanmakta ya da büyük köylülerin, başkalarının emeğini sömürdüğü işletmelere dönüşmekte gecikmediler.

Bununla birlikte, kapitalist yöntemde işçilerin umutsuz durumlarını açıklayan ütopyacılara saygı duymak gerek.

Saint-Simon, Fourier ve Owen'e yapılan eleştiriler, daha çok onla-

rın öğütlediği gibi, sınıf mücadelesini ve proletaryanın iktidarını reddederek sosyalizme ve sınıfsız topluma ulaşılamayacağı noktasında toplanmaktadır.

Hayalciler, işçilere acıyorlardı; ama proletaryayı toplumu değiştirme yeteneği olan tek güç olarak görmüyorlardı. Halk yığınlarıyla ilişki kurmaksızın tek başlarına bir mücadele sürdürüyorlardı. Bu yüzden de tasarıları daha başından başarısızlığa mahkûmdu.

BÖLÜM: 11

Bilimsel Sosyalizmin Doğuşu 1848'den Önce Marx ve Engels

1. Bilimsel Sosyalizmin Doğuşu

Bilimsel sosyalizm, proletarya ile burjuvazi arasındaki sınıf mücadelesi içinde oluştu ve gelişti. Kapitalizmin gelişimi, kendisiyle birlikte, proletaryanın artan yoksulluğunu da getirmişti. İşçiler, özgürlükleri için cesaretle mücadele ediyorlardı; ama 19. yüzyılın ilk yarısında, proletaryanın mücadelesi iyi örgütlenmemişti, bilinçsizdi. Makine kırıcılarının hareketi gibi kendiliğinden (spontane) hareketler, proletaryanın zaferini sağlamaktan uzaktı.

1831 yılında Lyon'da ayaklanan işçiler ve esnaf, iktidarı ele geçirdiler ve on gün boyunca Fransa'nın en büyük sanayi merkezine egemen oldular; ama bundan yararlanamadılar. Ayaklanmalarının amaçlarını açık seçik bilmiyorlardı, onları örgütleyecek ve başarıya ulaştıracak bir partileri yoktu. Bu yüzden de, çok iyi başlamış olan ayaklanma, sonunda ezildi.

1830–1832 arasında İngiltere'de meydana gelen işçi hareketlerinin korkunç gücü ve genişliği bütün Avrupa'yı titretti. Parlamenter reform işçilerin bir zaferiydi. Ne var ki işçiler henüz örgütlenmediği ve bilimsel devrimci teori ile donanmadığı için, bundan sadece burjuvazi yararlandı. Bu, aynı zamanda chartizm'in, bu nispeten olgun; ama küçük burjuvazinin düşüncelerinden adamakıllı etkilenmiş olan işçi hareketinin de başarısızlık nedeni oldu.

Birçok devrimci fırtına Batı Avrupa'yı çoktan sarsmıştı; ama halk yığınlarının ve özellikle işçi sınıfının ezilmişliği devam etti.

Marx ve Engels'ten önce sosyalistlerin halk yığınlarıyla hiçbir temasları yoktu ve bütün devrimci hareketlerden uzak duruyorlardı. En iyi toplumsal sistemi düşlemekten başka bir şey bilmeyen tek tek kişilerdi bunlar.

Hayalci sosyalistler sömürüyü suçlayarak, kapitalizmin bunalım ve öteki felaketlerine lanetler yağdırarak sınıfları "uzlaştırmak" istiyorlardı. Oysa gerçekte sınıf mücadelesi genişliyor, yoğunlaşıyordu.

Bu "sosyalist düşüncelerin doğduğu dönem" de (Lenin), **sosyalizm ile işçi hareketi henüz tanışmamışlardı.** Hayalci sosyalistler, proletaryanın devrimci hareketine, bu hareketin amaçlarının bilincini getiremiyorlardı, bunu yapmak yeteneğinden yoksundular. Toplumsal evrimin ilkelerini kendileri bile bilmiyorlardı. Tarihin yasaları henüz keşfedilmemişti; devrim teorisi henüz özümsenir durumda değildi. Bu koşullar altında proletarya, sömürücülere karşı verdiği mücadelede zafer kazanacak durumda değildi.

Proletarya büyüdükçe ve gücünü ispat ettikçe, "hayalci" fikirler onun özgürlükçü eylemine ayak bağı oluyordu, çünkü onu sınıf mücadelesinden caydırıyorlardı.

Hayalci sosyalistler, halkın yardımı olmaksızın yeryüzünde mutluluğu yerleştirmek istiyorlardı. Proletaryanın rolünün önemini anlamıyorlar ve işçi hareketine pek dikkat etmiyorlardı. Bununla birlikte, onlardan bağımsız ve onlar farkına varmadan gelişen işçi hareketi, işçi sınıfının sınıf mücadelesi ve devrim yoluyla kendisini ve bütün emekçileri özgürlüğe kavuşturabileceğini kesinlikle ispatlamaktaydı. Bu önemli fikri Karl Marx ortaya attı.

2. Marx ve Engels'in Gençlikleri

Karl Marx

Karl Marx, 1818'de Ren sanayi bölgesinin Fransa yakınlarında bulunan Trier kasabasında doğdu. Eskiden Fransa sınırları içinde bulunan Ren bölgesi, Marx'ın doğumundan üç yıl önce Prusya'nın bir eyaleti olmuştu.

Marx'ın babası avukattı. 18. yüzyıl Fransız yazarlarının yapıtlarıyla yakından ilgilenen, son derece bilgili ve aydın bir insandı. Genç Karl Marx, okulda parlak yetenekleri ve dikkatiyle ilgi topladı. 1841 yılında üniversiteyi bitirdi ve Yunan felsefesi üzerine yazdığı tezle felsefe doktoru unvanını kazandı.

Prusya hükümeti, ileri düşüncelere sahip bilginlere üniversitelerinin kapılarını kapatmıştı. Bu yüzden Marx, gerici ve feodal Prusya'da öğretmenlik yapmayı aklından geçiremezdi.

1842 yılında ilerici politik düşünceleri olan burjuvalar, Köln kentinde "Rheinische Zeitung"u (Ren Gazetesi) kurdular. Yirmi dört yaşındaki Karl Marx, önceleri gazetenin yazarıydı, sonra başyazarı oldu.

Gazete, Marx'ın yönetiminde gittikçe devrimci ve demokratik bir kimlik kazandı. Marx, Ren köylülerinin kötü durumunu sergileyen makaleler yazıyor, ormanlardan sadece kuru dallar topladıkları için suçlanan köylüleri, feodal yasalara dayanarak mahkûm eden Prusya mahkemelerini kıyasıya eleştiriyordu. "Rheinische Zeitung"un genç yazarı şöyle yazıyordu: "Özgürlüğün tadını bilen kişi, onun uğruna sadece mızraklarla değil, baltalarla da dövüşmeyi öğütleyecektir." Karl Marx, bu cümlesi ile halk yığınlarının mücadelesi olmaksızın özgürlüğün ele geçirilemeyeceğini belirtmek istiyordu. Prusya'daki gerici rejimin, feodal mülkiyetin ve Prusya mutlakıyetinin ateşli bir düşmanı olarak kendini gösteriyordu. Bu dönemde Karl Marx'ın "Rheinische Zitung"da yayınlanan makaleleri, devrim yoluyla özel mülkiyeti ortadan kaldırmak fikrini ve sınıfsız topluma geçme fikrini dile getiriyordu. "Rheinische Zeitung"un etkisi hızla yayılıyordu. 1 Nisan 1843 tarihinde Karl Marx, artık yazı yazmamasına rağmen, Prusya hükümeti gazetenin kapatılması emrini verdi.

Bunun üzerine Marx, bütün hayatı boyunca kendisinin bir dostu, sadık bir çalışma arkadaşı olarak kalan karısı Jenny ile birlikte Paris'e gitti. Burada Fransız devriminin geçmişini inceledi, Fransız devrimcilerle ilişki kurdu.

Vaktinin büyük bir bölümünü tarih ve toplumsal evrimin yasalarını incelemeye ayırdı.

Hayatının Paris'te geçen bu döneminde -ki bu sırada Fransa'da yeni bir devrim hazırlanmaktaydı- Marx, kesinlikle sosyalist oldu, yani üretim araçlarında toplumsal mülkiyet isteyen ilkenin yandaşı oldu. 1844 yılında "Fransız-Alman Yıllığı"nın yayınına girişti. Makalelerinde Marx, işçi sınıfı iktidarının zorunlu bulunduğu ve devrimci bir teoriyle donanmış proletaryanın, insanlığı sömürenlerin elinden kurtarmaya yetenekli tek toplumsal sınıf olduğu sonucuna vardı. Makalelerinde, kapitalistlere karşı en üst aşamada siyasi mücadeleyi öğütlüyordu.

O sıralarda İngiltere'de oturan Engels de bilimsel sosyalizm fikrine

ulaşmıştı ve bu dergiye o da yazılar yazıyordu.

Engels, Marx'la tanışmadan çok önceleri ondan söz edildiğini duymuştu.

Engels tarafından ya da hiç değilse onun yardımıyla yazılan ve genç Marx'ın üniversite öğrenciliği yıllarındaki heyecanlı portresini çizen bir şiir vardır:

> Kim bu böyle yılmaz bir gözüpeklikle atılan?
> Trier'in kara çocuğu, devsel zekâ, ateşli ruh!
> Atılıyor ileri coşkun bir hızla,
> Koşmuyor, kayıyor, uçuyor fırtınada,
> Ve uzatıyor uzaklara kollarını, mavi kubbeye doğru,
> Ele geçirmek için gökyüzünü ve sürüklemek için onu
> Zorla, güçlü kollarına boyun eğmiş toprağa.

1844'de birkaç günlüğüne Paris'e gelen Engels, Marx'la ilişki kurdu (ilk kısa görüşmeleri, Köln'de "Rheinische Zeitung"un bürosunda olmuştu). Bu görüşme iki insan arasında hayat boyu sürecek sarsılmaz bir dostluğun doğmasına sebep oldu.

F. Engels

Frederich Engels, Ren bölgesinin Barmen kentinde 1820 yılında doğdu. Bir fabrika sahibi olan babası, genç Engels'i bir ticarethanede çalıştırıyordu; ama Engels her zaman ailesiyle anlaşmazlık halinde bulunuyordu; babasının yolunda gitmek yerine, bütün varlığıyla işçi sınıfının devrimci hareketine bağlanmıştı.

Wupper (Ren nehrinin bir kolu) ırmağı kıyılarında hemen hemen Barmen'e kadar yayılan Elberfeld kentinin büyük sanayi mahalleleri vardı. Wupper nehri boyunca gemiyle yolculuk üç saat sürüyordu. Yolcular, kıyı boyunca yerleşmiş boyahanelerden atılan boyaların kırmızıya boyadığı dalgaları seyredebilirdi.

Wupper vadisinde yaşayan 2.500 çocuğun ancak yarısı okula gidiyordu, öbür yarısı fabrikada çalışıyordu. Çalışma koşulları korkunçtu. Halkın acılarından adamakıllı etkilenen Engels, 1839'dan itibaren, Prusya monarşisini devirmenin zorunlu olduğunu ve halk yığınlarını ancak bir devrimin kurtarabileceğini düşünmeye başladı.

İngiltere'ye gelen Engels, Manchester'a yerleşti; işçilerin yoksul yaşamlarını, her sanayi bunalımından sonra ortaya çıkan işsizler ordusunu yakından izleyebiliyordu. Chartistlerle ilişki kuran Engels, onların "Kuzey Yıldızı" adlı gazetelerinde yazılar yazmaya başladı.

Engels, "İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu" adlı yapıtını Manchester'da tasarladı. Gazetelerden alınan büyük sayıda gerçek olgulardan, her çeşit anket sonuçlarından ve kendi gözlemlerinden yararlanan Engels, burjuvazinin işçilere zorladığı amansız ve küçültücü sömürüyü ortaya koydu. Engels'ten önce de, işçilerin içinde bulundukları yürekler acısı duruma birçok kez parmak basılmıştı; ama hiç kimse bu yoksulluğun üstesinden nasıl gelineceğini söylememişti. Engels'in yapıtında yeni olan şey, sadece proletaryanın, kapitalizmden zarar gören bir sınıf olarak ele alınması değil; ama aynı zamanda burjuvazinin egemenliğine son verecek ve kendisiyle birlikte tüm ezilmişleri özgürlüğe kavuşturacak bir güç olarak ele alınmasıdır.

Burjuvazinin Proletarya Üzerindeki Zararlı Etkisine Karşı Marx ve Engels'in Mücadelesi

Marx ve Engels'in bilimsel sosyalizmi, sayısız engeller arasında kendisine bir yol açmayı başardı. Burjuvazi ve büyük toprak sahipleri, kilise ve gazeteler işçilerin beynini düzenli bir şekilde şartlandırıyordu. Burjuvazinin proletaryaya telkin ettiği yanlış ve zararlı teorilerin foyasını meydana çıkarmak, onları çürütmek gerekiyordu. Burjuvazinin işçi çevrelerindeki etkisi, onların özgürlük mücadelelerini frenliyordu. Bu yüzden Marx ile Engels, kapitalizmin her zaman var olacağını savunan, işçileri sınıf mücadelesinden alıkoyan, sadece burjuvaziye yararlı, işçiler için zararlı teoriler ileri sürenlerle aralıksız savaştılar. İşçilerin devrimci mücadele için gruplaşmalarını ve örgütlenmelerini önleyenlerin, acıya boyun eğmelerini ve ölümden sonra bir ödül beklemelerini öğütleyen din adamlarının üstüne gittiler.

Marx ve Engels'in, sömürücüler sınıfının teorilerine, proletaryaya hasım teorilere karşı yaptıkları mücadele, aynı zamanda devrimci bir proletarya partisi kurulması için de mücadele oluyordu.

3. "Komünistler Birliği"

"Komünistler Birliği"

Marx ve Engels'in teori alanındaki bütün mücadeleleri, devrimci çalışmalarıyla ve bir proletarya partisi kurulmasıyla -ki onlara göre böyle bir parti olmadan işçi sınıfı toplumu değiştiremeyeceği gibi, ne kendisini ne

de tüm emekçi yığınlarını özgürlüğe kavuşturabilirdi- yakından ilgiliydi. Marx, onun öncü gücünün, siyasi partisinin örgütleyicisi oldu.

1845 yılında Prusya hükümetinin acele isteği üzerine Marx, Fransa'dan çıkarıldı. Belçika'ya geçti. Belçika işçileri arasında birçok propaganda yaptı, öteki ülkelerin işçileriyle ilişki kurdu. 1845 yılında İngiltere'nin, o günlerde dünyanın en gelişmiş sanayiine sahip ülkenin hayatını yakından incelemek amacıyla Engels'le birlikte Londra ve Manchester'a gitti.

Marx tarafından, Engels'in yardımıyla kurulan ilk politik örgüt -eski "Doğrular Birliği"nin bu kez yeniden örgütlenmesiyle meydana getirilen- "Komünistler Birliği" olmuştur.

Marx ve Engels, gizli bir örgüt olan "Doğrular Birliği" adındaki devrimci işçi derneğiyle zaten uzun zamandan beri ilişki halindeydiler. Birlik, 1836 yılında Paris'te örgütlenmiş ve daha çok hayalci sosyalizm peşinde koşan zanaatkârlardan oluşmuştu. "Doğrular Birliği"nin 1874 yılı yazında Londra'da yapılan ve Engels'in de katıldığı son kongresinde, Birliğin yeniden örgütlenmesine karar verilmişti.

Şiarları, "Bütün insanlar kardeştir!" gibi belirsiz bir cümle olan bu darbeciler grubunun yerine, bilimsel sosyalizmin temel ilkelerine dayalı, "Komünistler Birliği" adında yeni bir örgüt kurdu kongre. Yeni kuruluşun şiarı ise "**Bütün ülkelerin proleterleri, birleşiniz!**" gibi mücadeleci bir şiardı. Marx ve Engels, Birliğin tüzüğünü beraberce hazırladılar. Bu tüzükte, yeni Birliğin amacı şöyle dile getiriliyordu: "...burjuvazinin iktidardan uzaklaştırılması, proletaryanın söz sahibi olması, çağını doldurmuş kapitalist ilişkilerin toplumdan ayıklanması..." Sömürüden ve azgın sınıf mücadelesinden toplumun zarar görmemesi isteniyordu. Tüzük, özel mülkiyetin de, sömürünün de bulunmadığı bir toplumun kurulmasını öngörüyordu.

Böylece hayalci bir sosyalizmin yandaşlarından oluşan derneğin yerini, bir proletarya örgütü almıştı. "Komünistler Birliği", toplumsal evrimin yasalarının bilinmesine ve toplumun devrimci bir kimlikle yeniden kuruluşunda işçi sınıfının oynayacağı rolün anlaşılmasına dayanan, sınıfsız bir toplumun kurulmasını hedef alıyordu.

1847 yılının güzünde, Londra'da toplanan "Komünistler Birliği"nin 2. Kongresinde -Marx'ın esin verdiği- bir program hazırlanmasına karar verildi. Program tasarısı üzerinde on gün tartışma yapıldı. Sonra, Kongre bunun yazımı görevini Marx ve Engels'e vermeye, "Komünistler Birliği"nin bildirisi (Manifesto) şeklinde yayınlamaya karar verdi.

"Komünistler Birliği" üyesi ve bir Alman işçisi olan terzi Lessner, Marx'ın 1847 yılında üzerinde bıraktığı izlenimi şöyle dile getiriyordu: "O zamanlar henüz genç, aşağı yukarı 28 yaşlarında olan Marx, üzerimizde derin bir etki bıraktı. Orta boylu, geniş omuzluydu, enerji doluydu. Açık bir alnı, gür siyah saçları vardı. Bakışları etkileyiciydi. Kısa ve özlü konuşuyordu. Gereksiz hiçbir kelimeyi ağzına almıyordu. Cümlelerinin her biri düşünce bakımından zengindi; fikirlerinin her biri kanıtlama yönteminin bir halkasını oluşturuyordu."

4. "Manifesto"nun Tarihteki Yeri

Marx ve Engels tarafından kaleme alınan "Komünist Manifesto"nun el yazması Brüksel'den Londra'ya gönderildi ve burada birkaç dilde birden çoğaltıldı. Manifesto, Şubat 1848'de yayınlandı.

Manifesto, Marx ve Engels'in öğretilerinin ilk sistemli açıklamasıdır.

Manifesto ilkin komünizm sorununun, Avrupa devletlerinin politikasında artık önemli bir yer tuttuğunu açıklar. Burjuva sınıfları, komünistlere karşı şiddetli bir mücadele sürdürmektedirler.

Komünistlerin üzerine gitmekte, burjuva hükümetler feodal devletlerle birleşmişlerdir. Burjuvazinin bütün gruplarının komünizme karşı yönelttiği bu kampanyaya karşı durmak ve komünistleri töhmet altında bırakmak isteyen yakıştırmaların yersizliğini ortaya koymak için, Marx ve Engels anlayışlarını, amaçlarını ve özlemlerini açıkça sergilemişlerdir.

Manifesto'nun "Burjuvalar ve Proleterler" başlıklı birinci bölümü, toplumsal gelişmenin, ilkel toplumsal biçimlerden, gelişmiş toplumsal biçimlere doğru yol aldığını gösterir: Köle sahiplerinin, kölelerini sömürdükleri köleci toplumdan, derebeylerinin, serf köylüleri kendileri için çalışmaya zorladıkları feodal topluma geçilmiştir. Sonra feodal toplum tarih sahnesinden uzaklaştırılır ve onun yerini kapitalistlerin, işçilerin emeğinden geçindikleri kapitalist toplum alır; ama kapitalist toplum ebedi değildir. Yerini sosyalist topluma bırakmak durumundadır. Bir toplumsal düzenden bir başka toplumsal düzene geçiş ne kendiliğinden, ne de barış içinde olur. Bu geçiş sınıf mücadelesiyle olur; mevcut düzenin bunalımının en çok arttığı sırada –'devrim anı'– sınıf mücadelesinin yoğunluğu da en yüksek düzeye çıkar.

Tarihin, sınıfların mücadelesi olmadan yürüyüp gidebileceğine inanan ütopist sosyalistlerin tersine, Marx ve Engels, tarihin temel ilkesinin sınıfların mücadelesi olduğunu göstermişlerdir. "Bugüne kadarki bütün

toplumların tarihi, sınıf mücadeleleri tarihidir." Engels daha sonra burada söz konusu olanın, sömürücü sınıfların bulunduğu toplumlar olduğunu; ilkel toplum düzeninin ya da komünist toplumun söz konusu olmadığını açıklamıştır.

"Manifesto"nun birinci bölümünde, sömürücülerin egemen olduğu toplumlarda, birbirinin amansız hasmı olan sınıfların, aralarında uzlaşmalarına imkân olmadığına işaret edilmektedir. Kapitalizm döneminde ise "... Toplum iki büyük düşman kampa, birbiriyle doğrudan doğruya karşı karşıya gelen iki büyük sınıfa, yani burjuvazi ve proletaryaya her geçen gün daha fazla bölünmektedir."

Marx ve Engels, burjuvazinin nasıl doğduğunu, nasıl zenginleştiğini, sınıf mücadeleleri ve devrim yoluyla nasıl iktidara geçtiğini gösterirler. Kapitalizmi feodalizmden ayıran yeni niteliklerden biri, feodalite zamanında çok yavaş bir ilerleme gösterebilen sanayi tekniğinin gelişmede eriştiği hızdır. Kapitalistler arasındaki rekabet, onları durmaksızın yeni makineler, yeni üretim yöntemleri bulmaya zorlar; ama kapitalist rejimde üretimin artmasına ve hızla genişlemesine rağmen halk yığınları kıt kanaat yaşarlar. Halk yığınlarının ekonomik durgunluğa, üretimin durmasına ve ekonomik bunalımlara yol açan çok zayıf satın alma güçleri vardır. Daha önce de gördüğümüz gibi, bu bunalımların nedeni üretimin plansızlığı ve satın alma gücü çok düşük olan halk yığınlarının yoksulluğudur. Kapitalistlere gelince, kârlarını çoğaltmak için tüketim imkânlarını hesaba katmaksızın, mümkün olan en fazla malı üretirler. O zaman bunalım gelir ve onun gelmesiyle birlikte işçilerin aslında kötü olan hayat şartları daha da kötüleşir.

"Burjuvazinin, yani sermayenin gelişmesiyle birlikte modern işçiler sınıfı, proletarya da gelişir..." Proletarya, burjuvaziye karşı mücadeleye girişir, bütün gücünü bu mücadeleye koyar. Kendi partisini kurduktan sonra proletarya, burjuvaziden iktidarı devralacak, özel mülkiyetin ve sömürünün bulunmadığı bir toplumun temelini atacaktır. Marx ve Engels, daha 1848 yılında proletaryanın, burjuvazinin tarihsel halefi olacağını söylemişlerdir.

Manifesto'nun yine birinci bölümünde, Marx ve Engels, burjuvazinin iktidarda kalmak için yararlandığı devlet aygıtının bir tanımını da vermişlerdir: "Çağdaş toplumda devlet iktidarı, burjuva sınıfının ortak işlerini yöneten bir kuruldan başka bir şey değildir."

Burjuva hükümetler, kapitalist mülkiyeti ve işçilerin patronlar tarafından sömürülmesini koruyan yasalar çıkarırlar. Örneğin, işçilerin grev-

lerini, sendikalarını, siyasi partilerini yasaklar veya kısıtlarlar. Grevleri önlemek için çoğu zaman, orduyu halklarının karşısına çıkarırlar.

Marx ve Engels, Manifesto'nun "Proleterler ve Komünisttler" başlıklı ikinci bölümünde, komünisttlerin, işçi sınıfının öncü gücünü oluşturduğunu belirtirler. Komünistler "... bütün ülkelerin işçi partilerinin en kararlı kesimini, öbürlerini peşinden sürükleyebilen kesimini" temsil ederler, "teori bakımından proletaryanın diğer bütün kesimlerine oranla, proletarya hareketinin koşulları, yol alışı ve genel amaçları hakkında açık seçik bir kavrayışa sahip olmak gibi, belirgin bir farklılıkları vardır." (Yazarlara göre) Komünistler, işçi yığınlarının en ileri, en bilinçli ve en kararlı kesimini temsil ederler.

Marx ve Engels, komünistlerin yakın amacının, burjuvazinin egemenliğine son vermek ve proletaryayı siyasi iktidarı almaya yöneltmek olduğunu belirtirler. Manifesto'da ayrıca proletarya iktidarının nitelikleri ve yönelimi üzerinde de durulur.

Komünizmin doğuşu, dünya tarihinin en önemli olaylarından biri olmuştur. Marx ve Engels, sömürüsüz ve sınıfsız toplumun ne zoraki bir hayal, ne de hayalperestçe bir düş olmayıp, tam tersine kapitalist toplumun gelişmesinin mantıklı bir sonucu olduğunu ispat etmişlerdir.

Marx ve Engels, bilimin verilerine dayanarak sömürüsüz, sınıfsız toplumun -yani toprakların, atölyelerin, fabrikaların, nihayet bütün üretim araçlarının tüm topluma mal olacağı toplumsal sistemin- gerekliliğini ortaya koymuşlardır. İnsanın insan tarafından sömürülmesine son verebilmek için her şeyden önce üretim araçlarının özel mülkiyetini, tüm toplumun mülkiyeti haline dönüştürmek gerektiğini göstermişlerdir.

Yazarlar daha sonra sömürüsüz yeni bir toplum kurmak için işçi sınıfının, kendi yönetimini kurmak zorunda olduğuna değinmişlerdir.

Marx ve Engels, yine bilime dayanarak kapitalizmden komünist topluma geçişin çarçabuk gerçekleşemeyeceğini göstermişlerdir. İşçi sınıfının etkili bir iktidar uygulayacağı ve devleti yönetmek zorunda olduğu bir geçiş dönemi kaçınılmaz bir durumdur.

Bu ara-dönemin amaçları nelerdir? Proletarya iktidarının, iktidarı kaybeden ve onu -meşru olmayan yollardan- tekrar ele geçirme çareleri arayan burjuvazi karşısında kuvvetli olması gerekir. Ara-dönemdeki proletarya iktidarı, emekçi çoğunluğun çıkarları adına, sömürücü azınlığı zararsız duruma getirmek zorundadır.

Hükümeti ve partisi tarafından desteklenen işçi sınıfı, bütün emek-

çileri ve en başta köylüleri -kapitalist sömürü ve baskıya karşı yönelmiş, geniş bir demokratik ittifak çerçevesinde- bir araya getirir. Onlara sömürüsüz, birbirine hasım sınıfların bulunmadığı yeni bir toplum yaratmak için var gücüyle çalışır. Bu yeni toplum, toplumsal üretimde -artık kapitalist kâr kanunuyla sınırlı olmayan- hızlı bir gelişme ve bir ürün bolluğu sağlayabilir. Demek ki demokratik proletarya iktidarı, ara-dönemde siyasal düzeydeki değişimleri tamamlayacak ekonomik tedbirleri de almak durumundadır.

Proletaryanın demokratik iktidarının yerine getirmesi zorunlu bir başka görevi daha vardır: Dıştan gelecek saldırılara karşı vatanı savunmak. Proletarya iktidarının gerçekleştiği hiçbir ülke, dış düşmanın saldırısına uğradığı takdirde özgürlüğünü ve bağımsızlığını, çeşitli sosyal grupların demokratik ittifakını sağlayan etkili bir yönetim kurmadan savunamaz.

Proletaryanın iktidarı gerçek demokrasiyi var eder. Halkın egemenliğini temsil eder; sözde burjuva demokrasinin yerine, emekçilere en geniş hakları sağlayan gerçek anlamda bir demokrasi getirir; ama iktidara geçmek için, toplumu değiştirmek için, yığınların yoksulluğunu ortadan kaldırmak için proletarya kendi öz partisini kurmak zorundadır. Parti olmaksızın proletarya ne özgürlüğünü kazanabilir, ne iktidara geçebilir, ne de toplumu değiştirebilir.

"Manifesto" birbirlerinden ulusal sınırlarla ayrılmış işçilere yapılan açık anlamlı bir çağrıyı içerir. O çağrı şudur: "Bütün ülkelerin proleterleri, birleşin!" Bilimsel sosyalizmin kurucuları, işçileri, proleter enternasyonalizmin kardeşçe beraberlik anlayışı içinde eğitiyorlardı. Onlara bütün ortak görev ve amaçları gösteriyorlardı. Marx ve Engels, işçilerin proletarya partisinin yazgısına kayıtsız kalamayacakları, kayıtsız kalmamaları gerektiği kanısındaydılar.

Emekçileri, kapitalizme kul olmaktan kurtarmak için sonuna kadar mücadele edebilecek tek güç olan proletarya, ülkesinin ve halkının özgürlüğü ve bağımsızlığı uğrunda savaşır.

Vatanın yazgısına karşı kayıtsız kalmanın halk tarafından niçin aşağılık bir suç olarak nitelendirildiği, niçin hor görüldüğü böylece anlaşılmaktadır. Kendini, uğruna kanını akıtacak kadar ulusuna bağlı hisseden, onun kıvanç ve acılarını paylaşan ve ona kahramanca ve feragatle hizmete hazır olan bir insan; ama sadece o, gerçek bir enternasyonalist olarak kabul edilebilir. Enternasyonalist, halkına karşı bir erkek ya da kız evladın sadık sevgisini hisseder; dış düşmanlarına, onu boyunduruk altına alma-

ya çalışan saldırganlara karşı savaşır; kapitalist ülkelerde, halkı ülke içinde ezen burjuvaziye ve toprak sahiplerine karşı mücadele eder.

"Manifesto"nun üçüncü bölümü, işçi hareketinin gelişimini engelleyen teori ve düşünceleri şiddetle suçlar. Dördüncü bölüm, her ülkenin özelliklerini dikkate alarak bütün ülkelerdeki komünistlerin, devrim sırasında verecekleri mücadelenin görevlerini ve yöntemlerini sergiler.

5. Marx'ın Ortaya Çıkardığı Kapitalist Sömürünün Niteliği

Bilimsel Sosyalist Öğretinin Tarihsel Önemi

Marx, kapitalist sömürünün niteliğini uzun yıllar inceledi ve kapitalist patronların, işçilerin emeklerini sömürerek nasıl yaşadıklarını, nasıl zenginleştiklerini gösterdi.

Marx, burjuvazinin, işçilerin emeğinin karşılığının ancak yarısını ödediğini, öteki yarısının, hatta yarıdan fazlasının atölye ve fabrika sahiplerine, işçilerin karşılığı ödenmeyen emeklerine sahip çıkan kapitalistlere gittiğini saptadı. İşçi yığınları yoksullaştıkça, burjuvazinin zenginleştiğini ispat etti. Bu durum işçiler ile kapitalistler arasındaki çelişkiyi şiddetlendirmekten başka bir işe yaramaz ve proleter devrimi filizlendirir. Marx, kapitalizmin evriminin gerçek yasalarını keşfetti ve bu sistemin kaçınılmaz bir şekilde son bulacağını ispatladı. Kapitalizmin son bulması yolunda yapılacak mücadelede işçi sınıfına ve partisine hangi görevlerin düştüğüne işaret etti.

Marx, doğanın ve toplumun gelişiminin genel yasaları hakkında öteden beri mevcut olan ekonomik teori ve doktrinlerin derinlemesine bir incelemesini yaptı. Sınıflardan oluşan bir toplumun gelişiminin sarsıntılarla, devrimlerle gerçekleşeceğini gösterdi. Toplumun evriminin, üretimin gelişimine, insanların geçimleri için gerekli araçlarını kendilerine sağlamakta kullandıkları yöntemlere ve bunlardan çıkan toplumsal ilişkilere dayandığını saptadı.

Toprak mülkiyeti ve öteki üretim araçları, örneğin atölyeler ve fabrikalar az sayıda bir mülk sahibinin ayrıcalığında olduğu zaman, kendi çıkarları halk yığınlarının çıkarlarıyla çeliştiği için, bunlar halkı zor durumda bırakırlar; ama toprağın ve öteki üretim araçlarının tüm ulusa ait olduğu toplumlarda, toplumun üyeleri arasında dostça işbirliği ilişkileri kurulur.

Marx'ın maddi eşyalar üretiminin oynadığı kesin role ilişkin öğretisi, devletin ve fikirlerin oynadığı etkin rolü hiçbir şekilde inkâr etmez. Egemen sınıfların yararına olan fikirler, toplumun evrimine engel olurlar. Öncü toplumsal sınıfların saflarında filizlenen yeni ve ileri fikirler ve teorilere gelince, bunlar toplumun gelişmesine, ilerlemesine yardım ederler.

Marx'ın ve Engels'in bilimsel sosyalizmi, sonradan kazanılan tarihsel tecrübelerle de genelleştirilerek, Lenin ve mücadele arkadaşları tarafından tamamlandı ve geliştirildi.

BÖLÜM: 12

Fransa'da 1848 Devrimi

1. Devrimin Nedenleri ve Başlangıcı. Kurucu Meclis

Devrimin Nedenleri ve Başlangıcı

1830–1850 arasındaki dönemde, büyük sanayinin geliştiği, hayat koşulları son derece kötü olan proletaryanın çoğaldığı görüldü. Lyon'un büyük işçi ayaklanmaları burjuvazi tarafından bastırılmıştı. Lyon ayaklanmalarından sonra Fransa'da, işçilerden oluşan gizli siyasi dernekler kurulduğuna tanık olundu. Bazıları cumhuriyetçilerden, bazıları da Babeuf'ün ütopik sosyalizminin yandaşlarından oluşuyordu.

Sanayi burjuvazisinin zenginliği ve etkisi çoğalıyordu; ama temmuz devriminden itibaren politik iktidar bankacıların ellerinde bulunuyordu.

1845–1847 yıllarında Fransa'nın politik durumu kötü hasat ve bütün Avrupa'ya yayılan, ama kendini en çok Fransa ve İrlanda'da hissettiren patates hastalığı yüzünden iyice kötüleşmişti. Bu durum 1847 yılında aralarında Fransa'nın da bulunduğu birçok kapitalist ülkeyi etkileyen ekonomik bunalım sırasında daha da kötüleşti. Ücretler % 50–60 oranında düştü. İşsizlik olağanüstü bir oranda yükseliyordu.

Fransa'nın Cezayir'de, bu ülkeyi istila etmek için giriştiği savaş, halkın hoşnutsuzluğunu çoğaltıyordu.

1848 yılına doğru Fransa'da yeni bir devrim olgunlaşıyordu. Bunun nedenleri her şeyden önce halk yığınlarının yoksulluğu ve haklarından yoksunluklarıydı. Burjuvaziye gelince, "bankacılar egemenliği" döneminde sadece büyük burjuvazinin imtiyazlılarının politik hak sahibi olmalarına sinirleniyordu.

Sanayi burjuvazisi (atölye ve fabrika sahipleri), hükümetten bir oy hakkı reformu kopartmak ve hızla artmış olan seçmen vergisinde (yılda 200 frank dolaysız vergi) bir indirim sağlamak için, bu bunalım ortamından yararlanmaya karar verdi.

Temmuz monarşisi döneminde, milletvekilleri meclisinde ancak birkaç temsilcisi bulunan sanayi burjuvazisi azınlıktaydı, politika üzerinde hemen hemen hiçbir etkisi yoktu. Küçük burjuvazi, köylüler ve işçiler, seçim haklarından tamamen yoksun bulunuyorlardı.

"Bankacıların egemenliği", bütün tabakalarıyla Fransız halkını gitgide daha çok eziyordu. Bu cumhuriyet düşüncesi, işçi çevrelerinde her zaman büyük bir sıcaklıkla karşılanmıştı. Seçim reformu isteklerinin, Louis-Philippe ve bakanları tarafından inatla reddedilmesi, bu reformu elde etmek isteyen kararlı yandaşlarının sayılarını çoğaltmaktan başka bir işe yaramıyordu. Burjuvazinin milletvekillerinin ve öteki politikacıların söz aldıkları ve reform istedikleri toplantılar (bu toplantılar şölen şeklinde hazırlanıyordu) düzenlediler.

Son büyük toplantının tarihi 22 Şubat 1848 olarak saptanmıştı. Bütün toplantıya katılanlar, izleyeceği yol önceden bildirilmiş bir alay halinde gideceklerdi oraya, ancak hükümet son anda toplantıyı yasakladı. Devrimden çok kuşkulanan burjuvazi bu yasağa uymayı kararlaştırdı. Burjuva politikacılar evlerinden çıkmadılar; ama işçiler, esnaf ve öğrenciler toplantının yapılacağı yere gittiler. Temizlik ve baskı hareketlerinden kurtulmayı başarmış olan ve gizli eylemlerini sürdüren sosyalist ve cumhuriyetçi devrimci örgütler ayaklanma çağrısında bulundular. Hükümet, ulusal muhafızları harekete geçirdi; ama onlar işçilerle anlaştılar. Her yerde "Yaşasın reform!" haykırışlarının çınladığı duyuluyordu. Halk sokaklara inmişti.

23–24 Şubat gecesi, hükümet birlikleri göstericilere saldırma emrini aldıkları zaman, ayaklanma genel bir kimlik kazandı.

Parisliler o gece iki bine yakın barikat kurdular. Bunları yapmak için cadde kenarlarından dört binden fazla ağaç kestiler, sokaklardan bir milyondan fazla parke taşı söktüler.

Louis-Philippe Monarşisinin Düşüşü ve Bir Geçici Hükümetin Kurulması

24 Şubat şafağında, başkentin bütün kışlaları ve silah depoları asilerin eline geçmişti. Louis-Philippe, bir yer altı geçidinden yararlanarak saraydan çıkmayı başardı ve bir arabaya binerek Paris'ten kaçtı. Milletvekil-

leri meclisi, tahta Louis-Philippe'in henüz çocuk yaşında olan torununu geçirmeyi ve onun erginlik yaşına kadar da annesini krallık naibi olarak atamayı denedi; ama silahlı işçiler ve ulusal muhafızlar toplantı salonlarını ele geçirdiler ve bu girişimi başarısızlığa uğrattılar. Zaten taht yoktu artık.

Fransız ulusu, kinini göstermek için bir alanda yakmıştı tahtı. İşçilerin kahramanlıkları ve yiğitlikleri sayesinde temmuz monarşisi devrildi. Bununla birlikte işçilerden daha iyi örgütlenmiş olan ve ulusal muhafız müfrezelerinden destek gören burjuvalar hükümeti kurdu.

Burjuvazinin, Bourbon Sarayı'nda toplanan temsilcileri, ulusal kurucu meclis toplanıncaya kadar ülkeyi yönetecek olan geçici hükümeti kurdular.

Halk, eski bir düğme imalathanesi işçisi Albert ile 1834 Lyon ayaklanmasına katılmış olan gazeteci ve tarihçi, hayalci sosyalist Louis Blanc'ın da geçici hükümete katılmalarında direndi. Louis Blanc, sosyalist olduğunu söylüyordu; ama gerçekte özel mülkiyeti savunuyor ve burjuvaziyi destekliyordu.

Sosyalistler, hükümete üye olarak değil, ancak hükümet yazmanı olarak kabul edildiler.

Dışişleri Bakanı olarak atanan Lamartine, hükümet içinde ağır basan bir rol oynuyordu; fabrika sahiplerinin ve patronların çıkarlarını savunuyordu. Küçük burjuvaları ve işçileri tutan küçük bir gazetenin yayımcısı olan Ledru-Rollin, içişleri bakanlığı görevini ele geçirdi.

25 Şubat günü işçilerin büyük bir gösterisi sayesinde Fransa'da tek ve bölünmez cumhuriyet ilan edildi. Cumhuriyet, uğruna kanlarını dökmüş olan işçilerin eseriydi.

Monarşi ile karşılaştırıldığı zaman, burjuva demokrasisi ileriye yönelik bir adım sayılabilir, çünkü parlamenter sistem, özellikle cumhuriyet rejiminde yığınların eğitimi ve politik örgütlenmelerine belli bir oranda izin verir. Bununla birlikte burjuva demokrasilerinde kapitalizmin boyunduruğu halkın sırtındaki ağırlığını sürdürür.

Fransız cumhuriyeti, işçiler için hiçbir şey yapmadı ve geçici hükümetin yerleştiği binanın önündeki alan, silahlı halk tarafından işgal edildi. Silah elde, halk adına konuşan bir işçi, geçici hükümetten "çalışma hakkı"nın, işe ihtiyacı olan tüm vatandaşlara iş garantisinin kabulünü istedi. İşçiler "sosyal cumhuriyet"in ilanını istiyorlardı; bu sayede, çalışan yığınların kaderinin köklü bir şekilde iyileşeceğini düşünüyorlardı. Çalışma hakkının, ancak işçi iktidarıyla tam güvenlik altında tutulabilece-

ğinin bilincinde olmayan işçiler, aynı burjuvaziden herkes için "çalışma hakkı"nın kabul edilmesini istiyorlardı.

Geçici hükümet bu hakkı verdi; ama kendisini tehdit eden ani tehlikeyi savuşturmak için. Sonra, "çalışma hakkı"nı güvence altında tutmak bahanesiyle işçilere karşı saldırıya geçti.

"Çalışma hakkı"nı uygulamakla görevli sözde bir komisyon kurdu. Louis Blanc ile Albert'in yönettiği bu komisyon, Luxembourg sarayına aktarıldı. Sonunda, uygulamada, sıra ile ikisi de geçici hükümetin burjuvazisi tarafından etkisiz hale getirildi. Luxembourg komisyonuna işçi ve esnaf delegeleri alınmıştı; ama Louis Blanc'in ivedi isteği üzerine patronların da delegeleri alındı. Komisyona ne para, ne de personel verildi.

Louis Blanc'in başkanlığını yaptığı Luxembourg komisyonu uğursuz bir rol oynadı. Louis Blanc, işçileri kandırıyordu: Kendileri için iyi şeyler yaptığını ilan ederek geçici hükümete karşı mücadeleye değil, onu desteklemeye çağırıyordu işçileri. Böyle yaparak işçi sınıfının devrimci mücadelesine zarar veriyordu. Burjuva yanlısı, burjuvazinin işçi hareketinin bağrındaki ajanı Louis Blanc, halkın çıkarlarına ihanet ediyordu.

Luxembourg Komisyonu, "toplumsal sorun"a ilişkin sonu gelmez tartışmalara gömülür, işçiler ile patronlar arasındaki uyuşmazlıkları çözümlemeye uğraşırken, hükümet somut işler yapıyordu. Geçici hükümet, Paris'in aşağı tabakalarından sağladığı 24 taburdan bir seyyar muhafız birliği oluşturdu. Bu birlik, özellikle işçilere karşı mücadelede kullanılmak amacıyla kurulmuştu. Seyyar muhafız birliğinin erleri günde 1,5 frank alıyorlardı. İşçi düşmanı bir propaganda ile kışkırtılmış gençlerden oluşmaktaydı seyyar muhafızlar.

"Çalışma hakkı" düşüncesinin itibarını kırmak için, hükümet yardımsever kuruluşları yöneten Bayındırlık Bakanlığı'nı "**ulusal atölyeler**"i örgütlemekle görevlendirdi. Ulusal atölyelere yazılanlara bir kürek, bir de el arabası veriliyordu. Herkes, yetişmiş işçiler, ustalar bile toprak tesviyesi işlerinde çalışıyorlardı.

Atölyeler pahalıya patlıyordu. Bunalım ve işsizlik alıp yürüdüğünden, kısa bir süre içinde buraya 100 binden fazla insan kaydolmuştu. Bunun üzerine hükümet, köylülerin ödediği dolaysız vergileri % 45 oranında yükseltti, oysa burjuvazi her türlü destek ve kolaylıktan yararlanıyordu (örneğin, devlet istikrazlarının faizleri, vadesi dolmadan kendilerine ödendi).

Burjuvazi, köylüleri kandırıyor; onları; Paris işçilerinin çalışmayı kabul etmediklerine, ulusal atölyelerin kendi paralarıyla ayakta durduğuna

inandırıyordu. Kurucu Meclis seçimleri sırasında burjuvazi özellikle bu propagandayı kullandı.

Burjuvazi, böylece kırsal bölge halkıyla işçiler arasındaki rekabeti kışkırtıyordu. Kurucu Meclis seçimlerinde, Fransa'nın nüfusunun çoğunluğunu oluşturan köylüler, oylarını burjuvaziye verdiler.

Kurucu Meclis

Mayıs 1848'te açılan Kurucu Meclis'te milletvekillerinin dörtte bire yakın bir kısmı gizli kralcılardan oluşuyordu. Sanayi burjuvazisinin temsilcileri cumhuriyetçiler çoğunluktaydı.

Geçici hükümet yetkilerini bıraktı. Onun yerine beş üyeden oluşan bir yürütme kurulu geçti. Lamartine bu kurula da seçildi; ama Louis Blanc ile Albert uzaklaştırıldılar.

Kurucu Meclis başkanına, gerekli gördüğü zaman orduya çağrıda bulunma yetkisi verildi.

2. Haziran Günleri. Fransa'da Karşıdevrim

Haziran Günleri

Hükümet, işçi belasından kurtulmaya karar verdi. 22 Haziran 1848 günü, atölyelerin kapatılmasına ilişkin bir kararname yayınladı. Böylece 113 bin işçi, kendilerini işleri ellerinden alınmış olarak sokakta buldular. Bu kararara bir tepki olarak genel ayaklanma patlak verdi.

Bu ayaklanmanın başlangıcını Herzen şöyle anlatıyor: "23 Haziran günü saat dört sıralarında, Belediye Sarayına gitmek için Seine nehri boyunca yürüyordum: Dükkânlar kapanıyor, karanlık yüzlü ulusal muhafız birlikleri çeşitli yönlere yürüyordu... Kör edici bir şimşek, bulutları delip geçti. Durmadan gök gürlüyor ve gök gürültülerinin sesi, uzun ve düzenli alarm çanı sesleriyle karışıyordu... Bir kez daha aldatılmış olan proleter kardeşlerini silaha sarılmaya teşvik ediyordu... Öteki kıyıda, bütün cadde ve sokaklarda barikatlar kuruluyordu... Durmadan alarm çanları çalıyordu... Akıl almaz bir hızla, kısa bir süre içinde 400'den fazla barikat kuruldu, önce kenar mahallelerde sonra da başkentin yarıdan fazlasında."

Meclis, iktidarı bir askeri diktatöre, zalimliğiyle ünlü General Cavaignac'a verdi. Bu general Cezayir'de, Fransız istilacılara karşı savaşan kabilelerin tümünü yok etmişti.

Ulusal atölyelerin işçileri, Paris barikatlarında yalnız değildiler. Proletaryanın öteki kesimleri de onlarla birlikte savaşıyordu. Özellikle Saint-Antoine Mahallesi çarpışmalarında dikkatleri çekenler, makineyle çalışan atölyelerin işçileri, demiryolcular, marangozlar oldu. Kadınlar ve çocuklar kurşun yapımına yardım ediyorlar, yaralılara bakıyorlar, savaşçılara su ve yiyecek taşıyorlardı.

Bu ayaklanma süreci içinde işçiler hayranlık uyandırıcı cesaret, birlik ve düşmanlarını bile şaşırtan bir askerî yetenek örneği verdiler. Ulusal atölye işçileri, bir askeri disiplinin egemen olduğu atölyelerde edindikleri tecrübelerden yararlanmayı bildiler.

Ne var ki, Haziran ayaklanması bir merkezi komutanlıktan yoksundu. Sadece bazı mahallelerde savaş, barikat çarpışmalarında pişmiş olan gizli dernek üyesi işçiler tarafından cesaret ve başarıyla yönetildi. Bu barikatlardan birini kocaman bir demirci çekiciyle silahlanmış 60 yaşında bir ayakkabıcı yönetiyordu.

Savaş sırasında işçiler, Paris belediye yönetiminin bulunduğu Hôtel de Ville'i ele geçirmeye karar verdiler. Yapıya dört tarafından aynı anda saldırıldı. 24 Haziran günü öğleye kadar zafer işçilerden tarafa görünüyordu. Bazı müfrezeleri, Hôtel de Ville'e sadece altmış adım uzaklıktaydılar; ama 25 Haziran günü, Cavaignac'ın birlikleri açık bir şekilde üstün göründüler. Topçu bataryaları, Paris'in işçi mahallelerini acımasız bir şekilde yerle bir ediyorlardı.

İşçilere, düzenli ordunun alayları, Paris'in aşağı tabakalarından toplanan 24 bin kişilik seyyar muhafız birliği ve ulusal muhafız taburları saldırmıştı. Proletarya tek başınaydı, müttefiksizdi. Köylüler ona yardım etmiyorlardı. Haziran günlerinde, küçük burjuvazinin büyük bir bölümü de işçi sınıfının düşmanının saflarına katıldı. Asilerin tek bir yönetim merkezleri yoktu, devrimci partileri yoktu. Arabulucu Louis Blanc, savaşı bırakmaya teşvik ederek işçilere ihanet ediyordu.

Haziran günleri, "... modern toplumu oluşturan iki sınıfın arasındaki ilk büyük kavga" idi. "Burjuva düzeninin devam etmesi ile ortadan kaldırılması arasındaki bir savaştı."[9]

Zafer bu kez gene burjuvazi tarafından kazanıldı. İnatla karşı koymalarına rağmen işçiler, kendi mahallelerine çekilmek zorunda kaldılar. 26 Haziran günü, asilerin son kalesi Saint-Antoine Mahallesi de teslim olmak zorunda kaldı. Bunun üzerine işçi tulumu giymiş herkesi, yüzünde barut karası olan herkesi kurşuna dizmeye koyuldular. Çarpışmalar sıra-

9 K. Marx, "Fransa'da Sınıf Mücadeleleri." Editions sociales Paris, s.61.

sında 800 işçi ölmüştü. Savaş bitince, en az 2 bin işçiyi kurşunladılar. 25 bin kişi tutuklandı. Üç bin beş yüz kişi sürgün cezasına çarptırıldı.

1848 Haziran günlerinde Avrupa'da bulunan Rus devrimcisi Herzen şu sonucu çıkarıyor: "Fransa ve Avrupa'nın öteki ülkelerinde egemen olan hükümet biçimleri, iç özellikleri nedeni ile özgürlük, eşitlik ve kardeşlik şiarına aykırı durumdadırlar..."[10]

Burjuvazi ve toprak sahipleri, işçileri yendikten sonra sadece Fransa'da değil, Almanya, İtalya ve öteki ülkelerde de halk yığınlarının karşısına geçtiler.

Fransa'da burjuvazi, devrimci işçileri acımasız bir şekilde kovalıyordu. Burjuvazi, işçileri ve köylüleri daha fazla ezmek için 1852 yılında imparatorluk ilan etti. 2 Aralık günü I. Napolyon'un yeğeni, daha önce Fransız cumhuriyetine başkan seçilmiş olan Louis Napolyon, kendisini III. Napolyon[11] adıyla Fransa İmparatorluğu'na tayin ettirdi. İktidara gelmek için birliklerine, işçilerin, küçük burjuvazinin ve hatta bazı bölgelerde köylülerin direncini ezdirtmişti. III. Napolyon döneminde (1852–1870) sanayi ve ticaret hızla gelişti. İktidara geçmek için, imparatorluğunun barış dönemi olacağına dair yemin etmişti. Gerçekte, Fransa'nın fetih savaşına girişmediği tek bir yıl olmadı bu dönem içinde. İlkin, Rusya'ya karşı 1854–1856 Kırım Savaşı; sonra Fransa'nın yeni sömürgeler kazandığı Afrika ve Hindiçini'deki savaşlar.

1848 burjuva devrimi, cumhuriyeti ilan ettirmeyi ve çalışma hakkını kabul ettirmeyi başaran işçilerin etkin katkısıyla gerçekleşti. İşçilerin yenilgisiyle sonuçlanmasına rağmen haziran ayaklanmasının, gelecekteki mücadeleler bakımından büyük bir önemi vardır.

1848 devrimi sırasında, Fransız burjuvazisi karşıdevrimci bir güç olarak ortaya çıktı. Köylü sınıfı, burjuvaziyi destekledi. Sonuna kadar devrimci kalan tek sınıf proletarya oldu.

1848–1852 yılları içinde burjuvazi muzaffer oldu. Sömürüye arka çıkan burjuva devlet çarkı güçlendirildi. Birbirleriyle yaptıkları mücadele sonunda, proletarya ve burjuvazinin zayıf düştükleri sırada iktidara gelen III. Napolyon, işçilere ve köylülere yaşam koşullarını iyileştireceğine dair söz verdi. Gerçekte, burjuvazinin isteklerini yerine getirmekten başka bir iş yapmadı ve bu sayede kendi iktidarını güçlendirdi.

---

10 A. İ. Herzen, *Bütün Eserleri*, c.I. s.423.

11 Bonapartçılar, I. Napolyon'un genç yaşta ölen oğlu, Reichstadt düküne II. Napolyon adını verirler.

BÖLÜM: 13

ALMANYA'DA 1848 DEVRİMİ

1. Almanya'da Devrimin Nedenleri ve Başlangıcı

1848 Devriminden Önce Alman Devletleri

Viyana kongresinden sonra Almanya parçalanmış durumda kaldı. Alman Konfederasyonu'nda bulunan devletlerin birçoğu, Prusya ve Avusturya gibi mutlak monarşiye döndüler. Sadece bazı güney devletlerinin, örneğin Bavyera ve Baden, anayasaları vardı. Alman Konfederasyonu'nun en büyük iki devleti olan Prusya ile Avusturya, Konfederasyon'da en önemli rolü oynuyor ve üstünlük için çekişiyorlardı.

Tüm Prusya, toprak soylusu sınıfın boyunduruğu altındaydı. Burjuva devrimi taraflıları hapse atılmışlardı.

1848 Almanya'sını, 1789 öncesi Fransa'sı ile karşılaştıracak olursak, sanayi ve tarıma ilişkin olarak 1848 Almanya'sının 18. yüzyıl sonu Fransa'sına oranla daha ileri bir ülke olduğunu görürüz. 1789–1794 devrim döneminde, henüz Fransa'da olmayan makineleşmiş sanayi, özellikle Ren bölgesi olmak üzere Almanya'da bir süredir gelişmeye başlamıştı. Sadece Prusya'da 1848 devriminden önce bin buharlı makine vardı, oysa Fransa'da bir önceki yüzyılın sonunda tek bir buharlı makine yoktu.

1826 yılında Essen'de kurulan Fréderic Krupp fabrikası, başlangıçta ancak dört işçi çalıştırıyordu; on yıl sonra fabrikaya bir buharlı makine kondu, işçi sayısı 67'ye kadar yükseldi; on yıl sonra bu sayı 122'ye ulaştı.

Bununla birlikte Prusya ve öteki Alman devletlerinde el üretimi, makineyle yapılan üretime henüz ağır basmaktaydı; atölye ve imalathanelerin sayısı bu ülkelerde fabrika sayısına oranla daha fazlaydı.

Almanya'da hazırlanan burjuva devriminin gerekçesi olarak elinde, ülkenin birleştirilmesi sorunu vardı. 35 devlete bölünmüş olan Almanya'nın bölük pörçüklüğü, gelişimi için başlıca engeldi.

Konfederasyonun bazı devletlerinde kölelik kaldırılmıştı; ama tarımı ağır yükümlülükler altında tutan feodal ayrıcalıklar buralarda hâlâ etkiliydi.

İşçilerin Durumu. Silezya Dokumacılarının İsyanı (1844)

Almanya'da esnafın yoksul düşmesinin nedeni sadece büyük sanayinin gelişimi değildi; bu nedenler arasında, makine kullanımın çoktan güçlü duruma girdiği İngiltere'den gelen işlenmiş ürünlerin ithali de vardı. İşçilerin durumu özellikle Silezya'da kötüydü. Aracılar hesabına evlerinde, Erz Gebirge tepelerinin arkalarına dağılmış köylerinde çalışan Silezyalı dokumacılar, özel "dokuma vergisi" ödemek zorunda oldukları toprak soylularının boyunduruğunda hâlâ ezilmekteydiler. Açlık, Silezya'nın bazı bölgelerinde nüfusun yarısını alıp götürmüştü.

İki büyük kasabanın hemen hemen tüm halkı pamuk dokumacılığıyla uğraşıyordu. Aracı fabrikacılar hesabına çalışıyorlardı. Zwanziger adında bir aracı için, bu köylerde şöyle bir şarkı düzülmüştü:

> Cellada ne hacet, Zwanziger'ler var ya bizim burada
> Suç ortağı ararsan işte uşakları tümen tümen.
> Dayak yersin, ezilirsin, sıkıysa susma
> Ölümden başka bir arkan mı var şu dünyada.
> İnsaf yok mu sizde insan yiyiciler, yamyamlar?
> Dağların yaban hayvanı bile sizden çok insan.
> Bir tek keyfiniz var, bilmeyiz ki başka var mı?
> Bizi ezmek, bizi soymak, acımıza acı katmaktan başka?

1844 yılında, aracının penceresi altında bu şarkıyı söylemeye başlayan bir işçiyi polis tutuklamış ve öldüresiye dövmüştü. Bu, bütün haklarından yoksun ve yoksulluğun anlatılmazına itilmiş dokumacıların kendiliğinden başkaldırısı için bir işaret oldu. Binlerce işçi ayaklanmaya katıldı. Fabrikaların dağıtım bürolarının altını üstüne getirdiler, bir fabrikanın yeni mekanik dokuma tezgâhlarını kırdılar.

İsyanı ezmek için toplarla birlikte gönderilen askerleri, işçiler taş ve baltalarla karşıladılar. Askerler on bir işçiyi öldürüp yirmi dördünü yaraladıktan sonra isyancıları dağıtmayı başardılar.

Küçük çapına rağmen ayaklanmanın Almanya'da çok büyük bir yankısı oldu.

Almanya'da da işçilerin bağımsız bir toplumsal güç olarak harekete geçebileceklerini ispatladı.

Alman Burjuvazisi

Almanya, sanayi ve tarım bakımından 18. yüzyıl burjuva devrimi dönemi Fransa'sına oranla daha gelişmişti. Buna karşılık Alman burjuvazisi, 18. yüzyıl Fransız burjuvazisinden politik bakımdan çok geri durumdaydı. Doğmakta olan işçi sınıfı korkutuyordu onu.

18. yüzyıl Fransız burjuvazisinin tersine, Alman burjuvazisi devrimci değildi. Politika alanına, 1844 Silezya ayaklanmasından sonra, Alman proletaryası kendi gücünü ispat edince girdi. Bundan başka Fransa ve İngiltere'deki işçi hareketleri, Prusya burjuvazisine proletaryanın kendisini tehdit ettiğini göstermişti.

Korkak, ürkek, kararsız Alman burjuvazisi halka ihanete hazırdı, halkla birlikte toprak soylularına karşı değil, toprak soylularıyla birlikte işçilere ve köylülere karşı savaşmaya hazırdı. Almanya'da toprak sahipleri, her türlü değişime son derece düşmandılar. İşçi sınıfından korkan Alman burjuvazisi, olgunlaşan devrimin başına geçmek istemiyordu.

Kısacası, Almanya'da hareketi ileri götürme yeteneğine sadece proletarya sahipti, devrimci sınıf olarak onun önemini iki katına çıkarıyordu bu durum.

Almanya'da birinci derecede önemli devrimci olaylar hazırlanmaktaydı.

Heinrich Heine

1830–1840 yıllarının Almanya'sının aydın yazarları, Parisli asi işçilerin cesaretine hayrandılar. 1830 Fransız devriminin şarkısını söylüyorlar ve feodal Almanya'ya karşı savaşa çağırıyorlardı. Heinrich Heine, bu yazarların en önemlilerinden biriydi.

Ozana göre, Fransa'da Temmuz Devrimi olaylarını yansıtan gazeteler "kâğıda sarınmış güneş ışınları"ydılar. Paris'te bulunduğu sırada devrimin uğradığı bozgun onu derinden etkiledi; krallığın Fransa'ya tekrar dönüşü, onun varlığında acı bir hayal kırıklığına sebep oldu. Heine, aynı zamanda siyasal hakları için savaşan İngiliz işçilerine karşı da büyük bir gönül yakınlığı içindeydi.

1843 yılında Heine, Marx'la dostluk kurdu. Onun etkisi altında edebi eserleri en verimli dönemine girdi.

1844 yılında Silezyalı işçilerin ayaklanmasını konu alan "Dokumacılar" adlı şarkısını yazdı; daha sonra Prusya ve Bavyera hükümetlerini hicveden bir dizi şarkı ve nihayet ünlü "Almanya" ("Kış Öyküsü") şiirini yazdı.

Duygulu, ama pek uyumlu olmayan Heine, proleter devrim için savaşmadı; ama Almanya'da gelişen genç işçi sınıfına karşı en içten bağlılığını her zaman gösterdi.

Heine, son şiirlerinden birinde şu dizeleri yazıyordu:

> Kan aktı, kan aktı, gitti askerler işte...
> Kim gelip alacak yerimi peki?
> İçimizden biri düşerse düşsün, siz katılın saflarımıza!
> Silahlar iyi, güzel, gıcır gıcır, yenilmedim ben,
> Sadece yüreğim parçalandı savaşta, o kadar.

Heine, yaşamının son yıllarını korkunç koşullar altında geçirdi, amansız bir hastalık yatağa çivilemişti onu, ya da kendi dediği gibi "yatak-mezar"a; ama hasta ve gücünün sonuna gelmiş Heine, yenilmeyi kabul etmiyordu, insanlığın ilerlemesi için giriştiği savaştaki yerini birinin mutlaka alacağına inanmıştı.

İlerlemenin ozanı olarak sonradan faşist barbarların kinini üzerine çekti. Faşistler, Almanya'da iktidarı zorbalıkla ele geçirdiklerinde, Heine için dikilmiş olan anıtları yıktılar ve kitaplarını yaktılar.

Devrim Öncesi

Devrimci bir fırtınanın yaklaştığını haber veren belirtilerin çokluğuna rağmen, Prusya kralı ve soylular sınıfı ayrıcalıklarında inatla direniyorlar ve en küçük bir ödün vermeye niyetli görünmüyorlardı.

1845–1846 yıllarında hasat son derece kötü oldu. Patates hastalığı ve kıtlık, yiyecek maddelerinin fiyatlarının hızla artmasına neden oldu. Aç kalabalıklar, ürünün kötü olmasından yararlanarak fiyatları arttıran satıcıları hırpalıyorlardı. Bazıları da fırınlara zorla girip, pişmiş ekmekleri zorla alıyorlardı. Berlin'de, Chemnitz'de ve başka yerlerde hep aynı şeyler tekrarlanıyordu.

1847 yılı bir sanayi bunalımının başlangıcına tanık oldu. Fabrikalar kapanıyordu. Devrim olgunlaşıyordu. Alman Konfederasyonu devletle-

rinde, devrim yangınını başlatan kıvılcım, bir süre önce Fransa'da başlamış olan yeni devrim hareketi oldu.

Prusya'da Devrimin Başlangıçları

1848 yılı Martında, Berlin'de tehdit edici gösteriler oldu. Veliaht Prens Wilhelm, askerlerine, kalabalığa ateş açma emrini verdi. Bunun üzerine kısa zamanda sokaklarda barikatlar kuruldu. İsyancılar, barikatlarda 13–14 saat ve hatta daha fazla çarpıştılar. İlk saflarda işçiler bulunuyordu. Barikatlara, düzenli ordunun 15 bin askeri ve 36 topla saldırılmasına rağmen, birlikler halkın desteklediği işçilerin direncini kıramadılar.

Kral 4. Frederic Wilhelm, "sevgili Berlinliler"in çarpışmayı durdurmalarını rica eden bir çağrıda bulundu; ona göre, bütün bu olaylar iki askerin "kendiliğinden ateş alan" tüfekleri yüzünden çıkmış ve boş yere kan dökülmüştü. Bu gerçek dışı bildiri hiçbir sonuç sağlayamadı ve kral askerlerini geri çekmek zorunda kaldı.

Halk, krallık sarayının önündeki caddeden kurbanlarının cesetleri geçirilirken bu katliamın sorumlusu olan kralın balkonundan görünmesinde direndi. Sararmış ve korkudan titreyen kral, birlikleri tarafından öldürülen işçilerin cesetlerinin önünde şapkasını çıkarmak zorunda kaldı.

İşçiler ve esnaf, mart günlerinden galip çıktılar; ama burjuvazi, şubat ayında Paris'te olduğu gibi Berlin'de de onların örgüt yoksunluklarından ve zaferlerinden yararlanmayı bildi. Kral, büyük fabrika sahiplerinin başkanlığında yeni bir bakanlar kurulu atadı ve Ulusal Meclis seçimlerinin yenilenmesine karar verdi.

Devrimin başından itibaren burjuvazi, kralı ve toprak soylusu sınıfını desteklemişti. Bundan dolayı da, yeni burjuva bakanlar kurulu eski memurlarından birini bile görevden almadı; ne eski Prusya polisine, ne de ordusuna elini sürdü ve kralın savunmasını üstüne aldı.

Bir toplantı sırasında Berlin işçileri, işçi sınıfının temsilcileri bir Çalışma Bakanlığı kurulması ve tek dereceli genel oyla seçilmiş bir parlamentonun toplanmasında direndiler. Bu istekler kabul edilmedi, cevap olarak da burjuvazi krala başvurup, askeri birliklerin Berlin'e çağrılması ricasında bulundu. Bu rica hemen kabul edildi. Ordu aceleyle Berlin'e döndü. Alman burjuvazisinin siyaset adamları, krallık iktidarıyla uzlaşmışlardı. 1848 yılının mayıs ayında toplanan Prusya Ulusal Meclisinde bir işçi, bir de zanaatçı vardı; geri kalan milletvekilleri burjuvaziden ve toprak sahibi soylular sınıfından geliyorlardı.

1848 yılının ilkbaharında, Prusya'nın birçok bölgesinde önemli köy

olayları çıktı. Feodal yükümlülüklerin kaldırılması tasarısını geri çeviren Prusya meclisi, köylü yığınlarının desteğinden yoksun kaldı.

2. Almanya'da Devrim ve Karşıdevrim Olayları (1848-1849)

Frankfurt Parlamentosu

Burjuvazi, Alman devletlerini birleştirmek için devrimden yararlanmak girişiminde bulundu. Çünkü kralın ve büyük toprak sahiplerinin çıkarlarını tehlikeye düşürmekten korkuyordu ve bu yüzden de girişimleri daha başlamadan başarısızlığa mahkûmdu.

Alman devletleri ve Avusturya'nın temsilcilerinden oluşan parlamento, 18 Mayıs günü Frankfurt'ta bir kilisede toplandı. Bu parlamento, genel oyla şöyle seçilmişti: Bütün vatandaşlar önce seçmenleri seçmişler, bu seçmenler de milletvekillerini seçmişlerdi. Sadece büyük toprak sahibi soylular sınıfı ile burjuvazinin temsilcilerinin yer aldıkları parlamentoda, Alman anayasası üzerine sonu gelmez tartışmalar yapılıyordu. Prusya hükümeti, Polonyalıların Poznan'da kurdukları ulusal birlikleri dağıttırınca, Frankfurt parlamentosu bu şiddet olayını onayladı.

Alman parlamentosu sonu gelmez tartışmalarla uğraşırken, büyük toprak sahipleri ile Alman prensleri, devrimi yenmek için kuvvetlerini topluyorlardı. Kasım 1848'de Prusya kralı, Prusya meclisini dağıttı. Milletvekilleri buna karşı çıkmak için, halka bir direnme örgütlemeleri çağrısında bulunmaktan korktular ve uslu uslu dağıldılar.

Marx ve Engels Almanya'da

Marx ve Engels, ister Almanya'nın birleştirilmesi sorununda olsun, isterse genel Alman devriminde olsun, devrimci ilkelere sıkı sıkıya bağlı bir tutum kabul ettiler. Almanya'ya 1848 yılının nisan ayında geldiler ve ileri sanayi bölgesi Ren'de oturmaya karar verdiler.

Haziran 1848'de; Marx'ın yönetiminde Köln'de yayınlanmaya başlayan "Neue Rheinische Zeitung" (Yeni Ren Gazetesi) Almanya'nın devrimci güçlerinin toplanma merkezi oldu.

Marx ve yandaşlarının başlıca amaçları, Alman feodal hükümetlerinin yıkılması ve bütün Alman devletlerinin içinde yer alacakları bir birleşik demokratik cumhuriyetin kurulması idi. Marx ve Engels, demokratik cumhuriyeti, sosyalizm için yapılacak mücadelenin çıkış noktası ola-

rak görmekteydiler. İşçi hareketinin içinde devrimci mücadeleyi kabul etmeyenlerle çekişmek zorunda kaldılar.

Marx ve Engels, aynı zamanda Alman işçi sınıfının iktidarı ele geçirmek için tek başına mücadele edebilecek güce sahip olduğunu ve müttefiklerinden -köylüler ve burjuvazinin devrimci öğeleri- vazgeçebileceğini sananları da şiddetle eleştiriyorlardı. Marx, Köln işçi derneğinin üyelerinin çoğunluğunu peşinden sürüklemeyi başardı ve derneğin başkanı oldu.

Paris'teki Haziran ayaklanmasının ezilmesinden pek az sonra, kesin mücadelenin kısa bir süre içinde Viyana'da başlayacağını anlayan Marx, bu kente hareket etti ve 1848'in Ağustos ve Eylül aylarında burada on beş gün geçirdi.

Viyana'da, burjuvazinin devrimci politikacılarıyla ve işçi örgütleri ile ilişkiler kurdu.

İmparatorluk Anayasası İçin Mücadele

Frankfurt Meclisi, 1849 ilkbaharında nihayet bütün Almanya için bir anayasa kaleme aldı. Alman burjuvazisinin aklına, Prusya kralına, Almanya İmparatorluğu tacını önermek gibi parlak bir fikir geldi (Avusturya hariç Almanya İmparatorluğu). Bütün ödlekliğiyle kendini galibin insafına teslim ediyordu; ama 4. Frederic Wilhelm, "çamurun içinden taç toplamak" istemediğini söyleyerek öneriye horlayıcı bir tavırla cevap verdi. Frankfurt'ta kaleme alınan anayasayı da kabul etmedi. Avusturya ve öteki büyük Alman devletleri Prusya Kralının verdiği örneği izlediler.

Prusya kralının reddettiği anayasa, resmi sınıfların ve köleliğin kaldırılmasını öngörmekteydi; ancak köylüler, özgürlüklerine kavuşabilmek için toprak sahiplerine bir tazminat ödemek zorundaydılar. Anayasa, söz, basın, toplantı, v.b, özgürlükleri getiriyordu. Aslına bakarsanız, çok göreceli burjuva özgürlüğüydü bu. Toprak soylusu sınıfın egemen olduğu çok sayıda küçük feodal devletten oluşan Almanya, parlamentosuna burjuvazinin egemen olduğu federal bir krallık içinde birleştirilecekti. Bu anayasa belli bir ilerlemenin belirtisiydi, yürürlüğe konmuş olsaydı, Almanya'nın cumhuriyete dönüşmesine yardım edebilirdi. Ne var ki, Prusya kralı ve öteki Alman prensleri onu reddetmeyi yeğ tuttular. Bir süre sonra Saksonya'nın başkenti Dresden'de çok şiddetli bir ayaklanma oldu. Bu ayaklanma askerî birliklerin müdahalesiyle bastırıldı.

Anayasa, Ren bölgesinde de devrimci hareket tarafından desteklenmişti. 10 Mayıs 1849 günü Engels, Köln'den Elberfeld'e gitti ve Ren bölge-

sinin bu büyük işçi kentinde barikatların kurulmasını ve topların yerleştirilmesini yönetti.

Ren ayaklanması, Prusya ve öteki Alman devletlerinden toplanan 110 bin askerle bastırıldı. Bu ayaklanmanın ezilmesinden sonra Prusya hükümeti, "Neue Rheinische Zeitung"un yayınını yasakladı (19 Mayıs 1849). Kırmızı mürekkeple basılmış son sayısında Marx, Kölnlü işçilere şunları yazıyordu: "Neue Rheinische Zeitung'un yazarları sizden ayrılırken, kendilerine göstermiş olduğunuz gönül yakınlığından dolayı teşekkür ederler. Son sözleri her yerde ve her zaman 'işçi sınıfının özgürlüğü' olacaktır."

Alman Devriminin Başarısızlığının Nedenleri

Devrimin Almanya'da başarısızlığa uğramasının başlıca nedeni burjuvazinin ihanetidir. Proletarya, henüz halk yığınlarının toprak sahiplerine ve feodal hanedanlara karşı mücadelesini yönetemeyecek kadar güçsüzdü. Büyük burjuvazi ve aynı şekilde küçük burjuvazinin çoğunluğu kararsızlık göstermişler ve devrime ihanet etmişlerdi. Demek ki, 1848'in tamamlanmayan Alman devriminde başlıca rolü burjuvazi değil, halk oynamıştır. İyi örgütlenmemiş halk yığınları, proletarya ve Alman köylü sınıfı ne feodal devletleri yıkabildi, ne de bir demokratik cumhuriyet kurabildi. Toprak sahipleri ile feodal hanedanlar, burjuvazinin ihaneti ve proletaryanın tecrübe yetersizliği sayesinde iktidarda kaldılar.

BÖLÜM: 14

Çok Uluslu Avusturya İmparatorluğu'nda 1848 Devrimi

1. Avusturya İmparatorluğu'nda Devrimin Nedenleri ve Başlangıcı

Devrimin Nedenleri

Avusturya, Avrupa'nın ilerlemiş ülkelerine oranla geri kalmış bir ülke idi. İmparatorlukta sanayi ve ulaşım çok yavaş gelişiyordu. Örneğin, ilk demiryolu 1828 yılında döşenmişti; bundan 12 yıl sonra 1840'da, bütün Avusturya İmparatorluğu'nda demir yolu 144 kilometreyi bulmuştu; yapım hızı yılda 12 kilometre. Aynı dönem içinde İngiltere'nin demiryolu ağı her yıl 90, Fransa'nınki 42 ve Prusya'nınki 30 kilometre artmıştı.

Özellikle Macaristan ve Slav bölgelerinin büyük bir bölümü başta olmak üzere, Avusturya İmparatorluğu'nda kölelik yürürlükteydi. Kölelik düzeni, Bohemya ve öteki Alman eyaletlerinde oldukça yumuşamıştı. Bununla birlikte Bohemya'da angarya, yılda 104 güne varıyordu. Köylüler mantar toplamak ve mezarlıkta bir yer sahibi olabilmek için bile devlete vergi ödüyorlardı. 1775 yılında Rusya'da, Pugaçef'in yönettiği köylü hareketleri olurken, Bohemya'da on binlerce köylü ayaklandı; ama Avusturya birlikleri bu isyanı bastırdılar. 1821 yılında, Bohemya'da büyük bir köylü ayaklanması patlak verdi. Asi köylüler, hükümet kuvvetlerine dört ay kafa tuttular.

Kölelik, meslek loncaları yöntemi, büyük toprak sahiplerinin ve yönetici-

lerin keyfi yönetimi, büyük bir ulusal baskı, Avusturya İmparatorluğu'nda halk yığınlarını başkaldırıya götüren nedenlerden bazılarıdır.

Avusturya İmparatorluğu'ndaki uluslara karşı korkunç bir baskı uygulanması, egemenlik altındaki ulusların ayrılmasını, "ulusların hapishanesi" adıyla anılan Avusturya İmparatorluğu'nun devrilmesini ve bağımsız ulusal devletlerin kurulmasını, temel devrimci görev olarak belirliyordu. Bunlar, Avusturya İmparatorluğu'ndaki devrimin özel kimliğini ve –ülkenin parçalı durumunun kapitalizmin gelişmesine önemli bir engel teşkil ettiği ve halk yığınlarının ülkenin birleştirilmesi uğrunda mücadele verdiği– Almanya'da oluşan devrimden ayrılan niteliğini belirler.

Slav Uluslarının Kültürel Gelişimi ve Avusturya Boyunduruğu

Avusturyalıların uyguladıkları amansız baskılara rağmen Çek ulusu, ulusal uygarlığının hazinelerini korumuş ve durmaksızın zenginleştirmişti. 1799 yılında, Suvorov'un birliklerinin bir süre Bohemya'da kalması, Çek ulusunda, dillerinin ve uygarlıklarının birbirine yakın olması nedeni ile Rus halkıyla yakınlaşma isteğini hızlandırdı. Rus orduları 1805'te, Austerlitz savaşı sırasında ve 1813 yılında, Avrupa'yı Napolyon'un sultasından kurtardıkları sırada tekrar Bohemya'da bulundular.

1820–1830 yılları arasındaki dönemde, Bohemya'nın ulusal kültür gelişimi hareketi, belli bir gelişim gösterdi. Anavatan toprağının geçmişi hatırlanıyor, inceleniyor, ulusal okul için mücadele ediliyordu. Sırp ve Hırvat halk yığınları içinde de buna benzer bir akım doğdu. Slav uluslarının kendi aralarında birleşmek ve Rusya'ya yakınlaşmak için çaba harcadıkları görüldü. Puşkin, Lermontof, Gogol, Jukovsky ve öteki Rus yazar ve ozanlarının yapıtları kısa bir süre sonra Bohemya'da ün kazandılar. Ülkenin halk yığınları sadece ulusal kültürlerinin evrimini değil, özgürlüklerini de istiyorlardı. Ünlü liberal tarihçi Palacky de aralarında olmak üzere, Çek mülk sahiplerine gelince, onlar, halk yığınlarının hareketinden korkuyorlar ve Avusturya monarşisini destekliyorlardı.

Alman toprak sahipleri, Slav halklarını eziyorlardı. Almanca, bütün okullarda, mahkemelerde ve devlet dairelerinde zorunlu dildi. Genel öğretim sadece Katolik papazlar tarafından yaptırılıyordu. Almanlar, sokak adlarını değiştirdiler. Evlerin duvarları Alman bayraklarıyla donatıldı. Ortodoks ve Protestanların, Avusturya İmparatorluğu içinde bir meslek tutmaları yasaktı. (Kuzey Almanya'daki Protestan devletlerin tersine Avusturya'da Katoliklik egemendi). Kiliseye karşı mücadele eden herkes

öldürülüyordu. Hatta ölümlerinden sonra bile mezarları açılıp kemikleri çıkarılıyor ve yakılıyordu.

Slav Bohemya, Avusturya İmparatorluğu'nun en gelişmiş eyaletiydi. İmparatorluk sınırları içinde çalışan 900 bin mekanik iğin 336 bini Bohemya'da bulunuyordu. Yani bu iğlerin bulunduğu 1.300 atölyede, pamuklu sanayi dalında 150 bin dokumacı çalışıyordu.

1844 yılında, başkent Prag ve ülkenin öteki kentlerinde işçi ayaklanmaları oldu. Asi işçiler makineleri kırdılar. Binlerce işçi, Prag dolaylarındaki atölyeleri altüst edip yağmaladıktan sonra daha iyi hayat şartları istemek üzere kente yönelince, askerler aç kalabalığın üzerine ateş açtılar.

Avusturya İmparatorluğu'nda Devrimin Başlangıcı

Paris'te cumhuriyetin ilanı haberi, Avusturya'ya birkaç gün içinde, Şubat 1848'in sonuna doğru geldi. Avusturya'yı sarsan ilk devrimci hareket Prag'da oldu. Mart ayının başlarında, kentin sokakları, halkı genel silahlanmaya çağıran ve sansürün kaldırılmasını isteyen bildirilerle doldu. Çek ve Alman burjuva ve soylu sınıflarının temsilcilerinden bir komite kuruldu ve bu komite, İmparatordan anayasa ilanını isteyen bir dilekçe kaleme aldı.

Avusturya İmparatorluğu'nun başkenti Viyana'da güçlü bir devrimci hareket başladı. **13 Mart 1848** günü kentin sokakları barikatlarla kaplandı. Bir burjuva ulusal muhafız örgütü kuruldu; İmparatorluk Sarayı, Dışişleri Bakanı Metternick'in uzaklaştırılmasını isteyen asi halk tarafından sarıldı. Metternick, otuz yıldır Avusturya'nın gerici hükümetinin başında bulunuyordu. Bu durumu gören Metternick, canını kurtarmak için kaçtı. İmparator, içinde liberal yöneticilerin bulunduğu yeni bir kabine kurdu.

Nisan ayında hükümet, Avusturya İmparatorluğu'nun anayasasını ilan etti. Anayasa iki meclis öngörmekteydi: Soylular Senatosu ve Milletvekilleri Meclisi. Anayasanın özel bir maddesi işçileri oy haklarından yoksun bırakıyordu; ama işçiler bu haklarını istemekte direndiler. Mayıs ayında, Viyana'da silahlı halk ayaklandı. İşçiler, esnaf ve öğrenciler bu gösterilere katıldılar. Bu hareket sayesinde işçiler, erkekler için oy hakkını elde ettiler. Yüksek Meclis (Soylular Senatosu) kaldırıldı ve Reichstag'ın (Parlamento) hükümetin politik şeklini (yani monarşi ya da cumhuriyet) bizzat seçeceği ilan edildi. Bu, halkın büyük bir zaferiydi. Kırsal bölgelerde Avusturya köylüleri ayaklandılar ve feodal yükümlülüklerini yerine getirmeye son verdiler.

"Ulusların hapishanesi" sıfatına adamakıllı layık olan çok uluslu Avusturya İmparatorluğu'nda devrim başlayınca, ezilen uluslar, hemen mücadeleye giriştiler. Viyana'da devrim hareketinin başladığı duyulur duyulmaz, Avusturya'nın elinde bulunan Milano'da, İtalyanlar da ayaklandılar. Hemen hemen silahsız Milano halkı ile General Radetzki komutasındaki düzenli Avusturya ordusu birlikleri arasında kanlı çarpışmalar oldu. Çarpışmalar beş gün sürdü. İsyancılar, demir çemberlerle sıkıştırılmış meşe ağaçlarından toplar yaptılar. Doğal olarak bu toplar pek çabuk parçalanıyorlardı; ama Avusturyalılara birkaç gülle göndermeyi de başardılar. Radetzki'nin komutasında bulunan dört yüz topçu erinden, saflarda ancak beşi kaldı. Radetzki, Milano'yu bırakmak zorunda kaldı. İtalyanlar, Lombardiya ve Venedik'i terk eden Avusturyalıların peşine düştüler. Macaristan'da da geniş bir ulusal hareket olmaktaydı.

2. Çok Uluslu Avusturya İmparatorluğu'nda 1848–1849. Devrim ve Karşıdevrimin Gelişimi

Avusturya İmparatorluğu'nda Slav Halklarının Devrimci Hareketleri

Avusturya İmparatorluğu'nun Slav halkları da ayaklandılar. Bohemya'da köylüler başkaldırdılar. Angaryaların kaldırılmasını, bir Çek parlamentosunun toplanmasını ve bütün ulusların eşitliğinin tanınmasını istediler. 1848 yılının Haziran ayında, Slav siyaset adamlarından oluşan bir kongre Prag'da toplandı. Burada Avusturya İmparatorluğu'nun birleştirilmesi sorunu tartışıldı. Bu kongre, özellikle, devrimci tedbirlerin düşmanları olan büyük toprak sahibi soyluların ve burjuvazinin temsilcilerinden oluşmuştu. Fırsattan yararlanan ulusal muhafız, öğrenci ve Prag işçi örgütleri, Avusturya birlikleri başkomutanından -Windichgraetz adında bir Çek'ti- topları, obüsleri ve öteki silahları ulusal muhafızın emrine vermesini istediler. General Windischgraetz bu isteği kabul etmedi, bunun üzerine Prag barikatlarla kaplandı. Alman ve Çek işçileri, savaşanların ön saflarında bulunuyorlardı. Windischgraetz, birliklerini Prag'ın dışına çıkardı ve kentin üzerine top ateşi açtı. Bu eski Çek kentinin yarısını yerle bir etti. İsyancıları desteklemek amacıyla Prag'a koşmuş olan binlerce işçi, generalin birlikleri tarafından ya tutuklanmış ya da bozguna uğratılmıştı.

Slav Kongresi, çalışmasına ara verdi.

Avusturya'daki Slav hareketinin yöneticileri, büyük toprak sahipleri ve burjuvazinin temsilcileri bu harekete ihanet ettiler ve Avusturya monarşisi ile uzlaştılar. Halkı devrimci mücadeleyi bırakmaya çağırıyorlardı. Bunun üzerine Avusturyalı yöneticiler, Slav halklarının devrimci hareketlerini engellemek için daha da sertleştiler.

Viyana'da Ekim 1848 Ayaklanması

1848 yılının Eylül ayında hükümet, imparatorluk başkenti Viyana'dan askerî birliklerini geri çekmeye ve devrimci hareketi ezmek için Macaristan'a göndermeye hazırlanıyordu; ama Viyanalı devrimciler, bu tasarıyı başarısızlığa uğratmaya karar verdiler. Ekim 1848'de öğrenciler, küçük burjuvazi ve işçiler, askerlerin geçeceği sokaklar boyunca nöbet tutmaya başladılar. Yollarını kestiler, onlarla anlaştılar. Cephanelik yıkıldı ve 100 bine yakın insan silahlandı.

Windischgraetz'in yönetimindeki imparatorluk ordusu Viyana üzerine yürüdü. Slav halklarının ayaklanma hareketlerini bastırdıktan sonra, Avusturya hükümeti, Avusturya'nın içindeki isyanları ezmek için Çek ve Hırvat birliklerinden yararlandı. 70 bin asker ve 200 toptan oluşan imparatorluk ordusu kenti sardı. Viyana kuşatması üç gün sürdü.

Joseph Boehm adında bir Polonyalı devrimci, Viyana savunmasında etken bir rol oynadı. Kentin bütün kapılarını barikatlarla kesti ve olanakların el verdiği ölçüde bütün eski surları onardı. Açılır kapanır bir iskemlenin üzerine sarsılmaz bir şekilde oturmuş, beş toptan oluşan bataryanın atışlarını bizzat düzenleyerek bir gülle sağanağı altında savaşı yönetiyordu.

Kanlı bir direnmeden sonra Viyana düştü. Kentin işçi mahalleleri yağmalandı, birçok ev yakıldı. İmparatorluk birlikleri tutsak alınan asileri kitle halinde kurşuna dizdiler.

Viyana'nın alınması, devrim için korkunç bir yenilgi oldu.

Macar Devrimi

Bunun üzerine Avusturya birlikleri, Macaristan'ın üzerine atıldı. Macaristan'da ayaklanan halk, imparatorluk birliklerini 1849 ilkbaharında sürüp çıkarmış ve köylüler derebeylerinin topraklarını azar azar ele geçirmeye başlamışlardı. Macar parlamentosu, Macaristan'ın bağımsızlığını ilan etmişti. Avukat Kossuth yeni hükümetin başına geçti. Macar devriminin zaferinin bütün Avrupa için büyük bir önemi olacaktı; Macarlar, Avusturya'nın başkenti Viyana'ya karşı saldırıya geçebilirlerdi.

Macarların, Avusturyalılara karşı zaferi, İtalyanları onların boyunduruğundan kurtaracaktı. Avrupa'nın bütün ülkelerinin devrimci güçleri, bu zaferde bir destek bulacaklardı kendilerine.

Devrim hareketini bastıramayan Avusturya İmparatoru, I. Nicolas'dan yardım istedi. Bu "Avrupa'nın jandarması", General Paşkeviç'in emrinde 100 bin kişilik bir orduyu derhal Macaristan üzerine gönderdi.

Avusturya İmparatorluk birliklerinin yardım ettiği, Çarın güçlü ordusu Macar devrimini ezdi. Macar ordusunun tutsak alınan bütün subayları asıldı ve köylüler şiddetle kovuşturuldu. Macar kentlerinde ceza uygulamalarına girişildi ve askeri mahkemeler kuruldu. Büyük Macar devrimci ozan Şandor Petöfi, devrimci safların önlerinde Çar ordusuyla çarpışırken vurulup öldü.

Avusturya'daki devrim hareketi, İmparatorluğu yıkamadı. Ne ulusal bağımsız devletlerin kurulması ne de derebeylik boyunduruğunun baskısının ortadan kaldırılmasıyla sonuçlandı. Bu devrim de, tıpkı Alman devrimi gibi eksik bir devrimdi.

Avusturya İmparatorluğu'ndaki 1848 devriminin bozguna uğramasının nedenleri şunlardır: Burjuvazinin ihaneti, proletaryanın zayıflığı ve ulusal farklılıklar. Bununla birlikte bu devrimin, köylülerin köleliğinin kaldırılmasına katkısı oldu; sanayinin kalkınmasını ve işçi hareketini hızlandırdı ve Avusturya egemenliğindeki Slav uluslarını hissedilir ölçüde geliştirdi.

1848 Devriminin Önemi

1848 devrimi daha henüz belirsiz durumdayken, Marx ve Engels, kapitalizmin gelişim yasalarını anlamışlardı. İşçi sınıfının ilk büyük devrimci hareketlerinin analizi, proletaryanın dünya tarihinde oynayacağı rolü değerlendirmelerini sağladı.

1848 devriminin henüz olgunluğa eriştiği dönemde, bilimsel sosyalizm doğdu ve bilime dayalı bir teoriyle donatılmış olan, proletaryanın ilk devrimci partisi, "Komünistler Birliği" kuruldu.

1848–1849 yıllarında Avrupa'nın bütün ülkelerinde, burjuva ya da güçlü halk yığınları devrimleri oldu, Rusya'da da büyük köylü ayaklanmalarına tanık olundu; ama 1848–1849 yıllarında olan bu devrimler ve ayaklanmalar her yerde başarısızlığa uğradılar.

Bu dönemin burjuvaları, 18. yüzyıl devrimcileri Jakobenlerin tersine halkla birlikte değil; ama işçi sınıfına ve köylülere karşı savaştılar.

18. yüzyılda proletarya henüz tam anlamıyla oluşmamıştı, oysa 19.

yüzyılda gitgide etkili bir gücü temsil ediyordu. Bu yüzden de burjuvazi onun zaferler kazanmasından çekiniyordu. Halk hareketlerini bastırmak için toprak sahipleriyle birleşti. Kısacası, 1848–1849 devrimleri, Avrupa'nın bütün ülkelerinde burjuvazinin artık devrimci bir sınıf olma niteliğini yitirdiğini ve onun karşıdevrimci bir sınıf haline geldiğini gösterdi.

Halk yığınlarının hareketi ve özellikle 1848 işçi hareketi, kapitalizmin çelişkilerinin ne kadar keskin olduğunu ortaya koydu. Proletaryanın daha şimdiden iktidar için mücadele ettiği ve gelecekte başarıya ulaşacağı belli oluyordu.

1848 devriminin gelişimi boyunca, sonuna kadar devrimci kalabilen tek sınıf proletarya oldu. Yine bu gelişim boyunca proletarya tarafından, devrimin tam zaferinin, sömürünün kesinlikle ortadan kaldırılmasının istendiği görüldü. Devrim, bütün halk yığınlarının ve özellikle köylü yığınlarının, işçi sınıfının kılavuzluğuna ihtiyaç duyduğunu da ortaya koymuştur.

1848 yılında, Avrupa'nın en gelişmiş ülkelerinde bile işçi sınıfı henüz kendi devrimci partisini kurmamıştı. Ne kendisi örgütlenebiliyor, ne de burjuvazinin yanında yer alan köylü sınıfını kendi safına kazandırabiliyordu. Hemen hemen tümü köylü sınıfından sağlanan düzenli ordular, işçilerin devrimci gösterilerini eziyordu.

Fransız işçileri, 1848 yılında cumhuriyeti ilan ettirdiler. Burjuva hükümetini, işsizliğe son vermeye, hayat şartlarının köklü iyileştirilmesine zorladılar. Bu isteklere karşı burjuvazi, haziran günlerinde korkunç bir işçi kırımı düzenledi ve askerî diktatörlük kurdu.

Devrim ezilince, burjuvazi, Fransa'yı İmparator 3. Napolyon'un askerî diktatörlüğü aracılığıyla yönetti.

Marx, 1848 devrimlerini tahlil ederken, halk yığınlarını, özellikle işçi sınıfını egemenliği altında tutmak ve ezmek için burjuvazinin hükümet çarkını güçlendirdiği sonucuna vardı. Marx'a göre proletarya, kendi amaçlarını gerçekleştirmek için mevcut hükümet çarkından yararlanamaz: Burjuvazi tarafından kurulan devlet kurumlarını, yöneticilerini tamamen değiştirmek, onları yeni baştan örgütlemek zorundadır.

Halk yığınları 1848-1849'da yenildiler; ama bu devrimci mücadele yıllarında kazanılan tecrübelerin, işçi ve köylülerin gelecekteki devrimci mücadelesinde büyük bir önemi vardı.

BÖLÜM: 15

Kırım Savaşı. 1805'ten 1870'e Kadar İngiltere ile Hindistan

1. Avrupa'da Gericilik. Kırım Savaşı

1850–1860 Yılları Arasında Avrupa'da Gericilik

1848–1849 devriminin bozgunla sonuçlanmasını, bütün öncü toplumsal hareketlerin, bütün ilerici düşüncelerin baskı altına alındığı gericilik yılları izledi. Avrupa'da, İngiltere ve Fransa gibi gelişmiş kapitalist ülkelerde gericilik en büyük şiddetle işçi sınıfına vurdu. İngiltere'de, chartist kalıntıları kökünden kazıdı; Fransa'da, ister eğitim, ister dayanışma amacıyla kurulmuş olsun bütün işçi örgütlerini ortadan kaldırdı.

Prusya hükümeti, işçi hareketine katılan belli başlı kişileri tutukladı ve Almanya'dan sürdü.

1852 yılında, "Komünistler Birliği"nin tüm aktif üyeleri, Marx ve Engels'in taraftarları birçok ülkede tutuklandılar. "Komünistler Birliği"nde, burjuva eğilimli bir grubun etkisi çoğaldı. Bundan dolayı da, Birlik, varoluş nedenini yitirdi. 1852 yılında Marx ve Engels'in önerisi üzerine Birlik dağıldı.

Kırım Savaşı

1853 yılında, Doğu'daki nüfuzları ve Doğu'ya giden denizyolları üzerindeki egemenlikleri sorunu ortaya çıkınca, batı Avrupa'nın en büyük iki kapitalist devleti olan Fransa ve İngiltere'nin, Rusya'nın yönetici çevreleriyle olan ilişkileri şiddetle kötüleşti. Bu sorunun çok özel bir önemi

vardı, zira bu ülkelerden birinin Doğu'da üstünlük kazanması, bu ülkenin Avrupa'daki etkisini güçlendirecekti. İngiltere ve Fransa ile onlara bağımlı bulunan Osmanlı İmparatorluğu, bir ortaklık kurdular ve Çar yönetimindeki Rusya'ya savaş açtılar. Savaş sahnesi Kırım yarımadasıydı, bu yüzden ona Kırım Savaşı adı verildi. Kırım Savaşı, neresinden bakılsa, haksız bir savaştı: Hem İngiliz-Fransız-Osmanlı ittifakı bakımından, hem de Çar hükümeti açısından: Çünkü bu devletlerin tümünün fetihten başka bir amaçları yoktu.

Yabancı istila Rusya'ya yüklenip, müttefik birlikleri Kırım'a çıkınca, Rus ordusu ve Sivastopol halkı, kenti şiddetle savundular.

Rus devletinin yönetim aygıtının saçma yöntemi, halk güçlerinin kölelik tarafından kösteklenen gelişimi, ülkenin geri kalmış tekniği yenilgiye sebep oldu.

Paris Antlaşması (1856)

Rusya'nın, İngiltere, Fransa, Osmanlı İmparatorluğu ve ittifaka katılan Sardinya krallığına karşı yaptığı Kırım Savaşı (1853–1856), onun yenilgisiyle sonuçlandı. 1856 yılında Paris'te imzalanan barış antlaşmasının şartlarına göre Rusya, 1812'de topraklarına katılan Besarabya'yı kaybetti ve Karadeniz'de filo bulundurması yasaklandı.

Bu savaş, Rusya'nın geri durumunu, yeni taktikler ve modern teknik karşısındaki askerî yetersizliğini ortaya çıkardı. Çarlık Rusyası, Avrupa politikası üzerindeki etkisinin bir bölümünü yitirdi; Kırım yenilgisi, onun "Avrupa'nın jandarması" rolünü zayıflattı.

Paris Antlaşması, Osmanlı İmparatorluğu'nu tümüyle İngiltere ve Fransa'nın etkisi altına soktu.

Tuna eyaletleri olan ve 19. yüzyılın ortalarına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde bulunan Moldavya (Boğdan) ve Eflak'ın birleşmesi, Rusya'nın da desteğiyle yeni ve bağımsız bir ülkenin, Romanya'nın doğmasını sağladı.

O zamana kadar Osmanlı Devletine bağlı olan Sırplar, bağımsızlıklarına kavuştular. Son Osmanlı birlikleri, 1867 yılında Sırbistan'dan çekildiler.

Rusya'nın yenilgisi, ülkenin iç gelişimini sağlayacak reformların (1860–1870) kanunlaşmasına yol açtı.

2. 1850'den 1870'e kadar İngiltere

Avrupa'nın Ekonomik Gelişimi (1850–1860)

1850 yılından sonra Avrupa sınai refah ve gelişim dönemine girdi. Büyük sanayi hızla gelişiyordu. Kapitalizm, kıta Avrupa'sı ülkelerinin tarımsal hayatına her gün daha fazla giriyor ve köylü sınıfının giderek daha bir farklılaşmasına sebep oluyordu. Çoğu buharlı olmak üzere binlerce tekne sömürgelere doğru yol alıyordu. Demiryolu ağı hızla çoğalıyordu; ama kapitalizmin kendi yasalarının sonucu olarak, sanayinin bu yeni gelişimi yeni bir ekonomik bunalım yarattı.

1857–1859 Bunalımları

İlk dünya ekonomik bunalımı 1857 yılında patlak verdi. Amerika Birleşik Devletleri'nden başlayan bunalım, kısa sürede İngiltere'ye ulaştı, sonra Avrupa'nın bütün ülkelerine yayıldı.

Bunalımın başlarında Amerika'da birçok banka, mali ve sınai şirket iflas etti. 1857 yılında 4900 iş yeri kapanmak zorunda kaldı.

Ticaret mallarının fiyatları hızla düştü. Ticaret durgunlaştı. Yüzlerce fabrika çalışmalarını durdurdu. İngiltere'de işsizlik 1857 yılında, 1853'e oranla yedi kat daha fazlaydı. Fabrikalarda çalışmaya devam edebilen işçilerin sömürülmesi daha da arttı.

Ekonomik bunalım Fransa'ya bir dizi küçük işletmelerin iflası ile birlikte geldi; bu da sanayi kuruluşlarının yoğun bir şekilde kümeleşmesine, sermaye temerküzüne ve işsizliğin önemli ölçüde artmasına yol açtı.

1857–1859 yılları arasında meydana gelen bunalımlar, Avrupa ve Asya'nın gelişmiş ülkelerindeki işçi hareketlerini tekrar canlandırdılar.

"Dünyanın Atölyesi" İngiltere. İkinci Parlamento Reformu

19. yüzyılın ortalarına doğru İngiltere, dünyanın başta gelen sanayi ülkesi idi. Bu dönemde pamuklu sanayide mekanik iğ sayısı 30 milyondu ve bu miktar, Fransa ve ABD'nin altı katıydı. 1870 yılında kentlerde yaşayan İngiliz nüfusunun oranı % 66 idi.

Büyük toprak sahipleri ile burjuvazinin üst tabakalarını iktidara getiren parlamenter rejim, burjuvazinin çıkarlarını savunuyordu. Ülkeyi bazen muhafazakârlar, bazen de liberaller yönetiyordu. Liberal Parti, zengin toprak sahiplerinin, mali ve sınai yüksek burjuvazinin temsilcilerinden

oluşmaktaydı; oysa, Muhafazakar Parti'nin çekirdeğini ise, küçük ve orta toprak sahiplerinin desteklediği lordlar meydana getirmekteydi.

İşçi hareketinden korkan İngiliz burjuvazisi, aristokratlardan yana Muhafazakar Parti ve Liberal Parti'yle mücadeleye girişmek istemiyordu. Toprak ve ticaret aristokrasisinin egemenliğine boyun eğmişti ve geçmişte olduğu gibi, işlerini yürütmek için, muhafazakarlar ve liberallerden yararlanıyordu.

19. yüzyılın ortasında, 200 yıldır yürürlükte olan "Denizcilik Yasası" kaldırıldı. İngiliz makinelerinin dışarıya ihracına izin verildi; İngiltere'ye ithal edilen ticaret eşyasından alınan gümrük resimleri hemen hemen kaldırıldı. Hükümet, aynı zamanda bu gümrük resimlerinin İngiltere'nin ticari ilişkilerde bulunduğu ülkelerde de kaldırılması için gereken çalışmaları dikkatle yapıyordu. Dünyanın en iyi makineleşmiş sanayiye sahip olan İngiltere ucuz mal üretiyordu, bu yüzden öteki ülkelerle kolayca rekabete girebilirdi. Öyle ki gümrük resimlerine başvurmasının gereği bile yoktu. Diyelim ki, bir devlet, İngiliz mallarının uygun koşullar altında ülkesine girmesini kabul etmedi, burjuvazisinin çıkarları doğrultusunda harekete geçen İngiliz hükümeti, İngiliz ticaretinin ayrıcalıklarını korumak için ya dik kafalı devlete karşı bir ekonomik baskıya girişiyor, ya da oraya donanmasını ve askerî birliklerini gönderiyordu.

Doğa Bilimlerinin Gelişimi. Charles Darwin

Tekniğin gelişimi ve tarımın ilerlemesi, çeşitli ülkelerdeki yeni bilimsel buluşlar sayesinde olmuştu. Doğaya ilişkin olguların incelenmesi olan doğa bilimleri, büyük ilerlemeler göstermişti. İlk mikroskobun, 17. yüzyılda Hollandalı Leeuwenhoeck tarafından yapılması, bakterilerin incelenmesinin başlangıcı oldu. 18. yüzyılın sonunda İngiliz Jenner, ineğinden çiçek hastalığı almış bir inek sağıcısının, bu hastalığa yakalanmış insanlardan hastalık kapmadığını buldu. Çiçek hastalığının bakteriler yoluyla geçtiğini saptayan Jenner, bu bulaşıcı hastalığa karşı bir aşı önerdi. Bu aşılama geniş oranda uygulandı. Dünyanın birçok ülkesinde pek çok insanı ölümden kurtardı, hâlâ kurtarıyor.

1842 yılında iki bilgin, İngiliz Joule ve Alman Mayer, Rus bilgini Lomonosov'un bulgularından yararlanarak ısının mekanik eşdeğerini ayrı ayrı hesapladılar (örneğin: yanma yoluyla elde edilen sıcaklık, bir mekanik iş sağlayan buharlı makineyi çalıştırır). Enerjinin yitmediğini ve yaratılmadığını; ama bir durumdan bir başka duruma geçtiğini ispatladılar (enerjinin sakımı ilkesi).

Bitkilerin gelişiminin ve dokuların yaşamlarının gizleri de bu dönemde ortaya çıkarıldı. Hayvansal ve bitkisel dokuların gelişiminin, hücrelerin gelişiminin ve çoğalmasının (bölünmesinin) bir sonucu olduğu saptandı.

1859 yılında ünlü bilgin Charles Darwin'in temel yapıtı olan "Türlerin Kökeni" yayınlandı. Bu kitap, hayvan ve bitki türlerinin devinimsizliğini ve değişmezliğini ileri süren eski görüşleri yıktı ve eski dinsel boş inançları sarstı.

Doğa biliminin üç büyük bulgusunun (hücrenin keşfi, enerjinin sakımı yasası ve Darwin kuramları) önemine işaret eden Engels "Doğanın Diyalektiği"nde şöyle yazar: "Tüm doğanın sürekli bir akıntı ve girdap içinde hareket ettiği ispat edildi."

Charles Dickens

19. yüzyılda İngiltere'de meydana gelen büyük değişimler, edebiyatta da, Charles Dickens'ın (1812–1870) yapıtlarında dile getirildi. Babası iflas edip borçları yüzünden hapse atıldığında Dickens henüz çocuktu. Küçük bir çocukken bir boya fabrikasına işçi olarak girdi, burada ayakkabı boyalarını sandıklıyordu. Böylece fabrikalarda egemen olan yoksulluk ve sömürüyü bizzat yaşadı. Daha sonra gazeteci olmayı başardı. Bu iş, onu ünlendirecek olan "Pickwick Kulübün Ölümden Sonra Yayınlanan Yazıları" adlı yapıtını yazmasını engellemedi. Dickens, yapıtın kahramanı, halk adamı, Pickwick'in uşağı Samuel Weller'i sıcak bir coşkuyla çizer. Samuel Weller'in hazır cevaplığı ve zekası yazara bütün okurların yakınlaşmasını sağladı.

Balzac gibi gerçekçi bir yazar olan Dickens, hayatın en ayırt edici nitelikteki en benzersiz olgularını ortaya çıkardı, açıkladı. Dickens, edebiyata İngiltere'de chartist hareketin çalkantılı döneminde girdi. Londra kenar mahallelerinin korkunç yoksulluğunu, yoksulların açlıktan yavaş yavaş öldüğü "iş evleri"ni anlatır yapıtlarında. İngiliz burjuva mahkemelerinin horlama, iğrenme ve dehşet yarattığına işaret eder. Bir süre ABD'de yaşayan Dickens, bu ülkedeki paranın gücünden ve kölelerin insanlık dışı sömürüsünden tiksintiyle söz eder.

1850'ye doğru Avrupa'ya egemen olan gericilik dönemi süresince, Dickens, İngiltere'deki hayatın tiksindirici görüntülerini, okulları kasıp kavuran törelerin vahşetini ("David Copperfield", "Nicholas Nikleby'nin Hayatı ve Serüvenleri") yansıtır. Aç gözlü kapitalistleri, ahlaksız canavarları ve sakatları canlandıran kişiler yaratır ("Soğuk Ev"); ama devrimci

mücadeleye karşı bir insan olan Dickens, kapitalizmin kötülüklerine hiçbir çare önermez.

3. İngiltere'nin Sömürgeleri. Hindistan'da Halk Ayaklanması (1857-1859)

İngiliz Sömürgeleri

İngiltere sayısız sömürge ele geçirmişti. Bu sömürgelerde yaşayan yerli halka akıl almaz zulümler yapıyordu. İngiliz sömürgeciler, Avustralya ve Kanada'nın yerli halkını zalimce öldürdüler ve hayatta kalanları da ülkenin iç bölgelerine göçmek zorunda bıraktılar. Sömürgeleri Britanya İmparatorluğu'na katan İngilizler, bu toprakları devletlerinin mülkü ilan ettiler. Avustralya'nın yakınlarındaki Tasmanya adasında sömürgeciler, adada kalan son yerlileri de 1850 yılında tamamen çorak komşu adalara sürgün ettiler. On yıl sonra, son yerli kadının ölümünden bir yıl sonra, bunların son erkek yerlisi de ölüyordu. Yeni Zelanda'nın yerli halkı (Maoriler) topraklarının zorla ellerinden alınmasına karşı koymaya kalkıştılar; ama İngilizler adaya 20 bin kişilik bir ordu gönderdiler. Bu ordu üç yıl boyunca Maorilere karşı bir yok etme savaşı sürdürdü. Kısa bir süre içinde yerli halkın nüfusu 80 binden 30 bine indi. Yerli halktan temizlenen sömürgelere, hızla İngiliz göçmenler üşüşüyordu. Yerli halk azalırken beyaz nüfus hızla çoğalıyordu.

Beyaz nüfuslu sömürgeler, uzun bir mücadeleden sonra belli bir bağımsızlık ele geçirdiler. Kapitalist tarım işletmeciliği, buralara kısa zamanda yerleşti. Örneğin, Avustralya'da topraklar, sürüleri on binlerce baş hayvanla sayılan zengin koyun yetiştiriciler arasında paylaştırıldı. Ormanca zengin Kanada'da müteahhitler işçi toplayıp, bu alanları satmak için ağaç kestiriyorlardı.

Büyük tahıl işletmeleri kuruldu. Kapitalist tarım ekonomisiyle aynı zamanda kapitalist büyük sanayi de hızla geçiliyordu.

Hindistan

Bununla birlikte, İngiliz burjuvazisi en çok Hindistan'ı soyarak zenginleşti.

İngilizler bu ülkeyi ele geçirir geçirmez halkın sırtına ağır vergiler yüklediler.

Bu ülkeyi ele geçirip egemen olunca, Amerika ve Avustralya'da yaptık-

larını tekrarlamayıp, yerli halkı yok etmemeyi; ama onu soymayı, sırtlarına ezici vergiler yüklemeyi daha kârlı buldular.

Hindistan'da hâlâ feodalite egemendi. Ülke, yerli prenslerin yönettiği, İngilizlere bağımlı prensliklere (racalıklar) ve yönetimin doğrudan doğruya İngilizlerin elinde bulunduğu eyaletlere bölünmüştü. İngilizler son derece ağır vergilerin altında ezilen köylüleri soyarak akıl almaz servetler topluyorlardı. 18. yüzyılın ortalarından 19. yüzyılın ortalarına kadar, yüz yıl içinde, İngiliz burjuvazisi Hindistan'dan 12 milyar altın Sterlin'e yakın servet sızdırdı. "Hindistan'dan İngiltere'ye akan zenginliklerin büyük bir bölümü" diye yazıyor Marx, "henüz pek gelişmemiş olan ticaret yoluyla değil, toprakların doğrudan doğruya işletilmesi ve daha sonra İngiltere'ye gönderilen hazinelerin soyulması sayesinde toplandı."[12]

19. yüzyılda, ucuz İngiliz dokumaları tüm Hindistan'ı istila etti. Bu mamul ürünler selinin korkunç sonuçları oldu. Topluluklar hesabına çalışan milyonlarca dokumacı, İngiliz fabrikalarıyla rekabet edemeyerek açlıktan öldüler. Hint topluluğu yıkılıyordu. El işleri sanayisinin başarıya ulaştığı Bengal'in nüfusu azalıyordu.

İngiliz genel valisi, hükümetine, "Hindistan ovaları pamuklu dokumacılarının kemikleriyle kaplı" diye yazıyordu. İngilizler, köylülere baskı yapıyor ve onları vergilerin altında eziyorlardı; ama Hindistan'ın büyük bir kesiminde tarım için zorunlu -onlar olmasaydı tarım yapmak olanaksız olurdu- su kanallarının bakımıyla kesinlikle ilgilenmiyorlardı. Sulama kanallarının olmaması sık sık açlıklara sebep oluyor, milyonlarca köylü açlık, kolera ve vebadan kırılıyordu.

İngilizler, 19. yüzyılın ortalarına doğru Hindistan'ın merkez ve kuzey kesimlerinde racaların egemen oldukları geniş toprakları ilhak ettiler. Köylüler üzerindeki baskı ve zulüm daha da çoğaldı.

Her seferinde binlercesi ölen Hintli işçilerin emeklerini acımasız bir şekilde sömüren İngilizler, 1857 yılında Hindistan'ın ilk demiryolunu yaptılar. O tarihe kadar 6 bin kilometreden fazla telgraf hattı döşemişlerdi.

Hindistan'da Halk Ayaklanması (1857-1859)

1857 yılında, Hindistan'ın eski başkenti Delhi'nin yakınlarında sipahiler isyan ettiler. Doğu Hindistan birliklerinin İngiliz subaylar tarafından yönetilen, Hintli, ücretli askerlerine sipahi adı verilmişti. Bu birliklerin topları, yeni model tüfekleri vardı. 60 bin sipahi ayaklandı. Köylüler ve

12 K. Marx ve F. Engels, Eserler, cilt 9, s.359.

esnaf onları destekledi. İsyan, tüm Kuzey Hindistan'ı ve merkez bölgesinin bir kesimini sardı. İngilizler, büyük bir tehlikeyle karşı karşıyaydılar: Yerliler, İngiliz askerlerinin on katından fazlaydı. Kısa bir süre önce, İngilizlerin topraklarından ve tahtlarından ettiği bazı Hintli prensler de isyana katıldılar. Bununla birlikte, bu tehdit edici halk hareketinden korkan prenslerin çoğu, İngiliz sömürgecilerin hizmetine daha da kolay girdiler.

İngilizler, asileri yenmek için iki yıl uğraştılar. Ayaklanmanın merkezi olan Delhi'nin kuşatılması sırasında, kentin tüm yoksul tabakaları ve esnaf, barikat barikat, sokak sokak, ev ev savunma yaptılar; ama İngilizlerin, fillerin sırtında Delhi önlerine taşımayı başardıkları güçlü topçu birlikleri savaşın sonunu ilan etti. İngilizler, asiler arasındaki düşünce ayrılıklarından yararlanmasını bildiler. Yabancı istilacılara karşı halkın mücadelesini yönetmek istemeyen feodal bey ve prensler, halklarına ihanet ettiler.

Bastırma hareketi sırasında İngilizler, Hinduları topların ağzına bağlıyor ve ateş ederek parçalıyorlardı. Ayaklanmadan sonra İngilizler, Doğu Hindistan birliklerini dağıttılar. Bu olaydan sonra, tüm Hindistan'ın yönetimi doğrudan doğruya İngiliz hükümetinin memurlarına verildi. Yeni isyanlardan korkan İngilizler, feodal bey ve prenslerin topraklarının artık alınmayacağını ilan ettiler. Bunun üzerine İngilizlere düşman Hintli prensler bile bütün varlıklarıyla onlara hizmete koştular.

Köylülere gelince, eskiden olduğu gibi gene prensler, mülk sahipleri ve yabancı istilacılar tarafından sömürüldüler.

İngiliz egemenliği döneminde de, eskiden olduğu gibi Hindistan'da milyonlarca köylü kolera, açlık ve vebadan kırılıyordu.

İngilizlerin boyunduruğu, ezilen ve soyulan Hindistan'ın gelişimine büyük bir engel oldu.

İngiltere ve İrlanda

Avrupa'nın dışında, deniz ötesinde sömürge ve yarı sömürgelere sahip olan İngiliz burjuvazisi, bir sömürge yönetimiyle kendisine bağlı yakın komşusu İrlanda'yı onlardan daha az ezmedi.

İrlanda köylülerinin çoğunun toprağı yoktu, toprak kiralıyorlardı. Landlordlar, İngiliz aristokrasisi, köylülerin topraklarını ellerinden almış, kendi aralarında paylaşmışlardı.

17. yüzyılda İrlandalıların ayaklanmalarının bastırılması sırasında, ülkenin kuzeyi (Ulster) İngilizler tarafından tamamen alınmış ve buraya Protestan İngiliz ve İskoçyalılar yerleştirilmişti. Katolik yerli halk,

İrlanda'nın bir başka bölgesine sürgüne gönderilmişti. İrlanda köylülerinin ekonomik durumu dayanılır gibi değildi.

İngiliz lordlar, toprak kiralarını düzenli ödemedikleri bahanesiyle köylülerin topraklarını acımadan ellerinden alıyorlardı. İrlandalılar kitleler halinde ya açlıktan ölüyor, ya da yurtlarından ayrılıyorlardı. İrlanda'nın, 1841 yılında 8 milyon 200 bin olan nüfusu, yirmi yıl sonra beş buçuk milyona inmişti. İrlanda'da açlıkla ilgili olarak iki deyim kullanılmaktaydı: "ağır açlık" ve "hızlı açlık". "Ağır açlık", her İrlandalının doğal durumuydu. "Hızlı açlık" ise, kötü ürün yıllarında ortalığı kasıp kavuruyordu. Aç kalabalıklar, amaçsızlık ve umutsuzluk içinde ülkenin yollarında sürünürlerdi. Yolları üzerinde bulduklarını -ağaç kökleri, ölmüş köpek, eşek, at etleri- toplarlardı. Yollar, karınları ot dolu cesetlerle kaplıydı.

Yoksul köylüler ve tarım işçileri, İngiliz toprak sahiplerine karşı birkaç kez baş kaldırmayı denemişlerdi. Çıplak ayakla dolaştıkları için kendilerine "beyaz ayaklar" adı verilen köylü müfrezeleri şatoları kuşatıyor, mülk sahiplerini ve kahyalarını öldürüyorlardı. Bu hareketleri İngilizler şiddetle bastırmıştı.

BÖLÜM: 16

KUZEY AMERİKA'DA İÇ SAVAŞ

1. 19. Yüzyılın İlk Yarısında Birleşik Devletler. Dış Politika ve Savaşlar

Bağımsızlık Savaşından Sonra Birleşik Devletler

Bağımsızlık savaşı, Kuzey Amerika'nın ilk özgür devleti, Birleşik Devletlerin kuruluşuyla sonuçlandı. Bununla birlikte, uzun süre Avrupa'nın gelişmiş devletlerine bağımlı kaldılar.

Amerika, Avrupa'dan mamul ürünler ithal ediyor; buna karşılık İngiltere ve Avrupa'nın öteki sanayileşmiş ülkelerine, makineleşmiş dokuma sanayiinin belli başlı ham maddesi olan pamuk satıyordu. Bu pamuk, Birleşik Devletlerin güney bölgelerinde, efendilerinin işletmelerinde çalışan zenci köleler tarafından yetiştiriliyordu. Ülkenin kuzey kesiminde sanayi hızla gelişiyordu.

Dokuma sanayiinin İngiltere, Fransa, Prusya, Rusya ve Avrupa'nın öteki ülkeleri ile aynı zamanda Birleşik Devletlerin kuzey kesimlerinde gösterdiği büyük gelişim, gittikçe artan miktarda pamuk gerektiriyordu. Köle işçiliğinin düşük verimine rağmen pamuk yetiştirmek kârlı bir işti. Köleci işletmeciler, Birleşik Devletlerin güneybatısında yeni yeni büyük topraklar ele geçiriyorlardı. Bu topraklar, 19. yüzyılın ilk yarısında kölecilerin egemenliği altında bulunan hükümet tarafından fethedilmişti. Bağımsızlık savaşından bu yana, 18. yüzyıldan 1861–1865 iç savaşına kadar, seçilen bütün Birleşik Devletler başkanlarının hemen hemen hepsi köle sahibiydiler. Burjuvazi, devlet yönetimini yumuşak başlılıkla onların ellerine bırakıyordu. Politikacılar, en küçük bir tehdit hareketi karşısında

boyun büküyorlardı. Demokrat burjuva Amerikalılar, kısa bir mücadeleden sonra bütün önemli sorunların çözümlenmesi hakkını onlara bıraktılar. Kuramsal bakımdan Birleşik Devletler, kağıt üzerinde demokratik, yani halk egemenliğine dayalı bir hükümete sahipmiş gibi görünüyordu.

Ama gerçekte, demokrasi köle sahiplerinin ve Amerikalı burjuvaların yararlandıkları sözde bir sıfattan başka bir şey değildi. Fabrikaların, atölyelerin ve toprakların burjuvaziye ait olduğu, halk yığınlarının demokratik kurumları (örneğin parlamento) kendi yararları yönünde kullanmak istedikleri zaman savaşmak zorunda kaldığı kapitalist rejimlerde gerçek demokrasi yoktur.

Burjuva demokrasisi, halk yığınlarını amansızca ezmek hakkını kapitalistlerin ellerinden almaz. Sadece ücretli işçilerin değil, aynı zamanda zenci kölelerin de insanlık dışı bir yöntemle sömürüldükleri Birleşik Devletler'de bu boyunduruk daha da ağırdı.

Birleşik Devletler'in Fetihçi Dış Politikası ve Savaşları

Amerikan burjuvazisi ve köleciler sadece halk yığınlarını, özellikle renkli halkı, zencileri ve Kızılderilileri sömürmekle yetinmiyordu. Mümkün olduğu ölçüde yeni topraklar da ele geçirmek istiyorlardı. Bu yüzden, ilk önce, topraklarını ellerinden almak için Kızılderililerin kökünü kazımaya başladılar.

Birleşik Devletler, 1803 yılında Fransa'nın uzun yıllardır İngiltere'ye karşı sürdürdüğü savaştan yararlanarak, Kuzey Amerika'nın ortasında bulunan "Büyük Louisiana"nın uçsuz bucaksız topraklarını Napolyon'dan satın aldı. Bu toprak satın alma, ülkenin yüzölçümünü iki katına çıkardı. Birkaç savaştan sonra Kızılderililerin tümü Louisiana'dan dışarı atıldılar.

1812 yılında Temsilciler Meclisi'nin en gözde milletvekilleri şu bildiriyi yayınladılar: "Kanada'nın fethi sadece bize bağlıdır." Sadece, Güney'de İspanyollara ait Florida'nın ilhakını değil, Kuzey'de İngilizlere ait Kanada'nın da ilhakını istiyorlardı. Öte yandan Fransa ile savaşmakta olan İngilizler, Amerikan ticaret gemilerini ele geçiriyorlar ve yüklerini kendi savaş gemilerine aktarıyorlardı.

Birleşik Devletler, 1812'de İngiltere'ye savaş açtılar. Bu savaş iki yıl sürdü ve Amerikalıların lehine pek sonuçlanmadı. Onlara yenilgiyi tattıran İngilizler, Birleşik Devletlerin başkenti Washington'u ele geçirdiler; Amerikalı generaller arabaların içinde kentten kaçarken, İngilizler Kongre kitaplığını ateşe veriyorlardı. İngilizler, Birleşik Devletler başkanlık sarayı-

nı da yaktılar. Bu yangından sonra başkanlık sarayı yeniden yapıldı ve beyaza boyandı. "Beyaz Saray" adı buradan gelmektedir.

Birleşik Devletler'in önerisi üzerine Rusya ile aralarında politik ilişkiler kuruldu. Daha sonra Rusya'nın aracılığıyla İngiltere ile barış görüşmelerine başladılar. Görüşmelerin sonunda yapılan antlaşma ile iki devlet eski topraklarını korudular.

Florida'nın Fethi

1818 yılında Amerikalı General Jackson, Kızılderilileri kovalamak bahanesiyle, o sırada zayıflamış ve gerilemiş olan İspanya'ya ait Florida yarımadasını istila etti. Birleşik Devletler askerleri Florida'dan geri çekilmedi; bu durum da Florida'nın İspanya'dan ucuz bir fiyat karşılığı satın alınmasını sağladı. Bunun üzerine tarım işletmecileri ve burjuvazi, gözlerini gene İspanya'ya ait bulunan büyük Küba adasına çevirdiler.

En ateşli fetih taraflıları, Küba'nın, Mississipi'nin akıntısıyla sürüklenmiş kum yığınından başka bir şey olmadığını ilan edecek kadar ileri götürdüler işi. Pek tabii ki, Mississipi, Birleşik Devletlerin bir nehriydi, öyleyse Küba adasını oluşturan ve Birleşik Devletlerin malı olan bir nehrin sürüklediği bu kumların İspanya'dan geri alınması gerekirdi.

Monroe Doktrini

1820 yılına doğru Amerika kıtasında bir değil, yirmiden fazla bağımsız devlet vardı. Çünkü, 1810 yılında ayaklanan İspanyol sömürgeleri özgür cumhuriyet kurmuşlardı. Portekiz'in Güney Amerika'daki büyük sömürgesi Brezilya, özgürlüğüne kavuşmuş ve bir Amerikan monarşisi olmuştu.

Birleşik Devletler'i yöneten kapitalistler ve tarım işletmecileri, ekonomik gelişimleri belli bir şekilde kapitalizme yönelik olan bu yirmi kadar bağımsız ülkenin başına geçmeyi düşünüyorlardı. 1823 yılında, o tarihte Birleşik Devletler'in başkanı olan köleci, zengin tarım işletmecisi Monroe, Birleşik Devletler'in, Amerika kıtasının ister kuzeyinde ister güneyinde olsun; Avrupalıların yeni sömürge kurmalarına izin vermeyeceğini bildiren bir mesaj gönderdi Kongre'ye. Öte yandan, Birleşik Devletler'in fetih arzularını da ele vermekten kaçınmamıştı. Monroe'nun mesajının temel düşüncesi şöyle özetlenebilir: "Amerika Amerikalılarındır", bunun anlamı da şudur: "Bütün Amerika, Birleşik Devletler'in burjuvazisi ile tarım işletmecilerinindir."

Birleşik Devletler'in yönetici sınıfları, bu doktrin ile, bütün Amerika'nın kaderine ilişkin karar verme hakkını ellerinde bulundurma isteklerini açığa vuruyorlardı. Bununla birlikte, hiçbir Amerikalı devlet, Birleşik Devletler'e bu ayrıcalığı tanımadı.

Texas'ın Fethi ve Meksika'yla Savaş

1839 yılında, Birleşik Devletler'in baskısı karşısında Çar I. Nikola, Kuzey Amerika'daki Rus topraklarından birini, Ross kolonisini onlara bıraktı. Burası, Ruslar tarafından bulunup insan yerleştirilen, Alaska'nın geniş topraklarına yiyecek maddeleri sağlamak üzere Kaliforniya'da kurulmuş bir üs idi. Bu koloni Satter adında bir Amerikalıya satılmıştı. Ancak bir süre sonra burada dünyanın en zengin altın yatakları bulundu.

1845 yılında Birleşik Devletler, köleci efendilerin kışkırtmasıyla Meksika'da ayrılmış olan geniş Texas bölgesini ele geçirdi.

1846 yılında Güney'e doğru fetihlerini sürdüren Birleşik Devletler, zayıf komşuları Meksika'ya saldırdı. İki yıl süren bir yağma savaşından sonra iki geniş toprak parçasını, Yeni Meksika ile Kaliforniya'yı ele geçirdiler.

Birleşik Devletler'in Pasifik Okyanusunda Fetih Politikası

Birleşik Devletler, daha 19. yüzyılda, Hint ve Pasifik okyanuslarında fetih politikası izlemeye başlamışlardı. İngilizler, Çin'in üzerine atılıp, bir yıl süren bir yağma savaşından sonra ona eşitliksiz bir antlaşma imzalatmışlardı. Birleşik Devletler de kendilerine soygun olanakları sağlayacak benzeri bir antlaşma imzaladılar aynı ülke ile.

1853 yılında Birleşik Devletler, filosunu Japonya üzerine gönderdi; buharlı firkateynlerinin toplarını ülkeye çevirterek onu tek taraflı, eşitsiz bir anlaşma imzalamaya zorladı.

1846 yılında Birleşik Devletler, birliklerini Kolombiya Cumhuriyetine ait bulunan Panama Kıstağı'na gönderdi. Burada, Atlantik ve Pasifik Okyanuslarını birbirine bağlayacak bir kanal açmak niyetindeydi.

Birleşik Devletler bunu izleyen yarım yüzyıl boyunca, kanal açtırmak için gerekli buldukları toprakları ele geçirmek ve Orta Amerika devletlerini egemenlik altına almak için mücadele ettiler. Bu amaçla, filolarını ve deniz piyadelerini en az elli kez oraya gönderdiler, hoşlarına gitmeyen hükümetleri devirdiler, yardakçılarını iktidara geçirdiler ve bu müdahalelere karşı çıkan halkların direnmelerini ezdiler.

2. Birleşik Devletler'de Kapitalist Sömürünün Güçlenmesi. Köleliğin Yayılması ve Kaldırılması Mücadelesi

Batı Topraklarına Yerleşme

Kuzey Amerika'ya Avrupa'dan pek çok köylü ve işçi geliyordu. Avrupa'da köylülerin hızla yoksullaşması ve işsizliğin artması, Amerika'da bir iş ya da yerleşilecek "boş" topraklar bulmayı uman göçmenlerin sayısı hakkında bir fikir verebilir.

1787–1850 yılları arasında Avrupa'dan Amerika'ya 5 milyon insan göç etti, (1787–1914) arasında bu sayı 35 milyona ulaştı.

Ama Birleşik Devletler'deki korkunç emek sömürüsü, bu insanları kuzeydoğu'nun sanayileşmiş kentlerinden ayrılmak zorunda bırakıyordu. Bu yüzden Batı'ya, Kızılderili topraklarına yöneldiler.

Batı'yı iki göçmen seli istila ediyordu: Yanlarındaki köleleriyle birlikte Güney'den gelen zengin tarım işletmecileri ve kendilerine birer çiftlik uydurmak için bir parça toprak edinmek umuduyla kuzey eyaletlerinden gelen yoksul insanlar. Batı'ya olan bu yoksul göçünün bir tasviri şöyledir: "Erkek omzundan geçen bir kayışla kendini iki tekerlekli yaysız yük arabasına koşmuştu; oğul babaya yardım ediyordu; ana arabanın içine oturmuştu, büyük ana elinde bir tüfek, önünde bir inek, arabayı izliyordu."

Güney'de toprak, çiftçilerin toprak edinmelerine izin vermeyen tarım işletmecilerden oluşmuş silahlı çetelerin eline geçiyordu. Çiftçiler, Batı toprağının küçük parçalara bölünmesini ve yerleşmeye gelenlere parasız dağıtılmasını istiyorlardı.

Toprak alacak paraları olmayan yoksullar, toprakları bilek gücüyle ele geçiriyorlardı.

Kuzey Amerika'nın Güney Eyaletlerindeki Tarım İşletmelerinde Kölelik

Güney eyaletlerinde uçsuz bucaksız verimli topraklar vardı. Bu yüzden zenci kölelerin çalıştıkları büyük pamuk işletmeleri işletmek çok kârlı bir işti. Fabrika sanayi pek az gelişmişti. Zencilerin ezici koşullar altında çalıştıkları pamuk tarımı işletmeleri (plantasyonları), yeni topraklar işgal ederek Doğu'ya doğru genişliyordu.

Zenciye gereksinme duyan tarım işletmecileri, bunları bir hayvan ya da bir eşya gibi satın alabilirlerdi. Gazeteler şöylesine ilanlarla dolup taşıyordu: "Satılık eşsiz zenciler: Yemek pişirmesini, çamaşır yıkamasını, ütü

yapmasını bilen, dört çocuklu bir genç kadın; çocuklarından ikisi 12 ve 9 yaşlarında ve erkek, birisi dikiş dikmesini bilen 5 yaşında bir kız, sonuncusu ise 4 yaşında bir kız çocuk."

Köle sahipleri, bazen kölelerin demiryolu yapımında ya da limanlarda hamal olarak çalışmalarına izin veriyorlardı. Bunların ücretlerinin büyük bir kısmı efendilerinin payıydı.

Efendilerin kölelere karşı davranışları korkunçtu. Onları zincire vurup kırbaçla cezalandırıyorlardı. Zenciler, genellikle bir tarım işletmesinde 8–10 yıl çalıştıktan sonra ölüyorlardı.

Zenciler, özgürlüklerini kazanmak için mücadele ediyorlar ve çoğu kez baş kaldırıyorlardı. 1831 yılında Virjinya'da Nat Turner yönetiminde patlak veren ayaklanmanın özel bir önemi vardır. Nat Turner, kağıt barut ve madeni kap kacak yapmasını bilen becerikli bir işçiydi. Zencileri özgürlüklerine kavuşturmaya karar verdi ve ayaklanmayı başlattı. Balta ve orakla silahlanan isyancılar, tarım işletmecilerini öldürüyor ve zencileri özgürlüklerine kavuşturuyorlardı; ama ne örgütleri, ne de eylem programları bulunmadığından yenildiler. Nat Turner, yirmi zenciyle birlikte idam edildi.

Ayaklanmayı bastırdıktan sonra tarım işletmecileri müfrezeleri ve onların uşak takımı, zencileri köpeklerle kovalamaya başladılar, yakaladıkları tüm kaçakları öldürdüler. Hükümet birliklerinden iki general de bu kıyıma katıldı. İsyancılar kurşuna diziliyorlar ve kölelerin korkması için kelleleri kazıklara dikiliyordu.

Birleşik Devletler'de İşçilerin Sömürülmesi. İşçi Hareketleri

Güney'de kölelik yayılırken, Kuzey'de başta pamuklu olmak üzere makineli sanayi hızla gelişiyordu. 1860 yılına doğru sanayi ve ulaşım işlerinde 1.800.000 ücretli işçi ve çiftliklerde de 800 bin işçi vardı. 1820 yılında, pamuklu sanayide çalışan işçilerin yarısı küçük kız ve erkek çocuklardan oluşmaktaydı. Dokuz, on yaşlarındaki çocuklar günde 12–13 saat çalışmaktaydılar. Çocukların insanlık dışı sömürüsü, Avrupa ülkelerindekini mumla aratmaktaydı.

1820–1830 yıllarında, en az beş çocuğu olan işçilere işveren fabrikalar vardı. Baba, çocuklarından birini okula göndermeye kalkışınca kendisini fabrika kapısının önünde buluyordu. Çocukların çoğu okula gitmiyordu; hatta isimlerini bile yazamıyorlardı.

Bir Amerikalı gazeteci 1818 yılında şöyle yazıyordu: "Kışın havalar soğuyunca, hapishanelerdeki hayat, yoksulların hayatından çok daha çekici

oluyordu. Bu yüzden daha iyi koşullar altında yaşamak için suç işlemekten kaçınmıyorlardı."

1820'den sonra Birleşik Devletler'de birçok işçi grevi oldu fabrikalarda. İlk işçi partilerinin kurulması bu dönemdedir; aslında çekingen atılımlar olan bu partilerin varlıkları uzun sürmedi. 1850 yılından itibaren Birleşik Devletler'de Marksist örgütler görülmeye başlandı. 1848 Alman devrimine katılmış olan Marx'ın arkadaşı Weidemeyer, Birleşik Devletler'e yerleşmişti. Onun bir Marksist kitle partisi kurma girişimleri başarıya ulaşamadı.

Köleliğin Kaldırılması Taraflıları

1840 yılından itibaren, o zamana kadar zencilerin hemen hemen tek başlarına sürdürdükleri köleliğe karşı mücadeleye, köleliğin düşmanları olan, köleliğin kaldırılması taraflıları -işçiler, çiftçiler ve ileri burjuvazinin temsilcileri- da katıldılar.

Köleliğin kaldırılması taraflıları, "yer altı demiryolu" adı verilen bir gizli örgüt kurdular. Çoğunluğu çiftçilerden oluşan bu gizli örgütün üyeleri, kaçak zencilere evlerini açıyorlar; bir zincirin halkaları gibi onları istasyondan istasyona aktararak, köleliğin kalkmış bulunduğu Kanada'ya ulaştırıyorlardı.

Bu dönemde, özellikle Harriet Tubman serüvenleriyle ün yaptı. Maryland'da doğmuş olan bu genç zenci köle, kaçıp kurtulmayı ve Kuzey'e ulaşmayı başarmıştı. Kanada sınırını 19 kez geçti ve kaçan zencilere yardım etmek için gizlice Güney eyaletlerine sızdı. Kuzey'e sığınan 300'e yakın zenciye rehberlik etti.

Tarım işletmecileri, başına 40 bin dolar ödül koydular; ama gözü pek Harriet, zencilerin özgürlüklerine kavuşmalarına yardım etmeye devam etti. Zenci köle sahipleri, köleliğin kaldırılması taraflılarının birçoğunu öldürdüler. Köleliğin kaldırılması için en şiddetli mücadeleyi Amerikalı Marksist işçiler verdiler.

John Brown Ayaklanması

1854-1855 yıllarında, Batı'nın yerleşmeye yeni açılan Kansas eyaletindeki geniş topraklar, tarım işletmecileri ile çiftçilerin silahlı çatışmalarına sahne oldu. 1859 yılı, Virjinia kanlı çarpışmalara tanıklık etti. Bölgenin, tanınmış bir köleliğin kaldırılması taraflısı olan John Brown adlı çiftçi, köleleri ayaklandırma girişiminde bulundu. Zenci isyancıların genel karargahı olan Alleghany tepelerinde bir savunma mevzii kurmayı önerdi.

Karanlık ve yağmurlu bir geceden yararlanan Brown, Virjina-Maryland sınırında bulunan küçük Harper-Ferry kentinin devlet cephaneliğini ele geçirmeyi başardı. Müfrezesinde, kendisi, üç oğlu ve iki damadı dâhil 23 kişi vardı; aralarında beş de zenci bulunuyordu. Brown, köleleri kurtarmaları ve kölecileri de rehin olarak almaları için adamlarından bazılarını hemen komşu çiftliklere gönderdi.

Bununla birlikte Brown, bir genel ayaklanma çıkarmayı başaramadı. Ertesi akşam başkentten (Washington) gelen askeri birlikler, müfrezesini temizlediler. Ağır şekilde yaralanan Brown yakalandı, bir sedye üzerinde "demokratik" Amerikan mahkemesi salonuna taşındı ve asılarak idama mahkûm oldu.

İdamından önceki gece bu yürekli adam şunları yazıyordu: "Ben John Brown, bu alçak ülkenin iğrenç suçunu sadece kanın temizleyebileceğine kesinlikle inanıyorum."

Brown örneği başka bölgelerde de isyanlara sebep oldu. Marx, bunlara ilişkin olarak şöyle yazıyordu: "Bence, günümüzde dünyanın en önemli olayları, (John) Brown'ın ölümünün Amerika'da başlattığı köle isyanları ile Rusya'daki köle ayaklanmalarıdır"[13] Marx, Rusya'dan söz ederken toprak kölesi köylülerin isyanlarını düşünüyordu.

3. Birleşik Devletler'de İç Savaş

İç Savaş'ın Nedenleri

İç Savaş, Kuzey'in iyice sanayileşmiş devletleri ile Güney'in geri kalmış ve köleci devletleri arasındaki gün geçtikçe derinleşen çelişkilerden doğmuştur. Tüm Güney'de (ülkenin yarısı) egemen olan kölelik, tarımın ve sanayinin gelişimini engelliyordu. Kölelerin toprağı iyi işlemekte bir çıkarları yoktu. Güney'de genellikle kazmayla çalışılıyor, araba pek ender kullanılıyordu. Topraklar hızla çoraklaşıyor; ağaçların kesilmesi nedeni ile ormanlar yoksullaşıyordu.

İşçiler ve köylüler köleliğe karşı mücadele ediyorlardı, çünkü var oluş koşullarının kötüleşmesinin nedeniydi kölelik. Çiftçiler toprakların parasız paylaşılmasını istiyorlar, tarım işletmecisi köle sahipleri buna karşı çıkıyorlardı. Burjuvazinin ilerici kesimleri özgürlüğün tanınmasından yanaydılar. Bunlar, köleci Güney çok az mamul madde tükettiği için, köleliğin devamını öteki kapitalist devletler karşısında bir geri kalma tehlikesi olarak görüyorlardı.

13 K. Marx ve F. Engels, Eserler, cilt XXII, saya 476.

Demek ki iç savaşın temel nedeni, iki üretim sisteminin; kölelik sistemi ile ücretli emek sisteminin çıkarları arasındaki çatışmaydı; ama Kuzey burjuvazisinin bazı kesimleri, örneğin pamuklu dokuma fabrikatörleri, Güney ile bozuşmaktan korkuyorlardı; korkuları bu bozuşmanın sonuçlarından ileri geliyordu; bu, ham maddenin (pamuk) artık gelmemesi, fabrikalarının kapanması, böylece kârlarının azalması demekti.

Cumhuriyetçi Parti'nin Kuruluşu. Abraham Lincoln

Daha 1854 yılında Kansas Savaşı sırasında Birleşik Devletler'de, sanayi burjuvazisi ile çiftçiler arasındaki birliği ifade eden bir cumhuriyetçi parti kurulmuştu. Burjuvazinin yönettiği bu partiye işçiler de katılmışlardı. Cumhuriyetçi Parti, Batı topraklarına çiftçilerin bedava yerleştirilmesi, köleliğin ilkin sınırlandırılması, sonra da kaldırılması taraflısı idi. Bu partinin en ünlü siyaset adamı Abraham Lincoln idi.

Abraham Lincoln (1809–1865), Kentucky'ye yerleşmiş yoksul bir çiftçi ailesinin oğluydu. Babaşı okuma-yazma bilmezdi.

Zencilere dostluk gösterdiği için, köleci tarım işletmecisi zengin bir komşu, Lincoln ailesine çok kızıyordu; bu yüzden aileyi tedirgin etmeye başladı. Baba Lincoln çiftliğini satmak ve yeni topraklar aramak üzere Batı'ya göç etmek zorunda kaldı. Genç Abraham babasına çok yardım ediyordu, gücüyle ün kazanmıştı.

O bölgede hiç kimse baltayı bir vuruşta Abraham Lincoln kadar ağaca gömemezdi.

Gençliğinde Lincoln, birçok meslek değiştirdi; kimi zaman bir mağazada katiplik yaptı, kimi zaman da Missisipi'de yük taşıyan teknelerde çalıştı. Bölge halkının güvenini kazandı ve posta müdürü seçildi. Pek az vaktini alan bu görev sayesinde hukuk sınavlarına hazırlanmak olanağı buldu. Daha sonra Kongre üyeliğine seçildi. Bütün ülke Lincoln'un kölelik taraflılarına karşı verdiği söylevleri heyecanla izliyordu.

Köleci Güney'in İsyanı

Cumhuriyetçi Parti'nin adayı Lincoln 1860 yılında başkan seçildi. Güney'in kölecileri bu seçime isyanla cevap verdiler. 1860 yılının sonunda Güney Karolina eyaleti Birlikten çekildiğini ilan etti. Öteki köleci eyaletler de bu örneği izlediler. Köle sahipleri kendi Kongrelerini topladılar, bir hükümet kurdular ve başkanlığa da zengin bir tarım işletmecisi olan Albay Davis'i seçtiler.

İsyancıların Kongresinde, Konfederasyon'un (ayrılan eyaletler bu isim

altında birleşmişlerdi) başkan yardımcısı şöyle konuşuyordu: "Yeni hükümetimizin dayanak noktası, zencilerin beyazlara eşit olmadığı ve köleliğin zenciler için doğal bir durum olduğu inancıdır."

Güney eyaletleri, insanlığın yüz karası köleliği savunmak için başkaldırmışlardı. Bu olay üzerine Kuzey Amerika'da iki başkan, iki "Beyaz Saray" ve iki ordu ortaya çıktı. Güneylilerin Kongresinin ilk aldığı kararlardan biri 100 bin kişilik bir ordunun kurulması olmuştu. Kuzey ve Güney arasındaki savaş **1861** yılında başladı.

Kuzey ve Güney'in Güçleri. Savaşın Başlaması

Kuzey eyaletlerinde gelişmiş bir sanayi ile kusursuz bir demiryolu ağı vardı. Nüfusu 1860 yılında 25 milyonu buluyordu. Güney'in nüfusu üç buçuk milyonu köle olmak üzere 9 milyon kadardı. Sanayileri son derece zayıftı. Güney'in kölecileri, uzun süren bir savaşta Kuzey'i yenemeyeceklerini iyi biliyorlardı. Her şeyden önce müdahaleye hazır dış devletlerin (İngiltere ve Fransa) yardımına güveniyorlardı. Bu iki burjuva ülke, Kuzey'in tehlikeli bir rakip olarak gördükleri eyaletlerini ezmekten ve onları sömürgeleştirmekten başka bir şey düşünmüyorlardı. İngiltere, savaşa katılmaya çoktandır hazırlanıyordu (askerî birlikleri, Birleşik Devletler'in sınır komşusu Kanada'da toplanmıştı). Birçok büyük miting düzenleyen İngiliz işçileri müdahaleyi başarısızlığa uğrattılar. Tek başına kalan Fransa, savaşa girmeye karar veremedi.

İç savaşın doruk noktasına ulaştığı anda Rusya, Kuzey Amerika'ya iki filo gönderdi; birincisi, Atlantik Okyanusu yoluyla Cronstadt'tan New York'a; ikincisi, Uzak Doğu'dan San Fransisco'ya. Bu iki filonun Birleşik Devletler'e gelişi Kuzeylilere politik bir destek sağladı.

Güneyliler, iki kez Washington'u ele geçirecek duruma geldiler; ama Kuzeyliler başkentlerini kurtarmayı bildiler. Kuzeylilerin planı Güney'in sarılmasını ("boa sarması") öngörmekteydi. Marx ve Engels yazdıkları makalelerde, bu planın iyi hazırlanmadığını, zafer kazanmak için düşmanın mümkün olduğu kadar arkalarına sızmak ve Georgia demiryolunu kesmek gerektiğini belirtiyorlardı. Marx ve Engels, savaşı kazanmak için Kuzeylilerin devrimci tedbirler almaları ve ilk önce köleliği kaldırmaları gerektiğini ileri sürüyorlardı.

Kuzey silahlı kuvvetler komutanlığı, savaşı iyi yönetemiyor ve geniş bir taarruz harekatına girişmeye karar veremiyordu. Kuzeyli işçiler ve köylüler bu kararsız savaşa karşı çıktılar. Maine eyaletinde yapılan gösterilerde halk, kararlı ve enerjik bir savaş ve Kuzeyli kölelik taraflılarının gazete-

lerden yararlanarak yaptıkları açık propagandalar karşısında kararlı bir savunma istediler.

Kuzeyli kapitalistler, Güney'in pamuğunu gizlice alıyor ve onlara silah satıyorlardı. Kuzey'in burjuvazisi, kölelerin özgürlüklerine kavuşmalarından korkuyordu. Çünkü köleler üzerindeki mülkiyet hakkının kaldırılmasından sonra, Kuzey'de atölye ve fabrikalardaki mülkiyet hakkının kapitalistlerden alınmasını isteyen bir işçi hareketinin başlamasından çekiniyorlardı.

İç savaş süresince işçiler cephede kahramanca savaşırken, Birleşik Devletler hükümeti, ordunun yardımıyla, demircilerin, dökümcülerin ve öteki işçilerin ekonomik haklara ilişkin grevlerini acımaksızın bastırıyordu.

Amerikan halkı (işçiler ve köylüler), Güney'in köle sahibi tarım işletmecileriyle ve onların Kuzeyli burjuvalar arasındaki gizli yandaşlarıyla aynı anda savaşmak zorundaydı, Güneylilerin, Kuzey'deki burjuvalar arasındaki ajanlarına "çıngıraklı yılanlar" adı takıldı; çünkü bu zehirli yılanlar, kurbanlarının üzerine atılıp sokmadan önce iyice gizlenirler.

Devrimci Savaşa Geçiş

Kuzey hükümeti, halk gösterilerinin baskısı altında enerjik tedbirler almaya başlayınca, savaşta ani bir dönüş oldu. 1862 yılında, halk yığınlarının etkisinde kalan Başkan Abraham Lincoln, homestead yasasını[14] yayınladı. Bu yasaya göre işletmek isteyen herkese, Batı'nın el değmemiş toprakları parasız dağıtılıyordu. 1 Ocak 1863 tarihinde kölelik kaldırıldı, ama zenciler toprak alamadılar. Daha önce köle olan 186 bin zenci orduya ve donanmaya alındılar. Daha fazla sayıda zenci, tahkimat yapımında çalışıyordu.

Irkçı yönelimli Amerikan burjuvazisi, zencilerin eşitliğini tanımıyor, bunu orduda bile uyguluyordu: Zencilerin ücretleri beyazlarınkinden azdı, ast rütbelerde görev alabiliyorlardı; donanmada ise ak saçlı zenciler bile, genellikle gençlerin kullanıldığı muçoluk hizmetlerinden daha yukarıya çıkamıyorlardı.

Bununla birlikte zenciler, kuzey ordusunda kahramanca ve fedakarlıkla savaşıyorlardı. Örneğin, eski "yer altı demiryolu sürücüsü" Harriet Tubman, bu orduya inanılmaz hizmetlerde bulundu. İz sürücülük yaptı,

14 "Homestead" – Birlik'e karşı isyana katılmamış olan her Birleşik Devletler vatandaşının 1862'den itibaren alabileceği toprak payı. Bir homestead elde edebilmek için 10 dolar kayıt ücreti ödemek gerekiyordu. Beş yıl sonra bu homestead sahibinin kesin mülkü oluyordu.

güneylilerin arkalarına sızıp buralarda Kuzey ordusu komutanlığı için çok değerli bilgiler topladı.

Halk yığınlarının baskısı altında kuzeyliler, hoşnutsuzlara karşı etkili tedbirler aldılar. Ordudaki karşıdevrimci ve şüpheli kişiler temizlendi. Sanayi işçileri, özel işçi bölükleri (basımcılar, inşaat işçileri) örgütlediler. İşçi alayları, komutanlarını kendileri seçiyordu; bu komutanlar arasında Marx'ın arkadaşı, Alman sosyalisti Weidemeyer de vardı. En iyi birlikler işçi taburlarıydı. Cephede kesin zaferler kazanıyorlardı. Kuzey ordusu coşkuyla savaşmaya başladı ve zafer kazandı. İşçiler ve köylüler savaşa şarkı söyleyerek gidiyorlardı:

Brown'ın vücudu ıslak toprağın altında. Ruhu ise yanı başımızda savaşta.

Kuzey'in sanayi bakımından üstünlüğü savaşta yavaş yavaş hissedilmeye başlandı. Savaşın gelişimi, Kuzeylileri sonunda Marx ve Engels'in makalelerinde ileri sürdükleri planı kabul etmeye zorladı. 1864 yılında, Kuzey birlikleri düşmanın gerilerine sarktılar, Georgia eyaletini ele geçirdiler ve Güney'in belli başlı demiryolu hatlarını kestiler. 1865 Martında, aşağı yukarı tüm Güney Karolina'ya egemen oldular ve Kuzey'e doğru çıktılar.

Kuzey'in Zaferi (1865 İlkbaharı)

Kuzey ordusu düşmanın arkalarına sarkarken, Kuzey ordusu başkomutanı **Grant**, **Konfederasyon**'un başkenti **Richmond**'u sardı. 1865 yılının Nisan ayında kent alındı ve Güneylilerin başkomutanı General Lee, ordusunun geri kalan kısmıyla Grant'e teslim oldu. Grant, hiçbir ihtiyat tedbiri almadı. Güneyli subayların silahlarına el sürmedi, terhis etti, askerler evlerine döndüler.

Lincoln'un Öldürülmesi (14 Nisan 1865)

Zafer, Kuzey'de büyük bir coşkuyla kutlandı. Yenik düşmana karşı her türlü ihtiyat unutuldu. 14 Nisan günü, Lee'nin teslim alınmasından beş gün sonra Washington'da bir tiyatro galası sırasında, Amerikan halkının sadık evladı Lincoln, güneyli kölecilere satılmış bir aktör tarafından locasında tabancayla vurularak öldürüldü. Lincoln'ın ölümünden en çok büyük burjuvazi yararlandı, iktidar mücadelesini kazandı ve hemen diktatörlüğünü kurdu.

Kuzey Amerika'daki İç Savaşın Önemi

Kuzey'in zaferinin ilk sonucu Birlik'in tekrar kurulması oldu; ama bu kez tarım işletmecilerinin üstünlüğü değil, Kuzey'in büyük burjuvazisinin egemenliği söz konusuydu. İç savaş, güney eyaletlerinde zencilerin gerçek özgürlüklerini kazanmalarıyla sonuçlanmadı. Ülkenin kalkınmasını engelleyen kölelik kaldırıldı. Zenci köleler özgürlüklerine kavuştular, ama kendilerine toprak verilmedi; eski efendilerinin topraklarında gündelikçi ve yarıcı olarak çalışmak zorunda kaldılar. Eski kölelik yerini, eski köleliğin bazı yönlerini koruyan ve ırk ayrımını sürdüren yeni ve kapitalist bir bağımlılığa bıraktı.

Kızılderili kabilelerin yazgıları savaş sonrasında da değişmedi. Amerikan birlikleri, büyük Apaçi kabilesini Kayalık Dağlarının boğazlarına sürmüştü. Apaçiler, burada Amerikan birliklerine karşı kahramanca dayandılar. İç savaşın generalleri, Grant ve ötekiler, Kızılderililere zalimce davranışlarıyla kötü bir ün kazandılar.

Kapitalizmin gelişimini hızlandıran ve işçilerin sömürüsünü güçlendiren Kuzey'in zaferi, aynı zamanda işçi hareketlerinin gelişiminde de etkin bir rol oynadı. Artık köleci tarım işletmecilerine karşı savaşmayan işçiler, bu kez doğrudan hasımları burjuvaziye döndüler.

Savaş sırasında işçi sendikaları örgütlerinin hızla kurulduğu görülmüştü. Savaştan sonra, işçiler, bazı eyaletlerde sekiz saatlik iş gününün ilk yasalarını oylattılar. 1866 yılında, Marx'la mektuplaşan W. Sylvis'in başkanlığında "Ulusal İşçi Birliği" kuruldu.

Çiftçilere gelince, iç savaş onlara "homestead" yasasını bırakıyor ve Batı topraklarının köleciler tarafından işgali tehlikesini ortadan kaldırıyordu. İç savaşta köylüler, bir yanda da iflas eden ve ücretli tarım işçisi saflarını kalabalıklaştıran çiftçiler yığını şeklindeki farklılaşma hızlandı. Çiftçilerin çoğu kapitalist sömürünün kurbanları oldular. Burjuvazi, "homestead" yasasından geniş ölçüde yararlandı, çiftçilerin topraklarını para ödeyerek ya da rüşvet vererek satın aldı, sözde homestead yasasına uygun olarak geniş topraklar edindi.

1861–1865 iç savaşı, Lincoln hükümetini kendi yararına bazı tedbirler (homestead yasası, köleliğin kaldırılması) almak zorunda bırakan halk yığınlarının etkili bir biçimde katıldıkları bir burjuva devrimi idi. Büyük burjuvazi, iktidara gelmek için işçi ve çiftçilerin köleci tarım işletmecilerine karşı verdiği silahlı mücadeleden yararlandı. Ama burjuvazi iktidara gelince, eski köle sahipleriyle uzlaştı, topraklarını kendilerine bıraktı, ayrılıkçıları bağışladı. Burjuvazi ister beyaz, ister siyah olsun, işçile-

rin ve çiftçilerin bütün devrimci gösterilerini ezmek için Güney'in tarım işletmecileriyle birleşti. Halk yığınlarını gittikçe ezdi.

İç savaştan otuz-kırk yıl sonra, Birleşik Devletler ekonomik alanda İngiltere'yi geçti ve dünyanın en sanayileşmiş ülkesi oldu. Savaşlar ve ilhaklar, Birleşik Devletler'e sömürgelerini genişletmek olanağı sağladı.

BÖLÜM: 17

17. Yüzyıldan 19. Yüzyıla Kadar Çin

17. Yüzyıldan 19. Yüzyıla Kadar Çin'de Rejim

1644 yılında, Çin'de büyük bir halk ayaklanması oldu. Bu ayaklanma sırasında köylüler, başkent Pekin'i ele geçirdiler. Birçok soylu feodalin malları ellerinden alındı. Bunun üzerine soylu feodaller halklarına ihanet ettiler ve gidip göçebe bir halk olan Mançulardan yardım istediler.

Mançu süvarileri Çin'e girdi ve köylü ayaklanmasını bastırdı; ama iktidarı ele geçiren feodal Mançular, Çin'den ayrılmadılar. 1644 yılından itibaren (1912'ye kadar) Çin'de bir yabancı hanedandan, Mançulardan, gelen Ts'ingler egemen oldu. Feodal Mançular, ülkenin en verimli topraklarını ele geçirmişlerdi, Çin halkını vergi ve borç taksitleriyle eziyorlardı.

Çin'de, imparatorun iktidarı mutlaktı, ona "göğün oğlu" adı verilirdi. İmparator, güneşe benzerliğini ispat etmek için sarı renkli giysiler giyerdi. Sarı renkli giysileri, paltoları, başörtülerini ve paravanaları sadece imparator ve onun çok yakın akrabaları kullanabilirdi. Onların dışında hiç kimsenin, giysilerinde bir sarı iplik bile olsa taşımaya hakları yoktu.

Çin'de feodal rejim egemendi. Derebeyler toprakla uğraşmazlar, aslında birer serften başka bir şey olmayan köylülerine, töre gereği zorla hiçbir angarya yüklemezlerdi. Bir köylü ancak doğduğu ve ailesinin bulunduğu yerde nüfus kütüğüne yazılabilirdi, doğduğu köyden ayrılmaya hakkı yoktu, yani efendisinden ayrılamazdı.

Toprağı olmayan köylü, efendisinden toprak kiralamak ve kira bedeli olarak da ürünün % 60-70'ini ona vermek zorundaydı. Köylülerin çoğunun hayvanları da yoktu. Topraklarını kazmayla işliyorlar ya da kendilerini sabana koşuyorlardı. 19. yüzyılda, bir dünya gezisi sırasında Çin'de bulunan ünlü bir gezginin anlattıkları, Çin halkının ne ölçü-

de haklardan yoksun bulunduğuna, feodallere ve devlet memurlarına ne ölçüde bağımlı olduklarına tanıklık etmektedir. Bir gün bir memur -bir mandaren- bir tüccarın cebinde bir saat görür. Saat, o sıralar pek ender bir şeydir Çin'de. Mandaren elini tüccarın cebine sokar, saati alıp kendi cebine koyar. İçinden Mandaren'e küfretmekte olan tüccar, ona gayet sevimli bir şekilde gülümsemek ve saatini alarak kendisine "şeref" bahşettiği için teşekkür etmek zorunda kalır.

Köylüler, özellikle feodal yönetimin memurlarından çekiyorlardı. Ülkede egemen olan Mançu derebeyler köylüleri devlet yüklerini taşımaya, yolları onarmaya ve her türlü angaryayı yerine getirmeye zorluyorlardı.

Köylüler açlıktan ölüyorlardı. Çocuklarını satmaları doğal bir durumdu. Çin kentleri dilencilerden geçilmiyordu. Kentlerin yoksul halkı da barakalarda yaşıyordu.

Esnaflık ve el imalatı, Çin'de de gelişmekteydi. Ülkede büyük kentler vardı, ama bunlar Avrupa'da olduğu gibi sanayi merkezleri değillerdi. Etrafı yüksek taş duvarlarla çevrili bu kentlerde, ülkenin yöneticileri, devlet memurları ve ordu otururdu. Daha önce gördüğümüz gibi, mülklerini bizzat yönetmeyen feodal beyler de buralarda yaşarlardı. Köylüler buralara vergilerini getirmek için gelirlerdi.

Bir yandan köylülerin sırtına binen ağır feodal boyunduruk, öbür yandan Asya steplerinden gelen fetihçi göçebelerin yıkıcı istilaları, Çin'in ve Kore'nin gelişimini önlemişti. Örneğin bu göçebeler yollarının üstündeki tüm su kanallarını yıkıyor, kimi zaman da bütünüyle yerle bir ediyorlardı.

Kore'nin tarihi, Çin'in tarihine sıkı sıkıya bağlıdır. Feodal Kore Çin'e bağımlıydı (Çin'in vassalı idi). Birkaç kez büyük köylü ayaklanmalarıyla çalkalandı. 16. yüzyılın sonunda Japonya, Kore'ye saldırdı, ama Çin'in desteklediği halk karşı koydu ve Japonları bozguna uğrattı.

Çin, 17. yüzyılda Tibet ve Moğolistan'daki egemenliğini güçlendirdi. Aynı dönemde, doğu Sibirya'ya Kazaklar yerleşmeye başlamıştı. Ruslar, Çin'e birkaç kez elçi gönderdiler. 1689 yılında ilk Rus-Çin antlaşması imzalandı. İki ülke ticari sorunları dostça çözümlüyorlardı bu antlaşmayla. Koşulları iki taraf için de eşit bir antlaşmaydı.

Büyük coğrafi keşiflerden sonra Avrupalılar, Çin'e sızmaya başladılar. Ne var ki ticaretten çok soygunla ilgiliydiler. 1757 yılında, Çin hükümeti, Avrupalıların ülkeye girmelerini yasakladı. Sadece Hollandalıların Kanton'da ticaret yapma hakları vardı. Rusya'yla karayolundan yapılan ticaret sürdürüldü. Çinliler, bu tedbirlerle ülkeye giriş yollarını sö-

mürgecilere yasaklamak istiyorlardı. Japonya'ya girmiş olan Avrupalılar da kovuldular.

Çin'in Kapitalist Ülkeler Tarafından Köleleştirilmesi

Kapitalizmin Avrupa ülkeleri ile Kuzey Amerika'daki gelişiminin sonuçlarından biri, Çin'in kapitalist ülkeler tarafından istila edilmesi oldu. İngilizler bunun bir örneğini verdiler. 1839 yılında İngiltere, savaş donanması ile ordusunu Çin'e gönderdi ve ülkeyi köleleştirmek amacı ile Çin'in dış ticarete açılmasını istedi. Çinliler kendilerini savunmaya karar verdiler. Savaş (bu savaşa 'Afyon Savaşı' adı verilir) üç yıl sürdü. İngiliz askerleri deniz kentlerini yıkıyor, köyleri ateşe veriyor, kadınları öldürüyor ve çocuklarını süngülerinin ucuna geçiriyorlardı. 1842 yılında Şanghay ve Nankin'i istila etmiş olan İngilizler, Mançu hanedanını, Çin'i galiplerin yağmasına açan bir antlaşma imzalamak zorunda bırakttı. Ülkeyi zalimce aşağılayan bu eşitliksiz antlaşmanın şartları uyarınca Mançu hanedanı, ithal edilen mallara en fazla % 5 gümrük resmi koymayı, Kanton ve öteki dört limanı İngiliz ticaretine açmayı yükümleniyordu. Yabancılara Çin yasaları uygulanmıyordu, kendi polislerini birlikte getiriyorlardı. Bu, **Çin'in kapitalistler tarafından köleleştirilmesinin** başlangıcını belirlemektedir. 19. yüzyılın ortalarına doğru Çin'e giden yazar Gonçarov, İngilizlerin Çinlilere karşı davranışlarını şöyle betimliyordu: "Bu insanlar, onların gözünde insan değillerdi, yük hayvanıydılar." Bununla birlikte Çin, Hindistan'ın aksine aynı anda birkaç kapitalist ülke tarafından köleleştirildi. 1844 yılında, donanmaları birkaç yıl Çin karasularında bulunan Fransa ve Birleşik Devletler, bir savaş tehdidi altında feodal Mançu hanedanından, İngilizlerinkinin benzeri antlaşmalar elde ettiler. Bunun sonucu olarak başka devletler de benzeri haklardan yararlanmaya kalkıştılar.

Böylece, 19. yüzyılın ortalarından itibaren Çin, özgür devlet görünüşü altında, **bağımlı** bir **devlet durumuna indirgendi** yavaş yavaş. Yabancılar tarafından Çin'in bu aşamalı köleleştirilmesi, köylülerin yaşama koşullarını daha da ağırlaştırdı ve genel ayaklanma zamanını yaklaştırdı.

Avrupa sanayisi tarafından üretilen ucuz mallarla rekabet, esnafı iflasa ve ülkedeki imalathaneleri yıkıma sürüklüyordu. Çinli aç iplikçiler ve dokumacılar yavaş yavaş, tıpkı Hintli pamuklu dokumacılar gibi yok oluyorlardı.

Yabancı kapitalistlerin ortaya çıkışı, Çinli tüccarların da canını sıkmaya başlamıştı, çünkü ticaretlerini baltalıyor ve kârlarını azaltıyorlardı.

Çin'de Köylü Savaşı (1850–1864)

1850 yılında, Çinli köylülerin dağınık isyanları tek ve güçlü bir harekette birleşti. Ayaklanmanın merkezi, Çin'in en büyük nehri Yang-tse (Mavi Nehir) vadisiydi. Köylüleri, bir süre sonra kentlerin yoksul halkları, esnaf, "coolies" (bu sözcük "acı kuvvet" anlamındadır) adı verilen hamallar, kayıkçılar, yarı-serf maden işçileri desteklemeye başladılar. Bu harekete "Tai-Ping'ler ayaklanması" adı verildi.[15]

Başlangıçta, Güney'in deniz bölgelerinden bazı tüccarlar ve bazı küçük toprak sahipleri ayaklanmaya katıldılar. Bu ayaklanmadan yararlanarak Mançuların egemenliğine son vermek istiyorlardı.

Tai-Ping'ler bir köye yaklaştıkları zaman, köy halkı gelip onlara katılıyordu. Hükümet kuvvetleri de kitle halinde onların saflarına katılıyorlardı.

Tai-Ping'ler ok, yay, mızrak, kargı, eski çakmaklı tüfek ve imparatorluk birliklerinden aldıkları dökme toplarla silahlıydılar. Aralarında, oldukça işe yarayan ağaç toplar yapan ustalar da vardı.

İsyancı köylüler, Nankin'i işgal ettiler. Tai-Ping'ler tarım sorununu çözümlemeyi denediler. 1853 yılında yayınladıkları bir yasada şunlar yazılıydı: "Bütün topraklar, cinsiyet farkı gözetilmeksizin, beslenecek ağızlar arasında paylaşılmalıdır"; "Göksel İmparatorluğun bütün tarlaları Gökseller tarafından işlenmelidir"[16] (herkese toprak sahibi olma hakkı tanınıyordu böylece). "Toprak varsa hep birlikte işlenir; yiyecek varsa, hep birlikte yenir; içecek varsa hep birlikte içilir; para varsa, hep birlikte harcanır. Her yerde eşitlik egemen olmalıdır, acıkmış ve üşümüş tek bir insan kalmamalıdır." Bu tarım yasasının temeli, el konulan toprağın köylüler arasında paylaşılmasına dayanıyordu.

Tai-Ping'ler, işkenceyi kaldırdılar ve halk mahkemeleri kurdular. Bu feodal ülkede, kadınlar ezici bir bağımlılık altındaydılar. Tai-Ping'ler, Çin'de ilk kez erkekle kadının eşitliğini ilan ettiler. Kadınlar, toprağın pay edilmesi sırasında erkeklerinkine eş paylar aldılar. Orduda, özellikle kadınlardan oluşan müfrezeler vardı. Kadınlar, devlet örgütünde görev alma hakkını da elde ettiler.

O zamana kadar Çin'de erkekler yüzünü görmeden bir nişanlı satın alabilirdi. Satın alınan nişanlı kız, yüzünü görmediği nişanlısının evine

15 Tai-Ping'ler devletlerine "Büyük refahın ilahi imparatorluğu" anlamına gelen "Taipingtiango" adını verdiler.

16 Göksel İmparatorluk: Çin.
Gökseller: Çinliler.

kapalı tahtırevan içinde getirilirdi. Tai-Ping'ler, nişanlı alım satımını da yasakladılar.

Egemen sınıflar arasında barbar bir adet vardı. Bu adete göre, küçük kızların ayakları, ayak parmakları, ayak tabanına kıvrılacak şekilde sarılırdı, böylece ayaklar büyümezdi. Bu uygulama zenginlerin çalışmadan yaşayabileceklerini ispat etmek için yapılıyordu. Herkesin çalışmak zorunda olduğunu ilan eden Tai-Ping'ler, bu adeti kaldırdılar, küçük kızların ayak şekillerini bozanların cezalandırılacağını ilan ettiler.

Halkın yararına alınan kararlar sayesinde, Tai-Ping'ler, köylülerin ve yoksul kentlilerin desteğini kazandılar. 1852 yılında, Tai-Ping'ler kuzeye sefere çıkınca büyük bir hata işlediler; feodal yönetimin başkenti ve Mançu kuvvetlerinin merkezi Pekin'e yönelmediler; Çin'in orta kesiminde durdular ve imparatorluğun eski başkenti Nankin'i almak için bütün güçlerini harcadılar. Nankin'i 1853 yılında ele geçirdiler; bu tarih Tai-Ping hareketinin doruk noktasını simgeler; bundan sonra düşüşü başladı.

Birçok zafer kazandıktan sonra, Tai-Ping'ler yeni bir monarşi kurdular: Şeflerinden biri olan eski köy öğretmeni Hon Sin-tsouan'ı imparator ilan ettiler.

1856 yılında, Tai-Ping'ler arasında anlaşmazlık çıktı. Başlangıçta bu ayaklanmayı desteklemiş ve ona katılmış olan tüccarlar ve toprak sahipleri, geniş halk hareketinin tehdidi karşısında, köylü kitlelerinin karşısına geçtiler. Beylere ait topraklara el konulmasından ve yoksul köylüler arasında pay edilmesinden, zenginlerin giysilerinin ve eşyalarının paylaşılmasından hoşnut değildiler. Tai-Ping'lerin devrimci kanadından bir kömürcünün oğlu olan Yang Suking, binlerce taraflısıyla birlikte öldürüldü. Tai-Ping'ler devleti parçalandı, birçok düşman bölgelere ayrıldı. Yang-Suking ve taraftarlarının ölümünden sonra toprak sahiplerinin eline geçen Tai-Ping komutanlığı, derebeylerin topraklarına yerleşmiş olan köylüleri cezalandırmak için müfrezeler gönderdi.

Devrimin 1856 yılında başlayan ikinci döneminde, Li Su-Çen adlı bir yoksul köylü özellikle sivrildi. Feodallere ve dalavereci yabancılara karşı savaşmak için köylü müfrezelerinin başına geçmişti.

Li Su-Çen'i yakalamayı başaran feodal Mançular, kafasını kestiler, gövdesini parça parça ettiler.

Müdahale etmemeye söz verdikleri halde, yabancılar sözlerine alçakça ihaneti seçtiler. Devrimi bastırmaları için Mançu hanedanına ve Çinli feodallere yardım ettiler.

İngilizlerin ve Fransızların müdahalesi Tai-Ping'lerin düşüşünü hız-

landırdı. 1856'dan 1858'e kadar ve 1860 yılında, ülkeyi ve imparatorluk yönetimini egemenlik altına almak için İngilizler ve Fransızlar, Çin'de yağma savaşı sürdürdüler. Amaçları gerçekleşince, Tai-Ping'ler devrimini ezmek için (1864), feodallerle ve kendisinden bir dizi ayrıcalıklar kopardıkları imparatorla birleştiler. Çin'deki halk ayaklanmasını bastırmak için Amerikalılar da yardımda bulundular.

Müdahaleciler, işgal ettikleri kentlerde bütün erkekleri öldürüyorlar, kadınları ve çocukları köle olarak satıyorlardı.

Çin, yavaş yavaş bütün bağımsızlığını yitirdi. Tarih, Çinli feodallerin vatanlarına ihanet ederek, onu yabancılara teslim ettiklerini gösterdi.

1864'ten sonra, küçük Tai-Ping müfrezeleri bütün ülkeye yayıldılar ve dağınık köylü ayaklanmalarında yer aldılar.

Tai-Ping'ler döneminde Çin'de ne devrimci burjuvazi, ne de proletarya vardı. Bu sınıflar henüz oluşmamıştı. Oysa, köylü kitlesi tek başına feodal boyunduruktan kurtulamaz, bunu başarabilmesi için devrimci burjuvazi ya da proletarya tarafından yönetimine ihtiyacı vardır.

BÖLÜM: 18

İTALYA'NIN BİRLEŞTİRİLMESİ

1. Birleştirmenin Nedenleri. Halk Hareketinin Yayılması

1840'tan 1860'a Kadar Siyasal Birlikçi Hareket

1848–1849 yıllarında bir devrim İtalya'yı karıştırdı. Devrimci burjuvazinin yönettiği halk yığınlarının iki amacı vardı: Avusturyalıları ülkenin kuzeyinden kovmak ve birleşik bir İtalya devleti kurmak. Roma, Floransa ve Venedik gibi önemli kentlerde cumhuriyet ilan edilmişti; ama İtalyan devrimci küçük burjuvazisi, köylüleri hareketin içine çekemedi. Devrim başarısızlığa uğradı. İtalya sekiz devlete bölünmüş kaldı, Kuzey'de Avusturya egemenliği devam etti.

Kapitalizmin gelişmesi, 1860 yılına doğru özellikle Kuzey'deki devletlerde İtalya'nın birleştirilmesi hareketini tekrar canlandırdı.

Cavour

İtalya'nın birliği iki türlü olabilirdi: 1) "Aşağıdan" bir halk devrimi ve birleşik bir cumhuriyetin kurulması ile, 2) "Yukarıdan" toprak sahiplerinin ve burjuvazinin yönetimi altında birleşik bir krallığın kurulması ile. İtalya'daki birleşme hareketi arasında Sardunya krallığının politik yönetimi Kont Cavour'un ellerinde bulunuyordu.

Cavour, zengin toprak sahibi bir ailedendi. Gençliğinde Sardunya kralının sarayında görev yapmıştı. Topraklarında yeni tarım yöntemleri uyguluyor ve buğday ticareti yapıyordu. Hatta bir suni gübre fabrikası bile kurdu. Torino bankasının en büyük hissedarlarından biriydi.

Cavour, "çok geç kalınmadıkça" ulusa İngiliz modeli bir anayasa vermenin iyi olacağını düşünüyordu. Halkın, sabrının taşıp monarşiyi de-

virmesinden korkuyordu. Cumhuriyetin düşmanı idi. Politikasının başlıca düşüncesi, Sardunya monarşisinin himayesinde ve Fransa'nın desteği ile İtalya'nın birliğinin gerçekleştirilmesiydi. Piemonte[17], Kırım Savaşı'na Fransa'nın yanında katıldığı için, 3. Napolyon'dan İtalya'nın birleştirilmesini destekleyeceği sözünü almıştı.

Bununla birlikte 3. Napolyon, hiçbir art niyeti olmaksızın yardım sözü vermiş değildi. Buna karşılık, nüfusunun çoğunluğunu Fransızların oluşturduğu Savoie ile halkı İtalyan olan Nice kontluğunun Fransa'ya bırakılmasını istiyordu.

Fransız ve İtalyanların Avusturya'ya Karşı Savaşı

1859 yılının Nisan ayında Fransa ile Sardunya, Avusturya'ya savaş ilan ettiler. Birleşik orduları, Haziran ayında kesin zaferler kazandı. 1848–1849 savaşlarında (bu savaşlar Avusturyalılara karşı yapılmıştı) ün kazanmış olan halk kahramanı Garibaldi, gönüllüleriyle birlikte 1859 Kuzey seferine de katılmıştı. Cavour, bu savaşa halkın sevgisini çekmek için ondan da yardım istemişti.

Savaş, Avusturya egemenliği altında bulunan Parma ve Modena dükalıklarında ayaklanma çıkması için bir işaret oldu.

Toscana'nın peşinden, isyancı dukalıklar da Piemonte ile birleştiler. Avusturyalıların süngüsünün desteğiyle yönetimi elinde bulunduran prensler çareyi kaçmakta buldular.

Devrimci bir karakter almaya başlayan savaş, 3. Napolyon'u korkuttu. Savaşa son vermeye karar verdi. Fransa ile Avusturya arasında imzalanan anlaşmaya göre, Lombardiya'nın bir bölümü Sardunya Krallığına geçti, ama Venedik Avusturya egemenliğinde kaldı. 3. Napolyon, tüm İtalyan bölgelerinin Avusturya boyunduruğundan kurtarılmasına ilişkin verdiği sözü yerine getirmeden savaştan çekildi. Bununla birlikte bu durum, Nice ile Savoie'nın Fransa'ya bağlanmasını engellemedi.

Marx ve Engels, 1859 savaşı sırasında, Avrupa ve Birleşik Devletler gazetelerinde 3. Napolyon'un ihanetini açıklayan makaleler yayınladılar. 1859 savaşından sonra İtalya'nın durumunu inceleyen Marx ve Engels, ülkenin birleştirilmesi için yeni bir hareketin gelişmesinin kaçınılmazlığı sonucuna vardılar. "... İtalyan devrimi bu işe karışmalıdır..."[18] diye yazıyordu Marx. Bu teşhisin doğruluğunu gelecek ispatladı.

17 Piemonte, Sardunya krallığının en önemli parçasıydı. Bu yüzden çoğu zaman bütün Sardunya krallığına Piemonte de denilir. Sardunya ya da Piemonte krallığı Savoie hanedanı tarafından yönetilmekteydi.

18 K. Marx ve F. Engels, *Eserler*, c.II, 2. Bl, s. 230.

Güney İtalya'da 1860 Ayaklanması

Nisan 1860'ta, Sicilya'da bir köylü ayaklanması patlak verdi. Sicilya köylüleri özgürdüler ama toprakları yoktu. Toprağı büyük toprak sahiplerinden (Baronlardan) kiralıyorlardı. Köylüler, has Sicilya buğdayı ekiyorlar, olağanüstü portakallar ve öteki meyve ağaçlarını yetiştiriyorlar, ama bütün yıl bakladan başka bir şey yiyemiyorlardı. Çünkü bütün ürünlerini baronlara (toprak sahiplerine) ve vergi memurlarına teslim etmek zorundaydılar. Garibaldi, güneyde bir ayaklanmanın patlak verdiğini öğrenince, Güney'in yardımına koşmak için bir müfreze topladı.

2. İtalya'nın En Büyük Bölümünün Devrimle Birleştirilmesi. Sardunya'daki Büyük Toprak Sahiplerinin ve Burjuvazinin Hareketin Yönetimini Ele Geçirmesi

Garibaldi'nin "Binler"i

Bin kadar insandan oluşan küçük gönüllü ordusunu toplayan Garibaldi, büyük bir gizlilik içinde, adamlarıyla birlikte Cenova'dan iki buharlı gemiye bindi. Adamlarının üniformaları nedeniyle (kırmızı gömlek giyiyorlardı) onlara "**bin kırmızı gömlek**" adı takıldı. Garibaldi, 2 Mayıs **1860** günü Sicilya adasının en batı kıyılarına çıktı; halk onu kendilerini Bourbonların zulmünden kurtarmaya gelmiş bir kurtarıcı olarak karşıladı. Birliklerinde yeni gönüllüler toplandı. İki gün içinde Garibaldi müfrezelerine 4 bin Sicilyalı köylü katıldı. Ordusuyla birlikte kuzeye yöneldi, dağları geçti ve **Calatafimi** kentinin önlerinde Napoli kralının birlikleriyle karşılaştı.

Öldürücü bir ateş sağanağının altında Garibaldi'nin gönüllüleri, kenti çevreleyen dik yamaçları aştılar ve krallık kuvvetlerini yendiler.

Garibaldi, bu şanlı savaştan söz ederken anılarına şunları yazıyordu: "Calatafimi! 100'den fazla çarpışmaya katılmış olan ben, ölüm döşeğimde, gurur dolu bir gülümsemeyle seni düşüneceğim, çünkü senden daha şanlı bir muharebe tanımıyorum ben. Ölümü umursamayan kahraman 'binler', halkın gerçek savunucuları kimlikleriyle, zorbaların sırmalı ve püsküllü üniformalarıyla göz kamaştıran ücretli askerlerinin üzerine atılmışlardı. 'Binler', mevzilerinden birbiri ardından fırlıyorlardı, sonunda düşmanı bozguna uğrattılar. Yaralanmamdan korktukları için çevremi aşılmaz bir duvar gibi saran bir avuç genç insanı nasıl unutabilirim."

Garibaldi'nin zaferinin sonucu, geri çekilen düşmana karşı bir halk

ayaklanması oldu. Her yerde müfrezeler kuruluyor ve "binler"in sayıları gün geçtikçe kabarıyordu. Ağustos ayında Garibaldi, 25 bin isyancıdan oluşan bir ordunun başına geçmiş bulunuyordu. Bu ordu sayesinde Napoli Bourbonlarının 150 bin kişilik ordusuna meydan okudu.

Garibaldi adı Güney İtalya halkı arasında öylesine bir sevgi kaynağına sahipti ki, krallık ordusunun alayları, "binler"i "Vivat Garibaldi!" (Yaşasın Garibaldi) haykırışlarıyla alkışlıyor ve halkçı devrim saflarına katılıyorlardı.

Garibaldi'nin Güney İtalya Zaferi

Muzaffer halk devriminin başına geçen Garibaldi, büyük bir askeri şefin cesaret ve yeteneğini gösterdi. Engels'e göre, onun başarıları, gözüpek devrimci taktiğinden ve isyan eden halkla doğrudan doğruya ilişki kurmasından ileri geliyordu. Garibaldi, karmaşık ve tehlikeli bir askeri harekatı yönetebileceğini ispat etti.

Napoli kralının birliklerini bozguna uğratan Garibaldi, halkın alkışları arasında kente girdi.

Böylece 1860 güzünde, İtalya'nın belli başlı eyaletleri, "aşağıdan" bir halk devrimiyle birleştirilmiş oluyordu. Bununla birlikte, İtalya'nın devrimci birleştirilmesi sonuna kadar gitmedi.

Eylül 1860'da Napoli'de, iktidar Garibaldi'nin eline geçti. Onu desteklemek için Floransa'dan iki bin kişiden meydana gelen bir tümen geldi. Bu tümende çeşitli uluslardan, Rus, Fransız, İskoçyalı ve Mısırlı gönüllüler vardı.

Napoli'yi ele geçiren ve büyük bir halk desteğine sahip bulunan Garibaldi, orada demokratik devrimci bir yönetim kurup güçlendirebilir, köylüleri ayaklandırabilir ve devrim yoluyla ülkenin birliğini tamamlamak için İtalya'nın öteki bölgelerine ordusunu götürebilirdi; ama bir küçük burjuva devrimcisi olan Garibaldi, ne köylü sınıfının geniş tabakalarını hareketin içine sokabildi, ne de toprak sahiplerine karşı yaptıkları mücadelenin yönetimini ele alabildi. Hatta cumhuriyet bile ilan etmedi. Cavour, Napoli'nin Sardunya Kralı Victor Emmanuel'in egemenliğini kabul etmesini isteyince, İtalyan halkının özlemlerini kavrayamayan Garibaldi, politikacı Cavour'un önerisini kabul etti ve Sardunya birliklerinin Napoli'ye girmesine izin verdi. Piemonte'nin büyük baskısı altında geçen bir halk oylamasından sonra (Ekim 1860) güney İtalya, Piemonte ile birleşti.

Garibaldi, Victor Emmanuel lehine iktidardan çekildi ve onunla birlikte Napoli'ye girdi (Kasım 1860). Victor Emmanuel'in yanında ata binmiş Garibaldi, "Yaşasın Kral!" diye haykırıyordu.

Napoli ve Sicilya, Piemonte'ye katıldıktan sonra, Güney İtalya, köylülerinin büyük toprak sahiplerine karşı yaptıkları sayısız isyanlara sahne oldu. Piemonte birlikleri bütün köyleri ateşe veriyor ve bu ayaklanmaları acımaksızın bastırıyordu. Bazı subaylar, silaha sarılmış olan bütün köylüleri kurşuna dizdiriyordu. Bir general, günlük emrinde şöyle bildiriyordu: "Bu bölgeleri yerle bir edeceğiz!"

İtalyan burjuvazisi, köylülerin İtalya'nın birleştirilmesi için yaptıkları etkin katkıyı işte böyle ödüllendirdi.

İtalya Krallığının Kuruluşu

1861 yılında Piemonte ve ona katılmış öteki devletler, Torino'da İtalya Krallığını ilan ettiler. Kral Victor Emmanuel, sadece beş milyon nüfuslu Piemonte'de değil, nüfusu 22 milyonu bulan bir krallıkta hüküm sürüyordu artık.

Bununla birlikte, 1861 yılında, İtalya tamamen birleştirilmiş değildi. Venedik hâlâ Avusturyalıların elindeydi. Gerçi Papa, eski devletlerinin üçte ikisini yitirmişti ama Roma ve çevresindeki topraklar, papalığın yönetimi altındaydı. Papa'nın Roma'yı elinde tutması da 3. Napolyon'un gönderdiği Fransız birliklerinin desteği sayesinde mümkün olmuştu.

Papa'nın Bilim ve Sosyalizme Karşı Mücadelesi

Katolik kilisesinin başı Papa, yönetimindeki eski papalık devletinin bir kesimini koruyabilmişti. Fransa'nın, Avusturya'nın ve öteki Katolik ülkelerin gericilerinin büyük desteği sayesinde devrimci hareketlere ve bilime karşı şiddetli bir savaş sürdürüyordu. Papa 9. Pie, 1864 yılında bütün ülkelerin Katoliklerine seslenen bir genelgesinde, cismani iktidardan vazgeçmesinin kendisi için mümkün olmadığını bildiriyordu. Bu genelgeden sonra yayınladığı bir günahlar listesinde, insanlara zararlı saydığı öğretileri (doktrinleri) sıralıyordu.

Devrimci ve sosyalist kuramların yanı sıra, doğa bilimlerinin büyük bulgularını da "delilik" olarak nitelendiriyordu. Vicdan özgürlüğünü, yani herhangi bir dine inanma veya hiçbirine inanmama hakkını kınıyordu.

Venedik'in İtalya Krallığıyla Birleşmesi

1866 yılında Prusya, Avusturya'ya saldırınca, İtalya onun yanında yer aldı. Garibaldi'nin askeri yeteneği ile devrimci heyecanı bir kez daha sahneye çıktı. Bir gönüllüler birliği topladı ve Avusturyalılar karşısında zafer kazandı. İtalya'nın düzenli birlikleri birbiri ardınca yenilgilere uğratıldı, ama savaşın asıl sonunu, Prusya birliklerinin Avusturya'ya indirdiği darbeler saptadı. Barışın sonunda, Avusturya, Venedik'ten vazgeçti; o da İtalya ile birleşti (1866). Sadece Papalık toprakları İtalya Krallığının dışında kaldı.

İtalyan Birliğinin Tamamlanması

Dört yıl daha geçti. 1870 yılında Prusya ordusu Fransa'yı yendi. Papa'nın koruyucusu 3. Napolyon tahttan indirildi. Victor Emmanuel bu durumdan yararlanarak birliklerini Roma üzerine gönderdi; önemsiz bir çarpışmadan sonra Eylül 1870'te kent işgal edildi.

Şimdiye kadar birbirlerinden tamamen ayrı olan sekiz İtalyan devletinden oluşan İtalya Krallığı, artık Sardunya Krallığının, Sardunyalı büyük mülk sahipleri ile burjuvazinin egemenliği altında bulunuyordu.

İtalya'nın bir halk hareketiyle başlayan birleştirilmesi, "yukarıda" bitti: Monarşi yerinde kaldı, iktidar burjuvazi ile toprak sahiplerinin elinde bulunuyordu.

BÖLÜM: 19

ALMANYA'NIN BİRLEŞTİRİLMESİ

1. Almanya'nın Ekonomik Gelişimi. Prusya'nın Savaşları ve Kuzey Almanya Konfederasyonunun Kuruluşu

Devrimden Sonra Prusya'nın Politik Rejimi

1848 devriminin halk yığınlarının yenilgisiyle sonuçlanması, Almanya'nın parçalı durumunu sürdürmesine neden oldu. Prusya kralı Frederic-Wilhelm, şöyle bir itirafta bulundu: "1848'de bizi az kalsın yeniyorlardı." 1850'den sonra durum değişti. Siyasi iktidarlarını korumuş olan Prusyalı soylular, halkı gittikçe daha çok eziyorlardı. Yeni bir devrim korkusu, kralı, büyük toprak sahibi soylular sınıfının egemenliğini güvenlik altında tutan Prusya anayasasına sadık kalmaya zorladı.

Sanayinin Gelişimi

1848'den sonra büyük sanayi Prusya'da olduğu kadar öteki Alman devletlerinde de hızlı atılımlar yapmıştı. Marx'ın deyimine göre, tarım ülkesi Almanya'nın bir sanayi ülkesine dönüşmesi için on yıl yetmişti.

On yıl içinde 50 binden 180 bine yükselen Berlinli işçilerin sayısı, kentlerin gelişimine oldukça tanıklık eder.

Ülkenin politik bakımdan bölünmüşlüğü, kapitalizmin gelişimini 1848'den daha çok engelliyordu. Almanya'nın birleştirilmesi sorununun çözümlenmesi artık kaçınılmaz olmuştu. Bunun için iki olanak vardı: Birincisi, proletaryanın yönetiminde ve bir birleşik Almanya demokratik cumhuriyetiyle sonuçlanacak devrimci hareket; ikincisi ise, Prusya'nın, Prusya Kralı ve büyük toprak sahibi soylular sınıfının yönetimi altında yapacağı fetih savaşları. İkinci yol, Prusyalı toprak sa-

hiplerine birleşmiş Almanya'da egemenlik sağlıyor, gerici kuruluşları ve monarşi rejimini koruyordu.

1850 Köylü Reformu. Kapitalizmin Tarımdaki Gelişimleri

En önemli sorunlardan biri olan köylü sorunu, devrimle çözümlenememişti. 1850 yasası, ikinci dereceden yirmi kadar feodal yükümlülüğü, tazminatsız olarak kaldırmıştı. Buna karşılık, az ya da çok kâr getiren tüm feodal yükümlülükler ve bu arada bütün angaryalar köylüler tarafından para karşılığı satın alınmak zorundaydı.

1848 bozgunundan sonra Prusyalı büyük toprak sahipleri, feodal yükümlülüklerinden birer bedel karşılığında kurtulmak ve toprak edinmek isteyen köylülerin sırtından büyük servetler kazandılar. 1850–1860 yılları arasında sanayinin ve kentlerin hızlı gelişiminin yükselttiği buğday fiyatları, toprak sahiplerine gündelikçi işçi kullanma, makinelerden yararlanma olanağı sağladı ve kapitalist tarıma geçişi kolaylaştırdı. Köylüler ağır ağır, karşı konulmaz bir şekilde yıkılır ve tarım işçilerinin durumu her geçen gün biraz daha kötüleşirken, yeni bir büyük köylü tabakası ya da "Grossbauer" doğmaktaydı.

Köylü sınıfı yavaş yavaş yıkılıyordu. Hâlâ yıllar boyu ezilmeye, sömürülmeye mahkûmdu. Büyük toprak sahiplerinin kendi polis örgütleri vardı, uygun gördükleri takdirde köylüleri hapse atabilirlerdi. Prusya hükümeti, köylülere ve gündelikçilere karşı büyük toprak sahibi soylular sınıfını tutuyordu. "Ücretli tarım işçileri yönetmeliği", gündelikçilerin grev girişimlerine karşı ceza öngörmekteydi. Sık sık, dağınık direnmeler oldu; ama 1850–1870 yılları arasında hiçbir büyük köylü hareketi Almanya'yı sarsmadı.

Savaşa Hazırlık. Bismarck

Saltanatının son yıllarında deliren 4. Frederick-Wilhelm, 1861'de öldü. Tahta kardeşi I. Wilhelm geçti. I. Wilhelm ordunun asker sayısını artırdı ve savaşa hazırlanarak silahlanmaya başladı. Bismarck'ı başbakanlığa getirdi.

Bismarck (1815–1898), Almanya'nın politik hayatında çok önemli rol oynadı. Büyük bir politikacı, üstün bir diplomattı. Büyük toprak sahibi soylular sınıfı ile burjuvazinin çıkarlarının şiddetli savunucusuydu; işçilerin, köylülerin karşısına acımasız bir düşman kimliğiyle dikildi. Eski bir soylu aileden gelen Bismarck, daha sonra kont ve prens unvanları kazandı.

Üniversiteyi bitirdikten sonra iki mülkünü kendisi işletmeye başladı. Dediğini yaptıran, köylülerine karşı zalim, pratik ve direşken (sebatkar) bir zekaya sahip, amaçlarına erişmek için her türlü aracı her zaman kullanmaya hazır! Bu Prusyalı gerici soylunun karakteristik çizgileri işte bunlardı. Mart 1848 olayları sırasında Berlin'e, "kralının yardımına koşmak" için köylülerini silahlandırmaya kalkıştı. 1848–1849 yıllarında devrimin yeminli düşmanı Bismarck, bununla birlikte Frankfurt parlamentosundaki boş gevezeliklerle alay ediyordu. Feodal partinin üyesi ve canlandırıcısı olarak sürdürdüğü eylem, kralın dikkatini çekti. İlkin, Prusya'nın Alman Konfederasyonundaki temsilcisi, sonra da Rusya elçisi oldu. Dış politikasında, Rusya'nın kaypak ve kurnaz bir düşmanı kimliğiyle göründü.

Almanya'nın, Prusya'nın kanatları altında birleştirilmesi, Bismarck'ın gözünde değeri yüksek bir "büyük sorun"du. Bunun için de savaş yoluyla Avusturya ve Fransa'nın direncinin kırılmasını, amacı daha 1848–1849 yıllarında Alman birliğini devrim yoluyla gerçekleştirmek olan demokratik hareketin ortadan kaldırılmasını gerekli buluyordu.

Bismarck, 1862 yılında Prusya landtag'ında (parlamentosunda) şunları söylüyordu: "Bir çağın büyük sorunları ne söylevlerle, ne de bir çoğunluğun oylarıyla çözümlenebilir; bu sorunlar kılıç ve kanla çözümlenir." Almanya için önemli olanın anayasal bir rejim değil, ordusunu güçlendirmek olduğunu ileri sürüyordu. Alman devletlerinin Prusya tarafından ve Prusya için birleştirilmesini amaçlayan askerî ve diplomatik hazırlık politikası güdüyordu. Güçlü bir Almanya'dan çekindikleri için Almanya'nın politik birleşmesine karşı koyan Fransa ve Avusturya'ya karşı savaş istiyordu. Bismarck'ın politik çalışmalarını büyük toprak sahibi soylular ve büyük kapitalistler destekliyorlardı.

Kuzey Almanya Konfederasyonunun Kuruluşu

1866 yılında Prusya, Avusturya'ya savaş ilan etti. İyi yetişmiş, iyi donatılmış Prusya orduları Avusturya'yı birkaç gün içinde bozguna uğrattı.

Zaferden sonra I. Wilhelm, "Avusturya'yı dize getirmek", ordusunun başında at üstünde Viyana'ya girmek istedi, ama Bismarck karşı koydu buna. Fransa'ya karşı savaşa girmekte acele eden Bicmarck, Avusturya lehinde bir barış antlaşması yapılması için direndi. Kışkırttığı bir savaşta, gerisinde düşman bulunsun istemiyordu. Avusturya, sadece Venedik'i İtalya'ya bırakti ve çok az bir savaş tazminatı ödedi.

Eski Alman Konfederasyonu şimdi dağılmıştı. Kuzey Almanya devlet-

leri, başlarında Prusya olmak üzere Kuzey Almanya Konfederasyonu'nu oluşturuyorlardı. Fransa savaş tehditleriyle karşı koyduğu için, Main'in güneyinde bulunan devletler (Bavyera ve ötekiler) konfederasyona katılmadılar. Aslında bu devletlerin halkları da Prusya'nın büyük toprak sahiplerinin boyunduruğuna girip köleleşmek istemiyorlardı. Prusya'nın kışkırtmalarına boyun eğen Güney Almanya prensleri, bunlara rağmen, Prusya ile gizli bir askerî anlaşma imzaladılar. Bu anlaşmaya göre Fransa ile savaş çıkacak olursa, Prusya Kralı bütün Alman devletlerinin başkomutanı olarak tanınacaktı.

2. Almanya'nın Birleştirilmesi Döneminde İşçi Hareketi

Almanya'nın Birleştirilmesi Döneminde İşçi Sınıfı

Alman birliğinin gerçekleşme biçimi (bir halk devrimi yoluyla ya da savaşlar, reformlar, yönetici sınıfların kısmi tavizleri yoluyla), işçi sınıfının olgunlaşmasına ve örgütlenme aşamasına bağlıydı. Alman burjuvazisi, ülkenin bütün politik yönetimini ellerine bıraktığı büyük toprak sahiplerinin karşısında alçak gönüllülükle eğiliyordu. Sadece işçi sınıfı, halk kitlelerinin başında birleşmiş ve demokratik bir Almanya kurabilirdi.

1860'a doğru Alman devletlerinde, fabrika işçilerinden çok esnaf vardı hâlâ. Prusya, Saksonya ve daha önemsiz dört Alman devletinde 2 milyondan fazla esnaf, 1,5 milyondan az fabrika işçisi vardı. Emekçiler arasında esnafın üstünlüğü, Almanya'da işçi sınıfının gelişimi için bir engeldi.

Devrimin başarısızlığından sonra, Almanya'da kapitalizmin gelişimi, işçilerin durumunu son derece kötüleştirmişti.

Bir iplik fabrikasını anlatan bir Prusyalı memur, çok küçük, kötü havalandırılmış, korkunç gürültülerle çınlayan yerlerde çalışan işçilerin solgun yüzlerine, yumuşak kaslarına, en küçük bir yemek molası verilmeksizin günde 15 saat çalışmalarına dikkati çekiyordu. İşçiler yemeklerini boyunlarına asılı teneke sefertaslarında taşıyorlar ve ancak iplik kopup da makine biraz duraklayınca bir şeyler atıştırabiliyorlardı.

A. Bebel

August Bebel, Alman işçi hareketinde önemli bir rol oynadı. 1840–1913 yılları arasında yaşayan Bebel, bir Prusyalı askerin oğluydu. Veremli astsubay babası, o daha üç yaşındayken ölmüştü. Yoksulların gittiği okulu 14 yaşında ve iyi notlarla bitirdi. Annesi bu sıralarda öldü.

Öğrenimine devam edemeyen Bebel, tanıdığı bir tornacının yanına çırak olarak girdi. Bu, genç çocuk için tek düze ve yorucu bir hayatın başlangıcı oldu. Atölyede sabahın beşinden, akşamın yedisine kadar 14 saat çalışıyordu. Şafakta, iş başı yapmadan önce, haftada 5–6 kuruş karşılığı patronun karısına su taşımak zorundaydı. Bu para sayesinde bir kütüphaneye abone olabildi. Boş zamanlarının tümünü okumaya ayırıyordu. Genç Bebel, kendi fikirlerini yayan ve böylece bağımsız işçi örgütlerinin kuruluşunu geciktiren liberal burjuvazinin yönettiği işçi eğitim derneklerinin çalışmalarına katılıyordu.

"Saksonya İşçi Dernekleri Birliği". W. Liebknecht (1826–1900)

Bebel, 5 bin üyesi bulunan "Saksonya İşçi Dernekleri Birliği"nin önde gelen militanlarından biri oldu. Aynı zamanda, Wilhelm Liebknecht'ın yönettiği Saksonya işçi birliğinin bağlı bulunduğu küçük burjuva halk partisinin de üyesiydi. Liebknecht 1848 devrimine katılmış, daha sonra Marx ve Engels ile ilişki kurmuştu. Alman birliği sorununa ilişkin olarak Liebknecht ve Bebel, Prusyalı büyük toprak sahipleri tarafından yönetilecek bir Alman İmparatorluğu kurulmasını öngören Bismarck tasarısına karşıydılar.

Bağımsız bir işçi partisinin kurulması sorununa gelince, tavırları tamamen yanlıştı. Marx'ın ısrarlarına rağmen ne halk partisinden ayrılmak, ne de bağımsız bir işçi partisi kurmak istediler.

F. Lassalle

1863 yılında, (Bebel ve Liebknecht katılmaksızın) Lassalle, Almanya'da bir bağımsız işçi politik örgütü kurdu.

Dönemin başlıca politik sorunu olan Alman birliği konusunda Lassalle'in tuttuğu yol yanlıştı. Sadece parlamenter mücadele yöntemleri öneriyordu. İşçi sınıfının gücüne güveni yoktu. Alman birliğinin devrimci yolla gerçekleştirilmesini olanaksız görüyordu. Lassalle, bir yandan Prusya önderliğinde yapılacak fetih savaşları, öbür yandan büyük toprak sahiplerinin ve burjuvazinin çıkarlarına cevap veren iç reformlar yoluyla birleştirilmesi düşüncesini destekliyordu. 1863 yılında, Bismarck'la gizli görüşmeler yaptı ve işçilerin bilgileri olmaksızın, genel oy hakkı vermeye razı olursa, kendisine yardımda bulunacağına dair söz verdi.

1863–1866 İşçi Hareketinin Gelişmesi

1863–1866 yılları arasındaki dönemde, Almanya'da bir devrim mümkün olabilirdi. Bu dönemde, Prusya'daki politik durum dayanılacak gibi değildi; Bebel'in de anılarında belirttiği gibi işçiler gittikçe bilinçleniyordu.

Mücadele içinde kendilerini yönetecek devrimci partileri henüz bulunmayan Alman işçileri, Almanya'nın birleştirilmesi hareketini yönetemezlerdi. İşçi sınıfını ve demokrasi yanlısı geniş kitleleri yönetecek yeteneği olan bir proleter devrimci partinin bulunmayışından yararlanan büyük toprak sahibi soylular, dönek Prusya burjuvazisi ile birleştiler ve bu birliği "yukarıdan" gerçekleştirdiler. Köklü ve demokratik dönüşümlerin yerine, Almanya'da sadece toprak sahiplerinin ve burjuvazinin çıkarlarına cevap veren uzlaşmacı reformlar getirmekten başka bir şey yapmadılar.

Alman Birliğinin Tamamlanması

1871 yılında, Fransa'nın bozguna uğratılmasından sonra, **Alman İmparatorluğu** kuruldu ve Prusya Kralı I. Wilhelm, imparator unvanını aldı. Almanya'nın "yukarıdan" birleştirilmesi böylece tamamlanmış oldu.

Fransa'yı yenmiş olan büyük toprak sahibi soylular Alman İmparatorluğu'nun başına geçtiler. Kırk kadar küçük devlet, yeni ve büyük bir devlet –Alman imparatorluğu– oluşturmuştu. Avrupa'da, Prusya krallığından daha güçlü ve daha tehlikeli bir gericilik ve saldırganlık yuvası böylece kurulmuş oldu.

BÖLÜM: 20

KURULUŞUNDAN 1870'E KADAR BİRİNCİ ENTERNASYONAL

1. Birinci Enternasyonal'in Kuruluşu

Birinci Enternasyonal ("Uluslararası İşçi Derneği") 1864 yılında kuruldu. Bu dönemde kapitalizm ve işçi hareketi, 1848 devrimi öncesinden ve "Komünistler Birliği"nin kurulduğu dönemden daha önemli bir gelişim düzeyine ulaşmıştı.

1848–1849 devrimleri, Avrupa'da başarısızlıkla sonuçlanmış olsalar da, kapitalizmin gelişimine güçlü bir atılım getirdiler. 1848 devrimini izleyen yirmi yıl içinde, Avrupa'nın bütün ileri ülkelerinde büyük sanayi gelişiyor, proletarya çoğalıyordu. 1850–1870 yılları arasında dört yeni devlet doğdu: Almanya, İtalya, Romanya ve Sırbistan. Köylü ayaklanmalarının baskısıyla Rusya'da kölelik kaldırıldı.

18. yüzyılın sonunda parçalanan ve Rusya, Avusturya, Prusya arasında bölüşülen Polonya, 1863 yılında başkaldırdı. Ayaklanmanın amacı özgürlük ve ülkenin birleşmesi idi, ama başarısızlıkla sonuçlandı.

Avrupa dışında ne var, ne yok bir bakalım. Hindistan, Çin ve Kuzey Amerika'da büyük olaylar oluyordu. Bu olayların nedeni, Amerika Birleşik Devletleri'nde kapitalizmin gelişmesi; Hindistan ve Çin'de toprakların güçlü kapitalist devletler tarafından işgal edilmesi; bu ülkelerin köylülerinin yerli feodallere ve yabancı kapitalist işgalcilere karşı yaptıkları mücadelenin şiddetlenmesi idi.

Doğu'da feodalizme, Kuzey Amerika'da köleliğe karşı savaşılırken, Batı Avrupa'da zihinler, işçilerin içinde bulundukları ekonomik koşulların iyileştirilmesi ve siyasi haklarının tanınması için işçi sınıfı tarafından yürütülen mücadele ile çalkalanıyordu. Ne var ki, 19. yüzyılın

60'lı yıllarının başında, Avrupa'nın ileri ülkelerinin işçileri, bu mücadeleyi yönetebilecek kendi bağımsız partilerini henüz kurmamışlardı.

Kapitalist rejimde **ekonomik** mücadele, ücretlerin artırılması, iş gününün kısaltılması, emeğin korunması v.b. için mücadeledir; kısacası işçilerin günlük çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için mücadeledir.

Bununla birlikte kapitalist dönemde işçiler, sadece daha iyi bir hayat için değil, kapitalistlerin egemenliğinden kurtulmak ve onların zenginleşmeleri için çalışmak zorunda kalmamak için mücadele etmek zorundadırlar.

Böylece sınıflarının temel çıkarları arasındaki çelişki, işçileri kapitalist sistemi değiştirmek için mücadeleye yöneltir. Bu dönemde, Avrupa'da, bu amacı gerçekleştirmek için burjuvaziyi iktidardan uzaklaştırmak ve onun yerine proletaryanın iktidarını kurmak gerekiyordu.

Temel sorun, iktidara geçebilecek bir parti örgütlemek olduğuna göre, işçilerin burjuva parlamentosu için yapılan seçimler sırasında mücadeleden vazgeçmemeleri gerekir. Basında ve toplantılarda politik sorunlara ilişkin görüşlerini etkin biçimde açıklamak, geniş halk kitleleri arasında çalışmak zorundadırlar.

Bununla birlikte, burjuva rejimlerde politik mücadeleyi, işçilerin seçim kampanyasına ya da parlamenter faaliyete indirgemek bütünüyle yanlış olur. Bu politik mücadele araçları, halka ve işçilere, işçi sınıfının görevlerini açıklama olanakları sağlar. Proletaryanın **politik** mücadelesi'nin temel amacına gelince, o, iktidarın alınmasıdır.

28 Eylül 1864 Toplantısı ve Birinci Enternasyonal'in Kuruluşu

28 Eylül **1864** tarihinde Londra'da, çeşitli ülkelerden gelen işçilerin katılmasıyla büyük bir miting (toplantı) yapıldı. Bu toplantı, işçi hareketinin genel gelişiminin ve özellikle, Marx ve Engels'in çeşitli ülkelerin devrimci işçilerini bir araya getirmek ve örgütlemek amacıyla yaptıkları çalışmaların bir ürünüydü. Bir proletarya enternasyonali örgütünün kurulması yolunda etkili bir adım oldu. Karl Marx, toplantı başkanlık kurulunda görevliydi. Bu toplantıya katılanlar, sürekli bir uluslararası işçi örgütü kurmaya karar verdiler; partinin yönetmeliklerini hazırlamak ve bütün ülkelerin işçilerine bir çağrı kaleme almakla görevli bir kurul seçtiler. Marx, bu kurula Alman işçilerinin temsilcisi olarak girdi. Kurulda İngiliz işçi birliğinin, Fransız işçilerinin ve öteki ülke delegelerinin (toplam olarak 32 delege) de temsilcileri vardı.

Birinci Enternasyonal'in "Açılış Dilekçesi"

Böylece, bir proleter partisinin ilk büyük uluslararası örgütlenmesi için çok önemli bir adım atılmış oluyordu. Karar alınmıştı. Şimdi, politik bakımdan az eğitilmiş işçilerin bile anlayabileceği kadar basit deyimlerle açıklanmış bilimsel bir kurama dayalı programın hazırlanması söz konusuydu; çünkü karmaşık bir program hoşa gitmeyebilirdi.

Programı ("Açılış Çağrısı") ve tüzüğü Marx yazdı. Bunlarda "Komünist Partisi Manifestosu"nda yer alan temel düşünceleri açıklıyordu.

"Çağrı", bütün ülkelerin işçilerine iki sorun getiriyordu: **Üretim araçlarının özel mülkiyetinin kaldırılması ve devrimci yolla iktidara geçmek için bir proleter partinin kurulması.**

Sonuç bölümünde, **uluslararası politikada proletarya barış istiyor,** deniliyordu. İşçiler bununla, yağma savaşları politikasıyla mücadeleye çağırılıyordu.

"Açılış Çağrısı", "Komünist Partisi Manifestosu" gibi şu sözlerle bitiyordu: "Bütün ülkelerin proleterleri, birleşiniz!"

Enternasyonal, işçilerin kendileri için yeni ayrıcalıkların yaratılmasını değil, tüm sınıf egemenliklerinin kaldırılmasını istediklerini açıklıyordu.

Ayrıca, işçilerin politik mücadeleye başvurmaksızın özgürlüklerine kavuşamayacaklarına işaret ediyordu Enternasyonal.

Genel kurul, "Açılış Çağrısı"nı oy birliğiyle kabul etti. "Açılış Çağrısı" ve "Komünist Partisi Manifestosu", bütün devrimci proleter partilerin programlarının temel taşları olmuştur.

Enternasyonal'in kuruluşu, tüzüğüyle belirlendi. Önemli sorunlar, her üyenin tartışmalara katılabileceği Enternasyonal örgütlerinde uzun uzun tartışıldı; ama bir karar alınınca, her üye katı bir disiplinle bu karara uymak zorunluluğundaydı. Bütün yönetici kuruluşlar, aşağıdan yukarıya seçimle oluşuyordu ve çalışmaları hakkında hesap vermek zorundaydı.

Marx, Enternasyonal'in kuruluşundan itibaren ve hayatı boyunca örgüt içinde son derece çalışkandı. Genel kurulu fiilen yönetiyor ve burada Alman işçilerini, sonra da Rus işçilerini temsil ediyordu. Engels'e yazdığı 13 Mart 1865 tarihli mektupta, Marx, şu satırları yazıyordu: "Bir yandan kitabıma (söz konusu kitap "Kapital"dir) çalışırken, bir yandan zamanımın büyük bir bölümünü Uluslararası İşçi Derneğine ayırıyorum, çünkü şu anda 'başkan'ı benim."

Bu kuruluşun en önemli kurucusu Marx'tı. Kongre kararlarını titiz-

likle hazırlıyor, sözcüleri özenle seçiyor, en önemli politik sorunları basına açıklıyor, nihayet Enternasyonal'in çalışmalarını her gün yönetiyordu.

2. Cenevre Kongresi'nden Basel (Bale) Kongresi'ne

Birinci Enternasyonal'in Cenevre Kongresi (1866)

Marx, Enternasyonal'in 1866 yılında Cenevre'de yapılan birinci kongresi'ne katılmadı. Tam o sırada "Kapital"in birinci cildi bitmek üzereydi. Bu yapıtın, işçi hareketinin politik donanımında çok özel bir önemi vardı. Bununla birlikte, kongrenin gündemini yapan, gündemde yer alan bütün sorunlara bir cevap veren ayrıntılı bilgileri İngiliz delegeleri için kaleme alan Marx'tı. Aynı zamanda, alınacak kararların metnini de hazırlamıştı.

Ne işçilerin hayat koşullarının iyileştirilmesi, ne de kapitalist sistemin değiştirilmesi için mücadele etmek istemeyen küçük mülkiyet taraflıları, yani, patron-esnaf, kongrede söz aldılar. Bunlar Cenevre kongresinden bir yıl önce, 1865'te ölen Fransız, sözde sosyalist Proudhon'un yandaşlarıydılar. Küçük mülkiyeti savunan Proudhoncuların sayısı kongrede oldukça yüksekti; ama kongre, toprakların, fabrikaların ve atölyelerin ulusal mülkiyeti lehinde oy verdi ve işçi sınıfının hayat koşullarının iyileştirilmesi için kapitalist rejimde de mücadele etmek gerektiğinde direndi.

Kongrenin kararları, Proudhonculara önemli bir darbe indirdi. Bu kongreden sonra Enternasyonal'in işçi kitleleri üzerinde büyük bir etkisi görüldü.

Birinci Enternasyonal ve Grevci Hareket

Enternasyonal, bir süre sonra işçi hareketlerinin eylem merkezi durumuna geldi. 1865 yılına doğru, ekonomik bunalım dolayısıyla çoğalan grevlere yardımda bulundu. 1868 yılında Belçika, vahim olaylara tanık oldu: Hükümet grev yapan, aç Charleroi madencilerini kurşuna dizdirdi. Enternasyonal, kurşuna dizilen işçilerin ailelerine yardım parası toplanması için İngiliz madencilerine ve demiryolu işçilerine çağrıda bulundu. Genel kurul, önemli miktarda para topladı ve Belçika'ya gönderdi.

Bu olaylardan sonra Belçika işçilerinin büyük bir kesimi Enternasyonal'e üye oldu ve Enternasyonal'in yeni bir seksiyonu bu ülkede kuruldu.

Marx'ın İngiltere İşçi Birliklerindeki Mücadelesi

Chartizmin yenilgiye uğramasından sonra, sanayinin yeni gelişme döneminde İngiliz işçi hareketi salt ekonomik mücadeleye yönelik bir kimlik kazandı. Bütün dikkatler, ücretlerin artırılması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi sorununa çevrilmişti. Bunun üzerine eski Chartistlerden büyük bir bölümü politik eylemlerinden, devlet işlerine katılma hakkı için mücadeleden, başka bir deyimle işçi sınıfının iktidar mücadelesinden vazgeçtiler. Bazıları resmi ya da özel kuruluşlarda iyi ücretli işler aldılar; bazıları da işçi sendikalarına (trade-union, "işçi birliği") memur olarak girdi.

İşçi hareketi, özellikle uzman işçilerin yukarı tabakalarının üye oldukları işçi birlikleri tarafından temsil ediliyordu.

İşçiler (makinistler, yağcılar, lokomotif sürücüleri), mesleki işçi birliklerinde toplanmışlardı.

1850–1860 yılları arasındaki dönemde, İngiltere'de 1600'den fazla işçi birliği vardı. Hatta aynı kentte, aynı meslekte çalışan işçilerin ayrı ayrı birkaç birlikte toplandıkları görülüyordu. 1857–1859 bunalımı, birlikler arasındaki ilişkilerin yakınlaşmasına katkıda bulundu. 1860 yılında, başkentin bütün birliklerini bir araya getiren bir konsey kuruldu Londra'da.

Marx'ın Londra sendikaları Konseyi'nin yöneticileriyle yakın ilişkileri vardı; onun katılmasıyla Konsey, İngiliz işçi hareketinin siyasal merkezi durumuna gelmişti.

Genel Konsey'in faaliyeti, birliklerin bazı liderlerinin politik yönelimi ile sık sık frenleniyordu. 1868'de işçi birlikleri konseyi, toprak düzeltme işlerinde çalışan işçilerin sendikasının Enternasyonal'e girmesine, az nitelikli işçilerden oluştuğunu ileri sürerek karşı çıktı.

İngiliz sendika örgütlerinin liderleri, Proudhoncuların aksine politik mücadeleyi reddetmiyorlardı; ama parlamenter eylem ve İngiltere'de oy hakkının genişletilmesi lehinde propagandayla yetiniyorlardı; devrimci mücadeleyi kabul etmiyorlardı. Marx, bunların yanlış ve işçilere zararlı olarak tanımladığı politik görüşlerine hücum etmekten hiçbir zaman yorulmadı.

3. Basel (Bale) Kongresi. "Uluslararası İşçi Derneği"nin Birinci Döneminin Sonu

Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin Kuruluşu

1869 yılında Almanya'da, Marksizm taraflıları, Enternasyonal içinde kitleleri kapsayan ilk işçi partisini kurdular. Alman Sosyal Demokrat Partisi, Bebel ve Liebknecht'in de etkin katkısıyla, Eisenach kongresinde kuruldu; ama Alman sosyal demokratlar programlarını hazırlarken, örneğin bazı ürünlerin üretimi için burjuva-feodal hükümetin işçi derneklerine yardımını istemek gibi bazı yanlış ve zararlı kayıtlar koymuşlardı. Bu şekilde, hükümetin sosyalist rejimi kurmaları için işçi sınıfına yardım edeceğini sanıyorlardı.

Bir bağımsız devrimci işçi partisinin kurulmasını coşkuyla onaylayan Marx ve Engels, Eisenach'ta kabul edilen programın bu yanlış tezlerini şiddetle eleştirdiler.

Birinci Enternasyonal'in Basel Kongresi

Birinci Enternasyonal'in Basel (Bale) kongresinde (1869), üretim araçlarında özel mülkiyeti savunan Proudhoncular yeni bir yenilgiye uğradılar. Kongre, ortak mülkiyet için toplumsal mücadeleyi onayladı. Bu tarihten itibaren, açıkça özel mülkiyeti savunarak Marksizme saldırmak iyice güçleşti. Marksizmin hasımları, Enternasyonal'in kongrelerinde ve onun alt işçi örgütlerinde, sözde devrimci ya da sosyalist şiarların arkasına gizlenerek, bu öğretiye karşı çıkmaya başladılar. 1848 Alman devrimine katılmış olan Enternasyonal üyesi, Rus devrimcisi Bakunin'in taraftarları, maskelerin arkasına gizlenerek Basel kongresinde işte böyle davrandılar. Bakunin, işçi sınıfının değil, iflas etmiş esnafın ve küçük burjuvazinin özlemlerini dile getiriyordu. Disiplinli, mücadeleci bir işçi partisinin kurulmasına karşı çıkıyordu. Tutumu, işçi hareketi için çok zararlıydı.

Bakunin, halkın her zaman ayaklanmaya hazır olduğunu, alevin çıkması için kibritin yaklaştırılmasının yeterli olduğunu ileri sürüyordu. Devrim kendi kendini yaratır, diyordu. Bu ilkeler, devrimi kaçınılmaz bir yenilgiye mahkûm ederdi. Bununla birlikte, Bakuninci bütün düzenler, bütün çabalar boşa çıktı. Basel kongresi onlara karşı oy kullandı.

1870 Yılına Doğru Birinci Enternasyonal'in Çalışmasının Sonuçları

Marx'ın Enternasyonal'de izlediği temel amaç hakkında Lenin şunları yazıyor: "Çeşitli ülkelerin işçi hareketlerini bir araya toplayarak, bu tarikat ve okulların teorileriyle mücadele ederek, Marx, çeşitli ülkelerdeki işçi sınıfının proleter mücadelesi için tek bir taktik yarattı."

Basel kongresi, Enternasyonal'in tarihinde bir dönüm noktasıdır. Küçük mülkiyet ideolojisine dayalı Proudhonculuğun bu kongrede uğradığı kesin yenilgi, Bakuninciliğe indirilen sert darbe ve Enternasyonal üyelerinde disiplinin güçlendirilmesi, bağımsız bilimsel sosyalist proleter partilerin kurulması mücadelesinde kazanılan başarılardır.

K. Marx'ın "Kapital"i

1850–1870 yılları arasındaki dönemde, sıkıntıda olmasına, uluslararası işçi hareketindeki politik çalışmalarıyla çok dolu olmasına rağmen Marx, güçlü ve çok derin bir eser yarattı: "Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı" (1859). Daha sonra bu kitabı geliştirerek, en büyük eseri "Kapital"i yazdı. "Kapital"in ilk cildi 1867 yılında yayınlandı.

Marx "Kapital"de, üretim süreci içinde kapitalist sınıfın, işçilerin karşılığı ödenmeyen emeklerine sahip çıktığını ortaya çıkardı. Kapitalizm geliştikçe, servetlerin, sayıları sınırlı kapitalistlerin ellerinde toplandığını gösterdi. Bunalımların niteliğini; kapitalizmin bunalımının kaçınılmaz olduğunu ve bu bunalımın proleter devrimle sonuçlanacağını açıkladı.

Demek ki Marx, "Kapital"de kapitalist toplumun gelişim ve gerileme yasalarını ortaya çıkardı.

1867 yılında, "Kapital"in birinci cildi yayınlandığı zaman, Enternasyonal bu eserin incelenmesini işçilere salık veren özel bir karar aldı. Engels, "Kapital"den söz ederken, "Yeryüzünde kapitalistler ve işçiler var oldu olalı işçiler için bu kitap kadar önemli olan bir başka kitap yayınlanmadı." diye yazıyordu.

BÖLÜM: 21

Yakın Çağlar Tarihinin İlk Döneminin Özeti

1. Teknik İlerlemeler

Sanayinin Makineleşmesi

Ortaçağın sonunda, ücretli emek kullanan kapitalist nitelikli sanayi, yani imalathaneler ortaya çıktı. İmalathanelerde makine kullanılmıyordu. Yakın Çağlar'ın başında, 17. yüzyıl İngiliz burjuva devriminden 18. yüzyıl Fransız devrimine kadar, işçilerin evlerinde de çalışabildikleri, iş organizasyonu toplu da, dağınık da olabilen imalathaneler, özellikle İngiltere ve Fransa gibi ilerlemiş ülkelerde hızla çoğaldılar.

Makineler, 18. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıktı. Makineler buharlı makinelerin bulunmasına kadar, uzun süredir bilinen su motorları yardımıyla çalıştı. Makinelerin kullanılması, işçi emeğinin verimini artırdı.

18. yüzyılın sonunda mekanik dokuma tezgahları ve buharlı makineler ilkin İngiltere'de kullanılmaya başlandı.

Sanayi devrimi tamamlandı, fabrika sistemi doğdu ve onunla birlikte, ilkin İngiltere'de, sonra Fransa, Birleşik Devletler, Rusya ve nihayet, öteki ülkelerde proletarya ve sanayi burjuvazisi ortaya çıktı.

Bir süre sonra yeni yakıtlar kullanılmaya başlandı: 18. yüzyılın ikinci yarısına doğru maden kömürü ve 19. yüzyılın ortalarından bu yana, petrol.

18. yüzyıl içinde İngiltere'de, demir cevherini odun kömürüyle eritmek yönteminin yerine kok kömürü yöntemi kullanılmaya başlandı.

Bunun üzerine çok miktarda maden kömürü çıkarmak ve çıkan kömürleri taşımak için kanallar, demir ya da dökme köprüler yapmak gerekti.

19. yüzyıl, "demir, makineler ve buhar yüzyılı"dır. Feodalizm döneminde elle üretim yapılırken, iş araçlarının çoğu ağaçtan yapılmıştı; kapitalizm çağında makine üretimine geçilince, makinelerin, demiryollarının ve buharlı gemilerin yapımında özellikle demir kullanılmaya başlandı. Şurası unutulmamalıdır ki, makinelerin kullanılması büyük kârlar getirmeseydi, kapitalistler yeni tekniği uygulamakta acele etmezler, elle çalışan yöntemi kullanmaya devam ederlerdi.

Tarım

Kapitalizm döneminde tarım da büyük değişimlere uğradı. Ortaçağda, sadece tarıma ayrılmış topraklar işleniyordu; toprağı dinlendirme ya da üç ekim değiştirme sistemi kullanılıyordu.

Dinlendirme yöntemi, ekilebilir toprakların ancak birkaç yıl ekilmesine izin veriyordu; daha sonra iyice güçten düşünce, toprağın verimliliğini yeniden kazanması için tarlalar nadasa bırakılıyordu.

Üç ekim yöntemi şöyle uygulanıyordu: Toprağın bir bölümüne güz buğdayı, ikinci bölümüne ilkbahar buğdayı ekiliyor, üçüncü bölüm dinlenmesi için nadasa bırakılıyordu. Dinlendirme ve üç ekim yöntemleri az verimliydi, sadece toprağın bir bölümü işleniyor ve bir süre sonra toprak çoraklaşıyordu.

Kapitalizm döneminde, toprakta çok ekim yöntemi uygulanmaya başlandı.

Bu yöntemde toprak 6 ya da 8'e bölünür; çoraklaştırılacak biçimde değil, tam tersine bir önceki ekimi onaracak, dengeleyecek şekilde her yıl değişik ekim yapılır. Örneğin has buğdaydan sonra, tarlaya burçak ya da yonca gibi yemlikler ekilir.

Nihayet suni gübreler kullanılmaya başlandı; modern tarım bilimin deneysel verilerine dayanarak, toprağa gübreler, güçlendirici olarak azot ve kireç verildi.

Sonra tarım makineleri kullanıldı. Karasabandan tek sabanlı demir pulluğa, çok sabanlı pulluğa, atların çektiği orak makinelerine geçildi. Buharlı harman makinesi bulundu; hatta buharlı traktörler bile denendi, çok ağır ve çok pahalı oldukları için başarı sağlanamadı.

Bununla birlikte 19. yüzyılda, bilimsel tarım yöntemleri ve yeni makineler, genellikle büyük toprak sahiplerinin çiftliklerinde kullanılıyordu

ancak. Örneğin, Cavour ve Bismarck topraklarını işlemek için mineral suni gübre kullanmışlardır.

Aynı dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nin köleci bölgelerinde, geri bir yöntem olan dinlendirme yöntemi yürürlükteydi. Güney Amerika'nın birçok bölgesinde, Asya ve Avustralya'da toprak karasabanla sürülüyordu.

Ulaşım ve Haberleşmenin Makineleşmesi

Buharlı makinenin bulunuşundan bir süre sonra lokomotif ve buharlı gemiler yapıldı; bu, ulaşımın makineleşmesinin başlangıcı oldu. 19. yüzyılın ortalarında elektrikli haberleşme, telgraf, büyük bir gelişim gösterdi. Haberleri uzaklara iletmenin yolları 18. yüzyılda, örneğin Fransız devrimci ordusunda bilinmekteydi, ama optik olanaklar kullanılıyordu: Haberler semaforlar aracılığıyla harf harf aktarılmaktaydı.

Ama 19. yüzyılda elektrikle çalışan telgraf aygıtları bulundu.

Morse, çizgi ve noktalardan oluşan ve işaretler aracılığıyla iletilen özel bir alfabe yarattı; daha sonra bu sistem kelime basan aygıtla donatıldı.

Havacılık

Eski Çin'de, uçurtmalara benzeyen, içi sıcak havayla doldurulan "uçan ejderhalar" yapılırdı; ama insanın balon içinde havalanabilmesi için çağlar geçmesi gerekti. İki Fransız havacısı Mongolfier kardeşler, 1873 yılında içine sıcak hava doldurulmuş yuvarlak bir balonla ilk uçuşu gerçekleştirdi. İçlerinden biri paraşütü buldu ve yüksek bir kuleden atlamayı başardı. Paraşüt daha sonra hareket halindeki balonlardan atlamakta kullanıldı.

Bir süre sonra, Fransa'da sıcak havayla değil de hidrojenle doldurulmuş balonlarla uçuldu. Bu tür balonların ilki Paris'te, Bilimler Akademisi'nde yapıldı.

18. yüzyılda Fransız devrimi sırasında, Paris yakınlarındaki bir hava okulundan ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için balonlarla uçuşlar yapılıyordu.

Amerika'da, 1861–1865 savaşı sırasında balonla keşif uçuşları yapılıyordu.

Askerî Teknik

Askerî teknik, hızla ilerlemeler gösteriyordu. Bronzdan yapılan düz topların yerini, çelikten yapılmış, namlusu yivli toplar aldı. Artık top-

lar ağızdan değil, namlu dibinden dolduruluyordu. Çakmaklı tüfeklerin yerini mekanizmalı tüfekler aldı. Böylelikle top ve tüfeklerin menzilleri uzadı.

Kentlerin Büyümesi. Hayat Tarzının Değişmesi

Buharlı makinelerin bulunması, fabrikaların sadece ırmak boylarında değil, uygun görülen herhangi bir yerde kurulabilmelerine olanak sağladı. Fabrika sanayiinin gelişimi kentlerin hızla büyümesine sebep oldu. 19. yüzyılın ilk yirmi yılında İngiltere'nin toplam nüfusunun ancak % 5'i olan kent nüfusu, 1870 yılında % 60'a ulaştı. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1790'da % 3 olan kent nüfusu, 1870 yılında toplam nüfusun % 21'ini oluşturuyordu.

1871 yılında Londra'nın nüfusu 3.200.000, Paris'inki 1.800.000, New York'unki ise 1.400.000 idi.

Tekniğin ilerlemesi hayat tarzını da değiştirdi. Birçok kentte sokaklar parke ile döşenmeye başlandı. 18. yüzyılın sonunda sokaklar yağ lambalarıyla aydınlatılmaya başlandı. Daha sonra gaz ve elektrik bile denendi. Petrol lambaları ve hayvansal yağlardan yapılan mum da 19. yüzyılın yenilikleridir. Eskiden sadece zenginlerin ev duvarları halıyla kaplanırken, şimdi bütün duvarlar duvar kağıdı ile kaplanıyordu.

Eskiden içme suyu kaynaklardan, kuyulardan sağlanıyordu; oysa şimdi evlere su borularıyla dağıtılıyordu. Kütüphane sayısı hızla arttı, günlük gazeteler birdenbire çoğaldı.

Zenginlik ile yoksulluk arasındaki çelişkiler büyük kentlerde şiddetle hissediliyordu. Gösterişli evlerin sıralandığı zengin mahallelerinin yanında, burjuvazinin işçiler için yaptırdığı kulübeler yer alıyordu.

2. Kapitalist Toplumda Sınıflar. Marx ve Engels'in Bilimsel Sosyalizmi. Halk Kitlelerinin Tarihte Artan Rolü

Kapitalizm Çağında Sınıflar

Avrupa ve Amerika'nın ileri ülkelerinde büyük sanayinin gelişimi, ortaya yeni sınıflar çıkardı: Sanayi proletaryası ve sanayi burjuvazisi.

Bununla birlikte, kapitalizmin zafer ve gelişim döneminde nüfusun sadece proletarya ve burjuvaziden oluştuğunu düşünmek yanlış olur. İngiltere'nin dışında kalan bütün ülkelerde, örneğin Prusya, Rusya ve Romanya'da boyunduruk altındaki köylü sınıfları; Fransız köylüleri gibi

küçük mülk sahipleri ya da ABD'de olduğu gibi çiftçiler vardı. 1861–1865 İç Savaşı'na kadar ABD'de kölelik yürürlükteydi. Doğu ülkeleri feodal sistemi ya da bu sistemin kalıntılarını sürdürüyorlardı. Güney Amerika'nın iç bölgelerinde, Avusturya ve Afrika'da hâlâ ilkel toplumlar vardı.

Köylülerin, toprak köleliğinden ya da feodal yükümlüklerden kurtulmaları Fransa'da devrim yoluyla, Almanya ve Rusya'da köylü ayaklanmalarının zorladığı reformlar sayesinde gerçekleşmişti. Kırsal bölgelerde, feodalitenin kalıntıları uzun süre ayakta kaldı.

Sömürgelerin Fethi

Zengin sanayilerinin ürünlerini akıtacak yeni pazarlara gereksinme duyan ilerlemiş ülkeler, donanmaları ve orduları sayesinde yeni sömürgelerin fethine giriştiler. Özellikle Asya ve Afrika'ya saldırdılar, ele geçirdikleri toprakların halklarını soymaya başladılar. Bu barbarca girişimler, Hindistan'da sipahilerin ayaklanması, Çin'de Tai-Ping'lerin başkaldırısı gibi yerli halkın direnmesiyle karşılaştı.

Halk Kitlelerinin Mücadelesi Tarihi Değiştiriyor

Kapitalizm tarafından ezilmelerine ve sömürülmelerine rağmen tarihi yaratan halk kitleleridir. Devrimlerin tarihi evrime uğrattığını biliyoruz. Öyleyse, devrimleri çıkaran mücadele gücü nereden geliyordu? Bu kaynak, kentlerin yoksul insanları, esnaf, köylüler, işçiler gibi halk kitleleriydi. Mutlak monarşileri yıkan, İngiltere'de I. Charles'ın, Fransa'da 16. Louis'nin idamını isteyen gene halk kitleleriydi. Fransa'da Jakobenleri, köylüleri ezen feodal ayrıcalıkları kaldırmaya, halk yığınlarının hak istekleri zorladı. 1848 yılında, burjuva geçici hükümetini cumhuriyetin ilanına zorlayan Paris işçileridir. Amerika Birleşik Devletleri'nde köleliğin kaldırılması, 1861–1865 İç Savaşı sırasında, işçilerin, çiftçilerin ve ayaklanmış zencilerin zoruyla oldu.

Halk yığınları, ülkelerinin bağımsızlığı için kahramanca mücadele etti: Bağımsızlık Savaşı sırasında Kuzey Amerika'da, Jakobenler döneminde Fransa'da, 1812'de Rusya'da ve sonra İtalya'da. Ne var ki, köylüler ve kentlerin yoksul halkı iyi örgütlenmemişti, bilinçleri henüz gelişmemişti, birçoğu okuma-yazma bile bilmiyordu.

İlk dönem burjuva devrimleri sırasında, 17. yüzyılda İngiltere'de, 18. yüzyılda Fransa'da hareketlerin yönetimi, iktidara geçince işçi ve köylü kitlelerini korkunç bir şekilde sömüren burjuvazinin elinde bulunuyordu.

İşçilerin Politik Mücadelesinin Başlaması. Marx ve Engels'in Bilimsel Sosyalizmi

Fransız burjuva devriminden sonra, Avrupa'da büyük değişmeler oldu: Ekonomik hayatı sarsan bunalımlar, İngiltere'de "chartist" hareket, Lyon ve Silezya'da dokumacıların ayaklanmaları, işçilerin iktidar mücadelesinin başlaması, toplumun daha sonraki evrimi sorununu keskin bir şekilde ortaya koyan olaylar oldular.

Tarihin yasaları Marx ve Engels tarafından ortaya çıkarıldı. Bilimin verilerinden hareket ederek, iktidar için sınıf mücadelesinin kaçınılmazlığını ispatladılar. Bilimsel bir teoriyle donanmış ilk politik işçi partilerini, ilkin "Komünistler Birliği"ni, sonra da Birinci Enternasyonal'i kurdular.

Tarihin gelişim yasaları bulunup, işçi partisi kurulunca tarih içinde işçiler hissedilir oranda gelişmeye başladılar.

Burjuvazinin İşçi Kitlelerine Karşı Mücadelesi

İşçi hareketi güçlendikçe, burjuvazi toprak sahiplerine ve feodal rejime karşı mücadeleden kaçınıyordu. Daha sonra halk yığınlarıyla şiddetli bir mücadeleye girişti. Bunun yadsınmaz örneklerini, Haziran 1848'de burjuvazinin bütün kesimlerinin işçilere karşı mücadelesinde ve Alman ve İtalyan birliklerinin kuruluşu sırasında, burjuvazinin toprak sahipleriyle yaptıkları anlaşmalarda gördük.

Burjuva Demokrasisi İçin Mücadele

Halk kitleleri, yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla genel oy için, cumhuriyet için, parlamento için mücadele ediyordu. Burjuvazi de kendisine bir yarar sağlamak amacıyla parlamento için mücadele etti.

Burjuva, cumhuriyet ve parlamentoların halkı iktidara getireceğini ileri sürerek işçileri ve köylüleri kandırıyordu.

Kültürü Halk Yaratır. Doğa Bilimlerinin Gelişimi

Kültürün gelişimi her şeyden önce halk yığınlarının yaratıcı dehasına bağlıdır. Makine tezgahlarını işçiler buldular. Örneğin; Jenny'nin örgü tezgahı, ilk dokuma tezgahı, mekanik dokuma tezgahları. Üretim yöntemlerini geliştirdiler. Ama daha karmaşık makineler yapmak için matematik, fizik, kimya öğrenmek; tarımı geliştirmek için biyoloji ve kimya bilmek gerekiyordu. 17., 18. ve 19. yüzyıllar birçok bilim adamı çıkardı ortaya. 17. yüzyılda, İngiliz fizikçisi Newton yer çekimini buldu. 18. yüz-

yılda Lomonossov, maddenin ve enerjinin sakımı yasasını buldu. Bu bilgin, fizik ve kimya alanlarında sayısız buluşlar yaptı. 19. yüzyılda Darwin, bitkilerin ve hayvanların gelişim yasalarını buldu.

Sanat ve Edebiyatın Gelişiminde Halkın Yaratıcı Dehasının Önemi

Halk kitleleri sadece yapılar ve makineler yapmaz, sadece yol açmak ve toprağı işlemekle yetinmez, sanatla da uğraşır. Onların yapıtları, sanat ve edebiyatın tüm gelişimlerinin temelinde yer alır.

Her ulus, sanatların evrimine bir katkıda bulunmuştur. 17., 18. ve 19. yüzyılda, Çin, Sévres (Fransa) ve Saksonya (Almanya) porselenleri bütün dünyada ün kazanmıştı. Çin'in lake eşyaları, Hindistan'ın sanat değeri yüksek, renkli ve desenli dokumaları Avrupa ve Asya'da çok ünlüydü.

Bonn'da doğan ve hayatının büyük bir bölümünü Viyana'da geçiren büyük besteci Beethoven (1770–1827), her zaman halk şarkılarından esinlenmiş, örneğin, 18. yüzyılda, Fransa'da meydan gelen büyük olaylardan, "Özgür İnsan" adlı kantatının temasında yararlanmıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Polonya'nın değerli evladı Chopin, Polonya köylülerinin dans ve şarkılarının melodilerinden yararlandı.

Besteci Glinka, yazar ve ozan Puşkin, Lermontov, Gogol, Turgenyev, Leon Tolstoy Rus ve dünya edebiyatı için değerli yapıtlar yarattılar.

Kapitalizmin en çok geliştiği Batı Avrupa'da sanat ve edebiyat, burjuvazi ve proletaryanın gerçeklerinin unutulmaz görüntülerini verdiler. Balzac, büyük bir yürekle Fransız burjuvazisinin cimriliğini ve para canlılığını çizdi; Dickens, İngiliz ve Amerikan burjuvazisinin gerçek yüzünü ortaya çıkardı. İngiliz ozanı Byron, işçilerin yorucu hayatını sevgi dolu dizelerle dile getirdi:

> Oradaki kardeşlerimiz gibi[19]
> Kanımızla ödeyelim, çünkü kan kurtarır;
> Özgür yaşamak istiyorsak
> Savaşta ölmesini bilelim.
> Tüm zalimleri alaşağı edelim
> Dokumacılar kralının önünde.

19 Byron, Kuzey Amerika'daki Bağımsızlık Savaşı'nı ima ediyor.

Halk yığınlarının sınıf mücadelesi yoluyla tarihi değiştirdiğini gördük. Ülkelerin özgürlüğü için fedakarlıkla savaş verirken, maddi zenginlikleri yarattılar, bilim ve sanatları etkilediler. Aynı zamanda işçi sınıfının geliştiği, bağımsız işçi partilerinin kurulduğu kapitalizm çağında, halk kitlelerinin rolü gittikçe önem kazandı.

BÖLÜM: 22

Fransa-Prusya Savaşı. Paris Komünü

1. Fransa-Prusya Savaşı ve Fransa'da İkinci İmparatorluğun Düşüşü

1870 yılında, Fransa'nın yenilgisiyle sonuçlanan bir Fransa-Prusya savaşı çıktı. Bu yenilgiden bir süre sonra, 1871 yılının Mart ayında, dünya tarihinin ilk proleter devrimi Paris'te başladı ve Paris Komünü'nün temsil ettiği proletarya yönetimi kısa bir süre başkentte kuruldu. Fransa-Prusya savaşı ve Paris Komünü, yakın çağlar tarihinin ikinci döneminin (1870–1918) başlangıcını belirler.

Fransa'da İkinci İmparatorluğun Bunalımı

3. Napolyon'un otoritesi, 1865–1870 yılları arasında büyük ölçüde sarsıldı. Fransız burjuvazisi imparatora olan güvenini yitirmişti. Dış siyasetteki başarısızlıklarını, özellikle Prusya'nın, Alman birliğinin kurulmasında gösterdiği ve 3. Napolyon'un önleyemediği başarıları burjuvazi bağışlayamıyordu.

Burjuvazi, aynı zamanda 1860 yılında imzalanan ve ülke içinde bile rekabeti güçlendiren Fransız-İngiliz ticaret anlaşmasından da hoşnut değildi. İmparatorluk sarayının şatafatının sebep olduğu büyük masraflar sadece halk kitlelerini değil, burjuvaziyi de kızdırıyordu.

3. Napolyon bazı ödünler vermişti: Sansürü kaldırdı ve polisin gözetimi altındaki toplantılara izin verdi. Sosyalistler ve burjuva cumhuriyetçiler bu özgürlüklerden yararlandılar. Cumhuriyetçiler, "Fener" adlı gazetelerini yayınlamaya ve 3. Napolyon İmparatorluğu'na karşı propaganda kampanyasına giriştiler. Gazete yasaklandı, ama müdürü Rochefort

Belçika'ya kaçtı ve gazetesini burada çıkarmaya devam etti. Taşınmasını kolaylaştırmak için çok ince bir kağıda basılıyordu bu gazete; daha sonra binbir çeşit kurnazlıkla Belçika'dan Fransa'ya aktarılıyordu. Bir seferinde, 3. Napolyon'un alçıdan bir büstü içinde gönderildi. Rochefort, gazetenin o sayısında, "3. Napolyon'un boş kafalı biri olduğunu ileri sürmek artık mümkün değildir" diyerek imparatorla korkunç bir şekilde alay ediyordu.

1860–1870 yılları arasında, işçi hareketi Fransa'da büyük bir genişlik kazandı. 1869'da Loire havzası madencileri greve başladılar. Ücretlerin arttırılması ve iş gününün sekiz saat olarak saptanmasını istiyorlardı.

1870 yılında Creusot'da, Schneider fabrikasında olan bir başka grevin çok özel bir önemi vardır. Schneider, Enternasyonal üyesi makinist Assi'yi işten çıkartmıştı, bunun üzerine işçiler grev yaptılar, ama yasama meclisi başkanı olan Schneider askerî birlikleri fabrikaya çağırdı ve grevi bastırdı.

Proletaryanın en ileri kesimleri, burjuvazinin etkisinden kurtulmaya başlamıştı. Binlerce Fransız işçisi Enternasyonal'e üye oldu. İşçi hareketi üzerindeki etkisini güçsüz kılmak için, hükümet, Enternasyonal'in Paris bürosu üyelerini iki kez mahkeme karşısına çıkarttı. Bu büronun üyelerinden biri olan işçi Varlin, 1868 duruşmasında parlak bir söylev verdi. Varlin bu söylevinde, proletaryanın kapitalist toplumdaki zor durumunu anlatıyor ve işçi sınıfının, bu toplumda kürek mahkûmları gibi çalışmaya ve yoksulluğa mahkûm olduğunu söylüyordu. İşçileri, kapitalizmle mücadele etmek için birleşmeye çağırıyordu.

Kitlelerin kaynaması artmaya devam ediyordu. Toplantılar, gösteriler ve grevler, bir süre sonra kitle hareketi kimliği kazandılar. En tehdit edicisi 200 bin göstericinin, Ocak 1870'te yaptıkları gösteri oldu. Göstericiler, Paris sokaklarından "Yaşasın Cumhuriyet!", "Kahrolsun Bonapartlar!" şiarını haykırarak geçiyorlardı.

Fransa-Prusya Savaşının Nedenleri

Ülkedeki hoşnutsuzluğun artışını ve itibarının azalmasını göz önüne alan 3. Napolyon hükümeti, savaştan yararlanarak otoritesini güçlendirmek gerektiği sonucuna vardı. Prusya karşısında kazanılacak bir askerî zaferin, itibarını tekrar kazandıracağını düşünüyor ve zafer kazanmanın, Almanya'nın birliğini önlemenin, belki de Ren'in batısındaki topraklardan bir kısmını ilhak etmenin kolay olacağını tahmin ediyordu.

1866 yılında, Avusturya'yı yenmiş olan Prusya'nın Alman birliğini tamamlamak için pek az işi kalmıştı: Egemenliğini, ülkenin güneyine ge-

nişletmesi gerekiyordu. Almanya'nın birleşmesi hem Alman sermayesinin çıkarlarına, hem de halkın isteklerine cevap veriyordu. Avusturya yenildikten sonra Prusya, Fransa'ya karşı savaş hazırlığına başladı.

Prusya hükümeti ile onun başındaki Bismarck, Prusya ordusunun Fransız ordusundan daha güçlü olduğundan emin oldukları için kışkırtıcı bir tutum izliyorlardı. Savaşı kışkırtmak isteyen Bismarck, Kral I. Wilhelm'in Fransız sefiriyle yaptığı görüşmeye ilişkin bir bildirisini gazetelerde yayınlattı. Gerçekte bildiri metninde onur kırıcı bir şey olmamasına rağmen, Bismarck asıl metni değiştirmiş, kralın sözlerine Fransa'ya karşı bir hakaret anlamı katan ifadeler eklemişti. O tarihten sonra kralın bu yazısına, kral-büyükelçi görüşmesinin yapıldığı ve yazının gönderildiği kentin adından esinlenerek "Ems bildirisi" adı verildi. Bismack hesabını doğru yapmıştı: Ems bildirisi, Fransa'da büyük bir yankı yaptı ve 3. Napolyon hükümetinin savaş ilan etmesi için gereken bahaneyi de sağladı.

Fransa'nın Yenilgisi

19 Temmuz 1870 günü Fransa, Prusya'ya savaş ilan etti; ama Fransız hükümeti savaş ilan ederken, güçlerini iyi değerlendirmemişti. Fransız ordusunun tek bir komutanlığı yoktu, herhangi bir savaş planı saptanmamış, erlerin ve subayların temel ihtiyaçları karşılanmamıştı. Hatta Genel Kurmay haritalarının sayısı bile yeterli değildi.

Prusya ordusunun üstünlüğü, daha savaşın ilk günü belli oldu. Seferberlik düzen ve hızı, birliklerin sınırda toplanması bakımından Fransızlardan çok üstün oldukları ortaya çıktı. Bir de Prusyalıların sayıca üstünlükleri var ki, neredeyse Fransızların iki katıydı.

Fransız birlikleri, bozgun üstüne bozguna uğruyorlardı. Fransız askerinin cesaret ve yiğitliği, cephedeki durumu kurtarmaya yetmiyordu.

Fransız ordularından biri, Metz kalesinde Almanlar tarafından sarıldı. Sedan muharebesi 2 Eylül 1870 günü oldu. Prusya ordusu, imparatorun bulunduğu ikinci bir Fransız ordusuna da korkunç bir darbe indirdi.

Günün sonuna doğru, elçi olarak gönderilen bir Fransız subayı, savaşın gidişini izlemekte olan Prusya Kralı I. Wilhelm'e yaklaştı ve "Sedan, bütün ordusu ve kalede bulunan 3. Napolyon'la birlikte teslim oluyor" dedi. İmparatorla birlikte yüz bin kişilik bir Fransız ordusu tutsak alındı.

4 Eylül 1870 Devrimi

Sedan'dan bozgun haberi gelince, Paris'te, İmparatorluk rejimine karşı bir ayaklanma başladı. 4 Eylül 1870 günü halk, Yasama Meclisi'ne girdi,

cumhuriyetin ilanını ve vatanın savunulmasını istedi. Yasama Meclisi, imparatoru iktidardan uzaklaştırdı ve cumhuriyet ilan etti. "Ulusal Savunma Hükümeti" adıyla bir hükümet kurdu. Hükümet, çoğunluğu kralcı eğilimli ve Cumhuriyetçi Parti'nin sağ kanadının burjuva politikacılarından oluşuyordu. Halk düşmanı, gerici bir hükümetti.

2. Alman İstilacılara Karşı Mücadele ve Fransa'da Sınıf Çelişkilerinin Artması

Halk Kitlelerinin Alman İstilacılara Mücadelesi

Sedan bozgunundan sonra, Paris yolu açık kaldı ve Alman birlikleri hemen başkent üzerine yürüdüler. Paris işçileri düşmana karşı koymak için halkın silahlandırılmasını istediler. Geçici hükümet bu istekler karşısında direnemedi; başkentte çoğunluğu işçi, esnaf ve küçük memurlardan oluşan iki yüz ulusal muhafız taburu kuruldu. Eylül ayında Almanlar Paris'i kuşattılar. Ulusal muhafız hemen kenti savunmaya geçti. Parisliler, Almanların, Cumhuriyetin başkentine girdiğini görmektense ölmeye hazırdılar.

Paris ve Metz kuşatmaları, düşmanın hemen hemen bütün birliklerini hareketsiz hale getirdi. Bu süre içinde, Fransız halkı yeni ordular kurdu. Bütün Fransa'da gönüllü müfrezeleri kuruluyordu. "Her ev bir asker versin... Her kent bir ordu olsun... Köylüler çatal yabalarla silahlansın. Gece gündüz savaşalım; dağ savaşı, ova savaşı, orman savaşı! Düşman durma, dinlenme, uyuma fırsatı bulmasın karşınızda... Vatan için, şanlı bir savaş verelim." diye yazıyordu Victor Hugo, Fransız ulusuna yaptığı çağrıda. Vatanın felaketleri, Fransız askerinin cesaretini iki katına çıkarmıştı, hayranlık uyandıracak bir yiğitlikle çarpışıyorlardı. Yeni kurulan Loire ordusu saldırıya geçti ve kanlı bir savaştan sonra Orleans kentini kurtardı. Almanların sardığı Belfort müstahkem kenti savaşın sonuna kadar kuşatmaya karşı direndi. Başka ülkelerin ilerici insanları da cumhuriyetçi Fransa'yı savunmak için silaha sarıldılar. Ünlü İtalyan vatanseveri ve demokratı Guiseppe Garibaldi, Vosge dağlarında, bir ordu kurdu. Almanların işgali altında bulunan bölgelerde, Alman birliklerine karşı cesaretle savaşan milisleri (francs-tireurs) örgütlendi. Öldürülen her Almana karşılık Alman komutanlığı, yüz sivil Fransız'ı kurşuna dizdiriyor, köyleri ve kentlerin büyük mahallelerini ateşe verdiriyordu. Bu gaddarca tutum, Fransız halkının istilacı Almanlara karşı kinini kamçılıyordu.

Fransız-Alman Savaşının Karakteri

Fransa-Prusya savaşı, gelişiminin değişik evrelerinde özel bir nitelik gösterdi. Savaşın birinci döneminde, savaş Almanlar açısından haklı bir savaştı, çünkü 3. Napolyon, ülkelerinin ulusal birliğinin sağlanmasına yıllar boyu karşı koymuştu. Ama, Fransız ordusunun Sedan'da teslim oluşundan ve 3. Napolyon'un tahttan uzaklaştırılmasından sonra, Almanya'nın birleşmesinin önündeki son engeller de ortadan kalkmış oluyordu. Bununla birlikte Prusya, savaşı sürdürdü ve o andan itibaren savaş bir fetih savaşı, Fransızlara karşı haksız bir savaş kimliğine girdi. Marx ve Engels, Prusya'nın saldırgan tasarılarının gerçek yüzünü ortaya çıkardılar ve Alman işçilerine, Fransız toprakları alınmaksızın, Fransa için adil bir barış anlaşması istemeleri çağrısında bulundular. "Ulusal Savunma" hükümetinin gerici kimliğini suçlamalarına rağmen Fransa'da cumhuriyetin ilanını sevinçle karşıladılar.

Fransız Burjuvazisinin İhaneti

Burjuvazinin ulusal ihaneti, Fransızların direnmesini başarısızlığa uğrattı. Metz'de sarılmış ordunun komutanı Mareşal Bazaine, 170 bin kişilik ordusuyla, 27 Ekim günü alçakça teslim oldu. Bu olay, Prusyalılara birliklerinin büyük bir kesimini Loire ordusuna ve güçlü bir direnmeyle karşı koyan öteki Fransız birliklerinin üzerine gönderme olanağı sağladı. Metz'in teslim haberi bütün ülkeyi sarstı. Silahlı halk karşısında titreyen Paris burjuvazisi, Paris'i teslime ve hangi şartlar altında olursa olsun, Almanlarla barış anlaşması imzalamaya hazır görünürken, halk kitlelerinin çalkantısı genişliyordu.

"Ulusal Savunma" hükümeti, bir "Ulusal İhanet" hükümeti kimliğine büründü. Silahlı işçilerin, silahlarını burjuvaziye çevirmelerinden korkuyordu. Ulusal muhafızları Prusyalılara ezdirmek için elinden geleni yapıyor ve aynı zamanda Prusyalılarla gizli gizli barış görüşmelerinde bulunuyordu.

Halk, Fransa'nın içinde bulunduğu durumun, "Ulusal Savunma" hükümetinin ihanetinden başka bir şey olmadığını çok iyi anlıyordu. Paris'te hükümete karşı iki ayaklanma oldu: Birincisi Ekim 1870'te, ikincisi Ocak 1871'de; ama bu ayaklanmaların önderlerinin, halk kitleleriyle yeterli bağlantıları yoktu; bu yüzden hükümet, ordu birlikleri ve jandarmanın yardımıyla bu hareketleri bastırma olanağı buldu. 28 Ocak 1871 tarihinde hükümet bir ateşkes imzaladı.

Ulusal Meclis

Ateşkes imzalanır imzalanmaz, hükümet alelacele bir Ulusal Meclis seçimi hazırlığına girişti. Gericiler, seçimlerden önce Katolik kilisesinin de desteğiyle, bir propaganda kampanyası açtılar. Kırsal bölge halkının seçtiği milletvekillerinin çoğu zengin köylüler, Katolik rahipler, toprak sahipleri ve büyük burjuvanın temsilcilerinden oluşuyordu.

Meclis'e seçilen 750 milletvekilinin 450'si kralcıydı.

Ulusal Meclis toplanır toplanmaz, daha birinci oturumda, Fransa'da cumhuriyeti kabul etmeyi reddetti. Bu davranışının sonunda krallığı tekrar getireceğini düşünüyordu. Ulusal Meclis, kralcı Thiers'nin başkanlığında yeni bir hükümet kurdu.

Thiers, aşağılık, açgözlü, zalim ve ilkesiz bir insandı. İşçilerden nefret ettiği için, kapitalist rejimin hasımlarına karşı en aşağılık eylemlere girişmeye hazırdı. Öylesine iğrenç bir görünüşü vardı ki, Marx ondan "Cüce-Canavar" diye söz ediyordu.

Ulusal Meclis, Versailles'da toplandı. Çünkü gerici eğilimlerini bu kadar açığa vurduktan sonra, kendisine karşı hoşnutsuzluğun durmadan arttığı ve Parisli işçilerin, esnafın ve aydınların bunu açıkça belli ettikleri Paris'te toplanmaktan korkuyordu. Halk kitleleri, Prusyalı istilacıların dikte ettirdikleri ve Ulusal Meclis'e onaylattırdıkları barış anlaşmasının zalim şartlarına kızıyorlardı. Bunun dışında, Ulusal Meclis, Paris halkının büyük kesiminin ekonomik durumunu daha da kötüleştiren bir dizi kararname yayınlamıştı. Örneğin, bunlar arasında, Paris kuşatması sırasında konulan, kira sürelerinin uzatılması kararının kaldırılması da vardı.

Şubat 1871'de, Paris'te, halk iktidarının tohumu olan Ulusal Muhafız Merkez Komitesi kuruldu. Devrimci güçlerin büyüdüğünü gören hükümet, Paris işçilerine karşı baskılarını çabuklaştıran bir karar aldı ve birliklerini başkent çevresinde topladı.

3. 18 Mart 1871 Devrimi

Thiers'in Paris İşçilerini Silahsızlandırma Girişimleri

Prusya'ya karşı yapılan uğursuz savaş, Paris kuşatması sırasında çekilen açlık ve yokluk, işçilerin işsizliği ve küçük burjuvazinin iflası, halk kitlelerinin yüksek sınıflara ve vatanı savunmada büyük bir yeteneksizlik ve kötü niyet göstermiş olan hükümete karşı nefreti, Ulusal Meclis'in

cumhuriyetin geleceğini tehlikeye düşüren gerici kimliği, işte bütün bunlar, emekçi yığınlarını devrime sürükleyen nedenler oldu.

Paris işçilerini silahlı ayaklanmaya girişmeye götüren ilk neden, Ulusal Muhafız'ı silahsızlandırmak için hükümet kuvvetlerinin saldırıya geçmeleri oldu. Saldırı 17–18 Mart gecesi yapıldı.

Hükümetin planı şöyleydi: Karanlığın yardımıyla Ulusal Muhafız'ın toplarını ele geçirmek, Ulusal Muhafız'ın Merkez Komitesi'ni bir baskınla tutsak etmek ve böylece Paris emekçi kitlelerinin gücünü kırmak. Burjuvazi, böylece, proletaryaya karşı iç savaş açmış oldu.

İşçilerden toplanan paralarla Paris kuşatması sırasında dökülen Ulusal Muhafız'ın topları, Montmartre tepesine yerleştirilmişti. Hükümet kuvvetleri, şafak öncesi karanlığından yararlanarak Paris'in boş sokaklarından geçip Montmartre'a geldiler.

Topları koruyan küçük bir Ulusal Muhafız müfrezesi uzun süre direnemedi. Bazı nöbetçiler öldürüldü. Toplar, askerlerin eline geçti. Bununla birlikte, atlar büyük bir gecikmeyle gönderildiği için topları götüremediler. Bu, olayın bütün kente dağılması için gerekli zamanı sağladı, işçiler ve Ulusal Muhafız'lar, Montmartre'a koştular. Birliklere komuta eden general ateş açılmasını emretti, ama birlik saflarından fırlayan bir astsubay "Havaya ateş edin!" diye haykırdı, halka ateş etmeyi kabul etmeyen askerler onun emrini dinlediler. General bir kez daha "Ateş!" emrini verdi, ama bu kez tutuklandı. Toplar Ulusal Muhafız'ın elinde kaldı.

18 Mart 1871 Devrimi

18 Mart günü, öğle saatlerinde, Ulusal Muhafız Merkez Komitesi, birliklerine başkentin merkezine doğru ilerlemeleri emrini verdi. Saat ikiye doğru, isyancılar, Orleans garını ve başkentin başka önemli noktalarını çoktan işgal etmişlerdi. Kışlalar ve resmi dairelerin hepsi kısa zamanda işgal edildi. Silahlı Ulusal Muhafızların önderlik ettiği halk kitleleri, Montmartre ve Belleville tepelerinden indiler ve Saint-Antoine mahallesi işçilerinin yürüdüğü Paris'in merkezine doğru yöneldiler. Halkın üzerine gönderilen jandarma süvari bölükleri, isyancılar tarafından bozguna uğratıldı.

Ölümcül bir korkuya kapılan hükümet, ilkin Dışişleri Bakanlığı binasında savunuyordu kendini, sonra Versailles'a kaçtı. Süvarilerin koruduğu bir araba içinde kaçarken, sinirli Thiers, başını durmadan arabanın kapısından çıkarıyor "Daha çabuk! Daha çabuk!" diye bağırıyordu.

Thiers'nin emri üzerine Savaş Bakanı ve generaller, düzenli ordunun geri kalan kısmını aceleyle Versailles üzerine çektiler. Thiers, silahlı kuvvetleri burada toplamak ve devrimci Paris'e saldırmak istiyordu. Akşama doğru, Ulusal Muhafızlar tüm devlet kuruluşlarını işgal etmişlerdi. Hôtel de Ville'e (Belediye) ve Savaş Bakanlığı'na kızıl bayrak çekildi.

Böylece, 18 Mart 1871 günü Paris'te, öncekilerden çok farklı bir devrim gerçekleşmiş oldu. İktidar, Ulusal Muhafız Merkez Komitesi'nin eline geçmişti.

Güçlü ve birleşmiş mücadeleyi yönetme yeteneği olan bir devrimci partinin bulunmayışı daha devrimin başlarında kendini hissettirdi.

Ulusal Muhafız Merkez Komitesi, Thiers'in, düzenli birlikleri Paris'ten Versailles'a götürmesi karşısında eli kolu bağlı kaldı. Bundan başka, bu Komite, yetkilerinin Paris Komünü Meclisi'nin, yani kendi belediye yönetimi örgütünün seçimine kadar geçerli olduğunu ilan ederek, iktidarı aceleyle başka bir kuruluşa devretmek hatasını da yaptı.

"İktidarı zorla ele geçirmek" suçlamasından korkan Merkez Komitesi, çok değerli vakitlerini Komün seçimlerini düzenlemekle geçirdi. Bu süre içinde, Thiers hükümetinin henüz kuvvetlerini toparlamak zamanı bulamadığı sırada, karşıdevrimin merkezini ezmek için Versailles üzerine mümkün olduğu kadar çabuk yürümesi gerekirken, Ulusal Muhafız yerinde çakılı kaldı.

Komün'ün İlanı

Komün Meclisi seçimleri 26 Mart'ta yapıldı. Seksen beş üzerinden yirmi bir üye burjuva mahallelerinden seçilmişti. Komüne karşı göründüler ve bir süre sonra Meclis'ten çekildiler. Öteki üyelerin yarısı işçiydi; geriye kalanlar ise demokrat düşünceli aydınlardı (memurlar, öğretmenler, doktorlar, gazeteciler, v.b.). Bu durumda, Komün Meclisi emekçi kitlelerin temsilcilerinden oluşuyordu ve yönetim işçilerin elinde bulunuyordu. 28 Mart günü, Paris Komünü adını alan yeni iktidarın ilanı gerçekleşti. Paris halkı bu olayı coşkuyla kutladı. Hôtel de Ville alanını kaplayan büyük kalabalığın önünde, Ulusal Muhafız Merkez Komitesi görevinin sona erdiğini açıkladı ve yetkilerini Komün Meclisi'ne devretti. Alanda hazır bulunan kalabalık, bu olayı "Yaşasın Komün!" haykırışlarıyla alkışladı.

4. Paris Komünü

Komün: Yeni bir Devlet Şekli

Komün, bütünüyle halkın ezilmesine yönelik eski burjuva devlet aygıtından yararlanamazdı. 18 Mart devriminden sonra, memurların bir bölümü Versailles'a kaçmıştı. Paris'te kalanlarsa yeni iktidarı sabotajla karşıladılar. Komün Meclisi'nin Paris kentinin yönetimini ve Versaylılara karşı mücadeleyi örgütlemesini engellemek için ellerindeki bütün olanakları kullandılar. Özellikle demiryollarında kendini hissettiren bu sabotaj, Komüncülere, eski devlet aygıtını baştan başa değiştirmek gerekliliğini kesinlikle gösterdi. En kısa zamanda, eskisinin yerini alabilecek, tepeden tırnağa yeni bir devlet örgütünün derhal kurulması, Komün'ün yapması gereken ilk önemli görev oldu.

Komün, işe orduyla başladı. Komün'ün ilk yasama eylemi, eski ordunun dağıtılmasına ilişkin kararname oldu, ordunun görevini Ulusal Muhafız devraldı.

Genel oyla seçilen Komün Meclisi, devletin yüksek kuruluşu oldu. Seçmenler çalışmalarını beğenmedikleri Komün üyelerini geri çağırabiliyordu. Yasalar, yasaları yürürlüğe koymakla yükümlü on komisyon (maliye, gereç sağlama, kamu güvenliği, v.b.) kurmuş olan Komün Meclisi tarafından çıkarılıyordu. Komisyonlar, çalışmaları hakkında Komün Meclisi'ne hesap veriyorlardı. Komisyonların başında, bu yasaları uygulayan Meclis üyeleri bulunuyordu. Böylelikle, Komün Meclisi yasama ve yürütme erklerini elinde bulunduruyordu.

Devlet memurları, işçilerin ortalama ücretine eşit bir maaş alıyorlardı. Komün'ün kaldırdığı eski polis örgütünün yerini silahlı işçiler almıştı, kentte düzeni bunlar sağlıyordu. Kilise ile devlet birbirinden ayrıldı. Kiliseye eski hükümet zamanında yapılan mali yardım kesildi. Kilise, evlilik, doğum ve ölüm kayıtlarının tutulmasıyla görevlendirildi, okullardan din dersleri kaldırıldı. Kilise ve manastırların büyük bir çoğunluğu halk kulüpleri haline getirildi.

Komün, çalışmalarında, işçilerden, emekçi sınıfların kitle örgütlerinden, meslek sendikalarından ve devrimci kulüplerden destek ve güç alıyordu. İşçilerin Komün'e büyük yardımları dokundu. Kadınlar, Paris'in Versaylılara karşı savunmasında görev aldılar. Hatta ilkokul öğretmeni Louise Michel'in komutasında bir kadınlar taburu bile vardı.

Komün'ün tüm çalışmaları, onun yeni bir devlet biçimini temsil ettiği-

ni göstermektedir. Paris Komünü, daha sonraki işçi iktidarları için de bir ilk deneme, bir ön taslak olmuştur.

Komün'ün Toplumsal ve Ekonomik Politikası

Paris Komünü ancak 72 gün sürdü ve bu süre içinde, Versaylılara karşı zorlu bir mücadele vermek zorunda kaldı. Bu durum, ülkenin ekonomisini yeniden örgütlemeyi ve emekçi kitlelerin hayat şartlarını iyileştirmeyi amaçlayan bir proleter devletin, bütün dikkatini, uygulamak zorunda olduğu tedbirler üzerinde toplamasına olanak vermedi; ama bununla birlikte yapmayı başardığı şeyler, onun işçileri gözettiğini açıkça ispatlamaktadır.

Sahipleri Paris'ten kaçmış olan bütün işyerleri işçilerin eline geçti. Komün Meclisi'nin kurduğu çalışma komisyonu buralarda üretimi düzenliyor ve işsizlerin bir işe yerleştirilmeleriyle ilgileniyordu. Patronların ayrılmadığı atölyelerde, Komün, el emeğinin ücretini belirleyen bir tarife düzeni denetimi koymuştu. Komün Meclisi, işyeri sahiplerinin işçilerine para cezası vermelerini yasaklayan bir kararname yayınlamıştı. Yoksul vatandaşların rehin olarak emniyet sandıklarına verdikleri eşyalar kendilerine geri verildi ve kiralar ertelendi. İşçiler karanlık ve rutubetli bodrum katlarından alınıp Versailles'a kaçmış olan zenginlerin evlerine yerleştirildiler.

Komün, zorunlu ve parasız eğitimi getiren bir kararname çıkardı ve yeni okullar açtı. İşçi çocuklarını alacak olan kreş ve bakımevlerinin kurulmasına ilişkin bir plan hazırladı.

Emekçi kitleleri, Komün'ü destekliyor ve ona gayretle yardım ediyordu. Kısa zamanda, çok sayıda sendika, kulüp, kadın örgütleri ve çalışanlara yönelik öteki kuruluşlar kuruldu.

Komün ve Köylüler

Komün, Paris emekçi kitleleriyle köylülerin ittifakının önemini kavramış değildi, bununla birlikte, köylüleri kendi saflarına çekmek için bazı girişimlerde bulunmamazlık etmedi.

Paris'i batı ve güneyden Versaylılar, doğu ve kuzeyden de ateşkes anlaşmasının şartlarına göre başkent önlerinde kalan Alman ordusu çevirmişti. Dört bir yandan düşman tarafından kuşatılmış, ülkenin geri kalan kesimiyle tüm ulaşım olanaklarından yoksun Paris Komünü, kırsal bölge halkına doğrudan doğruya seslenmek için birçok girişimde bulundu. Komün'ün resmi organında yayınlanan yazılardan biri "taşranın baş-

kentle birleşmesi" inancını dile getiriyordu. Komün, köylülere seslenen ve "Paris işçileri" imzalı bir çağrıdan 100 bin adet bastırdı. "Paris'in istediği, toprağın köylülerin, aletin işçilerin, işin herkesin olmasıdır" diyordu bu bildiri. Bu bildiri köylerin üzerinden uçan balonlar yardımıyla dağıtıldı, ama Komün, köylülerle ilişki kurmak için başka girişimlerde bulunmadı.

Komün, ilkin işçilerin yoksul köylülerle ittifakını kurmadı, çünkü Fransız proletaryasının bu ittifakın önemini kavrayacak ve bunu gerçekleştirecek gerçekten devrimci bir partisi yoktu. Karşıdevrimciler köylüler arasında geniş bir propagandaya giriştiler ve onları işçilere karşı kışkırtmaya çalıştılar. Köy papazları, karşıdevrimin kırsal bölgelerdeki en gayretli propagandacısı oldular.

Paris'teki devrim, taşrada geniş bir devrimci harekete sebep oldu. Lyon, Marsilya, Toulouse, Creusot ve daha başka kentlerde komünler kuruldu; ama ne kendi aralarında, ne de Paris'le doğrudan doğruya bir ilişki kuramadıkları için karşıdevrimci güçler tarafından kolayca ezildiler.

Komün'ün Militanları

Komün, işçi sınıfından gelen militanlarının büyük bir kesiminin örgütleyici niteliklerini ortaya çıkardı. Bunların en iyi temsilcilerinden biri, gereç sağlama servislerinin şefi ve Askerî Komisyon üyesi olan işçi Varlin'di. Varlin, yoksul bir köylü ailesindendi. 13 yaşında Paris'e geldi ve bir ciltçinin yanına çırak olarak girdi. Günde 12–15 saat çalışmak zorundaydı. Bu yorucu işe rağmen okumak ve kendini eğitmek zamanını buldu. Daha 18 yaşında, grevler, sendikalar, yardımlaşma sandıkları ve işçi kooperatifleri düzenleyerek işçi hareketinde etkin bir şekilde yer aldı.

Varlin, bir süre sonra, 1. Enternasyonal'in Fransa'daki yönetici üyelerinden biri oldu. İlk kez tutuklandı, ama hapishane onun azmini kırmayı başaramadı.

Bir başka işçi, Frankel adında bir Macar, çalışma komisyonunu yönetti. Postaların yönetimi ise Teisse adlı bir hakkaktaydı. Aynı şekilde binlerce proleter, yeni Paris hükümetinde ve Ulusal Muhafız örgütünde yönetici görevler aldılar. Proletaryanın marşı "Enternasyonal"in yazarı Eugene Pottier de bir komüncüydü.

Komün'ün yöneticileri arasında büyük sayıda emekçi aydınlar da vardı. Küçük soylu kökenli Polonyalı Yaroslav Dombrowski askerî yeteneğiyle kendini gösterdi. Demokrat devrimci fikirleri yüzünden vatanından ayrılmak zorunda kalınca Fransa'ya göçmüştü.

18 Mart devriminden sonra Dombrowski, Ulusal Muhafız Komitesi'ne

özel askerî hizmetler sundu. Hükümeti tutuklamak ve Ulusal Meclis'i dağıtmak için Ulusal Muhafız birliklerini, geç kalmadan Versailles üzerine göndermeyi önerdi.

Ulusal Muhafız'ın komutanlarının kararsız tutumlarıyla karşılaşınca onlara şunları söyledi: "Sizler miyopsunuz! İki adım önünüzü göremiyorsunuz... Eninde sonunda dövüşmek zorunda kalacaksınız, ama o zaman, zafer kazanmak için vakit çok geç olacak! Oysa şimdi Versailles üzerine taarruza geçseniz, duruma hâkim olursunuz..." Daha sonraki olaylar bu sözlerin gerçeğe uygunluğunu doğruladı.

Kentin tahkim edilmiş bölgelerinden birinin komutanlığı Dombrowski'ye verildi; bu görevde, Ulusal Muhafızların sevgi ve güvenini kısa zamanda kazandı.

5. Komün'ün Yenilgisi. Komün'ün Tarihsel Önemi

Versaylılara Karşı Mücadelede Komün

18 Mart devrimini izleyen ilk günlerde, Versailles hükümetinin elinde pek az sayıda askerî birlik vardı; ama o, Ulusal Muhafız Merkez Komitesi'nin kendisine verdiği fırsattan yararlanmasını bildi. İki hafta sonra, emrinde Fransa'nın çeşitli bölgelerinden Versailles'a getirttiği 40 bine yakın asker vardı artık. Nisan ayında, Paris'e karşı saldırıya geçti ve kenti sürekli bir bombardıman altında tuttu. Komüncüler cesaretle savaşıyorlardı, ama önderlerinin yeteri kadar tecrübeleri yoktu.

Kentte sayılamayacak kadar çok casus ve sabotajcı vardı; Komün, bunlara karşı gerektiği gibi kararlı ve ihtiyatlı bir biçimde mücadele etmemişti. Komün, gerici gazeteleri yasaklamakta ve karşı devrimcileri tutuklamakta geç kaldı. Kasalarında büyük paralar bulunan Devlet Bankası'na da el uzatmadı, bu paranın Devlet Bankası yöneticileri tarafından Versailles'a aktarılmasını da önleyemedi.

Thiers'nin gizli ajanları, Paris savunmasının genelkurmayına kadar sızmayı başardılar. Dombrowski'yi öldürmeyi denediler, bir barut fabrikasını havaya uçurdular.

Mayısın "Kanlı Haftası"

Başkent önlerinde çarpışmalar devam ederken, Fransız hükümetinin temsilcileri, 10 Mayıs 1871 günü Fransa için utandırıcı bir barış antlaşması imzaladılar. Bu antlaşmanın koşullarına göre, Fransa, topraklarından

iki zengin bölgeyi, Alsace ile doğu Lorraine'in bir kısmını Almanya'ya bırakıyor, üstüne de beş milyon altın frank savaş tazminatı ödüyordu.

Almanya'nın, Fransa'yı korkunç bir şekilde soymasına rağmen, Fransız burjuvazisi, Paris Komünü'yle birlikte mücadele edebilmek amacıyla Prusyalı askerî şeflerle anlaştı. Bismarck, Paris'i saran devrim ateşinin Almanya'ya yayılmasından korkuyordu. Bundan dolayı, antlaşma maddelerine uygun olmamasına rağmen, Versailles'ın asker sayısını arttırmasına izin verdi. Daha sonra, 100 bin Fransız savaş tutuklusunu salıverdi, Thiers hükümeti de bunlardan Komüncülere karşı yaptığı savaşta yararlandı. En önemlisi: Bismarck, Versailles birliklerinin Prusya hatlarını geçmelerine ve böylece Komüncülere saldırı beklemedikleri bir yerden, kuzeyden, darbe indirmelerine izin verdi.

20 Mayıs günü, Versaylılar, kente saldırıya geçtiler. Bir hain onlara, komüncülerin savunmasının en zayıf noktalarını gösteriyordu. Ertesi gün, 21 Mayıs günü, birlikleri başkente girmeyi başardılar. Paris sokaklarında amansız ve acımasız bir savaş oldu ve işçi sınıfının kahramanlığı bütünüyle ortaya çıktı. Düşmanın önüne her taraftan barikatlar dikiliyordu. Komüncüler, ev ev, sokak sokak, her karış toprak parçası için çarpışıyorlardı. Komün kahramanları bu eşit olmayan savaşta ölüyor, ama asla teslim olmuyorlardı. Bu savaş sırasında sayısız yiğitliğiyle kendini belli eden Dombrowski de barikatlar üzerinde öldü. Komüncüler, en amansız savunmalarını işçi mahallelerinde yaptılar. Kadınlar ve çocuklar bile savaşa katıldılar. Barikatlarda 10 bine yakın işçi çarpışıyordu. İşçilerin kana bulanmış Paris'i, düşmana, ara vermeden bir hafta karşı koydu. Direnmenin son dayanak noktalarından biri, sonuna kadar dayanmak üzere 200 komüncünün toplandığı Pére-Lachaise mezarlığı oldu. Versaylılar mezarlığın kapılarını kırdılar, ama komüncüler savaşlarına devam ettiler. Sağ kalanları, mezarlığın duvarları dibinde kurşuna dizildi.

O zamandan beri, başkentin işçileri her yıl Pére-Lachaise mezarlığına giderler ve Paris Komünü'nü anmak için "Komüncüler Duvarı"nın önünde tören yaparlar.

İşçi mahallesinde ayakta kalan son barikat da 28 Mayıs günü düştü. Karşıdevrim zafer kazanmıştı. Komün'ün, Paris sokaklarında kahramanca çarpıştığı bu günler, tarihe "Kanlı Hafta" adıyla geçti.

Versaylılar, yenilenlere acımasız davrandılar. İnsanlar en küçük kuşku yüzünden kurşuna diziliyordu. Komüncüler, başları dik "Yaşasın Komün!" diye haykırarak ölüyorlardı.

Karşıdevrim, işçi sınıfının liderlerine karşı özel bir şiddet gösterdi. Varlin ve öteki yöneticiler yakalandılar. Varlin, bir saat Montmartre sokaklarında elleri arkaya bağlı durumda gezdirildi. Başı bir kılıç darbesiyle yarılmıştı, kan kaybediyordu. İşçi sınıfının bu yiğit savaşçısını, ayakta duramayacak, yürüyemeyecek duruma gelince kurşuna dizdiler.

30 bin Komüncü yargılanmaksızın kurşuna dizildi, 40 bin savaşçı ya hapse atıldı ya da uzak sömürgelere sürgüne gönderildi. Sürgünlerin çoğu insanlık dışı bir çalışmanın altında ezilmiş, yoksunluk ve hastalıktan tükenmiş durumda sürgünde öldüler. Komüncülere yardım ettiklerinden kuşkulanılan kadınlar kurşuna diziliyordu. İşçi çocukları öldürülüyordu. 650 çocuk tutuklandı.

Paris Komünü'nün Yenilgisinin Nedenleri

Paris Komünü ilk proleter devrimdi ama zaferle sonuçlanmadı. 1871 yılında, ona zaferi sağlayacak şartlar, Fransa'da henüz olgunlaşmamıştı. Fransız kapitalizmi, ancak pek az gelişmişti ve Fransa bir küçük burjuva ülkesiydi. İşçilerin, mücadelelerini zaferle sonuçlandırabilecek bir devrimci partileri yoktu henüz. İşçi sınıfının büyük bir kesimi kendi amaçlarını ve bunları gerçekleştirmek için kullanılacak araçları belli belirsiz biliyordu. Kitle sendikaları bile yoktu.

Komün'ün yaptığı sayısız hataların kaynağında, gene, gerçekten devrimci bir partinin bulunmaması vardır.

Nihayet, Paris Komünü'nün yenilgisi işçi sınıfı ile köylü sınıfı arasında bir ittifakın bulunmamasıyla da açıklanır. Komün, son derece zor koşullar altında savaşmak zorunda kaldı, zira iktidarı dört bir yandan düşman birlikleriyle kuşatılmış başkentin sınırlarını aşmıyordu.

Komün'ün Önemi ve Ondan Alınacak Dersler

Paris Komünü uzun süre ayakta kalmadı, ama bütün dünyada, işçi sınıfının bundan sonraki mücadelelerinde büyük bir etkisi oldu.

Eski devlet çarkının baştan başa değiştirilmesi gerekliliğini gösterdi; sosyalizm mücadelesinde işçi-köylü ittifakının önemli rolünü ortaya çıkardı. Komün, gerçekten devrimci bir partinin önderliğinde işçi sınıfının başarıya ulaşabileceğini ispat etti.

6. Paris Komünü Sırasında ve Yenilgisinden Sonra Birinci Enternasyonal

Paris Komünü Sırasında Enternasyonal

Marx'ın yönettiği Birinci Enternasyonal, komüncülerin davasını daha ilk günden itibaren savunmaya başladı.

Dört bir yandan sarılmış devrimci Paris'le ilişki kurmanın bütün güçlüklerine rağmen, Marx, Komün'le ilişkisini devam ettirecek bütün tedbirleri almayı başardı. İnandığı adamlarıyla Komüncülere mücadele hakkında bilgiler gönderiyor ve yaptıkları yanlışları sert bir biçimde eleştiriyordu.

Versaylılara karşı girişilen devrimci savaşın sorunlarına ilişkin, her türlü açık ve pratik tavsiyeler gönderiyordu. Komüncüleri, daha başlangıçta Versaylıların üzerine gitmedikleri için azarlıyor ve Prusyalılar ile Bismarck'ın dönek politikaları hakkında onlara uyarıda bulunuyordu. Nihayet Marx, Komüncülere toplumsal ve ekonomik politikalarının sorunlarının çözüm yolunu gösteriyordu.

Komün'e bütün dünyanın desteğini sağlamak için Marx, Avrupa ve Amerika'nın çeşitli ülkelerinin işçilerine yüzlerce mektup yazdı ve onları Komün'le dayanışmaya çağırdı.

1. Enternasyonal'e Baskılar. Devrimin Yenilgisinden Sonra Komün'ün 1. Enternasyonal Tarafından Savunulması

30 Mayıs tarihinde, 1. Enternasyonal genel kurulu, Fransa'daki iç savaş hakkında bir bildiri yayınladı. Paris Komünü'nün doğuşunu ve mücadelesini anlatan kısa bir tarihsel özetten sonra Marx, bildirisinde, ilk işçi hükümeti olarak Komün'ün tarihsel önemini bütün dünyanın gözleri önüne sermekteydi.

Proleter devrim, bütün ülkelerin burjuvazisini ölümcül bir korkuya sürükledi. İşçi hareketlerine karşı baskı artırıldı. İspanya ve öteki ülkelerde Enternasyonal'in şubeleri yasaklandı. Birçok Enternasyonal üyesi tutuklandı. 1872 yılında Almanya'da, işçi sınıfının yöneticileri olan A. Bebel ile W. Liebknecht mahkeme huzuruna çıkarıldılar: Paris Komünü'nü alkışladıkları için "vatana ihanet"le suçlanıyorlardı.

Marx ve Engels'in yönetiminde Enternasyonal, Versaylıların giriştikleri şiddet hareketlerinin kurbanlarına maddi yardımlar yaptı ve mülteci Komüncüler için iş aradı. Mülteci devrimcilere yapılacak yardım çalışmalarını yönetmekle görevli özel bir komite kurdu.

Başta Bakunin olmak üzere anarşistler, Enternasyonal'in çalışmalarına son derece zarar veriyorlardı. Marx'a karşı bir suçlama kampanyası açtılar ve Genel Kurul'da çoğunluğu sağlamak ve bütün ülkelerdeki işçi hareketinin yönetimini ele geçirmek amacıyla Enternasyonal saflarında yıkıcı eylemlere giriştiler. Girişimleri başarısızlığa uğrayınca, Enternasyonal içinde anlaşmazlık tohumları ekerek, Genel Kurul'un gücünü azaltmak için çalışmalara geçtiler.

1. Enternasyonal'in Lahey Kongresi

Enternasyonal'in olağan kongresi, 1872 yılında Lahey'de toplandı. Bakunin ve hempaları, işçi sınıfının davasına ihanet etmek suçuyla Enternasyonal'den atıldılar. Kongre, aralarında en önemli bulduğu nokta üzerinde, her ülkede işçi sınıfının bir siyasi partisi kurulması gereğinin üzerinde ısrarla durarak, bütün ülkelerin işçi sınıflarının Paris Komünü'nden alması gereken dersleri bir kez daha hatırlattı. Kongre, ekonomik ve politik mücadelenin birbirlerine sıkı sıkıya bağlı olduğuna ve politik mücadeleyi inkar eden anarşistlerin işçileri yanlış yola sürüklediğine işaret etti. Marx ve Engels'in Bakunin'e karşı yürüttükleri uzlaşmaz mücadele, Enternasyonal'i işçi sınıfına yabancı insanların etkisinden kurtardı.

Paris Komünü'nün bozguna uğramasından sonra, gerici güçlerin baskılarının artması karşısında Enternasyonal'in, çalışmalarını Avrupa'da sürdürmesi olanaksızlaştı. Bunun dışında Marx, Enternasyonal'i Bakunincilerin yeni oyunlarına karşı korumak gerektiğine inanıyordu. Bu nedenleri dikkate alan Lahey kongresi, Genel Kurul'un artık Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleşmesine karar verdi.

1. Enternasyonal'in Çalışmasının Önemi

1. Enternasyonal, çeşitli ülkelerin işçi hareketlerini birleştirerek ve proletaryaya yabancı politik akımlarla, özellikle proudhonculuk ve bakuninicilik ile mücadele ederek büyük bir tarihsel görev yaptı. Bu mücadele, bilimsel sosyalizme karşı akımların yanlışlığını ve proletarya davasına zararlı olduğunu ortaya koymuştur. Komün'den sonra, her ülkede işçilerin kitle partilerinin kurulması, işçi hareketinin başlıca ödevi haline gelmiştir.

Proletaryanın kitle partilerinin örgütçüleri ve liderleri, 1. Enternasyonal'in saflarından büyüyüp yetişmişlerdir.

1875 yılına doğru, 1. Enternasyonal tarihi görevini tamamladığı ve Avrupa ve Amerika ülkelerinde, işçi partilerinin gelişme ortamını yarattığ için 1876 yılında Philadelphia'da (ABD) toplanan Enternasyonal konferansı, çalışmalarına son vermeyi kararlaştırdı.

BÖLÜM: 23

19. Yüzyılın Sonunda ve 20. Yüzyılın Başında Almanya

1. Almanya'nın Politik Rejimi ve Ekonomik Gelişimi

Alman İmparatorluğu'nun Kuruluşu. Prusya'nın Almanya'daki Üstünlüğü

1871 yılının Şubat ayında, Paris kuşatması sırasında, Versailles'de toplanan bütün Alman hükümdarları, Prusya Kralı I. Wilhelm'i Almanya İmparatoru ilan ettiler. En önemlileri Bavyera olan Güney Almanya devletleri, Kuzey Almanya Konfederasyonu ile birleştiler. Böylece, Fransa-Prusya savaşı sırasında Almanya'nın ulusal birleşmesi tamamlanmış oldu.

Reichstag (parlamento), 1871 yılında imparatorluğun anayasasını kabul etti. Anayasaya göre Alman İmparatorluğu, 22'si krallık, 3'ü "Özgür Kent" (Hamburg, Bremen ve Lübeck) olan bütün Alman devletlerinin birliğini temsil ediyordu. Bu devletlerin her biri belli bir bağımsızlığa sahiptiler. Hükümetlerini, hükümdarlarının ve "landstag" adıyla anılan yerel parlamentolarını koruyorlardı. Almanya'da kralcı gelenek anlayışını güçlendirmek amacıyla yerel hanedanlara dokunmamaya özellikle dikkat edildi. Prusya, Alman İmparatorluğu'nu oluşturan devletlerin en büyüğüydü (ötekiler daha küçük ve daha güçsüzdüler). Alman İmparatorluğu'nun, bir kaplanın, bir düzine kadar tilki, on beş kadar tavşan ve fare ile ittifakını temsil ettiği yolunda benzetmeler yapılıyordu. Fransa'dan alınan Alsace ile Lorraine'in bir bölümü de Alman İmparatorluğu ile birleşti. Prusya'yı yöneten büyük toprak sahibi soyluların (junkerler) bütün imparatorluk üzerinde büyük bir etkileri oldu.

Prusya, sonu gelmez soygun savaşlarıyla büyümüş bir askeri devletti. Daha 18. yüzyılda, savaşın Prusya için ulusal sanayi olduğu söyleniyordu. Prusya'nın büyük toprak sahibi soyluları, imparatorluğun yüksek memurlarını ve ordunun subay kadrolarını sağladı. Böylece Prusya, Alman İmparatorluğu içinde önde gelen bir rol oynadı.

1871 Anayasası

Anayasa, Almanya'da şu imparatorluk makamlarını kurdu: 1) Aynı zamanda Prusya kralı olan bir imparator, 2) Bir imparatorluk başbakanı (şansölye), 3) Bir Konfederasyon Meclisi, 4) Reichstag.

Bu anayasanın imparatora verdiği yetkiler sonsuzdu. İmparator, ülkenin bütün silahlı kuvvetlerini elinde bulunduruyordu. Alman İmparatorluğu'nun tüm politik yönetiminin başı olan imparatorluk şansölyesi sadece imparatora karşı sorumluydu, eylemlerinden ötürü Reichstag'a hiçbir hesap vermek zorunda değildi. Reichstag onun politikasını onaylamazsa, şansölye bu meclisin isteklerini dikkate almayabilir ve yetkilerini sürdürebilirdi. Buna karşılık imparator, gerekli gördüğü anda şansölyesini görevden alabilirdi.

Reichstag, yeni kanun tasarılarını görüşüyordu. Meclisin çoğunluğu aleyhinde oy kullandığı takdirde tasarı reddediliyordu. Devlet bütçesi de Reichstag tarafından onaylanıyordu; ama Reichstag'ın olumlu oy verdiği bir yasa ancak Konfederasyon Meclis'i onayladıktan sonra yürürlüğe giriyordu. Bu Konfederasyon Meclisi, seçim yoluyla seçilmiyordu, imparatorluk içinde yer alan bütün Alman devletlerinin hükümetleri tarafından seçilen (atanan) memurlardan oluşuyordu; Meclis'te hükümetlerinin temsilcisi görevini yapıyorlardı.

Reichstag genel oyla seçiliyordu, ama aslına bakarsanız buna "genel oy" demek güçtü, çünkü sadece 25 yaşına ulaşmış erkekler bu haktan yararlanıyorlardı. Askerlerin oy kullanmaya hakları yoktu. Gençler ve kadınlar da bu haktan yoksundular.

Alman İmparatorluğu, Gericiliğin ve Şovenizmin Ortaya Çıkışı

Alman İmparatorluğu kurulunca, Prusya'nın gerici anlayışı, İmparatorluğa dâhil olan bütün devletlere yayıldı. Alman ulusu, bir şiddet ve şovenizm anlayışı içinde, başka uluslara karşı kin ve aşağı görme duygusuyla yoğrulan aşırı ulusçuluk anlayışı içinde yetiştiriliyordu. Okullar, gerici burjuva basın ve edebiyat, şiddeti, güç politikasını, Alman olan her şeyin üstünlüğünü dile getirmekten yorulmuyor ve Almanların, bütün dünya

üzerinde egemen olmakla görevlendirilen "seçilmiş bir ulus"u meydana getirdiklerini zihinlerine sokuyorlardı. Başta Slavlar olmak üzere, bütün öteki ulusların, Almanların "üstün ırkı"na boyun eğmek zorunda olduklarını ileri sürüyorlardı.

Almanya'da Sanayinin Hızlı Gelişimi

Almanya'da kapitalizmin gelişimi, birliğin sağlanmasından sonra gözle görünür bir şekilde hızlandı. 1870 yılında, en önemli sanayi ürünlerinin üretiminde İngiltere, Almanya'nın çok ilerisinde olmasına rağmen, 19. yüzyılın sonunda Almanya'da demir üretimi İngiltere'yi geçmiş, ABD'nin arkasından ikinci sıraya yükselmişti.

Kapitalist sanayinin bu gelişiminin birçok nedeni vardı: O zamana kadar parçalı bir ülke durumunda olan Almanya'da birleşmenin sağlanması, tek bir iç pazarın oluşması, demir yatakları bakımından zengin Alsace ile Lorraine'in bir bölümünün ilhakı, soyulan Fransız halkının ödediği beş milyarlık savaş tazminatı, işçi sınıfının sömürülmesinin güçlenmesi, son bilimsel ve teknik yeniliklerin uygulanması. Genç Alman sanayii teknik buluşlardan hızla ve başarıyla yararlanmasını bildi ve bir süre sonra İngiliz sanayiinin seviyesini geçti.

Almanya'da ağır sanayi ve özellikle maden sanayi ve makine yapımı önem kazandı. Bu ülke, Avrupa'nın öteki ülkelerinin başına sadece bu iki sanayi kolunun gelişmesi nedeniyle değil, aynı zamanda, kimya ve elektroteknik sanayilerinin de gelişimi sayesinde geçti.

1883 yılında, Almanya'nın kimya fabrikaları, dünya boya sanayisinin üretiminin tümünün üçte ikisinden fazlasını sağlıyordu. Alman Anilin boyaları, hemen hemen dünyanın bütün tekstil sanayilerinde kullanılmaktaydı.

İlk Kapitalist Tekellerin Oluşumu

Verim bakımından en yüksek ve en zengin işletmelerde sanayinin gelişimi, üretimin gittikçe artan temerküzüyle paralel gidiyordu. Bu temerküzün etkisi altında, Alman sanayiinin bazı dallarındaki işletme sayıları, başta ağır sanayi olmak üzere, 1870-1880 yılları arasında onlarla yazılabilecek sayıya indi. Bunun örneklerinden biri, dev Krupp fabrikaları işletmesidir. Krupp, 1845 yılında ancak 122 kişi çalıştırıyordu, 1871 yılında işçi sayısı 16 bini geçti. 19. yüzyılın sonunda Krupp'un Essen'deki fabrikalarında 45 bin işçi çalışıyordu. İşletmelerin bir yandan sayıları azalır-

ken, bir yandan da büyümeleri, sahiplerine, pazarlara fiyatları zorla kabul ettirmek için anlaşma olanaklarını sağlıyordu.

Büyük kapitalistler arasındaki anlaşmalar çeşitlidir. Önce, ilk adım olarak, büyük işletmeler fiyatların artırılmasında anlaşırlar; sonra da, her biri kendi işletmesinde üretim miktarını sınırlandırmak konusunda birlikte hareket ederler. Bu anlaşma onlara yüksek satış fiyatlarını korumak olanağını sağlar. Nihayet iş alanlarının paylaşılmasında uzlaşırlar. Bu tip bir araya geliş, **kartel** adıyla anılır. Bundan sonraki, daha yüksek biçime **sendikalar** adı verilir. Patronlar, sendikalarda birbirlerine daha sıkı bağlıdırlar, çünkü, fiyatlara ilişkin anlaşmalarının dışında, bütün işletmelerin ürünlerinin akışını ve ham ve ara maddelerin satın alınmasını sağlayan bir ticaret aygıtına sahiptirler. Birkaç işletme tamamen birleşince, bir **tröst** meydana getirirler.

Karteller, sendikalar ve tröstler en yüksek kârları sağlayabilmek için rakiplerinden kurtulma olanakları ararlar; tecrit edilmiş durumda kalmış olan işletmelere karşı şiddetli bir savaş sürdürürler ve belli bir sanayi dalının bütün ürünlerini karteller, sendikalar ve tröstler içinde birleşmiş kapitalistlerin ellerinde toplayarak, kendi sanayi dallarındaki tekeli korurlar. Almanya'da kartel ve sendikaların ortaya çıkışı 1870–1880 yılları arasında başlar.

Tarım

Almanya'nın doğu kesiminde, Elbe'nin doğusunda uzanan toprakların yarısı büyük toprak sahibi soylulara aitti. Bunlar çoğu zaman binlerce hektar ve hatta bazıları 10 bin hektardan fazla toprağa sahiptiler. Bununla birlikte, bu mülk sahiplerinden pek çoğunun topraklarının yüz ölçümü birkaç yüz hektar dolaylarındaydı. Topraklar, gelişmiş tarım makineleri, kimyasal gübreler ve rasyonel bir ekin değiştirme yöntemiyle işlenmekteydi. Ama, bu mülk sahiplerinin yanı sıra sayısız feodal artıklar da vardı. Gündelikçiler, çoğu zaman mülk sahibinden küçük bir toprak parçası ve kötü bir evcik alıyorlar, buna karşılık beyin toprağını bütün ailesiyle birlikte işlemek zorunda kalıyorlardı. "Evin insanları"nın, yani hizmetçilerin ve bey mülkünde pay almadan yaşayan gündelikçilerin, arabacıların, at uşaklarının, inek çobanlarının, v.b. durumları daha da kötüydü. Bayram günleri de dâhil olmak üzere, efendileri onları sabahın erken saatlerinden akşama kadar çalışmak zorunda bırakıyorlardı. Bunların dışında, mülk sahiplerinin onlara bedensel cezalar verme hakları da vardı.

Elbe'nin batısında kalan kesimde, daha çok küçük toprak mülkleri vardı. Buradaki işletmelerin çoğunluğu küçük ya da orta boyutluydu. 1888 yılında, bütün Almanya'da toprakları iki hektarı geçmeyen üç milyon "cüce" köylü işletmesi vardı, bunların toplam sayısı tüm tarım işletmeleri toplamının 3/5'ini oluşturuyor ise de, bu küçük işletmelerin toplam alanı, işlenen toprakların ancak yirmide birini buluyordu. Gelgelelim bu küçük toprak parçaları, Almanya'nın birçok bölgesinde -çok eskiden beri her çeşit meslekten esnaflık yapan- küçük köylülerin geçimlerini sağlamıyordu.

Ama büyük sanayinin gelişmesiyle, bu meslekler, makine ürünlerinin rekabetine karşı koyamayan esnafa gittikçe daha az gelir getirmeye başladılar. Köylüler, iflas edip topraklarını satıyor ve yerleşmek üzere kentlere göç ediyorlardı.

2. 1870–1880 Yılları Arasında Alman İmparatorluğu'nun İç ve Dış Siyaseti

Bismarck, İmparatorluğun Şansölyesi. Toprak Soylusu ve Burjuva Sınıflarının İttifakı

Alman İmparatorluğu kurulur kurulmaz, imparator Bismarck'ı imparatorluk şansölyeliğine atadı. Bismarck, bu görevi 1890 yılına kadar yaptı. Yirmi sekiz yıl boyunca (1862–1890) Prusya'yı yönetti ve yirmi yıl boyunca mutlak hâkim olarak tüm imparatorluğa hükmetti. Prusya'nın büyük toprak sahibi soylular sınıfından gelen Bismarck bir kralcıydı, işçi sınıfının yatışmaz düşmanıydı. Toprak sahiplerinin, büyük sermayenin çıkarlarına sırt çeviremeyeceğini anlıyordu; burjuvaziye gelince, bu dönemde çok gelişmiş ve dikkate alınmazlık edilemeyecek kadar çok güç kazanmıştı. Lenin'in dediği gibi, Alman İmparatorluğu bir junkerler (Almanya büyük toprak sahipleri) ve burjuvalar devletiydi.

Bismarck, büyük toprak sahipleri ile büyük sermayenin temsilcileri arasındaki yakın ittifakı korumak için çaba gösteriyordu. Bu uzlaşma, bir yandan, toplumun bu iki tabakasının işçi sınıfına karşı ortak mücadelesine, bir yandan da saldırgan bir dış politikaya dayanmaktaydı.

Sosyalistlere Karşı "İstisna Yasası"

Sanayinin ilerlemesiyle birlikte işçi sınıfı da gelişiyor ve sosyalist hareket güçleniyordu. Bu durum hükümeti kuşkuya düşürdü ve Reichstag'da

sosyalistlere karşı bir özel yasa oylandı. Bu yasa, "istisna yasası" adıyla tanındı, çünkü sosyalist hareketi olağanüstü koşullara sokuyor, ve aslında, onu bütünüyle yasaklıyordu. Bütün sendikalar ve hatta partinin ideolojik etkisi altında işçi spor dernekleri bile kapatıldı.

İstisna yasası, sosyalist dergi ve gazetelerin yayınını da yasaklıyordu. Sosyalist edebiyat baskı altına alındı, kitaplar toplandı. Kitle halinde tutuklamalar yapıldı, idari kararla hiçbir yargı organının karşısına çıkarılmaksızın partinin militanları sürgüne gönderildiler.

Sosyalistlere karşı yasa, partiyi birdenbire bastırdı. Aralarında Bebel ve Liebknecht de olmak üzere partinin yöneticileri şaşkına döndüler ve partinin son bulduğunu ilan ettiler; ama partinin militanları daha sağlam çıktı: Parti üyesi işçiler ilkin Berlin'de, sonra da öteki kentlerde kendi başlarına, örgütlü mücadelelerini sürdürmek için tedbirlerini aldılar. Marx ve Engels'in yardımlarıyla, Bebel ile Liebknecht, yaptıkları hatayı anladılar, eğer parti açık bir şekilde çalışma olanağından yoksun bırakılırsa, derhal örgütlü mücadeleyi devam ettirecek tedbirleri almak ve uygulamak gerekliliğini de kabul ettiler ve böyle yapıldı. Zorluklarla dolu "istisna yasası" yıllarında, parti genel çizgileriyle işçi sınıfının çıkarlarına cevap veren doğru bir politika izlemeyi başardı.

Baskılar, partiyi dağıtmayı başaramadı. Üye sayısı ve ideolojik bakımdan gelişme devam etti. Alman Sosyal Demokrat Partisi, bu yıllar içinde, örgütünü korumak için kahramanca bir mücadele verdi. Hükümetin zulmüne rağmen parti, geniş halk kitleleri içinde sosyalizm propagandasını genişletiyordu.

Partinin "Sosyal Demokrat" ("Der Sozial-Demokrat") adlı gazetesi önce Zürih'te, sonra da Londra'da yayınlanmaya başlandı. Bu gazete Almanya'ya gizlice sokuluyor ve baskılara rağmen işçilere geniş ölçüde dağıtılıyordu.

Berlin ve öteki kentlerde, devrimci bildirileri basan gizli basımevleri kuruldu. Sendikalar, kadın, spor ve gençlik örgütleri çalışmaya başladılar. İşçilerin gericiliğe karşı mücadelesi güçleniyordu.

1880 yılına doğru, önemli grevler patlak verdi. Burjuvazi, özellikle, 100 bin işçinin katıldığı Ruhr havzası madencilerinin grevinden korktu.

Alman İmparatorluğu'nun Dış Siyaseti. Sömürge Fetihleri

Alman hükümetinin dış siyaseti son derece saldırgandı. 1875 yılında, imparatorluk hükümeti, ülkeyi tamamen ezmek ve Almanya'ya bağlı bir devlet haline getirmek amacıyla Fransa'ya karşı yeni bir savaşa girişmeye

hazırdı; ama Rusya araya girdi. O da, Fransa gibi, Almanya'nın yeniden güçlenmesinden çekiniyordu. Rus hükümeti, Alman İmparatorluğu hükümetine, Fransa'ya karşı yeni bir saldırıya göz yumamayacağını bildirdi. Almanya geri çekilmek zorunda kaldı, ama Fransa üzerine yeniden atılmak için bir uygun zaman gözlemekten de geri durmadı.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile Rusya, Balkanlar'da rekabet halindeydiler. İtalyan burjuvazisi ise, kendisinin göz diktiği Tunus'u işgal ettiği için Fransa'yı bir türlü bağışlamıyordu. Kısacası, Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya'nın iki ortak düşmanı vardı: Rusya ve Fransa.

1882 yılında, bu üç büyük devlet, **Üçlü İttifak** adını alan bir ortak askerî ittifak yapmaya karar verdiler. Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya'yı birleştiren bu antlaşma ile Almanya İmparatorluğu, Rusya ve Fransa'ya yönelik bir askerî blokun başına geçiyordu.

Almanya, bu ortaklığa ve ülkenin yönetici çevrelerinin Fransa'yı bir kez daha ezmek istemelerine rağmen yeni bir savaşa girişmeye karar veremedi. Almanya, Fransa'ya saldırınca, iki cephede savaşmak, sadece Fransa'ya karşı değil, Rusya'ya karşı da savaşmak zorunda kalacaktı. Bismarck böylesine bir savaşın güçlüklerini çok iyi anlıyordu. İsveç Kralı Debirbaş Şarl ve Napolyon gibi, girdikleri her savaşı kazanmış ünlü komutanların Rusya'da yenilgiye uğradıklarını unutmuyordu. Almanya, bir yandan Avrupa'da savaşa hazırlanırken, bir yandan da, büyük Alman sermayesinin ihtiyaç duyduğu sömürgeleri fethetme hazırlıklarına başladı. Almanya, 1880–1890 yılları arasında, Afrika'daki ilk sömürgelerini ele geçirdi: Togo, Kamerun ve daha sonra güneybatı Alman Afrika'sı ve Alman Doğu Afrika'sı adını alan toprakları işgal etti. Aynı yıllar içinde, Pasifik Okyanusu havzasına sızdı ve Yeni Gine'nin kuzey-doğu kesimini ele geçirdi.

2. Wilhelm (1888–1918). Bismarck'ın İstifası

1888 yılında, imparator 2. Wilhelm tahta çıktı. Gözü yükseklerde, kendini beğenmiş, gururlu bir insandı ve aslında, zihni dengesi yerinde değildi. Büyük bir hatip olduğuna inanıyor, münasebetsizlikleriyle ün yapan ve dış ilişkilerde karmaşalara sebep olan söylevler vermekten hoşlanıyordu. Bir süre sonra, yeni kayzerle (Alman İmparatoru) Bismarck arasında anlaşmazlık çıktı.

1890 yılında, olağan Reichstag seçimlerinde, sosyal demokratlar bir buçuk milyon oy topladılar; bu, daha önceki seçimlerde kazanılan oyların

çok üzerindeydi. Bu seçim, sosyalistlere karşı uygulanan yasanın etkisizliğini bir kez daha ispatlayan büyük bir başarı oldu. Yeni Reichstag, süresi sona eren bu yasayı uzatmayı kabul etmedi. Bismarck için büyük bir başarısızlıktı bu. Bismarck'ın durumunun sarsıldığını gören 2. Wilhelm, yaşlı şansölyeyi istifasını vermeye zorladı.

Bismarck'ın istifasından sonra, 2. Wilhelm'in başlattığı politika eski şansölyeninkinden de gericiydi. Bununla birlikte, Almanya'nın yönetici çevreleri, sosyalistlere karşı yasayı tekrar yürürlüğe koymaya cesaret edemediler.

3. 19. Yüzyılın Sonunda İşçi Hareketi

"İstisna Yasası"nın Kaldırılmasından Sonra Alman Sosyal Demokratları

Erfurt Programı

Sosyal demokrasi, yasal varoluş hakkını ele geçirmişti. Bunun üzerine, gizlilikten çıktı. 1891 yılında, Erfurt'ta yapılan kongrede Sosyal Demokrat Parti yeni bir program kabul etti. Bu programda, Sosyal Demokrat Partinin, sosyalizmin kuruluşunu amaç edindiği ilkesi yer alıyordu. Bunun dışında programda acil istekler de vardı: Sekiz saatlik iş günü, işçilerin özgür bir şekilde sendikalarını kurma hakkı, grev hakkı, v.b.

Bu program, aynı zamanda, oportünizme[20] verilen önemli ödünleri (tavizleri) de kapsamaktaydı. Parti'nin işçi hareketinde oynamak zorunda olduğu örgütleyici ve yönetici görev hakkında hiçbir bilgi verilmiyordu. Program, işçi sınıfını atıllaştırıyor, mücadele araçlarını kullanamaz bir duruma getiriyordu; zira proletaryanın mücadelesini aşağı yukarı "toplumsal reformlar"a indirgiyordu.

Partinin liderleri, hükümetin yeni baskılarından çekinerek, programlarında, demokratik bir cumhuriyet isteklerine yer vermeyi göze alamamışlardı. Nihayet, Erfurt programının en büyük hatası, proleter devriminin adını bile anmamasıydı.

Erfurt programı yayımlandığı zaman, Marx artık hayatta değildi. 1883 yılında ölmüştü. Devrimci sosyalist hareketin başında bulunan Engels, Erfurt programı tasarısını şiddetle eleştirdi. Bu programla, krallığa karşı ve cumhuriyet için mücadele etmenin olanaksızlığını bildirdi. Sosyaliz-

20 *Oportünizm:* Mevcut duruma -kapılıp gitme derecesinde- uyma ve uygun zaman bekleyerek oyalanma, oyalama politikası. İşçi hareketinde oportünizm, işçi sınıfının çıkarlarını, burjuvazinin çıkarlarına bağlamayı ifade eder.

me geçişin (hemen hemen mutlak bir imparatorluk rejimiyle yönetilen bir Almanya'da) devrimsiz gerçekleşebileceği inancını yaymanın, yanlış olduğunu ve bu yanlışlığın zararlı kuruntulara sebep olabileceğine işaret etti.

Alman sosyal demokrasinin liderleri, Engels'in eleştirilerini, parti üyelerinden gizlediler.

Alman Sosyal Demokrat Partisi'nde Oportünizmin Güçlenmesinin Nedenleri

1890 yılından sonra, Alman sosyal demokrasisi saflarında oportünizm hissedilir oranda gelişti. Kapitalistlerin büyük kârlar kazanan tekelci örgütleri, işçi sınıfının küçük bir kesimini, özellikle işçi başlarını ve vasıflı işçileri baştan çıkarmak için bundan yararlanmasını bildiler. Ücretleri artırarak yozlaşmayı sağlıyorlardı. Kapitalistlerin, kârlarının bir bölümünü işçilere bıraktıkları, onlara daha iyi konutlar sağladıkları görülüyordu. Böylece, bütün ülkelerde kapitalist tekellerin gelişimi, işçi sınıfı saflarında ayrıcalıklı ve daha iyi para kazanan ve bir süre sonra da "işçi aristokrasisi" adını alan bir tabakanın oluşumunu hazırladı. Bu işçi aristokrasisi, oportünizmin dayanak noktası ve burjuvazinin işçi sınıfı içindeki ajanları oldu.

"Revizyonizm"

Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin yönetici üyelerinden biri olan Bernstein, Marx'ın öğretisinin tümüyle gözden geçirilmesini öneren bir program öne sürdü (revizyonizm deyimi buradan gelir). Bernstein, işçilerin durumunun iyileştiğini, kapitalist toplumda, sınıf çelişkilerini keskinleştirici değil, "yumuşatıcı" eğilimlerin ortaya çıktığını savunuyordu. Bu, gerçeğe aykırı düşüncelerden hareket eden revizyonistler, işçi sınıfını özgürlüğüne kavuşturmak ve iktidarı ele geçirmek için, işçilerin devrime değil reformlara ihtiyacı olduğunu ileri sürüyorlardı. Revizyonistler, devrimci mücadele yöntemlerinden vazgeçiyorlardı. Bütün revizyonistler gibi, Bernstein da proletarya iktidarının gerekliliğini kesinlikle reddediyordu. Olan olaylar, Bernstein ve izleyicilerinin görüşlerinin tutarsızlığını doğruladı. Bernstein'in görüşleri burjuvazinin işine yaradı. Revizyonizm işçi sınıfına çok zararlı oldu. Bernstein'in düşünceleri, bütün ülkelerde oportünistlerin programı olmakta gecikmedi.

Bu düşünceler karşısında Alman sosyal demokratları azimli bir direnç göstermediler. Bütün dünyanın işçi hareketi saflarında sadece Lenin, Bernsteincılığın işçi sınıfı için taşıdığı tehlike ve zararı hemen kavradı.

Bernstein'ın düşüncelerinin katkısız burjuva özünü açıkladı. Devrimci sosyal demokrasinin Bernsteincılıkla ilişkilerini geç kalmaksızın kesmesi gerektiğini ve proleter parti saflarında Bernstein gibi burjuva politikasının sözcülerine göz yumulmasının olanaksız olduğunu bildirdi.

Alman sosyal demokrasisinin liderleri Lenin'in görüşlerini paylaşmadılar ve çoğu, bir süre sonra oportünizm kampına geçtiler.

4. 20. Yüzyılın Başlarında Alman Emperyalizmi

Almanya'da Tekelci Kapitalizmin Gelişimi

19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında, Alman kapitalizmi yavaş yavaş tekelci bir kimlik kazanmaya başladı. Örneğin, 19. yüzyılın sonunda kurulan Ren-Vestfalya maden kömürü ocakları sendikası gibi dev kapitalist topluluklarının oluştuğu görüldü Almanya'da. Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde, bu sendika, 100'e yakın madene sahipti ve Almanya'nın maden kömürü üretiminin % 50'den fazlasını denetimi altında bulunduruyordu. Denetimi altında bulunan bölgelerde kömür fiyatlarını zorla kabul ettiriyor, her ocak ve fabrikada tüm üretimi düzenliyor ve kendi satış büroları aracılığıyla bu üretimin pazarlanmasını gerçekleştiriyordu. Savaş sanayiine gelince, o kesim, Krupp firmasının egemenliği altındaydı. Tüm elektroteknik sanayi, Genel Elektrik Şirketi (AEG) ile Siemens-Schuckert ortaklığı gibi iki dev işletmenin ellerindeydi. Tekeller aynı zamanda sanayinin öteki dallarında da gelişiyordu. Aynı olgular İngiltere ve öteki ülkelerde de görülüyordu, ama ABD'nin dışında, sanayi tekelleri hiçbir yerde Almanya kadar hızla gelişmiyordu. 1905 yılında, Almanya'da 12 bin büyük işletmeden meydana gelen 385 kartel vardı. Bankaların temerküzü de aynı hızla oluyordu. Savaş öncesinde, Berlin'in en önemli dokuz bankası, sermaye birikiminin yarısına yakın kısmını ellerinde bulunduruyordu. Tekellerin gelişimi ve egemenliği, kapitalizmin en yüksek aşaması olan emperyalizme geçişi belirler.

Emperyalizm, tekellerin egemenliğiyle belirgin niteliği ortaya çıkan, gelişmenin en son ve en yüksek aşamasına varmış olan kapitalizmdir. Sermaye, bu evrede, tekelci bir kimlik gösterir.

Alman Emperyalizminin Saldırgan Karakteri

Büyük toprak sahibi soylular sınıfıyla, monarşiye sıkı sıkıya bağlı olan tekellerin yöneticileri, Almanya'nın saldırgan politikasının ilhamcısı ol-

dular. Sömürgelerin fethi ve sömürülmesi ile top, gemi ve öteki savaş araç ve silahları ısmarlayan devletin siparişlerinden para kazanmalarını sağlayan silahlanma yarışı sayesinde, kârlarını en yüksek düzeye çıkartmayı düşünüyorlardı.

Bu dönemde en saldırgan emperyalizm Almanlarınkiydi. Alman emperyalizmi, 1890–1900 yılları arasında bütün dünyada geniş sömürge fetihlerine başladı. İmparatorluk içinde, Alman Irkı Birliği adı altında, Almanya'nın dünya egemenliği mücadelesi lehinde propaganda yapacak özel bir örgüt kuruldu. Bu birlik, Fransız, İngiliz, Belçika ve Portekiz sömürgelerinin, Fransa'nın, Alman sınırları yakınlarında bulunan demir madeni bakımından zengin bölgelerinin fethini, bütün Belçika, Hollanda, İskandinav ülkeleri, Osmanlı İmparatorluğu topraklarının ve hatta Almanya'nın müttefiki olan Avusturya-Macaristan'ın ilhakını istiyordu. Birlikçiler, bunlardan başka, Rusya'dan Baltık ülkeleri ile Polonya'yı kapmak istiyorlardı. Bu aşırı emperyalist Almanların en bağnazları Ukrayna'yı, hatta Kafkasları istilayı, daha sonra da Anadolu ve Kafkaslar yoluyla Hindistan'a kadar uzanmayı düşlüyorlardı. Birlikçiler, hatta Amerika'yı da fetih tasarılarının dışında tutmuyordu. Brezilya'ya ve öteki Latin Amerika ülkelerine girmeyi ve oradan da, tüm Amerika'ya egemen olmak için Birleşik Devletler'e karşı sefer açmayı tasarlıyorlardı. Bu yağma savaşı düşünceleri Alman basınının büyük bir kesimi tarafından açıkça yayılmaktaydı.

20. Yüzyıl Başında Almanya'nın Dış Politikası

Alman emperyalizmi, tıpkı güçlü ve genç bir etobur hayvan gibi, sömürgelerin paylaşılmasında kendini atlatılmış, yoksun bırakılmış hissediyordu. Lenin'in belirttiği gibi, yerler tamamen tutulduktan sonra kapitalist şölen masasına gelmişti. Almanya'nın ele geçirdiği sömürgeler oldukça küçüktü. Alman emperyalizmi yitirdiği zamanı kazanmak çabasına girişti. İlk kurbanlarından biri Osmanlı İmparatorluğu oldu.

Osmanlı Devleti, Alman kapitalistlerine önemli bir demiryolunu yapma izni vermişti. Daha sonra Bağdat demiryolu adını alan bu hat, Küçük Asya ve Bağdat'tan geçerek İstanbul Boğazı'nı Basra Körfezi'ne bağlıyordu.

Berlin'i Basra Körfezi'ne bağlayan Bağdat demiryolunun ekonomik ve politik bakımdan çok özel bir önemi vardı. Demiryolunun yapımı, büyük miktarda lokomotif, vagon ve ray siparişleri alan Alman sanayicilerine önemli kârlar sağlıyordu. Yapım girişimine yatırım yapmış olan Alman

bankacılarına da büyük çıkarlar vaat ediyordu. Bağdat demiryolu, Alman emperyalistlerinin Doğu'da yapmayı düşündüklerini kolaylaştırıyordu. Osmanlı Devleti, bir süre sonra, tamamen Alman etkisi altına girdi.

Alman yayılması, Uzak Doğu'da da gelişiyordu. Almanlar, 1897 yılında, bir askeri üs kurmak ve Çin'in paylaşılmasında etken bir pay kazanmak için Kiao-çeu körfezini Çin'in elinden aldılar.

Almanya, Pasifik Okyanusu'nda Karolin, Marianne ve Marshall adalarını istila etti.

Alman emperyalizmi, başta Fas olmak üzere, Kuzey Afrika'yı etki alanına almak niyetindeydi. Aynı zamanda, Akdeniz girişinde kendisine üstün bir durum sağlamak istiyorlardı. Fakat, amaca ulaşmak için yaptıkları girişimler, uluslararası bunalıma rastladı ve Alman İmparatorluğu'nun İngiltere ve Fransa'yla ilişkilerinin daha da gerginleşmesine yol açtı. Sonuç olarak, Almanya Fas'a giremedi. Alman emperyalistleri, sömürgelerinde yerli halkı korkunç bir şekilde sömürüyorlar, bütün topraklarını zorla ellerinden alıyorlardı. 20. yüzyıl başlarında, Güney Batı Alman Afrika'sında bir ayaklanma çıktı. Ayaklanmayı bastırmak için, Alman emperyalistleri asi kabilelerin hemen hemen tümünü kılıçtan geçirdiler.

Alman emperyalizminin yayılması, Almanya ile İngiltere arasında bir uyuşmazlığa sebep oldu. Alman mallarının rekabeti çoktandır İngiliz kapitalistlerinin hoşnutsuzluğunu artırmaktaydı. Bunun dışında, Alman sermayesinin Osmanlı topraklarına girmesi, Alman etkisinin Basra Körfezi'ne kadar uzanmasının Hindistan'daki İngiliz egemenliğini doğrudan tehdit ettiğini gören İngiltere'yi çok endişelendiriyordu.

İngiltere'yi daha da kaygılandıran şey, Alman savaş donanmasının gelişmesi idi. 19. yüzyılın sonuna kadar, Almanya, güçlü bir kara ordusu beslemekle yetinmişti; ama 1898 yılından itibaren Alman devleti, artan bir hızla, güçlü bir savaş donanması kurmaya girişmişti. Dünyanın yeniden paylaşılması için İngiltere ile mücadeleye girmeye hazırlanıyordu Almanya.

5. 20. Yüzyılın Başında Alman Sosyal Demokrasisi

Alman İşçi Hareketi Üzerinde 1905 Rus Devrimi'nin Etkisi

Proletaryanın geniş tabakalarının yoksulluğu gittikçe artarken, güçlü tekeller halinde toplanmış bir avuç Alman kapitalisti, büyük kârlar sağlıyordu. Bir Alman işçisinin ücreti, bir İngiliz, bir Birleşik Devletler işçi-

sinin ücretlerinin çok altındaydı. Bunalım yıllarında yüz binlerce işçi sokağa atılmış ve tam deyimiyle dilenciliğe mahkûm edilmişti. İşçiler tavan aralarına, mahzenlere ya da korkunç konutlara sığınıyorlardı.

İşçi sınıfının yaşama koşulları kötüleştikçe, devrimci hareket ülkeye yayılıyordu.

1905 Rus devriminin Alman işçileri üzerinde özellikle büyük bir etkisi oldu. Rus usulü mücadele metotları ve en başta, politik kitle grevi büyük bir yandaş kazandı. Rus devriminin ve daha yalın olarak 9 Ocak olaylarının etkisi altında, 250 binden fazla madencinin katıldığı bir grev, 1905 Ocak ayında, Ruhr havzasında patlak verdi.

1905'te Jena'da toplanan Alman Sosyal Demokrat Partisi kongresi, işçi yığınlarının etkisi altında, politik kitle grevini işçi sınıfının bir mücadele aracı olarak öneren bir kararı onaylamak zorunda kaldı.

1905 yılının sonu ve 1906 yılının başı, devrimci dalganın Almanya'da yeni bir yükselişine tanık olundu. İşçiler artık ücretlerin artmasını ve iş gününün kısalmasını kapsayan ekonomik haklarla yetinmiyorlardı, politik istekler ileri sürüyorlar ve Prusya Landtag'ı seçimlerinde genel oyun uygulanması için mücadele ediyorlardı. Genel oy mücadelesi, Bavyera ve öteki Alman devletlerine de yayıldı. Gösteriler, 1906 yılında, Rusya'daki "Kanlı Pazar"ın yıldönümünde büyük bir genişlik kazandı. Bütün Almanya, hükümeti büyük korkulara sürükleyen toplantı ve mitinglerle çalkalandı. Aşırı tedbirler alındı. Berlin'e hükümetin askerî birlikleri dolduruldu.

Bununla birlikte, Sosyal Demokrat Parti yöneticileri işçilerin bu güçlü hareketini yönetmeyi beceremediler. Genel oyu kabul ettirmek için politik kitle grevi sloganını bile desteklemediler.

Rus devriminin bozgunundan sonra, Alman Sosyal Demokrat liderleri, Jena Kongresi'nin kararlarından caydılar. Gittikçe sağa yanaşarak, politik kitle grevi düşüncesini reddettiler.

Alman Sosyal Demokrat Partisi'nde Sol Akım

Bununla birlikte, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin içinde, Alman işçilerinin devrimci düşüncelerini yansıtan bir sol akım vardı. Sosyal Demokratlar'ın sol kanadının önde gelenleri Klara Zetkin, Karl Liebnecht ve Rosa Luxemburg idi.

Klara Zetkin (1857–1933), Alman işçileri arasında çok seviliyordu. Bir ilkokul öğretmeninin kızıydı, işçi hareketine çok genç yaşında katılmıştı. Sosyal Demokrat Parti'ye antisosyalist "istisna yasası" döneminde üye ol-

muş ve gericiliğe karşı cesaretle mücadele etmişti. Proletaryanın davasına yürekten bağlı olan Klara Zetkin işçilerin uluslararası birliğini kurmak için çok çaba harcamıştı. Eksiksiz bir savaşçı, yetenekli bir edebiyatçı ve mükemmel bir hatipti.

Wilhelm Liebknecht'nin oğlu olan Karl Liebknecht (1871–1919), yorulmak bilmez bir konuşmacı idi. Güzel konuşmasının inandırıcılığı ve etkisi sayesinde, kitlelerde mücadele gücü ve bilinci uyandırıyordu. Emperyalizm ve bir emperyalist savaşın tehlikesine karşı açıkça karşı çıkan ilk Alman Sosyal Demokratlardan biri oldu. Uluslararası gençlik hareketinin örgütleyicisi idi.

Rosa Luxemburg (1871–1919), sol sosyal demokratların lideriydi. İlkin doğduğu Polonya'da, sonra da Almanya'da, gençliğinden itibaren etken bir rol aldı. Hitabet yeteneği ve tümüyle proletaryanın davasının hizmetine verdiği zekasıyla parladı.

Bununla birlikte, solcu sosyal demokratların tam anlamıyla devrimci olmadıklarını belirtmek gerekir. Birçok oportünist yanlışlık yaptılar. Örneğin, genel siyasi grev için canla başla mücadele eden Rosa Luxemburg, bunu "en etkili silah", proletaryanın son mücadele aracı olarak kabul ediyordu. Genel siyasi grevi, iktidarı almaya yönelecek kesin bir hamle haline dönüştürmeyi aklına bile getirmiyordu.

Dünya Savaşı Öncesinde Alman Sosyal Demokrasisi

Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin büyük bir üye kitlesi vardı. 1912 Reichstag seçimlerinde dört buçuk milyon oy almış, 110 milletvekilliği kazanmış ve Reichstag'da en fazla temsil edilen parti durumuna gelmişti. Sosyal demokrat partinin bir milyona yakın üyesi, sosyal demokrat basının ise bir buçuk milyon dolaylarında abonesi vardı; ama partinin yönetici grubu, bu dönemde, proletaryanın düşmanlarıyla birleşmişler ve Alman emperyalizminin suç ortağı olmuşlardı.

Bebel'in 1913 yılında ölümünden sonra, sosyal demokrat partinin lideri, oportünizm yanlısı Scheidemann olmuştu. Onun yönetimi altında parti, silahlanma ve savaş hazırlıklarını hızlandıran emperyalizme yardımcı olmak yoluna girdi açıkça.

Dünya savaşı öncesinde, Almanya'da sınıf mücadeleleri yoğunlaşmıştı. 1910 yılında, Berlin'de barikat savaşları oldu ve 1912'de, 250 bin Ruhr havzası madencisi grev yaptı; ama oportünistlerin egemen olduğu Sosyal Demokrat Parti, işçi hareketinin bu çıkışını yönetecek güçten yoksundu.

BÖLÜM: 24

19. Yüzyılın Sonunda ve 20. Yüzyılın Başında İngiltere

1. İngiltere'nin Ekonomik Gelişimi

İngiliz Sanayinin Dünya Egemenliğinin Sonu

İngiltere sanayisi, dünyadaki yerini 1870 yılından itibaren Almanya, Amerika Birleşik Devletleri gibi daha genç kapitalist ülkelerin sanayisine kaptırmaya başladı. 19. yüzyılın sonunda, İngiltere, dünyanın en çok sanayileşmiş ülkesi ününü yavaş yavaş kaybetti.

20. yüzyılın başında, İngiltere'yi çok gerilerde bırakan Amerika Birleşik Devletleri kesinlikle başa geçti; Alman sanayisine gelince, İngiltere'ye yetişti, hatta bazı sanayi dallarında geçti de. Dünya savaşı çıktığında Almanya demir madenciliğinde Birleşik Devletler'den sonra ikinci sırayı almıştı.

19. yüzyılın sonunda, öteki ülkelerde olduğu gibi, sermaye birikimi İngiltere'de gözle görülür şekilde hızlandı, ama tekeller Alman ve Birleşik Devletler sanayilerinde olduğundan daha yavaş oluşmaktaydı.

Bankaların ve Banka Sermayesinin Gelişimi

İngiltere'nin yönetici sınıfları, eskiden olduğu gibi, gene işçilerin sömürülmesi ve geniş İngiliz sömürgelerinin soyulması sayesinde büyük servetlere sahipti. Sermayelerinin gittikçe azalan bir bölümünü sanayiye ayırıyorlar ve büyük kısmını bankalara yatırmayı tercih ediyorlardı. Sermaye birikiminin son derece yüksek olduğu İngiliz bankaları kadar elinde sermaye bulunduran banka, hiçbir kapitalist ülkede yoktu. Birinci

Dünya Savaşı'nın başlarına doğru, İngiltere'de başrolü dokuz banka oynuyordu. En önemli bankalar Londra'da, kentin City adı verilen merkez semtinde toplanmıştı.

19. yüzyılda olduğu gibi, 20. yüzyılın başında da, Amerika Birleşik Devletleri de içinde olmak üzere tüm dünyanın tüccar, bankacı ve fabrikatörleri kendilerini, yeryüzünün çeşitli bölgelerinde şubeleri bulunan en önemli İngiliz bankalarının onlara verdiği borçlara hemen hemen sistemli bir şekilde başvurmak zorunda hissediyorlardı. Dış ülkelere verilen bu borçların kârları, İngiliz bankacılarına, İngiliz burjuvazisinin servetlerini daha da çoğaltan büyük kârlar getiriyorlardı.

Başka zenginleşme yollarına da başvuran İngiliz kapitalistleri, sermayelerini yabancı ülkelerde ve sömürgelerde gittikçe artan bir şekilde yatırmaya koyulmuştu; yatırım yaptığı kuruluşların ya sahibi ya da ortaklarından biri oluyorlardı. Yabancı ülkelere sınırsız bir süre için yapılan bu sermaye yatırımı, sermaye ihracı adını taşır.

Kapitalistler, sermayelerini özellikle geri kalmış ülkelerle sömürgelere ihraç ediyorlardı; çünkü buralarda kendi ülkelerinde olduğundan daha yüksek kârlar elde ediyorlardı.

Sanayide en baştaki yerini yitirmiş olan İngiltere, bununla birlikte dünyanın en önde gelen bankacısı rolüne devam ediyordu. Sermaye ihracı, bütün kapitalist ülkelere özgü bir niteliktir, kapitalizmin emperyalist evresini belirler. Ama sermaye ihracı dünyanın hiçbir yerinde İngiltere'deki kadar gelişim göstermemiştir.

İngiliz emperyalizmi, özellikle sömürgeci kimliği ile tanınır, çünkü İngiltere için önde gelen şey, en önemli iş, sömürgelerin sömürülmesiydi. İngiliz burjuvazisine, kârların en büyük kısmını sömürgelerin sömürülmesi sağlıyordu.

İngiliz sömürgelerinin nüfusu, 1876 yılında, 250 milyona ulaşmıştı. Birinci Dünya Savaşı öncesinde bu nüfus 400 milyon kişiden oluşuyordu.

İngiltere'nin Deniz Üstünlüğü

İngiliz burjuvazisi için savaş donanması, her zaman, yeni sömürgelerin fethinde başlıca araç olmuştur. Sömürge savaşları ve seferleri için gereksinme duyduğu tüm askerî kuvvetleri taşımasını sağlamıştır donanma.

Dünyanın dört bir yanına dağılmış sömürgeler arasında sürekli ilişkiyi sağlamak ve buralara asker gönderme olanağına sahip olmak için, İngiliz burjuvazisi, dünyanın en güçlü donanmasını kurmaya çalışıyordu.

Dünyanın hiçbir ülkesinin, deniz üssü görevi yapabilecek bu sayıda tahkim edilmiş askeri limanı yoktu. İngiltere dünyanın birçok yerinde üsler kurdu ve büyük deniz yolları üzerinde bulunan en önemli stratejik noktaları ele geçirdi.

İngilizler, özellikle Hindistan'a giden deniz yollarını özel bir uyanıklıkla gözetim altında tutuyorlardı. Süveyş kanalının açılmasından (1869) sonra İngiltere'den Hindistan'a giden en kısa yol, Atlantik Okyanusu, Akdeniz, Süveyş Kanalı, Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'ndan geçen yol oldu. Akdeniz'in batı kapısını kapatan Cebelitarık'ı, İngiltere daha 18. yüzyılda ele geçirmişti. 19. yüzyılın başında, Akdeniz'in en dar yerinde bulunan Malta adasına el attı, bir süre sonra da, Kızıldeniz'den Hint Okyanusu'na çıkışa egemen olan Aden'e uzandı. 1870–1880 yılları arasında, İngiltere kendisine Akdeniz'in doğu kapısını denetim altında tutmayı sağlayan Süveyş Kanalı ve Mısır üzerinde egemen duruma gelmeyi başarmıştı.

İngiltere, dünyanın en büyük ticaret filosuna sahipti. Sanayinin gelişmesinde bazı ülkelerin gerisinde kalmasına rağmen, dış ticarette birinci sırasını koruyordu; dünyanın bankacısı ve en büyük deniz gücü durumunu sürdürüyordu.

2. 19. Yüzyılın Sonunda ve 20. Yüzyılın Başında Büyük Britanya Sömürge İmparatorluğu

Dominyonlar

İngiliz sömürgelerinin bir bölümü, 19. yüzyılda özerkliklerini elde etmişlerdi. Kendi yönetim aygıtlarını kuran sömürgelere dominyon adı verildi. 19. yüzyılın sonunda, özerk sömürgeler şunlardı: Güney Afrika'da Kap ve Natal, Kanada, 1901 yılında Avustralya Federasyonu halinde birleşen Avustralya sömürgeleri. Bu ülkelerin çoğunda –Kanada'da, Avustralya'da ve Yeni Zelanda'da– yerli halk, korkunç barbarlık örnekleri veren sömürgeciler tarafından hemen hemen yok edilmişlerdi. Bu yerli halk kırımından sonra, adı geçen ülkelerin nüfusu, büyük bir bölümünü İngilizlerin oluşturduğu Avrupalılardan biraz fazlaydı. Sadece Kap ve Natal'da yerli halk (zenciler) beyazlardan fazlaydı. Zencilerin hiçbir hakları yoktu ve korkunç bir şekilde sömürülüyorlardı. Bir özerk devletin halkına verdiği tüm üstünlüklerden sadece beyaz nüfus yararlanmaktay-

dı. Dominyonların çoğu tarım ülkeleriydi. 19. yüzyılın son otuz yılında, Kanada'nın verimli büyük çayırlıkları tarıma açıldı ve yüzyılın sonunda, Kanada önemli miktarda buğday ihraç etmeye başladı. Komşu Birleşik Devletler'de olduğu gibi, çiftçilerin sömürülmesinin hızla geliştiği görüldü.

19. yüzyılın sonunda, Kanada'da artık atölyeler ve fabrikalar vardı, imalat sanayisi gelişiyordu. Kanada, ekonomi açısından, dominyonların en gelişmişi idi.

Avustralya ve Kap sömürgelerinde, 19. yüzyılda, özellikle hayvancılık gelişti. Çiftliklerde milyonlarca koyunla birlikte, aynı oranda öteki hayvanlar da yetiştiriliyordu. Avustralya, bu dönemde dünyanın en büyük yün ihracatçısı ülkelerinden biri durumuna geldi, ama bütün ticaret İngiliz kapitalistlerin ellerindeydi. Bundan başka çok miktarda altın sağlıyordu; ama altın madenleri de İngilizlerindi.

Güney Afrika'da, Kap ve Natal'ın yakınlarında, 17. yüzyılda gelmiş Hollandalı göçmenlerin yaşadığı bölgeler uzanıyordu; kendilerine Boerler adı verilmişti. Bunlar, 19. yüzyılda iki ayrı cumhuriyet kurdular: Transvaal ve Oranj Cumhuriyetleri. Bağımsızlıklarını ikisi de 20. yüzyılın başlarına kadar korudular. Güney Afrika'yı sömürgeleştirirken bu Beyazlar yerlileri soyuyor ve topraklarını ellerinden alıyorlardı.

Güney Afrikalı beş milyon yerli, 20. yüzyılın başında, 25,5 milyon akrlık toprak parçasını ellerinde tutabilmişti; oysa, bir buçuk milyon beyaz göçmenin ise 230 milyon akrlık toprağı vardı. Toprakları zorla ellerinden alınan yerliler sadece bu toprakları ellerinden alan çiftçilere değil, aynı zamanda elmas ve altın madenleri ile tarım işletmeleri sahiplerine büyük kârlar sağlıyorlardı; çünkü bu topraksız zencilerin el emekleri son derece ucuzdu.

Hindistan

Hindistan, İngiltere'nin en önemli ve kendisine en çok kâr getiren sömürgesi olmaya devam ediyordu hâlâ. 20. yüzyılda bile tüm haklarından yoksundu. Hindistan'ı, İngiliz Hükümeti tarafından beş yıllığına atanan ve her zaman yüksek aristokrasiden gelen bir genel vali yönetiyordu. Sonsuz yetkileri vardı. Öteki yüksek görevlerin tümü de İngilizlere veriliyordu. Hintlilere aşağı ve düşük ücretli görevler bırakılıyordu.

Hint köylüleri, kendi ihtiyaçları olan şeyleri çok düşük ücretlerle satarak ancak karşılayabildikleri vergilerin altında eziliyorlardı. Bu vergiler-

den sağlanan gelirlerin büyük bir kesimi, İngiliz memur ve askerlerinin maaşlarına gidiyordu. Demek oluyor ki, Hindistan'daki dominyon yönetiminin masraflarını bizzat Hint halkı ödemekteydi.

Köylüleri, ayrıca bir de feodal senyörler sömürmekteydi. İflas eden köylüler, çoğunlukla tefecilerin pençelerine düşüyor ve genellikle ödeyemedikleri borçları yüzünden her an köle durumuna düşebiliyorlardı, çünkü İngilizler bu eski geleneği korumayı uygun bulmuşlardı.

Emperyalizm döneminde, Hindistan halk yığınlarının durumu daha da kötüleşmekte idi.

Yoksulluk, açlık, veba, kolera Hindistan kırsal bölgelerinin alışılan felaketleri oldu. 1896 ile 1906 yılları arasında, on yıl içinde, on milyon Hintli açlıktan öldü. Bir İngiliz'in ortalama yaşı 46 iken, bir Hintlinin ortalama yaşı 24'ü geçmiyordu. 20. yüzyılın başında, bir Hintli köylünün sahip olduğu geçim olanaklarının, büyük dedesininkinin üçte biri, dedesininkinin yarısı olduğu hesaplandı.

İngilizlerin sıkı denetimi altında olduğu için, Hindistan'da sanayi son derece yavaş gelişiyordu. İngilizler bu amaçla, Hindistan'a ithal edilen makinelere çok ağır gümrük vergileri koymuşlardı.

Bunun dışında İngilizler, bütün sömürge savaşları, özellikle Asya'daki sömürge savaşları için ihtiyaçları olan masrafları Hindistan halkının sırtından çıkarıyorlardı. Büyük Britanya hükümeti, Hindistan sınırlarının güvenliğini sağlamak bahanesiyle, Hindistan'a komşu ülkelere fetih savaşları açıyor, buna karşılık ülke halkının gerçek ihtiyaçlarıyla pek az ilgileniyordu. Çok eski çağlarda yapılmış ve ülkenin tarımsal ilerlemesi için çok gerekli olan sulama sisteminin gerekli bakımı yapılmadığından gün geçtikçe bozuluyordu. Ülkede çok az sayıda ilk ve orta öğrenim okulları vardı. On çocuktan ancak biri okuma-yazma öğrenme şansına sahipti.

Öteki Sömürgeler

İngiltere, 1870–1900 yılları arasında, Kap ve Natal'in dışında, kıyı boylarında dağınık noktalara sahip olduğu Afrika'da büyük topraklar ele geçirdi. 1870–1880 yılları arasında Asya'da, Büluciston ve Malakka yarımadasını, 1880 yılından sonra da Yukarı Birmanya'yı fethetti. 19. yüzyılın sonunda, nihayet, Polinezya adalarının büyük bir kısmını topraklarına kattı.

3. 19. Yüzyılın Sonunda Büyük Britanya'nın Politik Gelişimi

20. Yüzyılın Sonunda Liberaller ve Muhafazakarlar

İngiltere'nin politik rejimi, 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında, hiçbir köklü değişim geçirmedi.

Yakın çağlar tarihin ikinci dönemi boyunca, İngiltere'de, iktidarı sırayla iki parti aldılar: Liberal Parti ve Muhafazakar Parti.

1870 yılından sonra, iki partinin rekabetinde üstünlük yavaş yavaş, İngiliz burjuvazisinin gönlünü kazanan muhafazakarlara geçti.

Hem Liberal Parti, hem de Muhafazakar Parti, ikisi birden büyük sermayenin çıkarlarını temsil ediyordu; ama muhafazakarlar, bunun dışında, büyük toprak sahiplerinin çıkarlarını da savunmayı sürdürüyordu. İki parti arasındaki fark yavaş yavaş ortadan kalkıyordu. Muhafazakarlar ve liderleri Disraeli, daha açık bir şekilde sömürge fethi politikası uyguluyorlardı.

Liberaller de fetih politikası yanlısıydılar, ama politikalarının saldırgan niteliğini gizleme çabası içindeydiler. İrlanda'da bazı reformlar yapmayı, ülkeye kısıtlı bir özerklik vermeyi, orada yaşayan İngiliz büyük toprak sahiplerinin güçlerini sarsmaksızın bir tarım reformu uygulamayı gerekli buluyorlardı. 1870–1890 yılları arasındaki dönemde liberallerin lideri Gladstone'du. Her iki parti de, işçi sınıfını bazı küçük ödünlerle aldatarak, devrimci düşüncelerinden caydırmaya çabalıyordu. Muhafazakarlarla liberallerin programları arasında çok yüzeyde birkaç ayrılığın dışında başka bir ayrılık olmadığını anlamak için, çok akıllı olmanın gereği yoktu.

1884 yılında Gladstone hükümeti, otuz altı milyon nüfuslu ülkede seçmen sayısını 4,5 milyona çıkaran bir oy hakkı genişlemesini gerçekleştirdi (üçüncü parlamenter reform). Bu sayı da açıkça göstermektedir ki, İngiliz halkının çoğunluğu oy hakkından yoksun kalmıştır ve İngiltere'de gerçek bir demokrasi söz konusu değildir.

19. Yüzyılın Sonunda İrlandalıların Özgürlük Mücadeleleri

İngiltere'nin iç politikasında, en büyük güçlüklerin kaynağı İrlanda sorunuydu. İrlandalı kiracı köylüler, korkunç bir yoksulluk içinde yaşıyorlardı. Toprakları yoktu, çünkü landlordlar (İngiliz toprak sahipleri), ülkenin bütün topraklarını daha 17. yüzyılda zorla ele geçirmişlerdi. İrlanda,

yıllar boyu, yüz binlerce insanı kırıp geçiren birçok kıtlık dönemi yaşamıştı. Yüz binlerce İrlandalı bir dilim ekmeğin peşinde, Amerika'ya göç etmek zorunda kalmıştı. Göçler ve büyük ölüm oranı İrlanda'nın nüfusunu hızla azaltıyordu. 1851 yılında 6,5 milyon olan nüfus, 1900 yılında 4,5 milyona inmişti. İrlanda'nın acımasız sömürülmesi, İngiliz kapitalizminin tarihinin en korkunç sayfalarından biridir.

1880 yılına doğru, buğdayın çoğunluğu ABD'den ithal edildiği için tarım ürünlerinin fiyatı alabildiğine düştü. Eskiden beri yoksul ve aç olan İrlanda köylüsü bu bunalımın etkisini çok hissetti. Köylüler toprak kiralarını ödeyemeyince landlordlar onları tarlalarından, yoksul kulübelerinden sürüp çıkarıyorlardı. İrlanda yollarında, landlordlarının kovduğu, yersiz yurtsuz, hiçbir geçinme olanağı olmayan, aç ve paçavralar içinde köylüler görülüyordu.

Açlığın ve kendilerini ezen baskının kışkırttığı İrlanda köylüleri, 1880 yılına doğru, landlordlar ve onları destekleyen İngiliz yöneticilere karşı yaptıkları mücadeleyi şiddetlendirdiler. Köylüler, landlordların şatolarına, mülklerine saldırıyorlar, ekili tarlalarını yağmalıyorlardı. Mülk sahiplerini ve kahyalarını öldürüyorlardı. İngiliz yöneticiler, bu ayaklanmaları, İrlanda köylülerini acımasız bir şekilde cezalandırarak bastırıyorlardı.

İrlanda burjuvazisi, köylülerin genel ayaklanmasından korkuyordu. Ama, aynı zamanda, İngiliz hükümetinin böyle bir ayaklanma düşüncesinin karşısında kapıldığı korkudan kendi çıkarına yararlanmaya çalışıyor ve bu sayede Britanya İmparatorluğu'nun himayesi altında, İrlanda'nın özerkliğini elde etmeye uğraşıyordu. İngiltere'nin yönetici sınıflarının çoğunluğu inatçı bir direnmeyle bu isteğin karşısına çıktı.

1870–1880 Yılları Arasında Büyük Britanya'nın Dış Siyaseti

1870–1880 yılları arasındaki dönemde, Muhafazakar Parti, İngiltere'nin başlıca amacının sömürgelerin genişletilmesi olduğunu ilan etti. Bu yıllar boyunca hemen hemen hep iktidarda kalmış olan Disraeli Hükümeti, Bülucistan'ı ele geçirdi ve tüm gücünü Afganistan'ı boyunduruk altına almaya yöneltti. Türkmenistan'a ve Orta Asya'nın öteki bölgelerine girmeyi de tasarlıyordu; ama Rusya bu tasarıya karşı çıktı ve Rus-İngiliz ilişkileri, 1870–1880 yılları arasında bundan etkilendi.

İngiliz burjuvazisi, Doğu'da Rus yayılmasına karşıydı. Rusya'nın 1877–1878 savaşında Osmanlı Devleti'ne karşı kazandığı zaferden sonra, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan barış antlaşmasının şartla-

rını gözden geçirtmek, Rusya ile öteki Slav ülkelerinin zaferlerinden yarar sağlamalarını önlemek amacıyla İngiltere, Berlin'de bir uluslararası kongre toplatmayı başardı.

Osmanlı Devleti'ni etki alanına almayı ve bu ülkeyi kendi politikasının uysal bir aracı haline getirmeyi tasarlayan İngiliz hükümeti, Berlin Kongresi öncesinde Osmanlı padişahıyla gizli bir anlaşmaya vardı; İngiltere, bu anlaşmaya göre, Rusya'nın tehditlerine karşı Osmanlı Devleti'ni korumak bahanesiyle, Kıbrıs adasının İngiltere tarafından işgaline padişahı razı etmişti. Bu sayede Süveyş Kanalı'nın girişindeki, Doğu Akdeniz'in bu stratejik noktasını ele geçirmeyi başardı.

Disraeli Hükümeti, Güney Afrika'da Transvaal'ı ilhak etmeyi denedi; ama bu amaçla Afrika'ya gönderilen İngiliz birlikleri büyük bir bozguna uğradılar ve kendilerine verilen görevi yerine getiremediler.

İngiltere'nin, Boerler'e ve Afganistan'a karşı giriştiği sömürge savaşında uğradığı bozgunlar muhafazakarların durumunu sarstı. Disraeli istifa etmek zorunda kaldı ve iktidarı Gladstone'un liderliğindeki liberallere bıraktı. İngilizler, Gladstone'un hükümeti zamanında, 1882 yılında, Mısır'ı işgal ettiler. Bu ülkenin fethi, İngilizlerin Hindistan'a giden en kısa yola egemen olmalarını sağladı.

İngiltere'nin Boerler'e Karşı Savaşı (1899-1902)

1899 yılında tekrar iktidara geçen Muhafazakarlar hükümeti, Transvaal ve Oranj Cumhuriyetini ele geçirmek amacıyla Boerler'e karşı yeni bir savaşa girişti. İngiliz emperyalistlerinin iştahını en çok kabartan şey, özellikle Transvaal'deki altın yataklarıydı. Transvaal'in fethinin hiçbir güçlük çıkarmayacağını düşünüyorlardı; bu bir askeri sefer değil, sanki basit bir "gezinti" olacaktı. İngiliz askerlerinin sayıca üstünlüklerine rağmen, savaş uzadı. Boerler, başarılı bir çete savaşı sürdürüyorlardı.

Çetecilere karşı yaptıkları savaşta, İngilizler korkunç savaş metotları uyguluyorlardı. Ceza müfrezeleri çiftlikleri yakıyor, hayvanları öldürüyor, hasatı yok ediyordu. İngiliz komutanlığının emriyle, kadınlar ve çocuklar da dâhil olmak üzere 100 binden fazla Boer toplama kamplarına kapatıldı.

Boerler, cesaretle direnmelerine rağmen, 1902 yılında, Transvaal ve Oranj Cumhuriyetini İngilizlere bırakan bir barış antlaşması imzalamak zorunda kaldılar; ama İngiltere, onların özerkliklerini tanımayı yükümlendi. 1910 yılında, Transvaal ve Oranj Cumhuriyeti, İngiltere'nin eski Güney Afrika sömürgeleriyle (Kap ve Natal sömürgeleri) bir Federasyon

halinde birleşti. Bu federasyon, Güney Afrika Birliği adıyla İngiltere dominyonu oldu. Transvaal'in fethinden sonra, İngiliz kapitalistler, altın yataklarını işleterek, Boerler zamanında olduğundan daha fazla gelir sağlayabiliyorlardı.

4. 19. Yüzyılın Sonunda İngiltere'de İşçi Hareketi

İşçi Sınıfının Durumu

İngiliz işçi hareketi, 19. yüzyılın sonunda, belli bir genişlik kazandı. İngiltere sınai üstünlüğünü sürdürürken, İngiliz işçi sınıfı öteki ülkelerin işçi sınıflarına oranla çok daha iyi durumda bulunuyordu. Sendika kurma hakkını ilkin İngiliz işçileri elde etmişlerdi. İngiliz işçi sınıfının bu zaferi 19. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşti. İşçi yığınlarına oranla daha iyi para kazanan işçi aristokrasisi, öteki Avrupa ülkelerininkinden daha çok işçiyi kapsıyordu.

19. yüzyılın sonunda, tekellerin gelişimi ve dünya pazarlarında rekabetin yoğunlaşması, İngiltere de aralarında olmak üzere bütün kapitalist ülkelerde işçilerin sömürülmesini şiddetlendirdi. İşçilerin çoğunun hayat şartları iyice kötüleşmiş ve İngiltere'de sınıf mücadelesi iyice kızışmıştı.

1902 yılında Londra'nın doğu kesimindeki teneke mahallesinde bir süre yaşamış olan Amerikalı yazar Jack London, "Uçurum İnsanları" adlı kitabında, İngiltere başkentinin en aşağı tabakalarının yaşamını gözümüzün önüne sermektedir. Avrupa'nın en zengin kentindeki işçi mahallelerini şöyle anlatıyor yazar:

"Arabamın geçtiği mahallede birbirlerinin benzeri ve sonu gelmez kulübelerden başka bir şey yoktu sanki. Gittikçe gidiyorduk, ama çevremizdeki tekdüze kirli tuğla evler bitip tükenmiyordu. Her adımda, yalpalayarak yürüyen sarhoş kadın ve erkeklere rastlıyorduk. Yer gök korkunç küfürlerle ve kavgacıların naralarıyla inliyordu.

Pazar yerinde, ayakları üzerinde güçlükle duran yaşlı kadınlar, yaşlı erkekler; çürük bir patates, bozulmuş bakla taneleri ya da bir parça sebze bulmak umuduyla çamurda sürüklenen çöp yığınlarının arasında eşiniyorlardı. Küçük çocuklar, çürük meyvelerin üzerine sinekler gibi üşüşüyor, neredeyse sıvılaşmış bu çürük yığınına kollarını omuzlarına kadar sokuyor, henüz büsbütün çürümemiş küçük küçük parçalar çıkarıyor ve aynı anda yutuyorlardı."

Bu teneke mahalleleri, kapitalist ülkelerde hiç eksik olmayan sınai bunalımlar arasında daha da hüzünlü oluyordu. Jack London, bunalım yıllarını şöyle anlatıyor: "İşçi evleri, gece gündüz kapıların önünde durup yatacak bir yer, bir dilim ekmek dilenen açlar yığınından geçilmiyordu." Ama ne var ki, bu işçi evlerinde korkunç bir yaşam vardı: "Bize çay ve hastane artıkları getiriyorlardı" diye yazıyor Jack London. "Bu artıklar, kocaman bir tepsinin üzerinde karmakarışık bir yığın halinde duruyor, anlatılmaz bir bulamaca benziyordu: Ekmek parçaları, domuz yağı kırıntıları, kemikler... her türlü hastaların ellerinin, dişlerinin değdiği şeyler... insanlar ellerini bu yığının içine sokuyor, harmanlıyor, bir şeyler araştırıyor, ya bir şeyler buluyor, ya da birbirlerinin elinden kapıyorlardı."

İşçi Hareketi. Yeni İşçi Birliği

19. yüzyılın sonunda İngiltere'de işçi örgütleri genellikle sendikalar tarafından temsil edilmekteydi. Eskiden, sendikalar sadece nitelikli işçileri, işçi sınıfının oligarşisini bir araya getirirdi. Dok işçileri, duvarcı yamakları ve öteki işçiler kendi sendikalarını kurmaya başladılar: Eskilerinden ayırmak için bunlara yeni işçi birlikleri (sendikaları) adı takıldı.

Yeni sendikalar, şefleri, patronlarla olan anlaşmazlıkları her zaman dostça çözümlemeye çaba gösteren ve grevlerden kaçınan eskilerine oranla daha mücadeleci görünüyorlardı. Yeni sendikalar, eskilerinin aksine, bu mücadele yöntemlerine başvuruyorlardı. Yeni sendikaların düzenledikleri en önemli grev, 1889 yılında, Londra limanı işçilerinin dört hafta süren grevleri oldu. İngiltere'nin en büyük limanı bir ay boyunca hareketsiz kaldı. Dok işçileri, grevi kazandılar ve ücretlerinin yükseltilmesini elde ettiler. Bu zafer sadece kendi cesaretleri, birlikleri sayesinde değil, aynı zamanda öteki işçilerin onlara verdikleri destek, İngiltere'nin dört bir yanından gelen yardımlar sayesinde kazanıldı; hatta uzak dominyonlar işçileri bile grevcilere para yardımında bulundular. Grevin liderleri arasında, Engels'in, İngiltere işçi sınıfının en mükemmel temsilcilerinden biri saydığı Tom Mann da vardı.

Engels, İngiliz işçi hareketinin tekrar canlanmasını sevinçle karşılıyor, onu canla başla destekliyordu.

Güç bir görevdi bu, çünkü Avrupa'nın hiçbir ülkesinde, burjuva ideolojisinin etkileri İngiltere'deki kadar hissedilmezdi.

Burjuvaziye sıkı sıkıya bağlı işçi aristokrasisi, kendisine amaç olarak, eski sendikaların istek sınırlarını çizmişti.

Eski sendikaların liderleri, yeni sendikaların liderlerini etkiliyor, onları, burjuvazi ile uzlaşma yöntemlerine çevirmeye çalışıyorlardı. Çabaları boşa gitmiyordu. 1890 yılından sonra, yeni sendikalar, mücadeleci niteliklerini yitirdiler. Bu sonucun nedenlerinden biri, işçi liderlerinde kararlı bir devrimci dünya görüşünün bulunmamasıdır.

5. 20. Yüzyılın Başında İngiltere

İşçi Partisi'nin Kuruluşu

1890 yılından sonra, proletaryanın bütün meslek örgütlerini yok etmeye, zayıflatmaya çalışarak İngiliz kapitalistleri, işçiler üzerindeki baskılarını hissedilir oranda arttırdılar. Aynı zamanda, ücretleri azaltmak, iş gününü uzatmak için çalışıyorlardı.

Burjuva hükümet, patronları işçilere karşı açtıkları mücadelede destekliyordu. 1900 yılında Galler ülkesinin güneyindeki Tuff vadisi demiryollarında bir grev çıktı. Demiryolu şebekesinin sahipleri, grevler yüzünden uğradıkları zarar-ziyanı karşılamak üzere tazminat isteyerek, demiryolu işçileri sendikasını mahkemeye verdiler. Davaya, Büyük Britanya'da, yüksek mahkeme kimliğinde olan Lordlar Kamarası'nda bakıldı; bu mahkeme, iş verenleri haklı buldu. Bundan sonra, her grevin ardından iş verenler zarar-ziyan davası açmaya başladılar; üstelik her defasında da davayı kazanıyorlardı hemen hemen. İşçiler, işverenlerin grev sırasında uğradıkları zarar-ziyanı kendilerine ödemek zorunda kaldıkları için, bu mücadele yöntemi İngiltere'de hemen hemen olanaksızlaştı.

Tuff vadisi grevi hakkındaki mahkeme kararı işçileri öylesine öfkelendirdi ki, sendikaların oportünist liderleri, işçilerin bu çalkantısını dikkate almak zorunda kaldılar. İşçi sınıfının Parlamento'ya seçilmesi için mücadele etmekle görevli bir "İşçi Temsil Komitesi" kuruldu. İşçi Temsil Komitesi, 1906 yılında, İşçi Partisi adını aldı.

Bu partinin amacı, parlamentoya işçi temsilcilerini seçtirmekti. Partinin programı belirsizdi, oportünist özelliği belli oluyordu. Parti, devrim gereğini reddediyor ve barışçı mücadele yollarıyla yetiniyordu. Sosyalizm için mücadele etmeyi amaç olarak seçmedi. Liderlerinin ve üyelerinin çoğu, İngiltere'de pek çok olan dinsel tarikat üyeleriydiler.

İşçi Partisi, Liberal Parti ile birleşti ve böylece onun yönetimine girmiş oldu. Bununla birlikte, bir işçi partisinin kurulması, İngiliz işçi hareke-

tindeki belli bir gelişimi gösteriyordu. Bu gelişim, İngiliz işçilerinin kendi siyasi partilerine sahip olma gerekliliğini anladıklarını doğruluyordu, ama henüz partilerine bilimsel sosyalist bir kimlik verecek kadar olgunlaşmamışlardı. Lenin, İşçi Partisi'nin kuruluşunu şu sözleriyle değerlendiriyordu: "İngiltere'de asıl anlamda proletarya örgütlerinin, bilinçli bir sınıf politikası izlenmesi ve sosyalist bir işçi partisi kurulması doğrultusunda attıkları ilk adım."

Liberallerin Tekrar İktidara Gelmesi. İngiliz-Alman Rekabeti

1895'ten itibaren, Muhafazakarlar, on yıl iktidarda kaldılar. 1905 yılında, Muhafazakar hükümet çekilmek zorunda kaldı. Hükümeti, işçi hareketlerinin yoğunlaştığı anda daha etkili bir yönetim gösteren liberaller kurdular. Bu sırada İngiltere, Birinci Dünya Savaşı'na hazırlanmaktaydı. İngiltere-Almanya ilişkileri 1890 yılından sonra iyice bozulmuştu; çünkü Almanya, İngiltere'nin sömürgelerine ve deniz gücüne kastettiğini göstermişti. Alman malları bir süredir İngiliz mallarıyla rekabete (hem de başarıyla) başlamış, onu birçok ülke pazarından kovmayı başarmıştı. İngiltere, en tehlikeli düşmanına, Almanya'ya karşı savaşa hazırlanıyordu. İngiliz hükümeti, bu amaçla savaş filosunu güçlendirmeye girişti; Rusya'ya yaklaşma olanakları aramaya başladı.

İngiliz burjuvazisi, savaş hazırlıklarını oldukça karmaşık koşullar içinde gerçekleştirmek zorundaydı, çünkü işçilerle burjuvazi arasındaki sınıf mücadelesi gittikçe şiddetlenmekteydi. Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki yıllar, grevci hareketler dev boyutlara ulaştı. En önemli grev, bir milyona yakın işçinin katıldığı 1912 madenciler grevi oldu.

Savaş Öncesinde İç Politika

İşçi hareketinin canlanması karşısında, İngiliz burjuvazisi, kısmi tavizler politikasına döndü. İşçileri reformlarla yatıştırmayı, devrimci harekete son vermeyi ve Almanya'ya karşı savaşta geri hatlarını güvenlik altına almayı amaçlıyordu.

Devrimci bir partinin bulunmayışı, önderi Lloyd George olan bu politikanın gerçekleşmesini kolaylaştırdı. Llyod George, Liberal Parti'nin liderlerinden biriydi. Lenin, onu, "yığınları kandırmak sanatının büyük uzmanlarından biri" olarak tanımlamıştır.

Lloyd George, bazı reformlar yapmayı yararlı buluyordu. Burjuva hükümetin kendilerine önem verdiğine inandırarak işçileri kandırmak isti-

yor ve böylelikle devrimci düşüncenin işçi sınıfında yayılmasını önlüyordu. Parlamento 1906 yılında, patronların, grevlerin sebep olduğu zararziyanı ödetmek amacıyla sendikalara karşı dava açmalarını yasaklayan bir kanun kabul etti. İşçi sınıfının, daha önceki yıllarda anasını ağlatan bir kötü uygulamaya son veren bu yasa, işçilere verilen önemli bir tavizdir. 1908 yılında, sekiz saatlik iş günü yürürlüğe konuldu; ama sadece yer altında çalışan madenciler için. Aynı dönemde, işçilere ücretli emeklilik hakkı da verildi; ama yetmiş yaşını bulmuş işçiler için. Bu yaşa erişme şahsına sahip işçilerin sayısı pek az olduğundan, işçiler bu emekli aylığına "ölüm aylığı" adını taktılar.

Az sonra, hastalık ya da sakatlık halinde işçilere küçük tazminatlar verilmesini sağlayan sosyal sigortalar yasası kabul edildi.

1911 yılında, Lloyd George'un bazı reformlarını reddetmiş olan Lordlar Kamarası'nın hakları kısıtlandı. Yeni duruma göre, Lordlar Kamarası, bir yasa tasarısını kabul etmezse, tasarı Avam Kamarası'na geri dönüyor ve eğer yasa Avam Kamarası'nda arka arkaya üç kez kabul edilirse, Lordlar Kamarası'nın vetosunun değeri kalmıyor ve yasa tasarısı kabul edilmiş sayılıyordu.

Lordlar Kamarası reformu, bir yarı-tedbirden başka bir şey değildi: Liberallerin Lordlar Kamarası'nı kaldırmaya niyetleri yoktu, çünkü işçi hareketine karşı yaptıkları mücadelede yönetici sınıflara Lordlar Kamarası'nın yardımı olabilirdi.

Savaş Öncesinde İrlanda Sorunu

Savaş durumunda, geri hatlarını güvenlik altına almak için, Liberaller, İrlandalılara da birtakım tavizler vermeyi gerekli görüyorlardı. Aslında, Liberaller 1910 seçimlerinde oy çoğunluğunu sağlayamamışlardı; iktidarda ancak işçilerin ve İrlandalı milletvekillerinin destekleriyle kalabiliyordu. İşçiler, liberalleri şartsız destekliyorlardı; ama İrlandalı milletvekilleri bir şart ileri sürdüler: "Home rule", yani özerklik hakkı. Liberaller bu şartı kabul ettiler ve Parlamento'ya "Home rule"yasasını önerdiler. Bunun karşılığı olarak, İrlanda'da İngiliz egemenliğinin güçleneceğini düşünüyorlardı. Muhafazakarların çoğunlukta bulunduğu Lordlar Kamarası'nda bu yasa kabul edilmedi; ama Avam Kamarası üçüncü kez kabul edince, yasa yürürlüğe girdi. Bunun üzerine, Muhafazakarlar açık mücadele yöntemlerine başvurdular. İrlanda'nın kuzeyinde, İrlandalı bir hükümetin yönetimi altında yaşamak istemeyen birçok İngiliz bulunduğu için, muhafazakarlar burada askeri müfrezeler kurmaya giriştiler.

İrlandalılar da bağımsızlıklarını korumak için savaş hazırlıklarına başladılar. İngilizlerle İrlandalılar arasındaki ilk çarpışma 1914 yılında meydana geldi. İrlanda, bir iç savaşın eşiğinde bulunuyordu.

Birinci Dünya Savaşı çıktığı sırada, İngiltere'nin durumu böyleydi. Grevci hareketin hızla güçlenmesi, İrlanda'da patlamaya hazır silahlı mücadele, İngiltere'nin 1914 yılında bir bunalım geçirdiğini gösteriyordu.

BÖLÜM: 25

19. Yüzyılın Sonunda ve 20. Yüzyılın Başında Fransa

1. Fransa'nın Ekonomik Gelişimi

Sanayideki Gelişimin Ağır Hızı

1870 yılında dünyada ikinci sırada bulunan Fransız sanayisi, yerini İngiltere'ye bıraktı. Fransa-Prusya savaşından sonra, Fransa sanayisinin gelişim hızı, şu nedenlerin etkisiyle yavaşladı: İlkin, gittikçe yoksul düşmüş olan orta ve küçük köylüler, sanayi ürünleri için iyi müşteri değillerdi, bu durum da iç pazara zararlı oluyordu; ikincisi, Almanya, Fransa'nın elinden Lorraine'in zengin kömür yataklarını almıştı, ülke maden kömürü sıkıntısı çekiyordu. Nihayet, Fransa, kısa bir süre içinde Almanya'ya beş milyar savaş tazminatı ödemek zorunda kalmıştı.

Sermaye İhracı

Sanayinin gelişimi, sermaye ihracı yüzünden büyük ölçüde frenlenmişti. Fransız burjuvazisi, sermayesini ülke içinde yatırmak istemiyordu. Sermayesini, büyük kârlar elde edebileceği geri kalmış ülkelere yöneltmişti. Bu sermaye ihracatı, Fransız sanayisini gerekli sermayeden yoksun bırakıyordu.

Bu sermayelerin bir kısmı, 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında, Fransız sömürgelerine ihraç edilmiş durumdaydı, ama en büyük kesimi Rusya, Balkan ülkeleri, Osmanlı Devleti ve İspanya'daydı.

Genellikle, Fransız sermayesi bu ülkelere, bu devletlere borç veren

Fransız bankacıları aracılığıyla yatırılıyordu. En büyük borçlar Çarlık Rusya'sına veriliyordu. Bundan başka, bu borçlar Fransız Hükümetine muhtemel silahlı çatışmalarda kendisine müttefikler edinmesini de sağlıyordu.

Böylece, Fransız sermayesi, dünya çapında bir faizci sermaye durumuna dönüşüyordu. Fransız burjuvazisinin büyük bir bölümü, Fransa'daki ya da yabancı ülkelerdeki işletmelere yatırdıkları sermayelerin kendilerine sağladığı kârlarla geçiniyorlardı. Bir bankaya ya da senetlere (hisse senetleri, tahviller) yatırılan sermayelerinin faizleriyle yaşayan bu tür kapitalistlere rantiye (gelirleriyle geçinen kimse) adı verilir. Fransa'da çok sayıda rantiye vardı.

Fransız kapitalizmi, Alman ve İngiliz kapitalizmleri gibi, yavaş yavaş tekelci bir kimlik kazandı. Fransa'da en yüksek birikim düzeyine banka sermayesi ulaştı. Paris'in üç önemli bankası ve örgütleri, Fransız bankalarında birikmiş paraların % 70'ini elinde bulunduruyordu.

Bununla birlikte, Fransa'da, İngiltere ve Almanya'ya oranla daha çok küçük işletmeler kalmıştı; bu da, öteki Batı Avrupa ülkelerine oranla en çok küçük burjuvanın Fransa'da bulunduğunu gösterir.

Fransa'nın kırsal bölgelerinde, küçük köylü işletmelerinin sayısı büyük işletmelerden daha çoktu. Feodal toprakların büyük bir kesimi, 18. yüzyıl sonunda, burjuva devrimi sırasında parçalanmıştı; ama yoksul ve orta köylü sınıfı, bununla birlikte, toprakların küçük bir bölümüne sahipti. Ülkenin ekilebilir topraklarının % 70'i büyük köylülere ve mülklerini korumuş olan büyük mülk sahiplerine aitti.

Fransız Emperyalizminin Özellikleri

19. yüzyılın sonunda, Avrupa'nın öteki ülkeleri gibi Fransa da kapitalizmin emperyalist evresine geçti. Fransız emperyalizmi, öteki emperyalizmlerden özel nitelikleri dolayısıyla ayrılmaktaydı. Lenin, bunu şöyle tanımlamaktadır: "İngiliz emperyalizmi esas itibariyle sömürgeciyse, Fransız emperyalizmi, bir tefeci emperyalizmdi".

Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde, Fransa sermaye ihracında, İngiltere'nin arkasından, dünyada ikinci sırayı almış bulunuyordu; ama buna karşılık Fransa, Almanya'ya oranla üç kez ve Amerika Birleşik Devletlerine oranla altı kez daha az dökme demir üretiyordu.

2. Üçüncü Cumhuriyetin Politik Hayatı

Cumhuriyetin Güçlenmesi

Komün'ün ezilmesinden sonra, gericilik Fransa'yı kasıp kavurdu. Meclis'in kralcı çoğunluğu, krallığı tekrar getirmeyi düşlüyordu.

1873 yılında, krallığın sert taraftarlarından ve Sedan felaketinin sorumlularından biri olan Mareşal Mac-Mahon cumhurbaşkanı seçildi. Kralcılar ve din adamları, onun yardımıyla, Fransa'da tekrar krallık kurmayı düşünüyorlardı; ama bir süre sonra, krallığın restorasyonu girişiminin, korkunç anıları burjuvazinin aklından çıkmayan, yeni bir 18 Mart darbesiyle sonuçlanabileceğini anlamak zorunda kaldılar. Bourbon hanedanından, tahta talip bir prens, bir hükümet darbesinin yönetimini almayı kabul etmedi. Halk ve başta işçi sınıfı, gericilerin krallığı tekrar kurmalarına izin vermedi.

Ulusal Meclis'te, liderleri Gambetta, Clémenceau, v.b. olan cumhuriyetçi burjuvalar partisi, kralcıların rakibiydi. 1875 yılında, uzun süren tartışmalardan sonra Meclis, Fransa'yı cumhuriyet haline getiren Anayasa'yı kabul etti. Bu Anayasa 1940 yılına, Hitler'in Fransa'yı teslim almasına kadar yürürlükte kaldı.

1875 Anayasası

1875 Anayasasına göre Parlamento iki meclisten oluşuyordu: Milletvekilleri Meclisi ve Senato. Milletvekilleri Meclisi genel oyla seçiliyordu; ama gerçekte kadınların ve sömürgelerin yerli halkının oy verme hakkı yoktu. Bundan başka, bir yerde en az altı aydır oturan vatandaşlar seçmen listelerine yazılıyorlardı. Proletaryanın, bir dilim ekmek peşinde dağ bayır dolaşan en yoksul katmanları, genellikle oy verme hakkından yoksun bulunuyordu.

Seçimlerin eşitlikle uzaktan yakından hiçbir ilişkisi de yoktu. Örneğin, Paris'in bir burjuva mahallesinin seçim bölgesi sekiz binden az seçmeni ile, bir işçi mahallesindeki seçim bölgesi ise elli bin seçmeni ile birer milletvekili seçiyorlardı.

Senatörler, kapitalistlerin, zengin köylülerin ve kilisenin egemen rol oynadıkları yerel yönetim örgütleri tarafından seçiliyorlardı. Senato üyeleri genellikle milletvekillerinden daha gericiydiler. Bununla birlikte, Senato'nun Fransa'nın siyasi hayatında önemli bir yeri vardı, çünkü Milletvekilleri Meclisi'nde kabul edilen yasaların Senato tarafından onaylanması gerekiyordu.

Bakanları cumhurbaşkanı seçiyordu; ama hükümet cumhurbaşkanına karşı değil, Parlamento'ya karşı sorumluydu. Cumhurbaşkanını, yedi yıl süreyle, ortak oturum yapan iki Meclis seçiyordu.

Fransa'da memurların rolü çok önemliydi. Yerel yönetim örgütleri (belediye meclisleri) halk tarafından seçiliyor; ama memurların doğrudan gözetimi altında çalışıyorlardı. İçişleri bakanı tarafından atanan bir valinin, belediye meclislerinin kararlarını bozmak yetkisi vardı.

Böylelikle, 1875 Anayasası, Fransa'da parlamenter cumhuriyeti kurmuş oluyordu. Bu, Üçüncü Fransız Cumhuriyeti idi.[21] Anayasa'nın yanlışlarına rağmen, cumhuriyetin ilanı ve krallığı tekrar kurmak isteyen gericilerin tasarılarının başarısızlığa uğraması, işçi sınıfının zaferinin bir belgesidir.

Fransa'nın ulusal marşı, 18. yüzyıl burjuva devrimi sırasında, Fransızların özgürlükleri için çarpışırken ağızlarından düşürmedikleri "La Marseilaise" (Marseyyez) oldu. Bastille'in alınış yıldönümü olan 14 Temmuz, Fransa'nın ulusal bayramı olarak ilan edildi.

Sömürge İmparatorluğu'nun Kuruluşu

Kralcılara karşı yaptıkları mücadele sırasında, cumhuriyetçi burjuvalar, halk yığınlarına birçok vaatlerde bulunmuşlardı, ama daha sonra bunları yerine getirmeyi akıllarına bile getirmediler. Kaldıracaklarına dair söz verdikleri halde, cumhuriyetçiler, şimdi Senato'yu kaldırmayı reddediyorlardı; gelirlerden ilerleyici vergi almayı da artık istemiyorlardı. "Daha uygun bir zaman" beklemek bahanesiyle, söz verdikleri bütün reformları erteliyorlardı. Böylece, cumhuriyetçiler iktidara geçer geçmez, politikalarının sınıfsal kimliğini açıkça belli ettiler ve derhal büyük burjuvazinin çıkarlarının savunucusu durumuna geçtiler. Sermaye yatırımlarının, Fransız kapitalistlerine en çok kâr sağlayacağı yeni ülkeler aramaya koyulan cumhuriyetçi hükümet yeni sömürge fetihlerine girişti ve 1881 yılında Tunus'u işgal etti. 1883 yılında, Fransız birlikleri, Hindiçini'de Annam'ı (Orta Vietnam) istila ettiler ve Tonkin'i (Kuzey Vietnam) ele geçirmek amacıyla Çin'le savaşa tutuştular. Bu uzayan ve gittikçe zorlaşan savaş, büyük masraflar ve durmadan yenilenen birliklerin güçlendirilmesini zorunlu kıldı. 1885 ilkbaharında, Çinliler, Kuzey Vietnam'da Fransız birliklerini bozguna uğrattılar.

1890 yılından sonra, Üçüncü Cumhuriyet hükümeti yeni sömürge fe-

21 Fransa, 1792-1804 arası Birinci Cumhuriyet, 1848-1852 arası İkinci Cumhuriyet tarafından yönetildi.

tihlerine girişti. 1894 yılında, Madagaskar adasını ele geçirmek için savaşa girdi, ada 1896 yılında alındı, savaş iki yıl sürdü. Fransa, ayrıca Batı Afrika'da geniş topraklar fethetti.

19. yüzyılın sonunda, Afrika'da geniş topraklara, Hindiçini'ye, Okyanusya'da sayısız adalara ve Batı Hint Adalarına sahip bulunuyordu. Büyük bir sömürge imparatorluğuna dönüşmüştü. Örneğin, Afrika'da sahip bulunduğu topraklar anavatanın 17 katı genişlikteydi.

Cumhuriyetçi Parti'nin Bölünmesi

Cumhuriyetçi Parti'de fikir ayrılıkları baş gösterdi. Üyelerinin büyük bir çoğunluğu, cumhuriyetçilerin eski programlarını yürürlüğe koymamakla suçlayarak Gambetta'ya ve öteki "ılımlı" cumhuriyetçilere (partinin sağ kanadı) karşı çıktılar.

Clémenceau'nun yönettiği bu muhalefet topluluğu devleti kiliseden ayırmak, Senato'yu kaldırmak, gelirlerden ilerleyici vergi almak ve burjuva demokrasisinin ilkelerini daha sistemli bir biçimde uygulamak istiyordu. Clémenceau, yandaşlarıyla birlikte yeni bir parti, Radikal Parti'yi kurdu. Bir süre sonra bu radikaller de, tıpkı ılımlı cumhuriyetçiler gibi büyük sermayenin temsilcileri oldular. Bununla birlikte katkısız demagojileriyle bazı demokratik hakları savundukları için, küçük burjuvazinin bir kesimi ile henüz burjuva ideolojisinin etkisinden kurtulmamış olan işçi sınıfını peşleri sıra sürüklediler. Radikaller, jakobenlerin izleyicileri, mirasçıları gibi görünmekten hoşlanıyorlardı ve Clémenceau kendisine "Büyük Fransız Devriminin Torunu" sıfatını uygun görüyordu. Ne var ki, iktidara geçince bunun tam tersi oldu, en katı gericilerden biri kimliğiyle ortaya çıktı.

3. 19. Yüzyılın Sonunda Fransa'da Sosyalist Hareket

İşçi Partisi'nin Kuruluşu

İşçiler, Cumhuriyet için mücadele ederken, yavaş yavaş cumhuriyetçi burjuvalardan ayrılıyorlar, sosyalizmin bayrağı altında toplanıyorlardı. Komün'ün bozguna uğratılmasıyla Fransız işçi hareketine indirilen korkunç darbeye rağmen, Komün'ü kanlı bir şekilde bastıranların sandıklarından çok daha çabuk bir şekilde eski gücünü kazandı işçi sınıfı. Bu dönemde iki yetenekli insan, Jules Guesde ile Paul Lafargue, Fransa'da

bilimsel sosyalist düşüncenin mükemmel yayıcıları oldular. Sosyalist düşünceleri yayan ve işçi sınıfını bağımsız bir işçi partisi kurmaya çağıran, "Eşitlik" adlı bir gazete kurdular.

1879 yılında, tüm işçi örgütlerini kapsayan bir kongre, Marsilya'da toplandı. Kongrede sosyalistler çoğunluktaydı. Kongre "İşçi Partisi" adında proleter sosyalist bir parti kurmaya karar verdi. Guesde ile Lafargue partinin liderleri oldular. Bir yıl sonra, 1880'de, "İşçi Partisi" Havre'da yaptığı kongrede, önsözünü Marx'ın yazdığı bir program kabul etti. Böylece 1880 yılında Almanya'dan kısa bir süre sonra Fransa'da da proleter bir parti kuruldu.

Jean Jaurés

19. yüzyılın sonunda, Jean Jaurés, Fransız sosyalist hareketinde önemli bir rol oynamaya başladı. Güçlü hitap yeteneği ve ateşli politik mücadeleci mizacı, ona, sosyalistler arasında büyük bir saygınlık ve ün sağladı. "Yoldan çıkarılamaz" lakabı, Robespierre gibi ona da takıldı. Jaures, sosyal adaletsizliğe ve savaşa karşı şiddetli bir savaş açtı. Fransız sosyalist hareketinin en üstün liderlerinden biri oldu; bununla birlikte, sınıf mücadelesi ile değil, sınıfların uzlaşması yoluyla sosyalizme ulaşılabileceğine inanıyordu.

Millerand'ın İhaneti

1890 yılından sonra, sosyalist saflara, burjuvazinin temsilcilerinin giderek daha çok sızdıkları görüldü. Bunların çoğu, sosyalistlikleri sözde kalan, karşıt düşünceyi benimsemiş kişilerdi. Onları çeken şey, sosyalistlerin kazandıkları parlamenter başarılardı, zira İşçi Partisi'nin adaylarına verilen oylar her seçimde daha da artmaktaydı.

Sosyalistlerin saflarına katıldıktan sonra, bu sözde sosyalistler burjuvazinin işçi hareketi içindeki doğrudan ajanları oldular. Bunların arasında, işçi hareketine katılması bir bakanlık kazanılması gibi kabul edilen avukat Millerand da vardı. Bir süre sonra uygun fırsat çıktı.

1899 yılında, büyük yetenekli bir politikacı, büyük bir iş adamı olan Waldeck-Rousseau (ılımlı cumhuriyetçilerin liderlerinden biri), Fransız hükümetinin başında bulunuyordu. Durumunu güçlendirmek için, parti ayrımı yapmaksızın bütün cumhuriyetçileri tek bir grup içinde birleştirmek istediğini açıkladı. Komün'ün kasaplarından bir general ile "sosyalist" Millerand'a kabinesinde bakanlık önerisinde bulundu. Millerand kendisine yapılan bu öneriyi hiç düşünmeksizin kabul etti. İşçilere, kapi-

talistlere pek az dokunan birtakım küçük çıkarlar sağlayarak, Waldeck-Rousseau'nun bağımsız işçi hareketinin hızlı yükselişini durdurmasına yardım etti. Bu amaçla kabul edilen yasalara bir örnek olarak, çocukların çalışma saatlerinin sınırlandırılması verilebilir. Bu yasa, çocuk işçilerin on bir saatlik iş gününü, dört yıl içinde, bir saat kısaltmak zorunda bırakıyordu patronlar sınıfını. Waldeck-Rousseau hükümeti, grev çıkan bölgelere, grevcileri dağıtmak ve kurşunlamak emriyle askerî birlikler gönderiyordu.

Millerand'ın davranışı, yani bir sosyalistin bir gerici burjuva hükümete katılması, bütün ülkelerin sosyalist çevrelerinde büyük tartışmalara sebep oldu ve sosyalistleri bölünmeye götürdü. Guesde ve Lafargue, Millerand'ı suçluyorlardı, buna karşılık Jaurés onu savundu. Jaurés yanılıyordu. Kralcı Fransızların, cumhuriyet için büyük bir tehlike teşkil ettiklerini düşünüyordu. Bu yüzden de kendini, kralcılara karşı sözde mücadele veren Millerand ve Waldeck-Rousseau'yu desteklemek zorunda görüyordu; ama aslında krallığın geri dönüşünün korkulacak bir tarafı yoktu artık ve Waldeck-Rousseau'nun bir başka amacı vardı: İşçilere karşı burjuvaların birleşik cephesini kurmak.

4. 20. Yüzyılın Başında Fransa

20. Yüzyılın Başında İşçi ve Sosyalist Hareketi

Öteki ülkelerde olduğu gibi Fransa'da da, burjuvazi, işçi sınıfının üst tabakasını baştan çıkarıyordu. İşçi aristokrasisi; işçi sınıfının dolgun ücret alan bu küçük kesimi, uzlaşma yanlısı görünüyor, grevleri köstekliyor ve hayat seviyeleri gün geçtikçe düşen ve bundan dolayı da hoşnutsuzluklarını açıkça dile getiren emekçi yığınlarının ortak davası için mücadeleye girmeyi reddediyordu.

19. yüzyılın başında, Fransız işçilerinin ücretleri, İngiliz işçilerinin ücretlerinin çok altındaydı. Ağır vergi yükünün yanı sıra her gün yeni bir savaş kredisi, işçi ve köylülerin sırtına giderek daha çok biniyordu. İşçiler gün geçtikçe devrimci bilince biraz daha kavuşuyor, grev hareketleri çoğalıyor ve durmaksızın yayılıyordu.

1905 Rus devrimi, Fransız işçileri tarafından coşkuyla karşılandı. Yaptıkları toplantı ve mitinglerde, Rus işçilerini desteklediklerini ilan ettiler. Rusya'da çıkan grev hareketi, Fransız işçilerinin bir genel greve ilgilerini artırdı. 1901 yılındaki greve 100 bine yakın işçi katılırken, 1906

grevi 507 bin işçiyi kapsıyordu. En önemli grev, Courriére (Pasde-Calais ili) madenlerinde çalışan madencilerin 1906 yılında yaptıkları grev oldu. Grev, madenlerde hiçbir güvenlik tedbirinin alınmaması yüzünden meydana gelen felakette 1.200 kişinin ölmesi nedeniyle çıktı. Ancak 200 işçi kurtulabildi. İşçiler, sekiz saatlik iş gününü, ücretlerin artırılmasını ve işçilerin güvenliğinin sağlanması için gerekli tedbirlerin alınmasını savundular; ama madencilerin bu grevi de, tıpkı işçilerin öteki gelişen hareketleri gibi, Fransız sosyalistleri tarafından etkili bir biçimde yönetilmedi. Fransız sosyalist hareketi parçalanmıştı, küçük küçük topluluklardan oluşuyordu, aralarında en önemlileri, başlarında, Guesde ve Jaurés'in bulunduğu gruplardı.

Bütün bu Fransız sosyalist toplulukları, 1905 yılında, birleşik bir sosyalist partide bir araya geldiler. Bu birleşik sosyalist partinin yönetimi oportünistlerin eline geçti. Partinin sol kanadı, Alman sosyal demokratlarına oranla daha zayıftı.

Batı Avrupa'nın öteki ülkelerinde olduğu gibi sınıflar mücadelesi, Birinci Dünya Savaşı öncesinde Fransa'da da şiddetlendi.

1908 yılında, yapı işçileri Paris'te greve başladılar. 1910 yılında, demiryolu işçilerinin büyük bir grevi oldu. 1907 yılında, güney Fransa köylülerinin büyük hareketi, bir buçuk milyondan fazla köylüyü ayağa kaldırdı. Askerler, onları kurşunlamanın değil, savunmanın gerekli olduğunu ilan ettiler. 1909 yılında, Paris posta memurları grevi çıktı. Posta, telgraf, telefon çalışmaları durdu. Hükümet endişe duymaya başladı.

Ama işçilerin, köylülerin, askerlerin ve memurların bu hareketleri başarısızlıkla sonuçlandı. Çünkü Fransa'da, Fransız proletaryasını başarıya ulaştıracak bir devrimci parti yoktu.

Radikal Parti İktidarda

20. yüzyılın başında, Fransa'da, iktidara Radikal Parti geldi. Sınıflar mücadelesinin şiddetlenmesi, işçilerin kralcılık karşıtı sayısız ve büyük gösterileri, grevlerin durmaksızın çoğalması, Fransız burjuvazisini tedbirli olmaya ve açıkça gerici görünmemeye yönelten olgulardı. Burjuvazinin, ülkeyi yönetmek için, sırtına yaslanabileceği ve politikasının gerçek sınıfsal kimliğini, burjuva partisinden daha iyi gizleyebilecek bir partiye ihtiyacı vardı. Buna en uygun aday, radikallerin partisiydi.

Ulusal Meclis'te, radikal hükümeti reformcu sosyalistler destekliyordu. İşçilerin sermayeye karşı mücadelede dikkatlerini başka yöne çevirmek isteyen radikal hükümet, Katolik kiliseyle kavgaya girişti. Öteki ül-

kelerin tarihinde olduğu gibi, Fransa tarihi de, Vatikan'ın ülkenin politik ve düşünsel hayatına karışmasına fırsat vermek için kilisenin sayısız girişimlerini gösteren örnekler bakımından oldukça zengindir. Katolik rahip ve keşişler cumhuriyete karşı etkin bir mücadele sürdürüyorlardı.

Radikallerin hükümeti, 54 keşiş tarikat topluluğunu dağıttı ve birçok Katolik okulunu kapattı. 1905 yılında, radikaller, Kilise ile Devlet'in birbirinden ayrılmasına ilişkin bir yasayı Meclisten geçirdiler.

Radikallerin kiliseye karşı açtıkları şiddetli mücadelenin gerçek amacı işçilerin kapitalizme karşı yaptıkları mücadeleyi saptırmaktı.

1906 seçimleri Radikallerin partisinin etkisini daha da çoğalttı. Çoktandır iktidara geçmeye niyetlenen Clèmenceau başbakanlığa atandı. Emek ile Sermaye arasındaki mücadelenin şiddetlendiği bir anda iktidara gelen Clèmenceau, burjuvazinin gerçek temsilcisi olarak, işçi hareketini acımasız bir biçimde bastırdı ve açıkça gerici bir politikaya yöneldi. Durmadan, reformların ihtiyatlı bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğini tekrarlıyordu. Clèmenceau'nun gerici politikası karşısında Jaurès, onu desteklemekten vazgeçti ve muhalefete katıldı.

Gerici Eğilimlerin Çoğalması. Savaşa Hazırlık

Halk yığınlarının artan çalkantısından korkan ve Almanya'ya karşı savaşa hazırlanan Fransız burjuvazisi, hükümetin otoritesini mümkün olduğunca güçlendirmek istiyordu. 1913 seçimlerinde sağ oyların çoğunluğu ve bir kısım Radikal oylarıyla, Fransa cumhurbaşkanlığına Raymond Poincaré seçildi. En inanmış gericilerden biri olan Poincaré, ılımlı cumhuriyetçilerin aşırı sağının başında bulunuyordu. Bir burjuva memurlar ailesinden gelen Poincaré, hukuk öğrenimi görmüştü. Finans burjuvazisine sıkı sıkıya bağlıydı, çünkü birçok büyük firmanın avukatlığını yapıyordu.

Poincaré, tüm dikkatini sosyalist harekete karşı yapılan mücadeleye ve bir emperyalist savaşın hazırlıklarına verdi. Savaş hazırlıklarını daha iyi yapabilmek amacıyla askerlik görevinin süresini iki yıldan üç yıla çıkaran bir yasa çıkarttı.

1904 yılında kurulmuş olan "L'Humanité" gazetesinde yayınladığı makalelerinde Jaurés, durmadan barış için mücadele çağrısını tekrarlayarak, bir emperyalist savaşın tehlikelerini kendisine özgü coşkuyla açıkladı. Jaurés, Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde, Lyon kentinde verdiği son söylevlerinden birinde, savaş kışkırtıcılarının gerçek yüzlerini ortaya çıkarırken, "Avrupa sokaklarında başı boş bir meşale dolaşıyor. Savaşın eşiğindeyiz" diyordu. Yaklaşan savaşın hazırlanmasında Fransız burjuva-

zisinin de ağır bir sorumluluk payı bulunduğuna doğru bir şekilde işaret ediyordu.

Jaurés, 31 Temmuz 1914'te bir gerici tarafından öldürüldü. Bu cinayet, işçiler arasında büyük bir kızgınlığa yol açtı. Yığınlar, öç alınmasını istiyordu. Jaurés'ın cenaze törenine on binlerce işçi katıldı.

Jaurés'in önceden tahmin ettiği gibi, Fransız emperyalistleri Fransa'yı, amacı dünyanın yeniden paylaşılması olan bir dünya savaşına soktular. Fransız sosyalist partisinin liderleri, savaşın başından itibaren, işçi sınıfının çıkarlarına ihanet ederek, ülkelerinin emperyalistlerini açıkça desteklediler.

BÖLÜM: 26

19. Yüzyılın Sonunda ve 20. Yüzyılın Başında Güney ve Batı Slavları

1. 1870'den 1880'e kadar Güney ve Batı Slavları

Osmanlı Devleti'nin ve Avusturya'nın Egemenliği Altındaki Slav Ulusları

1870 yılına doğru, Batı Slavları ile Güney Slavlarının bir kesimi hâlâ yabancı ulusların egemenliği altında yaşamaktaydı. Sadece küçük Karadağ devleti ile Sırbistan topraklarının bir bölümü bağımsızlığını kazanmış durumdaydı. Güney Slavlarının büyük çoğunluğu, Bulgarlar, Makedonlar, Bosna ve Hersek Slavları ile Sırbistan'ın büyük bir bölümü Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde bulunuyordu.

Diğer Güney Slavları olan Hırvatlar, Slovenler ve Voyvodina Sırpları ise Habsburg hanedanının yönettiği, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun egemenliği altında yaşıyordu. Habsburg egemenliği ayrıca Batı Slavlarını, Çekleri, Slovakları, binlerce Polonyalıyı da kapsıyordu. Polonya'nın bir bölümü Almanya'nın, geri kalan bölümü de Rusya'nın egemenliği altındaydı.

Çeşitli ülkelerdeki Slavlar, içinde bulundukları siyasal ve ekonomik koşulların farklılığına rağmen birbirleriyle ve hatta Slavların doğu kolu olan Ruslar, Ukraynalılar ve Beyaz Ruslarla bağlarını korudular ve geliştirdiler. Slav ulusları arasındaki yakın ilişkilerin gelişimini dilleri arasındaki akrabalık kolaylaştırmıştır. Bunun dışında, yönetici sınıfların bütün

çabalarına rağmen, Slav ulusları toplumsal ve ulusal kurtuluşları için ortak mücadele veriyorlardı.

Yabancı egemenliği, Slav uluslarının ekonomik ve kültürel gelişimini engelliyordu.

Slavlar üzerindeki Osmanlı egemenliği 19. yüzyılın son otuz yılına kadar sürdü. Egemenliğine cesaretle karşı koyan Balkan yarımadası halkları birçok kere ayaklandılar. Rusya'nın, Osmanlı devleti karşısında, 18. ve 19. uncu yüzyıllarda kazandığı savaşlar, bir taraftan Balkan yarımadasındaki ulusların bağımsızlık ve özgürlük hareketinin gelişimini hızlandırırken, öbür taraftan, Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünü önemli ölçüde zayıflattı.

19. Yüzyılın Sonunda, Slav Uluslarının Osmanlı Egemenliğine Karşı Mücadelesi

1875 yazı içinde, Osmanlı egemenliğine ve feodal boyunduruğa karşı ilkin Hersek'te sonra da Bosna'da halk ayaklanmaları çıktı. Bosna ve Hersek asilerine yardım etmek için Sırbistan'dan, Karadağ'dan, bir süre sonra da Çarlık Rusya'dan gönüllüler geldiler. Sırbistan ve Karadağ, asilere yardım etmek isteyen halkın baskısı karşısında, Osmanlı Devleti'ne savaş açtılar; ama Türkleri yenmeyi başaramadılar ve son derece kötü bir duruma düştüler. Ancak Rusya'nın müdahalesi sayesinde Sırbistan bütünüyle yok olmaktan kurtuldu.

Bosna ve Hersek ayaklanması, çoktandır mücadeleye hazırlanan Bulgar ulusunun ulusal bağımsızlık ve özgürlük hareketini başlattı.

1860'tan sonra, Bulgaristan'da, köylülerin ve kentlerin emekçi halkının çıkarlarını savunan birçok demokrat devrimci örgüt kurulmuştu. Bulgar demokratları ve vatanseverleri, Belinski, Herzen, Çernişevski, Dobroliyubov gibi Rus demokrat devrimcilerin düşüncelerinin etkisindeydiler. Bulgar devrimcisi Vasil Levski, Bulgaristan'da bir bağımsız demokratik cumhuriyet kurulmasını tasarlıyordu. Türk emekçileri de dâhil olmak üzere tüm ezilen ulusları ortak mücadeleye çağırıyordu. Yorulmak bilmez bir örgütçü olan Levski, Bulgaristan'da geniş bir gizli devrim komiteleri şebekesi kurdu. 1872 yılında, Osmanlı yönetimi tarafından yakalandı ve öldürüldü.

Bir ozan ve yetenekli bir gazeteci olan Hristo Botev, Bulgaristan'ın bağımsızlığını kazanması hareketinde önemli bir rol oynadı. Botev, ulusun mutluluğu için mücadele çağrısında bulunuyor ve şiirlerinde:

"Özgürlük kavgasında ölen ölmemiştir aslında..." diyordu.

Gerçek bir devrimci demokrat olarak Botev, Paris Komünü'nü kıvançla alkışlamıştı.

Ayaklanma Bosna ve Hersek'te yayılınca, devrimciler, Bulgaristan'daki Osmanlı egemenliğine karşı bir ayaklanma hazırladılar. Nisan 1876'da çıkan bu ayaklanma bütün ülkeye yayılmadı. Bir devrimci müfrezesinin başında bağımsızlık için savaşan Botev çarpışma sırasında öldü.

Ayaklanma kanlı bir şekilde bastırıldı. Balkanlardaki etkisini genişletmek isteyen Rusya, Osmanlı Devleti'nin Balkan yarımadası uluslarına karşı politikasını değiştirmesi için baskı yapıyordu.

Osmanlı Devleti'nin yöneticileri, Slav uluslarına hiçbir ödün vermeye yanaşmıyorlardı. İngiltere'nin desteklediği padişah, Slav uluslarının yaşadığı topraklara özerklik verme önerilerini geri çevirdi. Bunun üzerine Rusya, Nisan 1877'de, Osmanlı Devleti'ne savaş açtı. Bu savaş Osmanlı birliklerinin yenilgisiyle sonuçlandı.

1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşının Sonuçları

1877–1878 Osmanlı-Rus savaşı, Güney Slavlarının tarihinde çok önemli bir rol oynadı. Rus askerlerinin Balkanlarda bulunması, Slav uluslarının olduğu kadar, Romenlerin ve öteki Balkan yarımadası uluslarının bağımsızlık hareketini cesaretlendirdi.

Osmanlı egemenliği temelden yıkılmaya hazırdı; ama İngiltere, Avusturya-Macaristan ve Almanya, Güney Slav uluslarının özgürlüklerine kavuşmalarını istemiyorlardı. 1878 yılında, Berlin'de toplanan uluslararası kongrede, Osmanlı Devleti'nin, Slav uluslarının yaşadığı Balkan topraklarının büyük bir bölümünü korumasını sağladılar. Sadece, Bulgaristan'ın bir bölgesi özgürlüğüne kavuştu: Bulgaristan'ın Balkan dağları kuzeyinde kalan topraklarında bir prenslik kuruldu; prensliğin Padişaha bağımlılığı kabul edildi. Güney Bulgaristan, Makedonya ve Trakya, Osmanlı egemenliğinde kaldı. Kongrenin kararına göre, Bosna ve Hersek'te, şeklen Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde bırakıldı, ama Avusturya-Macaristan'a oraya askerlerini göndermek ve bu iki bölgeyi yönetmek hakkı tanındı. Avusturya-Macaristan, işgali altında bulunan Bosna ve Hersek'i 1908 yılında ilhak etti.

Bununla birlikte, Berlin kongresi, Rusların Osmanlılar karşısında kazandıkları savaşın sonuçlarını tamamen ortadan kaldıramadı. Böylece Sırbistan'ın, Karadağ'ın ve Yunanistan'ın bağımsızlıkları sağlamlaştı; Romanya da bağımsız bir ülke oldu; bu ülkelerin toprakları genişledi; yeni

bir devlet, Bulgaristan, doğdu. Osmanlı-Rus Savaşı'nın sonuçları Balkan yarımadası uluslarının özgürlüklerine önemli katkılarda bulundu.

1885 yılında Doğu Rumeli'de (Güney Bulgaristan) silahlı bir ayaklanma oldu. Osmanlı yöneticilerini ülkeden çıkaran Güney Bulgaristan, Bulgar prensliğiyle birleşti. Güney ve Kuzey Bulgaristan'ın birleşmeleriyle, Bulgar ulusunun büyük bir bölümü bir tek Bulgar devletinde bir araya gelmişti. Bununla birlikte, Yunanlılar ve Arnavutlar gibi Balkan yarımadası uluslarının özgürlüğü sorunu henüz çözümlenmemiş, gündemde kalmıştı.

2. 19. Yüzyılın Sonunda, 20. Yüzyılın Başında Bulgaristan

Bulgaristan'ın Toplumsal, Ekonomik ve Siyasal Gelişimi

Osmanlı-Rus Savaşı, Bulgaristan'ın sınıfsal yapısında köklü değişimlere yol açtı. Büyük toprak sahipleri –Osmanlı derebeyleri– topraklarını savaş sırasında ya satmışlar ya da bırakıp gitmişlerdi. Bu toprakların bir bölümü, bunları bizzat işleyen köylülerin payına düştü; geri kalan bölümü ise zengin köylüler ve kentli burjuvalar tarafından paylaşıldı. Böylece, özgürlüğüne kavuşan Bulgaristan'da feodal mülkiyet ilişkileri tamamen yıkılmış oldu; artık kapitalist ilişkiler hızla gelişebilirdi.

Bununla birlikte, Bulgaristan, bir tarım ülkesi olarak kaldı. Tarımda kapitalizmin gelişimi, topraklarını kaybeden yoksul köylüleri sefalete sürüklüyor, zengin köylüleri daha da zenginleştiriyordu. 1899 ve 1900 yıllarında Bulgaristan'ın birçok köyünde ayaklanmalar oldu.

Bulgar sanayiinin, zanaatsal bir karakteri vardı. En büyük işletmeler, temel tarım maddelerinin işlenmesi alanında çalışıyorlardı. Ağır sanayi yoktu. Ülkeyi gittikçe daha çok yabancı sermaye, özellikle Avusturya-Macaristan sermayesi istila etmişti.

1879 yılında, Tırnova'da toplanan Yasama Meclisi, ilk Bulgar anayasasını kabul etti. Bu anayasa Bulgaristan'da, başında bir prensin bulunduğu bir krallık rejimi kurdu. Yasama erki, 21 yaşına girmiş bütün vatandaşlar tarafından seçilen bir parlamentoya ya da Halk Meclisi'ne verilmişti. Hükümet, Halk Meclisi'ne karşı sorumluydu. Anayasa, söz, toplantı ve örgütlenme özgürlüğünü getiriyor ve daha bazı demokratik özgürlükler tanıyordu.

Tırnova Anayasası, Bulgaristan'a o dönemin birçok Avrupa ülkesindekinden çok daha demokratik bir rejim getiriyordu.

Çok sayıda Kurucu Meclis Milletvekili, Bulgaristan prensliğine Slav asıllı önemli kişilerden birini seçtirmek istemişlerdi; ama Avusturya-Macaristan ve Almanya ile ilişkilerini düzeltmek isteyen Çarlık hükümeti, Bulgaristan prensliğine Alman prensi Alexandre von Battenberg'i seçtirmekte direndi. Alexandre von Battenberg tahta geçince gerici bir politika uyguladı. 1881 yılında, burjuvazinin desteklediği prens bir hükümet darbesi yaptı, anayasayı kabul etmedi ve ülkeyi tek başına yönetmeye başladı. Anayasayı kabul etmeyen ve Rusya'ya karşı düşmanlığını açıkça dile getiren prensin politikası Bulgar halkını çok kızdırdı. Yurtseverler Derneği üyesi subaylardan bir grubun düzenlediği bir darbe sonunda, Battenberg, 1886 yılında devrildi. Avusturya sermayesine sıkı sıkıya bağlı Bulgar burjuvazisinin gerici çevreleri, 1887 yılında, Bulgaristan tahtına bir başka Alman prensini, Ferdinand von Saxe-Cobourg'u geçirmeyi başardı. Böylelikle Avusturya-Macaristan ve Alman emperyalizmi, Bulgar ulusunun çıkarlarına son derece zararlı etkisini ülkeye yerleştirmiş oldu.

Sosyal Demokrat Parti'nin Kuruluşu

Kapitalist ilişkilerin gelişiminin yanı sıra, işçi sınıfı oluşuyor ve işçi hareketi başlıyordu. 19. yüzyılın sonunda Bulgaristan'da 70 bine yakın esnaf ve işçi vardı. İşçi sınıfının durumu kötüydü. İş günü genellikle 14 saat sürüyordu ve ücretler son derece düşüktü. Hiçbir yasa, işçilerin en temel çıkarlarını savunmuyordu.

Bulgar işçilerinin ilk grevleri, 1870–1880 yılları arasında oldu. Bu sırada ülkede ilk sosyalist derneklerin kurulduğu görüldü.

İşçi derneklerinin temsilcilerinden oluşan bir kongre 1891 yılında toplandı ve bir Bulgaristan Sosyal Demokrat Partisi'nin temellerini attı. Bu partinin kurucusu ve lideri, Osmanlılara karşı yapılan kurtuluş savaşma katılmış olan Dimitr Blagoev (1856–1924) oldu. Blagoev, Bulgaristan'da prenslik yönetiminin kurulmasından sonra Rusya'ya gitti, bu ülkede Marx ve Engels'in yapıtları ile Rus demokrat devrimcilerinin yapıtlarını inceledi. Rusya'da ilk sosyal demokrat işçi derneklerinden birini kurdu. Bunun üzerine Çarlık yöneticileri 1885 yılında onu ülkesine geri gönderdiler. Bulgaristan'a dönen Blagoev, yoğun bir bilimsel sosyalizm propagandasına girişti ve Bulgaristan Sosyal Demokrat Partisi'nin kuruluşunu hazırladı.

Kuruluşundan pek az sonra, parti içinde, birincisi bilimsel sosyalist

ve devrimci, ikincisi oportünist ve reformist, birbirine açık bir şekilde zıt iki akımın ortaya çıktığı görüldü. Partinin bilimsel sosyalist kanadı, Lenin'in yapıtlarının ve gazetesi "iskra"nın ("Kıvılcım") etkisi altında, oportünistlere karşı şiddetli bir savaş açtı. Partinin amacı, sosyalizm için mücadelesinde proletaryayı yönetmek olduğuna göre -üyeleri kendi aralarında birbirlerine sıkı sıkıya bağlı olan- işçi sınıfının öncü birliği olması gerektiğini savunan taraftarlar "tesniaklar" yani "dar sosyalistler" adını aldılar.

Tesniaklara düşman olan oportünist kanadın taraflıları, Bulgaristan'daki rejimden hoşnut olmayan ve sosyalizm için devrimci bir mücadele gerektiğini inkar eden herkese, partinin kapılarını ardına kadar açmak zorunluluğunu savunuyorlardı. Bunlar da "geniş sosyalistler" adını aldılar.

1903 yılında, Bulgar sosyal demokrasisinde bölünme oldu. D. Blagoev'in yönettiği Tesniaklar, bağımsız bir sosyal demokrat parti kurdular ve Bulgar işçi sınıfının devrimci mücadelesinin başına geçtiler. Rus Bolşeviklerinin düşüncelerinden esinlenmekteydiler.

Bununla birlikte Tesniaklar gerçek Bolşevikler olmadılar. Köylünün devrimci potansiyelini iyi değerlendiremediler ve işçi sınıfı ile köylülerin ittifakının gerekliliğini anlayamadılar.

1905–1907 Rus Devriminin Etkisi

1905–1907 Rus devrimi, Bulgaristan'da geniş işçi gösterilerine sebep oldu. İşçiler, demokratik hakların genişletilmesi, ücretlerin artırılması, iş gününün kısaltılması, cezaların kaldırılması için mücadele veriyorlardı. Ülke miting ve gösterilerle çalkalanıyordu. Bulgar proletaryasının seçkin kesimi olan Pernik madencilerinin mücadelesi özel bir genişlik kazandı. Tesniaklar Partisi'nin emri üzerine, Georgi Dimitrov (1882–1949) tarafından yönetilen 35 günlük bir grev düzenlediler. O sıralarda çok genç bir devrimci olan G. Dimitrov, grevin sonunda uluslararası işçi hareketinin ünlü bir militanı oldu.

İşçi ve köylü sınıflarının arasında yakın bir ittifakın bulunmayışı, oportünistlerin bölücü eylemleri, Bulgar gerici kampına, devrimci hareketin yükselişine kesin bir darbe indirme imkanı sağladı; ama Tesniaklar Partisi'nin yönettiği Bulgar işçi sınıfı, kapitalist sömürüye, krallığa ve ona bağlı gerici güçlere karşı mücadelesini sürdürdü.

3. 19. Yüzyılın Sonunda ve 20. Yüzyılın Başında Sırbistan Balkan Savaşları

Sırbistan'ın Toplumsal, Ekonomik ve Politik Gelişimi

Bulgaristan'ın batısında bulunan Sırbistan da bir tarım ülkesiydi. Kapitalist ilişkiler Bulgaristan'a oranla orada daha ağır gelişiyordu. Ülke birçok feodal kalıntıyı koruyordu. Toprakların büyük bir kesimi, aynı zamanda büyük sürülerin de sahipleri olan büyük toprak sahiplerinin elinde bulunuyordu. Hayvan, Sırbistan pazarının başlıca ihraç maddesiydi. Çalışan köylü sınıfı, toprak yetersizliği, tefecilerin zulmü, yöneticilerin keyfi yönetimi altında ezilmekteydi. Sırp sanayisi çok az gelişmişti.

Avusturyalı kapitalistlerin, Sırbistan'ın ekonomik hayatı üzerinde büyük bir etkileri vardı, onu ülkelerine bağlı bir tarım bölgesi durumunda tutmak istiyorlardı. Avusturya-Macaristan, Sırp sanayisinin gelişimini engelliyordu; Sırbistan'ın tüm dış ticareti onun elindeydi ve Sırp hükümetinin üzerinde büyük bir etkisi vardı.

Sırbistan'da yönetim, 1882 yılına kadar prens daha sonra da kral sıfatını alan hükümdarın elindeydi. "Skupşina" adı verilen Parlamentonun etki ve yetkisi çok sınırlıydı. Büyük toprak sahipleri ve hayvancılara sırtını dayayan hükümetçi gerici ve karşı-ulusçu bir politika uyguluyordu. Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti topraklarında baskı altında yaşayan Sırplar lehinde yapılan bütün gösterileri bastırıyordu. Her demokratik ve yurtsever hareketi bastırmaya çalışan hükümet, devrimci demokratları ve özellikle materyalist filozof Sviatozar Markoviç'i (1846–1875) şiddetli bir şekilde kovuşturuyordu. Markoviç öğrenimini Petersburg'da yapmış ve Rus devrimci demokratlarının düşüncelerinden etkilenmişti. Krallık yönetiminin amansız düşmanı olan Markoviç, Balkan yarımadasının ezilen uluslarının ulusal ve toplumsal kurtuluşu düşüncesini coşkuyla savunup yayıyordu. Bilimsel sosyalizmi biliyordu. I. Enternasyonal'e bağlıydı ve Paris Komünü'nün davasını savunuyordu.

Sırp ulusu, politikası ülkenin bağımsızlığını gittikçe tehdit eden bir yönetime son vermek niyetindeydi. Her ne pahasına olursa olsun tam bir ulusal bağımsızlığı, Osmanlı Devleti ile Avusturya-Macaristan egemenliğinde yaşayan tüm Sırpların birleştirilmesini istiyordu.

1883 yılında, Sırbistan'da önemli bir ayaklanma oldu. Ayaklanma, gerici krallık rejimine ve karşı-ulusçu politikaları ülkeyi Avusturya-Macaristan'ın etkisi altına sokan bir avuç para babasına karşıydı; ama işçi

sınıfı güçsüzdü, demokratik güçler az gelişmişti. Bu yüzden ayaklanma başarısızlıkla sonuçlandı.

İşçi Hareketi

Yönetici çevrelerle geniş halk yığınları arasındaki çelişki gün geçtikçe şiddetleniyordu. İşçi sınıfının gösterileri çoğalıyordu. 1903 yılında, Belgrad'da hükümete karşı büyük bir işçi gösterisi yapıldı. İşçilerle jandarmalar arasında silahlı çatışmalar oldu. Bu gösterinin başında, işçi hareketinin en sevilen militanlarından biri olan Dimitri Tutsoviç bulunuyordu. Yönetici kliğin durumu gittikçe sallanıyordu. 1903 yılında bir saray darbesi yapıldı ve karşı-ulusçu hanedan devrildi. İktidar, kapitalizmin ülkede hızla gelişimiyle ilgilenen tabakalara mensup politikacıların eline geçti. Sırbistan, Avusturya-Macaristan'ın siyasal egemenliğinden kurtuldu ve Rusya'ya yaklaştı.

Sırbistan Sosyal Demokrat Partisi 1903 yılında kuruldu. Bu parti de, Bulgar Tesniakları gibi, emperyalist devletlerin Balkan yarımadasında çevirdiği dolapları suçlamaktaydı. Tüm Balkan uluslarına egemen olmayı tasarlayan Sırp burjuvazisi tarafından ortaya atılan emperyalist fetih planlarına karşı savaşıyordu. Sosyal Demokrat Parti, işçi sınıfının doğrudan çıkarlarını savunuyordu. 1910 yılında işçiler, iş gününü sınırlayan ilk yasayı kabul ettirmeyi başardılar.

Balkan Savaşları

Avusturya-Macaristan, etkisini Sırbistan'a yerleştirmeye, Makedonya'ya ve Osmanlı egemenliğinde kalmış ve ayaklanmalarla kaynaşan öteki Slav topraklarına sahip olmaya çalışıyordu. Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında bulunan ve kendilerini müttefiksiz bir durumda tehlikeye atmak istemeyen Slav uluslarının mücadelesinden kendi amaçları doğrultusunda yararlanmak isteyen Balkan devletleri –Sırbistan, Bulgaristan, Karadağ ve Yunanistan– bir ittifak kurdular.

1912 yılının Ekim ayında, Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan, Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında yaşayan ulusları kurtarmak için ona savaş açtılar. Müttefik kuvvetleri Osmanlı ordusunu kısa zamanda yendi ve Balkan Slavları ile Yunanlıları Osmanlı egemenliğinden kurtardı; Osmanlı İmparatorluğu'nun uyruğu olan Arnavutların kurtuluşuna katkıda bulundu. Balkan devletlerinin Osmanlı İmparatorluğu'na karşı yaptığı savaş –tarihsel açıdan– haklı bir savaştı, ama zaferden sonra, alınan toprakların paylaşılması galipler arasında ciddi uyuşmazlıklara se-

bep oldu. Bu durum, başta Almanya ve Avusturya-Macaristan olmak üzere, zayıf düşürmek ve etkileri altına almak için Balkan devletleri arasında uyuşmazlıklar ekmeye çalışan yabancı devletlerin Balkanlar politikasına karışması yüzünden daha da kötüye gitti. Avusturya-Macaristan'ın yönetici çevreleri, Balkan uluslarının Osmanlı egemenliğinden kurtulmasının, Slav uluslarının Avusturya-Macaristan'a karşı ayaklanmasına başlama işareti olmasından korkuyorlardı.

Avusturya-Macaristan ve Alman koruyucuların desteklediği Bulgaristan'ın yönetici çevreleri, Osmanlı Devleti'nin yenilmesinden sonra Sırbistan ile Yunanistan arasında yeni sınırlar konusunda çıkan anlaşmazlığa barışçı bir yolla çözüm bulmayı kabul etmediler. Bulgaristan, Haziran 1913'te eski müttefikleri Sırbistan ve Yunanistan'ın üzerine saldırdı. Böylece ikinci Balkan Savaşı başlamış oldu. Karadağ, Romanya ve yeni bir savaştan yararlanarak durumunu düzeltmek isteyen yenik Osmanlı Devleti, Bulgaristan'a karşı, Sırbistan ve Yunanistan'ın yanında yer aldılar. Bu ikinci savaşa katılan devletlerin hepsinin amacı fetihti. Bulgaristan kısa zamanda tam bir yenilgiye uğradı.

Balkan savaşlarının sonuçlarından biri Makedonya ile Trakya'nın paylaşılması oldu. Makedonya'nın büyük kesimi Sırbistan'a bağlandı; küçük kısmı, Selanik limanıyla birlikte Güney bölümü Yunanistan'ın payına düştü. Bulgaristan ise ancak, Makedonya'nın ve Doğu Trakya'nın Ege kıyısındaki Dedeağaç limanını kapsayan küçük birer bölümünü koruyabildi. Romanya, Güney Dobruca'yı kendisine bırakması için Bulgaristan'ı zorladı. Osmanlı Devleti, Edirne'yi geri aldı. Balkan savaşları, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar üzerinde yüzyıllardır süren egemenliğine kesin olarak son verdi.

4. 19. Yüzyılın Sonunda, 20. Yüzyılın Başında Polonya

19. Yüzyılın Sonunda Polonya

Polonya ulusu, 18. yüzyılın sonu ile 19. yüzyılın başında, ülkeyi kendi aralarında paylaşmış olan Prusya, Avusturya ve Rusya'nın gerici krallıklarının etkisi altında bulunuyordu. Almanya'ya (Prusya'ya) bağımlı Polonyalıların son derece kötü bir yazgıları vardı.

Almanya'nın yönetici sınıfları Polonya'ya durmadan Alman göçmenleri gönderiyor ve bunların yerleşmesi için Polonya köylerini yakıp yıkı-

yor ve köylüleri topraklarından kovuyorlardı. Polonyalı işçiler en ağır ve en az para getiren işlerde çalışıyorlardı. Alman işçilerinin sahip olduğu en temel haklardan Polonyalı işçiler yoksundular. Büyük toprak sahibi Alman soyluları (junkerler) ve burjuvazisi, Polonya halkını eziyor ve vatanseverlik duygularını yaralıyorlardı.

Galiçya'da, eski Polonya devletinin, Avusturya tarafından el konulmuş olan o bölgesinde durum biraz farklıydı. Galiçya, özellikle yarı-feodal bir tarımın geliştiği bir tarım bölgesiydi. Yirmi bir Polonyalı büyük toprak sahibi aile, Galiçya'da, 245 küçük köylü mülkünün sahip olduğu topraklardan daha fazlasını elinde bulunduruyordu.

Doğu Galiçya'da, Ukraynalılar çoğunluktaydı. Sadece büyük toprak sahipleri ile kent nüfusunun bir bölümü -memurlar ve aydınlar- Polonyalıydılar. Avusturyalılar, kendilerine ayrıcalıklar tanıyarak toprak sahiplerini kendi saflarına çektiler ve Ukraynalıları ve Galiçya'nın Polonyalı emekçi tabakalarını ezmek için onlardan yararlandılar.

Polonya'nın Polonya Krallığı adı verilen ve Rus işgali altında bulunan bölümü, daha ileri ekonomik ve toplumsal gelişme düzeyiyle Polonya'nın öteki bölümlerinden ayrılıyordu. Kapitalist ilişkiler bu kesimde kısa zamanda gelişmişti; daha 20. yüzyılın başlarında bir buçuk milyondan fazla işçi ve esnaf vardı ülkede.

Lodz bölgesinde, Varşova ve Bielostok'ta, Dombrow kömür havzasında büyük sanayi işletmeleri doğdu. Polonya toprakları, 19. yüzyılın sonunda Rus imparatorluğu'nun sanayide en ileri gitmiş bölgelerinden biri durumuna geldi.

Polonya'nın, yabancı devletler işgali altındaki üç parçasının egemen sınıfları ülkelerinin parçalanmasına, ulusal bağımsızlığını yitirmesine razı olmuşlardı. Sadece, işçi sınıfının yönettiği emekçi yığınlar, toplumsal ve ulusal özgürlükleri için, yabancı istilacılara ve onların uşaklarına, büyük toprak sahiplerine ve Polonyalı kapitalistlere karşı mücadele veriyorlardı. Polonya'yı ezen ülkelerin emekçileri, Rus, Alman, Avusturyalı, Macar işçiler, gericiliğin boyunduruğuna ve istilacıların baskılarına karşı Polonyalı emekçilerle birlikte omuz omuza çarpışıyorlardı.

19. Yüzyılın Sonunda Polonya'da İşçi Hareketi

Polonya krallığı, Polonya işçi hareketinin merkeziydi. Polonya işçi sınıfının ilk bağımsız gösterileri 1860–1870 yılları arasında oldu. Ünlü proleter devrimci Ludwig Warynski, 1882 yılında, "Proletarya" adında yeraltı bir işçi partisi kurdu. Marksist sınıf mücadelesi öğretisine dayalı

programı, amaç olarak sosyalizmin kurulmasını ileri sürüyordu. "Proletarya", Rus devrimci örgütleriyle bir mücadele ittifakı kurmak istiyordu. Rus devrimciler, onun eylemlerine katılıyorlardı. Çarın jandarması, 1883 yılında Warynski'yi tutukladı. Ünlü devrimci bir süre sonra Schlisselburg hapishanesinde öldü. "Proletarya" partisine gelince, egemen yöneticiler tarafından 1886 yılında tamamen ortadan kaldırıldı; ama bu başarısızlıklar Polonya işçilerinin cesaretini kırmadı. 1890 yılında, Varşova'da ilk gizli 1 Mayıs gösterileri yapıldı. Polonya'da 1893 yılında, yeni bir işçi partisi kuruldu. Sonradan bu parti, Polonya ve Litvanya Sosyal Demokrat Partisi adını aldı. Partinin kurucuları, Alman işçi hareketinde çok önemli bir yeri olan Rosa Luxemburg (1871–1919) ile Julien Marchlewski (1868–1925) idi. Polonya ve Litvanya Sosyal Demokrasisi saflarından birçok büyük devrimci çıktı; örneğin SBKP militanlarından ve Sovyet devlet adamı Feliks Dzerjinski (1877–1926) bunlardan biridir.

Polonya ve Litvanya Sosyal Demokrat Partisi, Rusya'daki devrimcilerle de yakın bağları olan, uluslararası devrimci bir partiydi. Bolşevikler ve özellikle V. İ. Lenin, Polonya işçi sınıfından ve onun partisinden desteklerini eksik etmiyorlardı; ama pek çok sorunda Polonya Sosyal Demokrat Partisi'nin titiz bir Marksist-Leninist tutumu yoktu: Yöneticileri, işçi sınıfının, köylü sınıfı karşısında yapması gereken görevlerden hiçbirini anlamıyorlardı. Onda, işçi sınıfının müttefiki niteliğini görmüyorlardı; Polonya halkının ulusal çıkarları için mücadelenin gerçek değerlendirmesini yapamıyorlardı. Çünkü devrimin zaferinden sonra, işçilerin toplumsal özgürlüğüne kavuşması ve büyük toprak sahiplerinin, kapitalistlerin ve çarlığın boyunduruğundan kurtulmasıyla aynı zamanda ulusal boyunduruğun da son bulacağına inanıyorlardı.

Polonya burjuvazisi, sosyal demokratlara karşı şiddetli bir savaş yürüttü. Çar hükümetinin baskı politikasının sorumluluğunu Rus halkına yüklüyor, Polonya halkını ona karşı kışkırtıyor ve Polonya işçilerini Rus işçileri ile dostça ittifaktan caydırmaya çalışıyordu. Pilsudski'nin yönettiği Polonya Sosyalist Partisi, burjuva ulusçuluğu düşüncelerinin sürükleyicisi oldu. Adı sosyalist olan bu parti gerçekte, bir milliyetçi burjuva partisiydi.

Polonya Sosyalist Partisi'nin zararlı etkisine rağmen, Polonya işçilerinin toplumsal ve ulusal boyunduruğa karşı mücadelesi gittikçe genişliyordu.

Polonya Krallığında 1905–1907 Devrimi

1905 yılında Rusya'da başlayan devrim, kısa zamanda Polonya Krallığına da yayıldı. Petersburg'da meydana gelen 9 Ocak olaylarından sonra, Polonya'nın birçok sanayi kentinde büyük grevler patlak verdi. Bu grevler, birçok yerde, çar askerleriyle silahlı çatışmalara yol açtı. Polonya emekçilerinin devrimci mücadelesini Sosyal Demokratlar yönettiler. Polonya ve Litvanya sosyal demokratlarının bildirilerinden birinde şunlar yazılmıştı: "Polonya işçileri! Dostunuz kim, düşmanınız kim iyi biliyorsunuz! Düşmanların, çarlık yönetimidir, Polonyalı ve Rus kapitalistlerdir. Dostun devrimci Rus işçi sınıfıdır..."

Varşova'da, 1 Mayıs günü, F. Dzerjinski'nin düzenlediği büyük bir gösteri oldu. Askerler ve polisler göstericilerin üzerine ateş açtılar. Haziran ayında Lodz işçileri ayaklandılar. Sokak savaşları üç gün sürdü, üçüncü günün sonunda çarlık kuvvetleri isyanı bastırmayı başardılar; ama Polonya'da devrimci mücadele devam ediyordu. İşçiler mücadelelerinde yavaş yavaş emekçi köylüler tarafından desteklenmeye başladılar.

Polonya ve Rus işçilerinin ittifakı gelişti ve mutlakıyete, toprak sahiplerine ve kapitalistlere karşı mücadeleleri, 1905–1907 devrimi sırasında iyice pekişti. 1906 yılında, Polonya ve Litvanya Sosyal Demokrat Partisi, Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'yle birleşti. Aynı dönemde, Polonya Sosyalist Partisi saflarındaki işçi sayısı önemli ölçüde azaldı. Bu partide 1906 yılında bir bölünme oldu. Pilsudski grubu yozlaştı ve karşıdevrimci bir tedhiş çetesi haline geldi.

Rusya'da devrimin yenilgisi, devrimci hareketin Polonya Krallığında da bozgununa yol açtı. 1905–1907 olayları, bu iki ülkedeki gelişmelerin karşılıklı birbirine bağlılığını bir kez daha ispatladı.

5. 19. Yüzyılın Sonunda, 20. Yüzyılın Başında Bohemya

Bohemya'nın Ekonomik Kalkınması

Bohemya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu sınırları içindeydi. Çekler ve Slovaklar, öteki tüm Slav ulusları gibi, amansız bir baskı altındaydılar.

19. yüzyılda, Bohemya sanayisiyle Avrupa'nın en gelişmiş ülkelerinden biri, ekonomisiyle de Avusturya-Macaristan'ın en ileri bölgesi durumuna geldi. Sanayide, 20. yüzyılın başında, bir milyona yakın sanayi işçisi ça-

lışıyordu. Çek nüfusunun yarısının geçimi sanayi ile ilgiliydi. Prag, Ostrava, Pilsen, Kladno gibi büyük sanayi merkezleri olmuşlardı. Bohemya, güçlü bir metalurji, makine, kimya, dokuma, ayakkabı v.b. sanayisine sahipti. Bunun dışında büyük kömür yatakları da vardı. En önemli işletmeler, en büyük bankalar Avusturyalılara, Almanlara aitti; ama Çek burjuvazisi de sayıca gitgide çoğalıyordu.

Tarım, Bohemya'nın hayatında önemli bir yer tutmaya devam ediyordu. Ülkenin işlenen topraklarının üçte biri, Avusturyalı soylular sınıfından 250 ailenin elindeydi; oysa işlenen toprakların onda biri 700 bin küçük ve orta köylü işletmesine aitti ve her birine düşen toprak da 5 hektarı geçmiyordu.

Çek Burjuvazisinin Politikası

Sanayinin ve tarımın gelişimi, işçilerin ve köylülerin yoğun bir sömürüsü sayesinde gerçekleşmişti. Yöneticilerin desteklediği Avusturyalı kapitalistler, Çek emekçi kitlelerini, Alman işçilerininkinden daha kötü hayat şartlarında tutuyorlardı. Egemen sınıflar, işçi sınıfını bölmek ve bir emekçi topluluğunu bir başka emekçi topluluğuna karşı çıkarmak için milliyet ayrılıklarından yararlanıyordu. Çek, kent ve kırsal bölge burjuvazisi de, emekçi kitlelerini bölmeye, Çek işçi ve köylülerini etkisi altına almaya ve onlardan kendi amaçları için yararlanmaya çabalıyordu. Ülkenin başlıca ekonomik ve politik gücü durumuna gelmek istiyordu. Çek burjuvazisi, Avusturya burjuvazisinin ve Avusturya yöneticilerinin yerini almak niyetindeydi; ama Avusturya boyunduruğuna karşı mücadele ederken, Çek burjuvazisi Habsburg monarşisiyle arayı bozmak istemiyordu, çünkü geniş Avusturya-Macaristan pazarlarını yitirmekten korkuyordu. Bundan başka onu, Çek işçi sınıfına karşı mücadelesinde en mükemmel müttefiki olarak görüyordu; bundan dolayı da, dar amaçlı ulusal kurtuluş hareketini sınırlandırıyordu. Halkın bağımsız bir Bohemya devleti ülküsünü yasaklıyor, Çek eyaletlerinin Avusturya-Macaristan'ın bütünleşmiş parçası olarak kalacak ve özerk bir yönetimden yararlanacak biçimde, bir bölge içinde birleşmesini öneriyordu. Gerek Çek burjuvazisinin politikası, gerekse Avusturyalı kapitalistlerin ve büyük toprak sahiplerinin egemenliği, proletaryanın yönettiği emekçi yığınlarının her gün artan direnişiyle karşılaşıyordu.

Bohemya'da İşçi Hareketi

Bohemya işçilerinin bağımsız hareketi, 1870–1880 yıllarında doğdu. Çek Sosyal Demokrat Partisi 1878 yılında kuruldu. Ladislav Zapototzki, bu partinin en büyük örgütçülerinden ve işçi sınıfı davasının yorulmaz savaşçılarından biriydi. 1 Mayıs 1890'da, Avrupa'nın birçok ülkesinde olduğu gibi Bohemya'da da büyük gösteriler oldu. Bununla birlikte, burjuva ideolojisinin etkisi altında, sosyal demokrat liderlerin büyük bir kısmı oportünizme ve milliyetçiliğe kaydılar. Çek kapitalistlere karşı, uzlaşmacı bir politika güdüyorlar ve Çek işçilerini milliyetçi başka emekçilere karşı kışkırtıyorlardı.

Parti içinde, yüzleri bilimsel sosyalizme dönük sol gruplar, sosyal demokrasinin oportünist ve milliyetçi liderlerine karşı mücadele ediyorlardı. 1905–1907 Rus devriminin etkisiyle bu mücadele kızıştı.

9 Ocak 1905 günü, Petersburg'da meydana gelen olaylar, Bohemya'da öğrenilir öğrenilmez, bütün ülkede Rus işçileriyle dayanışma gösterileri yapılmaya başlandı. Bohemya işçi sınıfı, demokratik haklar, özgürlük ve emekçilerin daha iyi yaşama şartları için Habsburg monarşisine karşı daha yoğun bir mücadele sürdürmeye başladı.

Sosyal Demokrasinin oportünist liderleri, kitlelerin devrimci hareketini frenlemeye ve onu genel oy için mücadele ile sınırlandırmaya çalışıyorlardı; ama Rus proletaryasının devrimci mücadele örneğinden esinlenen Bohemya işçi sınıfı, 1905 Ekim ve Kasım aylarında bütün ülkeye yayılan bir dizi grevler ve gösteriler düzenlediler.

Prag'da ve öteki kentlerde, işçilerle polis arasında kanlı çarpışmalar oldu. Tüm Avusturya-Macaristan'ı ayağa kaldıran bu güçlü işçi hareketinden korkan hükümet, Kasım 1905'te genel oy hakkı tanımaya söz verdi; ama bu yasa, ancak 1907 yılında, o da işçilerin yeni bir baskısıyla kabul edildi.

Emperyalizmin doğuşu, ezilen çeşitli Slav uluslarının durumunu daha dayanılmaz duruma soktu. Alman ve Avusturya-Macaristan emperyalistleri, Slav uluslarının varlıklarını bile tehdit ediyorlardı. Bütün Slav devletlerini yok etmeye ve boyundurukları altına almaya hazırlanıyorlardı; ama bu baskı politikası Batı ve Güney Slav emekçilerinin şiddetli direnmesiyle karşılaştı.

BÖLÜM: 27

19. Yüzyılın Sonunda ve 20. Yüzyılın Başında Amerika Birleşik Devletleri

1. Birleşik Devletler'in Ekonomik Gelişimi

Kapitalizmin Birleşik Devletler'de Hızlı Gelişiminin Nedenleri

Köleci Güney'in yenilgisi, kapitalizmin hızlı gelişimine yol açtı.

Kölelerin işlediği tarım işletmeleri sistemi ortadan kaldırılmıştı. Tarım işletmecilerinin gücü, Güney'i yıkan savaşların etkisiyle güçlü bir şekilde sarsılmıştı; ama Kuzey'in muzaffer burjuvazisi zencilere tam bir özgürlük tanımadı; onlara toprak vermedi. Zenciler, zengin mülk sahiplerinden -ki bunlar ya iç savaş öncesinin köleci tarım işletmecileri ya da ayaklanmaya katıldığı için tasfiyeye uğramış varlıklıların topraklarına konmuş yeni sahipleri idi- toprak kiralamak zorundaydılar. Toprak kiralamanın en geçerli şekli yarıcılıktı. Lenin, bu kölelik kalıntılarını, Avrupa ülkelerindeki feodal kalıntılardan hiçbir yönden ayırt etmenin mümkün olmadığını söylüyordu.

Bununla birlikte, bu kalıntılar, kapitalizmin gelişimini hemen hemen hiçbir yerde frenlemiyordu. Köleliğin kaldırılması, devlet topraklarının dağıtılması, Batı'nın nüfusunun çoğalması, demiryollarının çabucak döşenmesi, iç pazarın alabildiğine büyümesine sebep olan ve Birleşik Devletler'de, öteki kapitalist ülkelere oranla kapitalizmin daha hızlı gelişimini sağlayan olgulardır.

Kömür, demir madeni, petrol, bakır gibi doğal kaynakların zenginliğinin yanı sıra, Avrupa ülkelerinin Birleşik Devletler'e yatırdığı sermaye-

lerin kullanılması, Avrupa'dan gelen göçmenlerin Amerikan sanayisine arkası kesilmeyen akını daha da hızlanan kapitalizmin gelişimine güçlü katkılarda bulunuyordu. Boş ve sahipsiz topraklar sayesinde, bir proleter, Amerika'da 19. yüzyılın sonuna kadar kolaylıkla toprak edinebilir ve bunu çiftlik haline getirebilirdi. Bu durum, başlangıçta, sürekli olarak ücretli el emeği (kol gücü) açığına ve ücretlerin nispeten yüksek kalmasına sebep oldu ve Amerikan sanayicilerini emeğin sömürülmesi teknik ve metotlarını geliştirmeye zorladı. Bunun sonucu olarak, tekniğin hızlı gelişimi, başta yeni göçmenler olmak üzere işçilerin sömürülmesine ince yöntemler getiriyordu.

İç Savaş'tan Sonra Sanayinin Gelişimi

İç savaşı izleyen otuz yıl içinde Birleşik Devletler, sanayinin hızlı gelişimi sayesinde bir tarım ülkesiyken hem sanayi, hem de tarım ülkesi haline geldi.

Birleşik Devletler, 1840 yılında, sanayi ürünlerinin hacmi bakımından dünyada henüz ancak beşinci sırada, 1860 yılında ise ancak dördüncü sırada bulunmuş, onu izleyen 30 yıllık dönemde bütün öteki kapitalist ülkeleri geçmişti ve 19. yüzyılın son on yılı başlarında birinci sıraya geçmiş bulunuyordu. 1894 yılında, Birleşik Devletler'in sınai üretimi bütün Batı Avrupa ülkelerinin üretimleri toplamının yarısına eşit ve İngiltere'ninkinin ise iki katı idi.

1900 yılında, 190 bin mile ulaşmış olan demiryolu uzunluğu, tüm Batı Avrupa ülkelerinin toplam demiryolu uzunluğunu geçmişti.

Batı'nın nüfusunun hızla artışı, Amerikan sanayiinin gelişimine geniş ölçüde katkıda bulundu. Mississipi havzasındaki eyaletler, ülkenin tahıl ambarı durumuna geldiler. İşlenen toprakların genişliği önemli oranda artmıştı. Kızılderililere ait olan bu toprakları ele geçirmek için Amerikalılar bütün yerli kabileleri ortadan kaldırmışlardı. Batı'nın fethi, Birleşik Devletler'e buğday, besin ürünleri ve ham maddelerin üretiminde ve Avrupa'ya ihracında dünyada ilk sıralardan birini almasını sağladı. Tarım ülkelerinin ise büyük miktarda sanayi ürününe ihtiyaçları vardı.

Batı'nın nüfusunun hızla çoğalması büyük kentlerin doğmasına yol açtı. Kent ve kırsal bölge nüfusları arasındaki oran adamakıllı bir değişikliğe uğramıştı. Birleşik Devletler'in bazı kentlerinin nüfusu, İç Savaşı izleyen otuz yıl içinde on katına çıktı.

Kapitalizmin hızlı ilerleyişiyle birlikte teknik de gelişiyordu. Edison, Bell ve öteki bilginlerin buluşları bu yıllarda gerçekleşti. 1789 yılında,

Edison, elektrik lambasını geliştirdi. Bir yıl sonra ilk elektrik santralini kurdu. Bell'in geliştirdiği telefon genel kullanıma girdi. 1893 yılında Ford, kendi yaptığı ilk otomobili denedi.

Sanayinin temerküzü de aynı süre içinde gerçekleşiyordu. Rockfeller, Morgan, Vanderbild ve başkaları gibi en büyük sanayici ve maliyecilerin ortaya çıktığı dönemdi bu. Yüzlerce sınai işletme, banka, sigorta şirketi, demiryolu şirketi, emekçileri acımasız bir şekilde sömürerek milyarlar toplayan bir avuç maliyecinin denetimi altına girdi.

Amerikan Emperyalizmi

19. Yüzyılın sonunda Amerikan kapitalizmi, emperyalizm evresine girdi. Sermaye temerküzü (concentration) yoğunlaştı. Birleşik Devletler, klasik tröstler ülkesi, tekelci kapitalizmin ülkesi oldu. Sanayinin hemen hemen bütün dallarında tröstler meydana gelmişti. Morgan, 20. yüzyılın başında "Birleşik Devletler Çelik Korporasyonu" adıyla tanınan çelik tröstünü kurdu. Bu kuruluşu, birçok metalurji işletmesinin, Büyük Göller bölgesinin zengin demir yataklarının büyük bir bölümünün dışında, demiryollarına, denizcilik işletmelerine, kömür madenlerine, kok fabrikalarına, petrol yataklarına, v.b. sahipti. Bu tröst, sadece madenlerinde ve fabrikalarında 170 bin işçi çalıştırıyordu.

Rockfeller'in "Standard Oil"u, Birleşik Devletler'deki hemen hemen bütün petrol şirketlerini kontrol eden ve petrol yataklarının dışında, 70 bin kilometrelik petrol boru hattına, yüzlerce okyanus-aşan gemiye, sadece Amerika'da değil, dünyanın birçok ülkesinde antrepolara ve doklara sahip olan ikinci bir tröst örneğidir. Petrole egemen olduktan sonra tröst, gaz ve elektrik sanayilerine, bakır, çinko ve kurşun madenlerine, bir dizi çeşitli kuruluşa el attı.

Tröstlerin gelişimi sıkı sıkıya bankalara bağlıydı. Daha 1903 yılında, iki büyük banka, Morgan ve Rockfeller bankaları, 112 bankayı, demiryolu işletmelerini sigorta şirketlerini ve sermayeleri 22 milyar doları aşkın çeşitli kuruluşları tamamen denetimleri altında bulunduruyorlardı. Böylece büyük bankalar ülkenin tüm ekonomisine egemen olmuşlardı. Birçok sanayi kuruluşunu yönetiyorlar, güvenilir adamlarını yönetim kurullarına, yönetimlerine ve bu kuruluşların bürolarına sokuyorlardı. Sanayiye bu kadar sıkı sıkıya bağlı banka sermayesi, Lenin'in **finans kapital** (mali sermaye) adını verdiği şeyi meydana getirir. Lenin: "Finans kapital, tekelci sanayi gruplarının sermayesi ile kaynaşmış olan en büyük bankalar sermayesidir" der. 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın ba-

şında finans kapitalin ortaya çıkışı sadece Birleşik Devletler'de olmadı. Aynı dönemde, başka ülkelerde de az çok belli bir düzeyde ortaya çıktığı görüldü. Lenin bu olguyu, kapitalizmin evriminin emperyalizm çağındaki yeni aşamasının özel niteliklerinden biri sayar.

Başka yerlerde olduğu gibi Birleşik Devletler'de de, kapitalizmin evrimi, kendisiyle birlikte çoğu zaman aşırı bir şiddetle ortaya çıkan ve işçilere büyük acılar veren periyodik sanayi bunalımlarını da getiriyordu. Milyonlarca işçi işsiz kalıyor ve yoksulluğa mahkûm oluyordu. Sanayinin gelişimi ve teknik ilerlemeler sömürünün güçlenmesine, işsiz sayısının çoğalmasına, işçilerin ve özellikle yeni göçmenlerin yoksulluğunun yoğunlaşmasına, "renkli insanlar"a, zencilere, Japonlara ve Çinlilere uygulanan vahşi zulme sebep oluyordu. Birleşik Devletler "... çamur ve lüks içinde yuvarlanan bir avuç küstah milyarder ile her zaman yoksullukla boğuşan milyonlarca emekçiyi bir uçurum derinliğiyle birbirinden ayıran ilk ülkelerden biri" oldu.[22]

2. Birleşik Devletler'in Politik Rejimi

Cumhuriyetçi Parti ve Demokrat Parti

İç savaştan sonra Amerika'da iki burjuva partisi vardı: Cumhuriyetçiler ve Demokratlar. Cumhuriyetçi Parti en başta büyük sanayicilere ve maliyecilere yaslanıyordu. Yüksek gümrük haklarını savunuyordu.

Demokrat Parti de büyük mülk sahiplerinin: Büyük toprak sahiplerinin, zengin çiftçilerin, Güney burjuvazisinin ve gümrük himayeciliğinden yararı olmayan Kuzey'li sanayici ve maliyecilerin çıkarlarını temsil ediyordu. İki parti, küçük çiftçiler, kentlerin küçük burjuvazisi ve işçiler üzerinde ayrı ayrı etkili olmak istedikleri için birbirleriyle mücadele halindeydiler. Bununla birlikte, kapitalizmin gelişmesi ve işçi hareketinin büyümesiyle bu iki parti arasındaki farklar yavaş yavaş ortadan kalkıyordu. İkisi de büyük sermayenin temsilcileri oldular; işçi sınıfına karşı mücadele ediyorlardı. Demokrat Parti ile Cumhuriyetçi Parti, halk yığınlarını yönlendiren ve sömüren tek bir sınıfın, kapitalistler sınıfının, gövdesine bağlı iki ayrı kol durumundaydılar.

22 V. I. Lenin. *Eserler*, c.28, s.45. Rusça baskı.

Hükümet Aygıtının Tekellere Bağımlı Hale Gelmesi

Amerikan burjuvazisi, hükümet aygıtı üzerinde mutlak bir denetim kurdu. Sırayla iktidara gelen iki parti sisteminden ustalıkla yararlanmasını bildi. Cumhuriyetçiler iktidarda oldukları zaman, demokratlar hükümeti "eleştiriyorlar", halkın çıkarlarının savunucusu geçiniyorlar ve böylece hoşnutsuzların büyük bir bölümünü kendi saflarına çekiyorlardı. Seçimlerde Demokratlar zafer kazanınca, Cumhuriyetçiler muhalefet görevini yükleniyorlardı. Böylece, iki burjuva partisi hoşnutsuzları sırayla çevrelerinde topluyorlar ve Birleşik Devletler'de gerçekten halktan yana bir partinin kurulmasını engelliyorlardı.

Devlet dairelerinin rüşvete boğulması, devlet kasasından hırsızlık ve ihtilas, memurlara ve yasama meclislerindeki milletvekillerine, halkın zararına zenginleşme kaynakları sağlıyordu. Demokratlar ve Cumhuriyetçiler en çok para getiren görevleri aralarında paylaşamıyorlardı. Seçimlerden galip çıkan parti, taraftarlarına "ganimet" dağıtıyor, en önemli ve en avantajlı görevleri aralarında pay ediyordu. Bu "ganimet dağıtımı" Amerika'nın politik hayatında bir gelenek haline gelmişti. İki parti sistemi, Engels'in de işaret ettiği gibi rüşvetin ve devletin soyulmasının yaygınlaşması için gereken kolaylıkları sağlıyordu. Amerikalılar diye yazıyor Engels "...burjuva cumhuriyetinin kapitalist iş adamlarının cumhuriyeti olduğunu ve bu cumhuriyette politikanın, düpedüz bir ticari girişimden başka bir şey olmadığını Avrupa dünyasına çoktan ispat ettiler..."[23]

Cumhuriyetçi Parti, 1860'tan 1884 yılına kadar iktidarda kaldı. Rüşvet, devletin ve emekçi sınıfların soyulması, bu partinin otoritesini sarstı. 1884 seçimlerinde zaferi Demokrat Parti kazandı. Cleveland, cumhurbaşkanı seçildi ve 1889'a kadar iktidarda kaldı. 100 bin cumhuriyetçi memur görevinden alındı, yerlerine demokratlar atandı. Cheveland, New York valisi iken, rüşvete ve devletin soyulmasına ve öteki görevi kötüye kullanmalara karşı şiddetle mücadele etmişti. Sadece bu eylemi onun demokratlar tarafından aday seçilmesine yetti. Oylarını demokratlara vermiş olan seçmenlerin Cleveland'ın kişiliğine karşı büyük bir umutları ve güvenleri vardı. Seçmenler, pek çabuk hayal kırıklığına uğradılar. Cleveland iktidara geçince kendisinden önceki cumhuriyetçi başkanlar kadar büyük sermayenin çıkarlarının sadık savunucusu olarak göründü. 1885–1886 yıllarında ülkede önemli grevler oldu, hükümet, işçilerin bu hareketlerini zalimce bastırdı. Askerler birçok kez işçilere karşı silah kullandılar.

1888 başkanlık seçimlerini Cumhuriyetçi Parti kazandı ve büyük

23 K. Marx ve F. Engels, *Toplu Eserler*, cilt 29, s.179.

sermayenin isteklerine cevap verecek şekilde gümrük tarifelerini bir hayli yükselten bir yasa çıkarttı. Aynı zamanda, "Sherman yasası" adıyla bilinen, sözde tröstlere karşı olan bir yasa onayladı; ama gerçekte bu yasanın tröstlerin güçlenmesini hiçbir şekilde önlemediği, işçi hareketlerini kolaylıkla bastırmaktan başka bir işe yaramadığı anlaşıldı. Sherman yasasının bir maddesinde, bir başka kişi ya da kuruluşun malına zarar veren bir kişi ya da kuruluşun yargılanacağı ve para cezasına çarptırılacağı yazılıydı. Burjuva yargı organları, patronların mülklerine zarar verdiği iddiasıyla, işçi örgütlerine karşı mücadelede işte bu maddeye başvurdular.

1893 yılında Cumhuriyetçi başkanın yerine, daha önce demokrat başkan Cleveland geçti ve bu görevde 1897 yılına kadar kaldı. 1897–1912 arasında ise iktidar, tekrar cumhuriyetçilerin oldu.

İç Savaştan Sonra Zencilerin Durumu

Köleliğin kaldırılması, zencilere tam bir özgürlük getirmedi. Ancak ilk öğrenimden ve Anayasa'nın yorumu sınavlarından geçtikten sonra seçimlere katılma hakkını elde ediyorlardı. Zencilerin sınavı söz konusu olduğu zaman, sınavcılar aşırı derecede sert davranıyorlardı. Yürürlükte olan "linç yasası" zencilere karşı kullanılıyordu ve ülkede yaygın durumdaydı. Delillere dayanmayan en küçük suçlamalarda bile bir beyaz kalabalığı zencinin üzerine atılıyor ve oracıkta işini bitiriyordu.

Güney'de pek yaygın olan adaletin kötüye kullanılması, yarı-köle koşullarında tutulan zenci emekçilerin sömürülme sistemine yeni bir destek olmuştu. Yarıcı durumunda olan birçokları, her zaman borçlu oldukları efendilerine tamamen bağımlıydılar. Güney'in birçok eyaletinde "serserilik yasası" kabul edilmişti. Bu yasaya göre "belli bir iş"i bulunmayan zenciler serseri olarak kabul ediliyor ve eski efendilerinin yanında çalışmaya zorlanıyorlardı. Eski Güneyli isyancılar, zencilerle mücadele etmek için Ku-Klux-Klan adlı gizli bir tedhiş örgütü kurdular. Bu gizli örgütün, maske yerine geçen göz yerleri delikli kukuleta ve beyaz cübbe giyen üyeleri, mahkemeler kurup zencileri ve ilerici beyazları ölüme mahkûm ediyorlardı. Güney'deki şehirlerin pek çoğunda zencilere sürek avları düzenleniyordu.

İç savaştaki müttefiklerine ihanet eden Kuzeyli burjuvazisi, Güney'in eski tarım işletmecileriyle, bu sefer işçi hareketine, çiftçilerin ve zencilerin hoşnutsuzluklarına karşı birlikte mücadele etmek için anlaştı.

Güney'de iktidar yeniden eski kölecilerin ellerine geçmişti.

Hükümet Aygıtının Satılık Durumu

Hırsızlıklar, rüşvet, ihtikar (spekülasyon) ve gericiliğin azgınlıkları Amerika'nın politik hayatına her gün daha derinlemesine damgasını basıyordu. Birçok büyük kentin belediyesi, işini bilir düzenbaz iş adamlarının eline geçti. Örneğin, New York belediyesinin yönetimi, Demokrat Parti liderlerinden birinin yönettiği bir soygun çetesinin eline geçmişti. Bu çete, iki yıl içinde, milyonlarca dolar dolandırarak devlet kasasını soydu.

En rezilce spekülasyon, demiryolu ağının yapımı sırasında oldu. Kıtayı bir baştan bir başa aşan demiryollarının yapımı sırasında kapitalistler, devletin ve halk yığınlarının milyonlarca dolarını zimmetlerine geçirdiler. Hükümet, demiryolu hatlarının gelişimini teşvik etmek için, demiryollarının iki tarafında kalan geniş toprakları özel şirketlere bırakıyor ve döşenen demiryolunun her miline teşvik pirimi olarak para dağıtıyordu. Demiryolu yapımcıları, toplam olarak 242 bin mil kareden daha fazla toprak aldılar; yani Almanya ve Fransa'nın yüzölçümlerini geçen bir toprak parçası. Toprak spekülasyonu inanılmaz boyutlara erişti.

Ray döşeyiciler, hilelerini gizlemek için Kongre üyelerini de karanlık işlerine karıştırdılar. Federal Pasifik demiryolu hattını yapan demiryolu işadamları, aşağılık spekülasyonlarını yürütmek için Kongre'nin üyelerine on milyonlarca dolar rüşvet dağıttılar.

Büyük yazar Mark Twain, 19. yüzyılın sonunda, "Yaldızlı Yüzyıl" adlı romanında Birleşik Devletler'in politik törelerini parlak bir biçimde hicveder. Romanın kahramanlarından biri, Kongre'nin şu ya da bu üyesinin bedelini şöyle hesaplamaktadır: "Yasamayla ilgili tedbir çıkartmak pahalıya patlar. Hele şöyle bir düşünün. Bunlardan birini kabul ettirebilmek için, her şeyden önce Temsilciler Meclisi komisyonunun çoğunluğunu ele geçirmeniz gerekir, ki bu da pahalıya oturur, hadi diyelim ki adam başına on bin dolar. Yani toplam olarak kırk bin dolar. Senato komisyonunu da aynı paraya halledebilirsiniz. Kırk bin dolar daha. Ne etti? Seksen bin. Haa komisyon başkanlarını da unutmamak gerek. Şöyle bir yirmi bincik de onlara. Ne etti? Yuvarlak hesap en azından yüz bin dolar..."

3. 1860–1890 Yılları Arasında İşçi Hareketleri

Birleşik Devletler'de İşçi Hareketinin Özel Nitelikleri

Birleşik Devletler'deki kapitalizmin gelişme özellikleri, işçi hareketinin evrimini etkiledi. Marx ve Engels'in de işaret ettikleri gibi, Amerika'da önemli ölçüde boş topraklar elde tutulmuştur. Büyük bir bölümü ancak 19. yüzyılın son yıllarında tükenen bu toprak zenginliği sayesinde, kent nüfusunun artan kesimi kolayca buralara akabildi. Avrupa'da işçiler hayat şartlarının iyileştirilmesi için şiddetli mücadelelere girişmek zorundayken, Birleşik Devletler'de hayat şartlarından hoşnut olmayan sanayi işçilerinin büyük bir kesimi, 19. yüzyılın sonunda, Batı'ya gidebilir ve orada çiftçi olabilirdi. Bu durum, sürekli işçi kadrolarının neden ancak 19. yüzyılın sonunda oluşabildiğini açıklar. Birleşik Devletler'de ücret, özellikle işçi sınıfının üst tabakalarının ücretleri, Avrupa'dan biraz daha yüksekti. İşçi hareketini frenleyen ikinci engel ise, işçi sınıfının çok milliyetli yapısıydı. Beyaz ve Siyah işçiler, dedeleri birkaç kuşaktır Amerika'da yaşayan işçiler ve çeşitli ülkelerden gelmiş göçmenler, Birleşik Devletler işçi sınıfını oluşturuyordu.

Birleşik Devletler burjuvazisi, işçi hareketini bölmek için, bu milliyet ayrılıklarından yararlanmasını iyi biliyordu. Bir milliyetten olan işçileri başka milliyetten olanlara, Beyazları Siyahlara, Çinlilere, v.b. karşı kışkırtıyordu. Amerika asıllı ("Yüzde Yüz Amerikalı") işçilerin kafasına, "renkli" ya da yabancı işçilere karşı, sözde onlardan üstün oldukları düşüncesini sokuyordu. Burjuvazi, göçmen akınlarının ve emek pazarındaki rekabetin sebep olacağı muhtemel bir ücret azalması karşısında Amerikalı işçilerin duyduğu korkuyu kendi yararına sömürüyordu. Göçmen ve zenci yığınlarını aşırı derecede sömüren burjuvazi, işçi sınıfının aristokrasisini meydana getiren yüksek tabakasına bazı lütuflarda bulunuyordu. Proletaryanın bu bölünüşü, doğal olarak, işçi hareketini zayıf düşürüyordu.

1870–1890 Yılları Grevleri

1869–1890 yılları arasındaki dönem, Birleşik Devletler işçi hareketinde bir dönüm noktasını işaretler. İşçiler, iş gününün aşırı uzunluğuna ve iş güvenliği yasalarının bulunmayışına karşı ayaklandılar.

1870–1880 yılları arasında birçok büyük grev oldu. Demiryolcular ve madenciler tarafından başlatılan grevler silahlı çatışmalarla sonuçlanıyordu.

Amerikan burjuvazisi, işçilere karşı en şiddetli yöntemleri kullanıyordu. Örneğin 1877 yılında, 17 eyaletin demiryollarına yayılan demiryolu grevi sırasında, askerler ve gönüllü burjuva birlikleri grevcilerin üzerine saldırdılar. Pittsburg'da işçiler, hükümet kuvvetlerini bozguna uğrattılar, kent yedi gün işçilerin elinde kaldı. Kente hâkim olmak için yeni takviye kuvvetleri geldi. Birçok eyalette bunun benzeri olaylar oluyordu. Öteki sanayi dallarında çalışan işçiler ve köylüler demiryolcuların grevini desteklediler. Bununla birlikte, bütün dayanmalarına rağmen işçiler yenildiler. 1880–1890 yıllarında, sekiz saatlik iş günü için geniş kampanyalar açıldı.

Sekiz saatlik iş günü mücadelesi, yüz binden fazla işçinin katıldığı 1 Mayıs 1886 genel greviyle sonuçlandı. Çabaları sonuçsuz kalmadı. Grev yapan 50 bine yakın işçi sekiz saatlik iş günü hakkını elde etti, birçoğu da iş günlerini kısalttırmayı başardı. Bu mücadele, birçok kentte, grevcilerle polisi karşı karşıya getirdi. Örneğin Chicago'da, bu çatışmalar trajik bir görünüm kazandı. 3 Mayıs 1886 günü polis grevcilere saldırdı, birçoğunu öldürdü ve yaraladı. 4 Mayısta, işçiler büyük bir protesto mitingi düzenlediler; ama bu toplantı sırasında, provokatörler polislerin üzerine bir bomba attılar; bunun üzerine polisler ateş açtı, birçok işçi öldü ve yaralandı.

Hükümetin adamları, grevlerin liderlerini tutukladı ve idarenin işgüzar mahkemesi, aralarından dördünü idama mahkûm etti. Daha sonra, mahkemenin elinde bu karara dayanak olacak kanıtların bulunmadığı ispatlandı. İdamdan yedi yıl sonra, hükümet kuruluşları, mahkemenin bir "adli hata" yaptığını ve suçsuz insanların idam edildiğini kabul ettiler.

1 Mayıs, uluslararası proletaryanın 8 saatlik iş günü için mücadelesinin günü oldu.

Amerikan Emek Federasyonu: İşçi Hareketi İçinde Burjuvazinin Ajan Şebekesi

Korporasyon ilkesine göre örgütlenmiş çeşitli sendikaları bir araya getiren Amerikan Emek Federasyonu, işçi hareketinin gelişme döneminde ortaya çıktı. Kesin olarak 1886 yılında kuruldu. Kurucusu olan Gompers, 42 yıl süreyle Federasyon'un başkanlığını yaptı. Kısa bir süre içinde gerici ve antisosyalist örgüt kimliği kazanan bu federasyon her şeyden önce işçi aristokrasisine dayanıyordu. Yöneticileri, niteliksiz ya da az nitelikli işçilerin ve zenci emekçilerin yazgılarıyla kesinlikle ilgilenmiyor ve açıkça şoven bir politika izliyorlardı. Amerikan Emek Federasyonu patronlarla işbirliği politikası uyguluyor ve proleter yığınlarının bir siyasi parti kur-

malarına karşı çıkıyordu. Federasyonun yöneticileri, işçi sınıfı içinde burjuvazinin ajanları görevini yapıyorlardı. Sınıfların işbirliği "teorileri"yle işçi kitlelerinin bilincini zehirliyorlar ve işçileri kapitalist sistemle "uzlaştırmak" için her yolu deniyorlardı. Amerikalı kapitalistlerin sadık adamı olan Amerikan Emek Federasyonu başkanı, aynı zamanda patron sınıfı tarafından kurulmuş olan, işçi karşıtı, gerici bir örgütün, Ulusal Vatandaşlık Federasyonu'nun ikinci başkanlığını yapıyordu. Amerikan Emek Federasyonu, seçimlerde kendi adaylarını öne sürmeyip, "Dostlarını ödüllendir, düşmanlarını cezalandır" sloganıyla ortaya atıldı. Bunun anlamı şuydu: Oyunu, burjuva partilerinin adayları içinde Federasyon'a yararlı yasaların çıkartılacağına ilişkin vaatte bulunanlara ver.

Bununla birlikte, Amerikan işçi hareketi içinde ilerici unsurlar da vardı. Bu öncülerin temsilcilerinden biri Bill Heywood idi.

4. Birleşik Devletler'in Dış Siyasetinin Saldırgan Karakteri

Birleşik Devletler'in Sömürge Fetihleri

19. yüzyılın son onuncu yılında, Birleşik Devletler, Amerika kıtası dışında sömürge fetihlerine girişti. Bu doğrultuda ilk adım, Birleşik Devletler için özel bir stratejik değeri olan Havai adalarının fethi oldu; bu fethin yapılması için hükümete ısrarla baskı yapan Amerikalı kapitalistler, bu adalardaki şekerkamışı işletmelerinin sahipleriydiler. 1893 yılında, Amerikalılar bir hükümet darbesi düzenlediler ve Havai hükümetini düşürdüler. Darbeciler, Birleşik Devletler savaş gemilerinin koruyucu kanatları altında çalışan yeni bir hükümet kurdular. Bu geçici hükümetin görevi, ülke Birleşik Devletler tarafından tamamen işgal edilinceye kadar adaları yönetmekti. Birkaç yıl sonra, 1898'de, Havai takımadaları tamamen işgal edildi ve yerli halk köleleştirildi.

İspanya-Amerika Savaşı

Küba'nın çeşitli işletmelerinde önemli yatırımları olan Amerikalı kapitalistler, adanın kendi devletleri tarafından işgalinde sayısız çıkarlar görüyorlardı.

Birleşik Devletler, İspanya'ya karşı savaş hazırlıklarına başladı. Bir başka İspanyol sömürgesi Filipinlerdeki gibi, Küba'da da yaygınlaşan ulusal kurtuluş hareketinden yararlanmaya karar verdiler. Kamuoyunu savaş ilanı düşüncesine hazırlamak isteyen Birleşik Devletler hükümeti,

İspanyolların adada yaptıkları aşırılıklara ilişkin olarak İspanya'ya birkaç kez nota ile başvurmuştu. Amerikalı vatandaşların çıkarlarını korumak bahanesiyle Havana limanına bir Amerikan kruvazörü gönderildi ama ortada belli bir neden yokken gemi limanda battı. Açık soruşturmalar suçluları ortaya çıkaramamasına rağmen, Birleşik Devletler hükümeti suçu İspanyollara yükledi.

Birleşik Devletler Kongresi, Nisan 1898'de, İspanya'ya savaş ilan etti. Bu savaş ancak üç ay sürdü. Kesin bir yenilgiye uğrayan ve barış istemek zorunda kalan İspanya krallığının zayıflığını ve iç parçalanmasını bütün çıplaklığıyla ortaya çıkardı. 1898 yılında Paris'te imzalanan barış antlaşmasına göre Birleşik Devletler, Filipinleri, Puerto-Rico ve Guam adalarını aldı. Bunun dışında, İspanya, resmen bağımsız bir cumhuriyet haline gelen Küba üzerindeki tüm iddialarından vazgeçti. Küba bağımsız bir cumhuriyet olmuştu, ama aslında Birleşik Devletler'in sömürgesi durumuna girmişti.

Filipinlerde, Birleşik Devletler'in bağımsızlık için söz verdiği yerli halk, büyük kahramanlıklar ve özverilerle İspanyolların bozgununu sağladılar. Adalarda Filipinler Cumhuriyeti ilan edildi; ama savaş biter bitmez, Birleşik Devletler, İspanyolların bıraktığı adalarda hak ileri sürmeye başladı. Amerikan birlikleri, müttefiklerini, ülkenin yurtseverlerini ansızın bastırdılar. Filipinlerin direnmesi aşırı bir gaddarlıkla bastırıldı. Ülkelerinin bağımsızlığı için çarpışmış olan on binlerce yurtsever, Amerikalı istilacıların bastırma harekatlarında yok edildiler.

Birleşik Devletler'in Çin Politikası

Birleşik Amerikalı emperyalistler, Çin'e ve Güneydeki öteki deniz ülkelerine yayılmaları için en uygun üs gözüyle baktıkları Filipinlerin işgaline özel bir önem veriyorlardı.

19. yüzyılın son on yılında, Çin, Amerikan emperyalizminin genişleme planlarının başlıca konusu olmuştu. Birleşik Devletler hükümeti, 1889 yılında, kendilerini Çin'e karşı "açık kapı" (gümrük engellerini kaldırma) politikası izlemeye zorlamak için öteki büyük devletlere başvurdu. Çin'in kapıları herkese "açık" (gümrük engelleri kaldırılmış) olmalıydı; Amerikalı emperyalistlerin istedikleri ilke buydu. Gerçekte, bunun anlamı şuydu: Birleşik Devletler, herhangi bir devletin, örneğin İngiltere, Japonya ya da Rusya'nın, Çin'in belli bir bölgesinde ticari ya da başka imtiyazlar tekeli sağlamasına karşı çıkıyordu. Birleşik Devletler bu imtiyazları, Amerikan sermayesinin Çin'e girmesini önleyen en-

geller olarak görüyordu. Bu yüzden de tüm Çin topraklarını istilaya hazırlanıyor ve Çin'in herhangi bir bölgesinin başka ülkelerin kapitalistlerinin etki alanı haline gelmesini istemiyordu. "Açık kapılar" doktrini, Birleşik Devletler'in emperyalist politikasının bir aracından başka bir şey değildi. Çin'deki halk ayaklanmasının kanlı bir biçimde bastırılmasında, "boksörler ayaklanması" adıyla tanınan isyanın yabancı emperyalistler tarafından ezilmesinde çok etken bir rol oynadı.

1901 yılında, Başkan Mac-Kinley, bir anarşist tarafından öldürüldü. Anayasa uyarınca, başkan yardımcısı Theodore Roosevelt, bir sonraki seçimlere kadar onun yerine geçti. Th. Roosevelt, Amerikan emperyalizminin en saldırgan tabakalarının temsilcisiydi. Sadece Birleşik Devletler egemenliğini Batı yarıküresinde kurmayı değil, Birleşik Devletler'in dünyanın efendisi olacağı dönemi de düşlüyordu.

Panama Kanalı

Birleşik Devletler hükümeti emperyalist ilhak politikasını etkili bir biçimde sürdürüyordu. Panama Kanalı'nı yaparken iflas eden Fransız anonim şirketinin bütün hisse senetlerini Birleşik Devletler satın aldı. Panama bölgesinin sahibi olan Kolombiya devletinden kanalın geçeceği dili (berzahı) kendisine satmasını istedi. Kolombiya Cumhuriyeti bu öneriye olumsuz cevap verdiği için Birleşik Devletler, Panama'da Kolombiya'ya karşı bir ayaklanma düzenledi ve isyancıları desteklemek üzere Panama kıyılarına bir kruvazör gönderdi. 1903 yılının sonbaharında, Birleşik Devletler tarafından saptanan süre sona erince, isyan patlak verdi. Birleşik Devletler, Panama Cumhuriyetinin "bağımsızlığı"nı hemen tanıdı ve Panama Cumhuriyeti hükümeti ile Panama kanalına ilişkin bir anlaşma imzaladı. Bu anlaşmanın şartlarına göre, Panama bölgesinde kanal açma, demiryolu hattı döşeme ve kanal boyunca tahkimatlar kurma hakkı sadece Birleşik Devletler'e veriliyordu. Kanalın yapım çalışmaları on yıl sürdü ve 1914 yılında tamamlandı. Panama kanalının Birleşik Devletler için hem stratejik, hem de ticari olmak üzere iki yararı vardı; çünkü, Atlantik Okyanusu'ndan Pasifik Okyanusu'na giden deniz yolunu son derece kısaltıyordu. Birleşik Devletler'in emperyalistleri, kanal açma çalışmalarının sona ermesine büyük bir önem veriyorlardı; zira ülkelerinin egemenliğini Latin Amerika ve Uzak Doğu'da kurmasını, bu kanalın açılması alabildiğine kolaylaştıracaktı.

Latin Amerika Ülkelerinin Boyunduruk Altına Alınması

Birleşik Devletler'in politikası Antiller Denizinde özellikle saldırgandı. Küba ile, bu ülkeyi başka ülkelerle anlaşmalar yapmak, Birleşik Devletler'in onayı olmaksızın iç politikasında değişiklikler yapmak hakkından yoksun bırakan bir anlaşma imzaladı. Dominik Cumhuriyeti ile, bu ülkenin gümrük işlerini ve maliyesini denetleme hakkını kendisine veren bir anlaşma yaptı; daha doğrusu anlaşmaya zorladı. Birleşik Devletler, Antiller Deniz ülkelerine yavaş yavaş mali ve politik denetimini yerleştirdi ve onları Amerikan emperyalizmine bağımlı devletler durumuna getirdi.

5. 20. Yüzyılın Başında Birleşik Devletler'de Sınıf Çelişkilerinin Belirginleşmesi

Tekellerin Politikasının Kışkırttığı Halk Yığınlarının Hoşnutsuzluğu

Tekellerin gelişimi ve Birleşik Devletler'in politikasına etkisi en geniş halk yığınlarının hoşnutsuzluğuna sebep oldu. Ülke, tröstler ve bütün tekellerin aleyhinde, demokratik hakların genişletilmesi lehinde olan bir ilerici hareketle çalkalandı. Amerika'nın ilerici basını, tekelci kuruluşlara karşı çıktı. Merkezi ve yerel devlet aygıtının demokratlaştırılması isteniyordu: Bütün eyaletlere referandum hakkı verilmesi –yani, yeni yasalar için genel oy– kadın ve çocukların emeğini koruyan özel yasaların kabul edilmesi isteniyordu.

İlerici hareketin geliştiğini gören T. Roosevelt hükümeti, halk yığınlarını yanıltmak için tekellere karşı "mücadele"ye tekrar başladı. Tröstlerin yasaklanmasına karşı çıkan Roosevelt, bunların "kusurlu yanları"nı sözde sınırlandıracak yasalar çıkartılmasını önerdi. Tam bir halk avcısı tutumuyla, tröstler hakkında davalar açıldı. Birçok tröst yöneticisi sanık koltuğuna oturdu, ama sonuç olarak tröstler, önemsiz cezalar ödeyerek bu "mücadele"den kolaylıkla sıyrılmayı becerdiler. Gelişmeye ve zenginleşmeye devam ettiler. 1904 yılında T. Roosevelt yeniden başkan seçildi. Morgan, onun adaylığını güçlü bir şekilde destekledi. Çelik tröstünün başkanı, seçim kampanyası sırasında, Roosevelt lehine 150 bin dolar harcadı.

20. Yüzyılın Başında Grev Hareketleri

Birleşik Devletler'in dünya arenasında, tröstlerin artan etkisiyle birlikte hareket eden emperyalist yağma politikası, işçi sınıfının şiddetli hoşnutsuzluğuna sebep oldu. Amansız bir biçimde sömürülen niteliksiz ve az nitelikli işçilerin eğilimleri gittikçe devrimci bir görünüm kazanıyordu. Mücadele ve örgütlenme yetenekleri hızla gelişiyordu.

İşçi hareketinin devrimci gelişimi, 1905 Rus devriminin etkisiyle hızlandı. 1904–1914 yılları arasında, sanayinin en önemli alanlarında, şiddetli işçi grevleri yaygınlaştı. Hükümet, grevci işçilerin üzerine askerî birlikler gönderiyor, işçi hareketinin ve işçi örgütlerinin militanlarına karşı dava açıyordu. Amerikan Emek Federasyonu'nun yöneticilerini arkalarına alan patronlar sınıfı ve hükümet, emekçi sınıfların eylemini bastırmak için en korkunç yol ve araçlara başvuruyordu.

"Kömür Kralı" adlı romanında Upton Sinclair, en geri kalmış işçilerin bile birlik ve örgüte olan özlemlerini dile getirir. Kuzey Vadisi maden işçilerinin fırtınalı bir toplantısında konuşmacı, işçileri birleşmeye ve bir grev düzenlemeye çağırır.

"Tıpkı dağ sellerinin gürültüsüne benzer, sağır edici bir alkış tufanı patladı... Uzun yıllardan beri Kuzey Vadisi'nde bir kez olsun ağza alınmamış olan bu sözcük, şimdi ateş almış bir barut gibi kalabalığa yayılıyordu.

— Grev! Grev! Grev!

Sanki kalabalık bu sözcüğe doymuş gibiydi. "Grev!" Sözcüğün anlamını ana dillerine çevirip, Lehçe, Çekce, İtalyanca, Yunanca haykırıyorlardı. Erkekler şapkalarını, kadınlar önlüklerini sallıyorlardı havada... Erkekler el sıkışıyor ve en açık yürekli yabancılar birbirlerine sarılıyorlardı.

— Grev! Grev! Grev!

— Artık köle olmayacağız, diye haykırdı konuşmacı.

— İnsanız ve insan gibi yaşamak istiyoruz. Herkesin canının istediği yere çekip götürebileceği koyun sürüsü olmak istemiyoruz artık. Örgütleneceğiz ve omuz omuza dostça yaşayacağız! Ya hep birlikte kazanacağız, ya da hep birlikte öleceğiz.

Birleşik Devletler'in birçok yerinde grevler, burjuva hükümetin birlikleriyle kanlı çarpışmalarla sonuçlanıyordu. Colorado madencilerinin grevi, yöneticilerin işçilere karşı mücadelelerinde uyguladıkları şiddet yöntemlerinin en çarpıcı örneğidir. 1913 yılında, on dokuz bin maden işçisi, işyerlerindeki insanlık dışı koşulları protesto etmek için greve başladılar. Sekiz saatlik iş günü ve ücretlerinin % 10 arttırılmasını istiyorlardı.

Grevciler, patronlara ait kulübelerinden atıldılar; zorlu bir kar tipisinin altında, aileleriyle birlikte buz tutmuş yollara düştüler. Aceleyle yapılmış, derme çatma çadırlarda konaklamak zorunda kaldılar.

Askerî birlikler, grevcilere saldırdı. Grevci işçilerin kurduğu kamp, makineli tüfeklerle kuşatıldı. Madenciler silahlı saldırıya karşı koymaya karar verdiler, birkaç silah buldular.

Birkaç ay boyunca her yerde çatışmalar oldu. 1914 Nisanında, bölgede sıkıyönetim ilan edildi. 20 Nisanda, grevcilerin kampına ateş edilmeye başlandı. Çadırları reçineleyip ateşe veren polise pek benzemiyordu bunlar. Yöneticilerin onayladığı barbarlıklar, birçok işçinin ölümüne yol açtı. Birçok işçi de yaralandı. Daha sonra bir kovuğun içinde havasızlıktan boğulmuş ya da diri diri yanmış iki kadın, on bir çocuk cesedi bulundu.

Grevciler ve aileleri korkunç bir gün yaşadılar. Aralarından birçoğu öldürülmüştü. Yine de 18 ay dayandılar. Bir buçuk yıl süren mücadeleden yorgun düşen grevciler, işlerinin başına dönmek zorunda kaldılar.

Sosyalist Parti

Güçlü ve iyi örgütlenmiş tekelci kapitalizme karşı uzun ve yorucu bir mücadelenin sonunda, Birleşik Devletler işçi sınıfı, bir dizi ekonomik ve siyasal taviz koparmayı başardı. Bir mücadele anlayışı ve belirgin bir sınıf bilinci edindi; ama proleter sosyalist ideolojinin gelişimi konusunda Birleşik Devletler işçi sınıfı, Avrupa işçilerine oranla geri kalmış bir görünüm içindeydi. Bunun nedeni, Birleşik Devletler'deki işçi hareketinin kendine özgü niteliklerinden ileri gelmekteydi: Çeşitli uluslardan çok sayıda göçmen işçi; burjuva özgürlüklerinin, burjuvaziye ve sendikalar bürokrasisine, Amerikan demokrasisinin sözüm ona kendine özgü bir karakter taşıdığını ileri sürme imkanı veren ve bir proleter kitle partisinin kurulmasını güçleştiren, oldukça uzun yıllar boyunca gelişmiş olması; işçilerin büyük bir bölümünün, öteki ülke işçilerininkine oranla daha yüksek ücret alması, v.b.

Sosyalist hareket, Birleşik Devletler'de pek az gelişmişti. 1901 yılında, Avrupa sosyal demokrat partilerinin örneğine uygun bir sosyalist parti kuruldu. İşçilerin, kent ve kırsal bölge küçük burjuvazisinin oluşturduğu son derece uyumsuz bir yapısı vardı. Parti, proleter unsurlarla birlikte, onun yönelimini ve taktiğini belirleyen küçük burjuvaları içeriyordu. Yöneticileri, toplum devrimci bir dönüşüm geçirmeden, bazı reformlarla sosyalizme geçişin gerçekleşebileceğine inanıyorlardı.

Devrimci mücadele yöntemlerini reddeden parti, hemen hemen tüm

eylemini seçim kampanyalarına etken bir biçimde katılmaya indirgemişti. 1912 seçimlerinde bir milyon dolaylarında oy topladı.

Birleşik Devletler'de Savaş Öncesinde Siyasal Bunalım

1912 başkanlık seçimleri özellikle yoğun bir sınıf mücadelesi havası içinde geçti. Bir yandan tröstlerin ve tekellerin baskıcı eylemi büyük miktarda artmıştı, emperyalist politika devam ediyordu. Öte yandan, işçilerin ve çiftçilerin hoşnutsuzlukları artıyordu. İşçi sınıfının ekonomik ve siyasal mücadelesi her geçen gün daha kararlı bir görünüm kazanıyordu. Durumu kavrayan burjuvazi, emekçi yığınlarına demokratik reformlar vaat ederek bağımsız bir siyasal eylemden saptırmaya karar verdi. Uzun iktidar yılları, Cumhuriyetçi Parti'ye karşı genel bir hoşnutsuzluk birikimi yaratmıştı, bu ortam Demokrat Parti'ye kendi adayını başkanlığa seçtirme olanağı sağladı.

Demokrat Parti'nin adayı Wilson'dı. Kendisinden önceki başkanlar gibi o da Amerikalı milyarderlerin adamıydı ve Birleşik Devletler'in dünya egemenliğini düşlüyordu. Bu konuda şöyle yazıyordu: "Dünyayı yönetmek zorunda kalacağımız yeni bir çağın eşiğinde yaşıyoruz." Wilson, ilerici hareketin güçlenmesini dikkate almak zorunda kaldı. Hayat pahalılığını azaltmak amacıyla, Birinci Dünya Savaşı öncesinde, Birleşik Devletler'e ithal edilen mallardan alınan gümrük vergilerini düşüren bir yasa çıkarttı. Gümrük vergilerinin düşürülmesiyle meydana gelen gelir azalması, gelir vergilerinin arttırılmasıyla karşılandı. Gelirlere ilerleyici vergi kondu. O zamana kadar eyalet yasama meclisleri tarafından atanan senatörler, tek dereceli seçimle seçilmeye başlandılar.

Wilson'ın aldığı bütün bu tedbirlerin amacı, bazı reformlar sayesinde, ülkede devrimci zihniyetin ilerleyişini önlemek ve yaklaştığı hissedilen bir emperyalist savaşın geri hatlarını önceden sağlamlaştırmaktı.

BÖLÜM: 28

19. Yüzyılın Sonunda ve 20. Yüzyılın Başında Çin

6. Çin'in Büyük Yabancı Devletler Tarafından Paylaşılması

Feodal İlişkiler

19. yüzyılın sonunda, Çin'in ekonomisinde feodal ilişkiler egemendi. Hemen hemen tüm topraklar feodal beylerin elinde bulunuyordu. Köylü yığınlarının bir karış toprağı yoktu. Toprak sahiplerinden toprak kiralamak, kira bedelini ya para olarak ya da hasatın yarısı, üçte ikisiyle ödemek zorundaydı. Mülk sahibi köylüler de vardı, ama bunların çoğunun toprakları öylesine küçüktü ki, onlar da ağır koşullar altında toprak kiralamak zorunda kalıyorlardı. Köylüler bunların dışında ağır vergilerin ve borç taksitlerinin altında eziliyordu.

Kentlere göçmek üzere köylerden kaçıyorlar, ama Çin sanayisi pek az geliştiği için buralarda da iş bulamıyorlardı. Sanayinin bu az gelişmişliğinin nedenleri vardı: Köylerin feodal yapıları, iç pazarın halkın düşük satın alma gücü yüzünden gelişmemesi, yabancı malların rekabeti ve yabancı sermayenin baskısı.

Yabancıların Çin'e Girişi

19. Yüzyılın sonunda, İngiltere, Birleşik Devletler ve Fransa, Çin'i kendi sanayisini yabancı rekabet karşısında savunmak olanağından yoksun

bırakan bir dizi eşitsiz anlaşmalara zorladılar. Çin'in büyük kentlerinde, Çin yönetiminin tamamen dışında, başka bir deyişle, diplomatik dokunulmazlık hakkından yararlanan yabancı mahallelerinin ortaya çıktığı görüldü.

1872 yılında, Japonya, Ryikyi (Liukiu) adalarını Çin'in elinden aldı. Fransa'ya gelince, 1885'te, çok eski zamandan beri Çin'e bağımlı olan Orta ve Kuzey Vietnam'ı işgal etti. Bu dönemde, yabancı kapitalistler Çin'in içlerine girdiler ve buralarda durumlarını güçlendirdiler. Çin böylece, yabancı devletler için, yeni bir madde ve tarım ürünleri kaynağı haline dönüşüyordu.

Feodal artıkların ve yabancı sermayenin, ulusal Çin sanayisinin karşısına çıkardığı engellere rağmen, 19. yüzyılın son yirmi beş yılı içinde, ilk ulusal işletmelerin ortaya çıktıklarına tanık olundu: Kömür ocakları, pamuklu ve ipekli dokuma fabrikaları. 1891 yılında, Hanyang'da bir metalurji fabrikası kuruldu. Sanayinin doğuşu yeni sınıflar ortaya çıkardı: Ulusal burjuvazi ve sanayi proletaryası.

Çin'de, çok gelişmiş ama elle çalışan zanaatsal sanayi, ülkeyi istilaya başlayan işlenmiş yabancı ürünlerle rekabete dayanamazdı. İflas eden esnaf kitle halinde göç ediyordu.

Çin burjuvazisinin büyük bir bölümü, komprador burjuvazi,[24] Çin'de halkın nefret ettiği rejimi destekleyen gerici bir güçtü.

Ama, Çin'in kapitalist gelişiminin başlıca engellerinden birinin yabancı egemenliği olduğunu kavrayan, bu yüzden de yabancı sermayeye karşı çıkan bazı Çin burjuvazisi çevreleri de vardı.

Bununla birlikte, Çin'in ulusal kapitalizmi, feodal yapıların ve yabancı rekabetin karşısına çıkardığı bütün engellere rağmen kendisine yol açıyordu. Bu süre içinde Çin'de ulusal bilinç de gelişiyordu.

Çin-Japon Savaşı (1894–1895). Çin'in Emperyalistler Arasında Paylaşımının Başlaması

19. yüzyılın sonuna doğru Çin'i, en saldırgan dış düşmanı olan Japon emperyalizmi tehdit ediyordu. Temmuz 1894'te Japonya, savaş ilan etmek gereğini bile duymaksızın Çin'e saldırdı. Çin silahlı kuvvetleri karada ve denizde yenildiği için Japonlar, Taiwan (Formoza) adasını ve çevresindeki adaları işgal ettiler ve Çin'den büyük bir savaş tazminatı istediler.

Çin'in yenilgisi, ülkenin yağmasını hızlandırdı. 1897 yılında, Alman

24 *Komprador burjuvazi:* köleleşmiş ülkelerde, yabancı sermayeye sıkı sıkıya bağlı ve onun ajanı olan yerli burjuvazinin en üst tabakası.

emperyalistler Kiao-Çeu'yu ele geçirdiler ve Şan-Tung eyaletinde kendi nüfuz bölgelerini kurdular; 1898'de Rusya, Port-Arthur'u kirayla ele geçirdi; Fransa, Kuan-Çeu limanını, İngiltere, Wei-Hai-Wei'yi aldı. Çin'in en zengin bölgesi olan Yang-Tse-Kiang, İngiltere'nin etki alanına girdi. Emperyalist güçler, nüfuz bölgeleri halinde bütün Çin'i böylece paylaşmış oldular. Çin hükümetinden sayısız tavizler kopardılar ve bu arada, demiryolu yapımı tamamen yabancı emperyalistlerin eline geçti.

Kang You-Wai Reformları. "Yüz Günler"

Ülkenin ileri insanları, Çin'i özgürlüğüne kavuşturmak olanakları ararken, burjuva ülkeleri örneğine uygun olarak, Çin'in yönetimsel ve toplumsal rejiminde reformlara giriştiler. Başlarında Kang You-Wai'nin bulunduğu reformcuların programları böyleydi. Köklü bir değişim yapmadan, feodal rejime dokunmaksızın, ülkeye meşruti bir burjuva hükümet getirmek istiyorlardı. Kang You-Wai ve taraftarları devrimci değillerdi, ama hükümet sisteminin reformu için yaptıkları mücadelenin, çağın koşulları içinde ilerici bir karakteri vardı ve halkın büyük bir desteğini gördü.

1898 yılında, Kang You-Wai, liberal bir siyasal parti kurdu, "Hükümeti Savunma Birliği" adlı parti, burjuvazi ile toprak sahiplerinin çıkarlarına cevap veriyordu. Çin imparatoru Kouang-Hiu, bu partiden saltanatın amaçları doğrultusunda yararlanmaya karar verdi.

Haziran 1898'de, İmparator Kouang-Hiu, Kang You-Wai'nin kardeşi Kang Kouang-Jen'i, büyük bir etkisi olan genç bilim adamı Tan Seu-Toung'u ve öteki reform taraftarlarını iktidara davet etti. Kısa bir süre içinde, 11 Haziran'dan 21 Eylüle kadar, "Yüz Gün"lük dönemde liberal-reformcular, imparator adına ülkenin toplumsal hayatının çeşitli kuruluşlarını yeniden düzenleyen kararnameler çıkardılar. Halk eğitiminin genişletilmesine, sanayi ve tarımın gelişmesine, ulusal savunmada yeni bir askerî sistemin kurulmasına ilişkin reformlar hazırlandı; ama bütün bu çabaların tümü boşa gitti, çünkü bu reformların uygulanması görevi, bunların hiçbirini gerçekleştirmeye hevesli olmayan eski feodal bürokrasiye verilmişti. Reformcular halka bağlı değillerdi.

Gerici çevreler, bir süre sonra, reformculara karşı çıktılar. 22 Eylül 1898 tarihinde, reformcuları korumuş olan İmparator Kouang-Hiu iktidardan düştü. Kang You-Wai, kendini kurtarmayı başardı, ama Kang Kouang-Jen, Tan Seu-Toung ve öteki reformcular tutuklandılar ve Pekin'de halkın huzurunda idam edildiler. Bundan sonra reform taraftarları şiddetle kovuşturuldu. Reformlara ilişkin kararnameler kaldırıldı.

7. Ulusal Kurtuluş Hareketinin Gelişimi

1900 Halk Ayaklanması ve Emperyalist Güçlerin Müdahalesi

Emperyalist güçlerin Çin'i yağmalaması, halk kitlelerinde feodal rejime, ülkenin parçalanmasına ve ülkenin yabancı emperyalistlere bağımlılaşmasına karşı hoşnutsuzluğa yol açtı. 1897 yılında, köylü ayaklanmaları Orta Çin'in bütün eyaletlerine yayıldı ve ertesi yıl Kuzey Doğu eyaletlerine ulaştı. İlkin feodal zalimlere karşı başlayan halk yığınlarının mücadelesi, kaçınılmaz bir biçimde yabancı emperyalistlere yöneldi. Hareketin antiemperyalist karakteri, özellikle Şan-Tung'da, Alman emperyalistlerinin bir çeşit "has" durumuna getirdikleri eyalette, belli oldu. "Barış ve adalet için savaş" ("Jhot'ouan") birliklerini kurmuş olan gizli dernekler, burada büyük bir eylem gösterdiler ve yabancı istilacılara karşı savaşmaya başladılar.

Hareket, bir ulusal kurtuluş savaşı kimliği kazanıyordu. Pekin hükümeti –ürküntü duyduğu– halkın kininin yönünü çevirmek için, eyalet yöneticilerine, yabancılara yöneldiği sürece yığınların hareketine engel çıkarmamalarını özellikle emretti. Aynı zamanda, hükümetin ileri gelenleri, isyancıları ezme hazırlıklarına girişmişlerdi. Halk hareketi bunun yayılmasını önledi. Silahlı halk birlikleri, ilkin Şan-Tung'da, daha sonra bütün eyaletlerde, yabancı emperyalistlere karşı savaşa girdiler.

Mayıs 1900'de, isyancılar Pekin'e girdiler ve büyükelçilikler mahallesini sardılar.

Çin'i boyunduruku altında tutmak isteyen emperyalist devletler Çin halkına karşı savaşmak için birleştiler. Bu tutumları, istilacılara karşı yeni bir kin dalgasına sebep oldu ve Çin vatanseverliğine yeni bir hız kazandırdı. Çin halkının savaşı büyük bir güce ve boyutlara ulaştı. 20 Haziran 1900 günü, İmparatoriçe Tseu-Hi, Çin'e müdahale düzenlemiş olan yabancı devletlere savaş ilan etmeyi yararlı buldu. Bu tutumun monarşiyi güçlendireceğini düşünüyordu; ama hükümetin yabancı devletlerle gerçekten savaşmaya hiç mi hiç niyeti yoktu. Yabancılara karşı savaşmak için ayağa kalkmış olan ve aynı zamanda nefret ettiği Mançu hanedanını devirmek tehdidinde bulunan Çin halkını yanıltmak amacıyla düzenlenmiş hayali bir savaştan başka bir şey değildi bu.

İngiltere, Japonya, Birleşik Devletler, Almanya, Fransa, İtalya ve Çarlık Rusya'sı Çin'e askerî birlikler gönderdiler.

Çin ulusunun ulusal kurtuluş hareketini bastırmak amacıyla bu ceza

taburları, köyleri tamamen yakıp yıkarak, kadınları, çocukları ve yaşlıları acımaksızın öldürerek ülkeyi kan ve ateşe boğdular.

Mançu imparatorluk hükümeti, halkına ihanet ettikten sonra başkentten kaçtı. Ağustos 1900'ün ortalarında yabancı birlikler Pekin'i işgal ettiler ve yağmaladılar. Bu müdahaleye katılmış olan emperyalistler, ayaklanmayı bastırdıktan sonra, Çin'i yeni şartlara zorladılar. Çin 1901 Eylülünde imzalanan protokole uygun olarak, kendi büyükelçiliklerini savunmak için, Çin başkentinde askerî birlikler bulundurma hakkını elde etmiş olan yabancı devletlere büyük bir tazminat ödemek zorunda kaldı. Çin'in silah ithal etmesi yasaklanmıştı. Böylece, yabancıların Çin'deki imtiyazları hızla artarken bu ülke, dünya emperyalizmi karşısında tamamen savunmasız durumdaydı.

1905 Rus Devrimi. Sun Yat-Sen'in "Tong-Meng-Hoei" Örgütünü Kurması

Çin'e yeni bir eşitsiz anlaşmayı zorla kabul ettirmiş olan yabancı emperyalistler ülkenin efendisiymiş gibi davranıyorlardı: Ülkeyi gittikçe borca boğuyorlar, kendilerine imtiyazlar sağlıyorlar, gümrüğü denetliyorlardı, v.b.

Emperyalistler, durumlarını sağlamlaştırmak için, yoksul düşmüş köylülerden zorla vergi alan ve bağımsızlık doğrultusunda her kıpırtıyı silah gücüyle ezen Pekin hükümetinin yardımına koştular.

1905 Rus devrimi, Çin halkının yazgısında önemli bir rol oynadı; yüz milyonlarca ezilmiş, köleleşmiş insanın yeni bir hayata, haklarını kazanmak için ulusal bağımsızlık ve demokrasi için mücadeleye gözlerini açmakta olduğu tüm Asya'yı sarstı. Çin'de bir devrim hazırlanıyordu. Orta ve Doğu Çin eyaletlerinde yeni bir köylü isyanları dalgası, hareketin içine ulusal burjuvazinin bir kesimini ve Mançu hanedanının devrilmesini her geçen gün daha kararlı bir şekilde isteyen aydınları da içine alarak yayılmaya başladı.

1905 yılında, demokrat devrimci Sun Yat-Sen, geniş bir devrimci program benimseyen politik bir örgüt –"Birleşik Topluluklar İttifakı"– ("Tong-Meng-hoei") kurdu.

"Tong-Meng-hoei" partisinin amacı, Mançu hükümetinin düşürülmesi, cumhuriyetin kurulması ve topraklardaki mülkiyet hakkında eşitlikti.

Bu sonuncu hak isteği, toprağa hasret köylü kitlelerini partiye çekti.

Avrupa ve Amerika'nın tarihini inceleyen Sun Yat-Sen, kapitalist rejimin emekçilerin sömürülmesi ilkesine dayandığını anlamıştı. Bundan

da, geri kalmış Çin'de, kapitalizmin zaferinin önüne geçmenin henüz mümkün olduğu sonucuna varıyordu.

Lenin'in de belirttiği gibi, Sun Yat-Sen'in kişiliğinde bir yandan, militan demokratizm ideolojisi, bir yandan birtakım sosyalist düşler, bir yandan Çin'in ilerleme yolunda kapitalizm aşamasından kaçınabilme umudu ve bir yandan da radikal bir tarımsal programın propagandası bir araya gelmiş durumdaydı. Bununla birlikte, Sun Yat-Sen'in ileri sürdüğü program, kapitalizmin hızlı gelişimine yol açacak demokratik bir burjuva reformları programıydı. Kesinlikle, bir "sosyalist program" değildi.

Sun Yat-Sen'in gerek kapitalizmden geçmeksizin Çin'in geliştiğini görmek umudu, gerek programı, gerekse sosyalist düşleri, Rus popülistlerinin ("narodnikler") "sosyalizm"ini andırıyordu.

Sun Yat-Sen'in programının zayıf yanı buradaydı; ama Çin'in o çağda, içinde bulunduğu koşullarda, "tarımın yeniden düzenlenmesi yolunda ilerici, militan, burjuva demokrat devrimci" bir programı ilan etme meziyetini taşıyordu. Lenin, Çin proletaryasının gelişmesinin, Sun Yat-Sen'in ütopik düşüncelerini eleştirmekle birlikte onun "siyasal ve tarımsal programının demokratik devrimci özünü ayırt ederek, o özü korumayı ve dikkatle geliştirmeyi" başaracak bir Çin İşçi Partisi'nin kurulmasına yol açacağı görüşündeydi. Nitekim böyle bir parti daha sonra kuruldu: Mao Tsue-Tung'un yönettiği Çin Komünist Partisi.

8. 1911–1913 Devrimi

Devrimin Başlangıcı Cumhuriyetin İlanı

1910 yılında, Japonya, Kore'yi ilhak etti. Bu olaydan sonra Çin'de, emperyalistlere karşı silahlı mücadele ve Mançu hanedanının devrilmesi çağrıları çoğaldı. Mançu saltanatının hükümeti, Mayıs 1911 tarihinde, yabancı bankalardan borç almak için yeni bir eşitsiz anlaşma imzaladığı zaman, ülke şiddetli bir öfkeyle çalkalandı. Çin'in birçok kentinde protesto mitingleri, öğrenci grevleri düzenlendi. 1911 yılının Eylül ayında, kaya tuzu madeni işçileri ayaklandıkları sırada, Se-Çuen şeker fabrikaları işçileri de greve başladılar. Büyük bir genişlik kazanan Se-Çuen ayaklanmasını, Pekin hükümetinin askerleri bastırdı; ama emekçi yığınlarının isyanları, bir süre sonra, komşu eyaletlerde bir kat daha güçlü olarak tekrar başladı. Köylü sınıfının başı çektiği bir devrim olgunlaşmaktaydı.

10 Ekim 1911 gecesi, Tong Meng-hoei'nin yönettiği bir isyan Uç-ang'da

patlak verdi. İsyancılar, önce komşu kent Hanyang, daha sonra da büyük ticaret ve sanayi merkezi Han-Keou'yu ele geçirmeyi başardılar. Hanyang cephanelik ve fabrikası işçileri ile demiryolu yapım işçileri, bu ayaklanmada etkili bir görev yaptılar. Çevre köyleri, isyancıların yardımına gelmişlerdi. Hu-Pe ve Hu-Nan illeri de isyancıların eline geçince, liberal burjuvazi harekete katıldı. Liberal burjuvazi, belli bir süre için demokrasi hareketiyle güç birliği yapmıştı.

Ama, liberallerin de katılmış olduğu Uç-ang geçici devrim hükümeti emperyalistlere saldırmaya cesaret edemedi. Bu hükümet, bildirisinde şu dört maddeyi açıkladı: 1) Pekin hükümetiyle yabancı devletler arasında yapılan bütün antlaşmalar yürürlükte kalacaktır; 2) Devrimci ordunun işgal ettiği bölgelerde bulunan yabancılara ait özel mülkiyete saygı duyulacak ve korunacaktır; 3) Yabancıların daha önce elde etmiş oldukları haklar ellerinden alınmayacaktır; 4) Yabancılardan alınan borçlar, saptanmış olan koşullara göre ödenecektir.

Mançu hükümetiyle uzlaşmaya hazır olan Devrim Ordusu Komutanlığı, Pekin'e saldırıyı ağırdan alıyordu. Bu yavaşlıktan yararlanan Pekin hükümeti, Han-Keou'ya saldırmak ve isyancıları ezmek için, silahlı kuvvetlerini topladı.

Karşıdevrimci silahlı kuvvetler, Han-Keou'yu ateş çemberine aldılar; ama halk yığınlarının cesareti ve dayanıklılığı sayesinde Pekin ordusu ezildi.

Devrimci hareket, bütün ülkeye yayılıyordu. 3 Kasım günü, Şanghay isyancıların eline geçti. Burada bir hükümet kuruldu. Uç-ang hükümetinin yayınlamış olduğuna benzer bir bildiri yayınladı. 1911'in sonuna doğru, devrimci hareket hemen hemen tüm güney Çin'i kaplamıştı. Güney bölgeleri gönüllü müfrezeleri, devrimci hareket içinde çok önemli bir rol oynadılar. Köylüler, işçiler, çıraklar, öğrenciler, 1911 Çin devriminin en önemli silahlı gücünü temsil ediyorlardı. Genç Mao Tse-Tung, cumhuriyetçi orduyla devrime katıldı.

Demokratik devrimin genişliğinden korkan liberal burjuvazi, Pekin hükümetiyle uzlaşarak, "barış ve düzen"i tekrar kurmanın yollarını aradı. Mançu hanedanı da, tahtı kurtarmak için, aynı şekilde bazı tavizler vermeye hazırdı.

Pekin hükümetinin başbakanı Yuan Şe-Kai ile devrim ordusunun safında rastlantı olarak bulunan başkomutanı Li Yuan-Hung arasında görüşmeler yapıldı. Yuan Şe-Kai, imparatorluk hükümeti adına, devrimciler için af ve anayasal bir hükümetin kurulması sözünü verdi. Li Yuan-Hung bu teklifleri kabul etti.

Yuan Şe-Kai aynı zamanda, emperyalist devletlerle de görüşmeler yaptı. İngiltere, Birleşik Devletler, Almanya, Fransa, Japonya ve Çarlık Rusya'sı temsilcileri, ülkede "düzen"in tekrar ve hızla kurulmasını, ya da başka bir deyimle, devrimin kısa zamanda bastırılmasını istediler.

Gerici Yuan Şe-Kai, emperyalist devletlerle görüşmeler yaparken bir ulusal meclis topladı ve cumhuriyeti ilan etti. Sürgünden vatana dönmüş olan Sun Yat-Sen, Çin Cumhuriyeti'nin geçici cumhurbaşkanlığına atandı.

Bununla birlikte, "Birleşik Topluluklar İttifakı"nın temel düşüncelerinden biri olan eşit toprak hakkı, yani milyonlarca Çin köylüsünün tüm umutlarını dile getiren düşünce, cumhuriyetçi hükümetin önerdiği tedbirler arasında yer almıyordu. Köylüler, toprak sahiplerine toprak kiralarını ödemeyi kabul etmiyorlardı. Köylü çeteciler hareketi genişliyordu.

Kentlerde, işçiler sendikalarda toplanmaya başlamışlardı. Emperyalist devletlerin, gerici generalleri desteklemeleri, yabancıların Çin'in iç işlerine karışmasını protesto eden mitinglerin yapılmasına sebep oldu. Bu mitingler sırasında, yabancılarla her türlü ticaret boykot edildi.

Yuan Şe-Kai'nin Diktatörlüğü

Devrimci yığınların etkisi, 12 Şubat 1912 günü, Çinli feodalleri, Tsing hanedanının tahttan indirilmesini ve Çin'de cumhuriyet rejiminin kurulmasını kabule zorladı.

Emperyalistler Yuan-Şe-Kai'yi cumhurbaşkanı ilan ettirmek istiyorlardı. Devrimin hızlı gelişiminden korkan liberaller, Sun Yat-Sen için olumsuz oy kullandılar. Liberallerin baskısı altında ve emperyalist devletlerin müdahale tehdidi karşısında, Sun Yat-Sen, Yuan Şe-Kai lehine görevden ayrıldı. Bu olay, devrimin başarısızlığa uğradığını belirliyordu.

O zamanlar Çin'de, devrimi yönetebilecek ve onu zafere ulaştıracak bir işçi partisi yoktu. Çin liberal burjuvazisi, devrimci halka ihanet etti ve feodal gerici güçlerle uzlaştı.

İktidar, Yuan Şe-Kai'nin eline geçince, devrim birlikleri silahsızlandırıldı ve işçi sendikaları dağıtıldı. Köylülerin ayaklanmalarını bastırmak için askerî birlikler gönderildi.

Aynı zamanda Tong Meng-hoei'de de değişmeler oluyordu. 1912'nin Ağustos ayında, bu örgüt, liberal gruplarla birleşti ve Kuo-Min-Tang adlı yeni bir parti kuruldu. Kuo-Min-Tang'ın programında, Tong-Meng-hoei'nin demokratik hak isteklerinin birçoğu, bu arada "toprakta hak eşitliği" yer almıyordu artık.

Yuan Şe-Kai, Kuo-Ming-Tang'ın ilerici unsurlarına, özellikle 1913 yılında Kuo-Ming-Tang'ın çoğunluğu Çin parlamentosunda birçok emperyalist devletle yapılan yeni bir eşitsiz sözleşmeyi onaylamayı kabul etmediği zaman amansız bir baskı uyguladı. Parlamentonun kararını umursamayan Yuan Şe-Kai bu sözleşmeyi imzaladı ve yürürlüğe soktu.

Ülkede, Yuan Şe-Kai'nin gerici tedbirlerine ve büyüyen gericiliğe karşı yeni bir ayaklanma hareketi başladı. Güney illeri tekrar isyan halindeydiler; ama bu ayaklanmalar ancak kısa bir süre başarılı oldu; emperyalist devletlerin doğrudan yardım ettikleri Yuan Şe-Kai'nin karşıdevrimci birlikleri bu ayaklanmaları kısa bir süre sonra kanlı bir şekilde bastırdılar.

Karşıdevrimin zaferi, Yuan Şe-Kai'ye askerî diktatörlük yolunu açtı. Kendini parlamentoya beş yıl için cumhurbaşkanı seçtirmeyi başardı ve bundan sonra, emperyalist devletler Çin Cumhuriyetini tanımak için adeta birbirleriyle yarış ettiler. Yuan Şe-Kai, nihayet parlamentoyu dağıttırdı. Yeni bir anayasa ilan edildi. Bu anayasa, bütün yetkileri cumhurbaşkanına veren, gerici bir anayasaydı.

1911 Çin devriminin büyük bir tarihsel önemi vardır. Bu devrim Çin toplumunun geniş tabakalarını ülkenin politik yaşamına kattı. Devrim, Tsing hanedanını devirdi, ülkede cumhuriyet ilan etti. O andan itibaren, demokratik bir cumhuriyet düşüncesi, halkın bilincinin derinliklerinde yer aldı. Devrimin genişlemesi, geniş halk yığınlarının antifeodal ve antiemperyalist bir program temeli üzerinde seferber edilmesini ve örgütlenmesini zorunlu kılıyordu. Çinli devrimcilerin o dönemde böyle bir programları yoktu. Ne yabancı emperyalizmini ne de Çin feodalizmini kesinlikle yenememelerinin nedeni böyle bir programlarının olmamasıdır.

1911 devrimi sırasında, Çin burjuvazisi, halk yığınlarının feodal rejime karşı mücadelesini yönetmek gücünden yoksun göründü ve ülkenin ulusal bağımsızlığını savunamadı.

Halk yığınlarının Çin'deki mücadelesinin, ezilmiş ve sömürge halindeki Doğu'nun tüm halklarının bağımsızlık hareketi için olağanüstü bir önemi vardı.

BÖLÜM: 29

İşçi Hareketi ve II. Enternasyonal

1. İkinci Enternasyonal'in Kuruluşu

Karl Marx'ın Son Yılları

Proletaryanın uluslararası ilişkileri, Birinci Enternasyonal'in dağılmasından sonra bozulmamıştı. Uluslararası işçi hareketi, ileri doğru yürüyüşünde, proletarya güçlerinin birleşmesi, gelecekteki mücadelelere hazırlanması ve ulusal işçi partilerinin kurulması yolunu izliyordu.

Uluslararası her işçi hareketini yöneten Marx ve Engels, büyük bir çalışma içindeydiler. Alman Sosyal Demokrat Partisi'ne büyük bir özen gösteriyorlar ve onun politik hatalarını düzeltiyorlardı. Sosyalistlere karşı "istisna yasası" yıllarında, Marx ve Engels, Almanya'da gizli bir sosyal demokrat partinin kuruluşuna yardımcı oldular. Fransa'da bir işçi partisinin kuruluşuna tüm güçleriyle katıldılar; İngiltere'de, Birleşik Devletler'de ve öteki ülkelerde işçi kitle partilerinin kurulması için mücadele ettiler.

Marx ve Engels'in teorik ve pratik çalışmaları, uluslararası işçi hareketi içinde bilimsel sosyalizmin başarı kazanması için ortamı hazırlıyordu. Oportünizmin her çeşidiyle yorulmadan mücadele ediyorlardı. Marx'ın bilimsel yapıtlarının, özellikle "Kapital"in, teorik bakımdan özel bir önemi vardı.

Rusya'daki devrimci hareketle özellikle ilgilenen Marx ve Engels, Rus dilini incelediler (öğrendiler). Engels, daha 1882 yılında, Rusya'nın Avrupa işçi hareketinde öncü birliği temsil ettiğini yazıyordu.

14 Mart 1883 günü, uzun ve ağır bir hastalığın sonunda, bilimsel sosyalizmin kurucusu Marx öldü. Engels, Marx'm mezarı başında verdiği

söylevde, şunları söylüyordu: "... Hayata gözlerini kapadığı şu anda Sibirya madenlerinden Kaliforniya'ya kadar, Avrupa ve Amerika'nın dört bir yanına dağılmış milyonlarca devrimci mücadele yoldaşı ona derin bir saygı duymakta, onu sevmekte ve ona gözyaşı dökmektedir... Adı da, eserleri de yüzyıllar boyunca yaşayacaktır!"

F. Engels ve II. Enternasyonal'in Kuruluşu

Karl Marx'ın ölümünden sonra, uluslararası işçi hareketinin yönetimini Friedrich Engels eline aldı. İşçi sınıfının hasımlarına karşı parti dışında ve içinde mücadele verdi. Marksist devrimci taktiği gözden geçirmeye kalkışan ve yeni toplumun "kapitalizmin sosyalizmle barışçı ve tedrici bütünleşmesi"nden çıkacağını ileri süren Alman oportünistlerine şiddetle karşı çıktı. Cumhuriyeti ve proletarya iktidarı için mücadeleyi savunmadığı için Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin Erfurt Programı'nı acımasız bir biçimde eleştirdi. Parlamentolarda çalışmayı reddeden anarşistleri suçlayan Engels, Alman sosyal demokratlarını aşırı parlamenterizm hayranlığına karşı uyarıyordu.

Marx'ın düşünceleri, işçi yığınlarına gitgide daha geniş ölçüde nüfuz ediyordu. 1870–1880 yılları arasında, ülkelerin büyük bir çoğunluğunda kitle işçi partileri kuruldu.

Kitle partilerinin kuruluşu, yeni bir Enternasyonal'in kurulması gereğini duyurdu. Uluslararası bir işçi kongresinin toplanmasına önayak olmayı Fransız sosyalistleri üstlendiler. Engels, bu kongrenin düzenlenmesinde etkin katkılarda bulundu ve yeni Enternasyonal'in bilimsel sosyalist yönetimi için yapılan mücadelenin başına geçti.

Paris Kongresi (1889)

14 Temmuz 1889 günü, Bastille'in alınışının yüzüncü yıldönümünde, uluslararası sosyalist kongresi Paris'te toplandı. Kongreye 300'den fazla delege katıldı. G. Liebknecht, Bebel, Lafargue, Guesde, Plehanov gibi işçi hareketinin ünlü önderleri de katıldılar.

Paris Kongresi'nin en önemli kararı, 1 Mayıs'ın her yıl kutlanması kararı oldu. O günden itibaren 1 Mayıs, uluslararası işçi sınıfının dayanışma günü oldu. 1890 yılında, Avrupa işçileri ilk kez geçit törenleri düzenlediler. 1 Mayıs günü, birçok kentte polisle çatışmalar oldu. Kongre, ayrıca, siyasal işçi partilerinin ve proletaryanın, iktidara geçmek için mücadelesinin gereği üzerinde duran bir karar aldı.

Paris kongresi, II. Enternasyonal'in başlangıcı oldu.

2. Oportünistlerin Yönetimi Altında II. Enternasyonal

Engels'in Ölümünden Sonra II. Enternasyonal

1895 yılında, Engels'in ölümünden sonra, II. Enternasyonal'in oportünist unsurları eylemlerini güçlendirdiler. Oportünizmi, o dönemin koşulları, kapitalizmin bir dereceye kadar barışçıl gelişimi desteklemekteydi. Hatta Bebel ve Guesde gibi proletarya liderleri, parlamenter mücadelenin önemine ilişkin imalarda bulunuyorlardı. Genel siyasal grevler, gerektiğinde silahlı ayaklanmaya başvurma gibi mücadele yöntemlerini redde hazırdılar. Bununla birlikte, dönemin koşulları ne Almanya'da, ne Fransa'da, ne de başka ülkelerde proletaryanın sadece parlamenter yöntemler kullanarak iktidara geçmesini mümkün kılacak gibi değildi. Engels'in ölümünden sonra, II. Enternasyonal'in liderleri, sağ oportünistlere yeterince etkili bir direnme gösteremediler. Halk yığınları üzerinde büyük bir etki gücü kazanmış olan II. Enternasyonal'in partileri, devrimci sosyalist partiler olmaktan çıkıp toplumsal reformlar partilerine dönüşerek yavaş yavaş yozlaşmaya başladılar.

Oportünizmin tabanı, burjuvazinin ya doğrudan ya da dolaylı yollardan yozlaştırdığı küçük bir işçi aristokrasisi ve sendika bürokrasisi tabakasıydı. Emperyalizm çağında burjuvazinin kazandığı büyük kârlar, ona, hayat koşulları, aşırı bir biçimde sömürülen işçi yığınlarının sürdüğü hayat koşullarıyla taban tabana zıt olan işçi sınıfının üst tabakasını, işçi aristokrasisini, kolayca baştan çıkarma imkanı sağlıyordu. Bu yüzden de, işçi aristokrasisinin sermayeye karşı mücadelede ve kapitalist sömürünün ortadan kaldırılmasında hiçbir çıkarı yoktu.

Oportünizmin güçlenmesi, 1900 yılında Paris'te yapılan II. Enternasyonal Kongresi'nde, siyasal iktidarın ele geçirilmesi ve burjuva partileriyle ilişkiler sorunu gündeme getirilince kendini hissettirdi. Şiddetli bir biçimde tartışılan bu sorun, gerici burjuva hükümette bakanlık görevi kabul eden "sosyalist" Millerand olayıyla ortaya çıkmıştı. Almanya'da Bernstein, Fransa'da Jaurés taraftarları, Milerand'ın tutumunu onayladılar.

Paris Kongresi, bir sosyalistin gerici bir kabineye girmesinin "bir ilke sorunu değil, taktik sorunu olduğunu ve bu tür durumların bir uluslararası Kongre'yi ilgilendirmediği"ni ileri süren bir karar kabul etti. Bu karar, işçi sınıfının burjuvazi ile işbirliği lehindeki yorumlara ardına kadar kapı açıyordu.

Paris Kongresi, emperyalist savaşların başında, Amerikan birlikleri-

nin Küba ve Filipinler halklarına saldırdığı, İngiltere'nin Boerler'e karşı bir yağma savaşı sürdürdüğü sırada toplandı. Bütün ülkelerin emperyalistleri, sömürgelerdeki en küçük ulusal kurtuluş hareketini şiddetle bastırıyorlardı. Bu durum, Paris Kongresi'ni emperyalist devletlerin fetih politikasını suçlayan ve sosyalist partileri militarizme karşı ortak harekete, savaş kredileri aleyhine oy kullanmaya, gençliği antimilitarist bir anlayış içinde yetiştirmeye çağıran bir karar kabul etmeye zorladı. Bu kararların uygulanmasını, II. Enternasyonal'in oportünist yönetimi baltaladı.

Paris Kongresi'nden Sonra II. Enternasyonal

II. Enternasyonal partileri, parlamenter yoldan mücadeleyi işçi sınıfının siyasal mücadelesinin başlıca (ana) unsuru olarak kabul ediyorlardı; ama emperyalizmin ve dev tekellerin egemenlik döneminde, devrimci mücadelelerin alttan alttan hazırlık döneminde, bu metotların kesinlikle yetersiz olduğu anlaşıldı.

Parlamenter mücadeleden etkili bir biçimde yararlanmak için işçi sınıfının parlamentolarda gerçekten devrimci proleter partiler tarafından temsil edilmesi gerekir. II. Enternasyonal'in hiçbir partisi bu zorunluluğa cevap verecek nitelikte değildi.

Kendilerine bilimsel sosyalist niteliğini yakıştıran II. Enternasyonal'in partileri, oportünist olduklarını açıkça itiraf eden bilimsel sosyalizm düşmanlarının kendi saflarındaki varlığına göz yumuyorlardı.

II. Enternasyonal'in yapısı son derece belirsizdi. Üye sosyalist partiler, çözümlemek zorunda oldukları sorunların çözümü konusunda tam bir özerklikten yararlanıyorlardı. II. Enternasyonal, bilimsel sosyalist örgütlenmenin dayandığı demokratik merkezcilik ilkesinden ayrılmıştı. Sosyalist Enternasyonal Bürosu, II. Enternasyonal'in yürütme komitesi olarak bir yönetim organını değil, daha çok sosyalist partiler arasında bağlantıyı sağlayan bir büroyu temsil ediyordu. Bu bakımdan, II. Enternasyonal'e "posta kutusu" adının yakıştırılması boşuna değildir. II. Enternasyonal'in içinde, sol kanatlarla oportünizmin çeşitli türleri arasındaki mücadele gittikçe kızışıyordu. Uzlaşmacı bir politikanın devrimci cümleleri arkasına saklanan II. Enternasyonal yöneticileri, proletaryanın çıkarlarını burjuvazinin çıkarlarıyla bağımlı tutmaya çaba gösteriyordu. Örgütün birliğini korumak için oportünist olduklarını açıkça söyleyenlere uyduruyordu kendini. Bu politika, oportünistlerin II. Enternasyonal'in yönetimini ele geçirmelerine imkan verdi. Örneğin Rosa Luxemburg

gibi, II. Enternasyonal'in en iyi militanları bile, Bernstein'la mücadele ederken, onun Sosyal Demokrat Parti'den çıkartılmasında direnmeyi gerekli bulmuyorlardı. Rus Bolşevikleri, Bernstein, Millerand ve diğerleriyle sürekli ve sert bir biçimde mücadele ettiler. Oportünizmin burjuva özünü açıkladılar ve partiyi oportünizmden temizlemek için inatçı bir mücadele sürdürdüler.

3. Uluslararası İşçi Hareketinde Rus Proletaryasının Yeri

Uluslararası İşçi Hareketi ve Lenin

20. yüzyılın başlarına doğru uluslararası işçi hareketinin merkezi Rusya'ya geçti. Rusya'da olgunlaşan burjuva demokratik devrim kaçınılmaz bir biçimde uluslararası bir önem kazanıyordu. Lenin, Rusya'daki ve öbür ülkelerdeki oportünist eğilimlere karşı mücadele verdi. Marksizmin devrimci özünü ortaya çıkardı. Bilimsel sosyalizmin teorisini, gerek emperyalizmin, gerekse proletaryanın sınıf mücadelesinin yeni şartlarına uyguladı. Rusya'da, kuruluşundan itibaren, II. Enternasyonal partilerinden farkı belli olan Bolşevik Partisi'ni kurdu.

1905 Devrimi ve II. Enternasyonal

Rusya'da olan 1905 devrimi, uluslararası işçi hareketi tarihinde yeni bir çağ açtı. Rus devriminin etkisiyle birçok işçi ve köylü hareketleri Batı ve Doğu'da yayıldı. İran ve Çin burjuva devrimleri; Almanya'da, İngiltere'de ve Fransa'da işçi kitle hareketinin tekrar canlanması; Avusturya-Macaristan, Hindistan ve Mısır'daki ulusal kurtuluş hareketleri, 1905 Rus devriminin doğrudan yankılarıydılar.

Rus devrimi, yeni mücadele biçimlerini gündeme getirdi: Genel politik grev ve gerektiğinde silahlı mücadeleye başvurma.

Birinci Rus devrimi sırasında, Lenin, burjuva demokratik devriminde proletaryanın önderliği düşüncesini derinleştirdi. Devrimin ancak proletaryanın önderliğinde, bir işçi sınıfı ve köylüler ittifakıyla başarıya ulaşabileceğini söyledi.

1905 devriminin etkisi altında, işçi hareketindeki çeşitli akımların mücadelesi daha da şiddetlendi. Bu mücadele, özellikle sömürgeci fetihler ve emperyalist savaşlar sorununda belirgin bir kimlik kazandı. Birçok sosyal demokrat lider, emperyalist fetihlerin ve halkların sömürgeci köleleştirilmelerinin açık savunucuları oldular.

Lenin ve Avrupa ülkelerindeki sosyalist partilerin sol eylemci üyeleri, bu tutumu suçluyor ve emperyalist savaş tehlikesine karşı mücadelesinde proletaryanın devrimci görevlerini belirtiyorlardı. Emperyalist savaşın çıkması durumunda, onu en kısa zamanda sona erdirmek için tüm güçlerini harcamaya ve halk yığınlarının siyasal bilincini uyandırmak ve kapitalistlerin egemenliğinin sonunu hızlandırmak için bu savaşın doğuracağı ekonomik ve siyasal bunalımlardan yararlanmaya çağırıyorlardı sosyalistleri.

Lenin, emperyalizmle ve emperyalist savaşlarla mücadele ederken, haklı savaşlar durumunda, yani ulusların saldırganlara karşı ülkelerinin bağımsızlığı için yaptıkları savaşlar, ya da bağımlı ulusların emperyalist devletlere karşı yaptıkları savaşlar söz konusu olduğunda, yurdun savunulması çağrısında bulunuyordu. Bütün ülkelerin işçilerini ve emekçilerini, ezilmiş sömürge uluslarının ve bağımlı ülkelerin bağımsızlık savaşlarını ellerinden geldiğince desteklemeye çağırıyordu.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde, emperyalist devletler arasındaki çelişkinin iyice şiddetlenmesi üzerine, yeni bir II. Enternasyonal kongresi Basel'de toplandı (Kasım 1912). Kongre sadece tek bir sorunu, emperyalist savaşlara karşı mücadele sorununu tartıştı ve şu bildiriyi kabul etti:

"Hükümetler şunu iyi bilsinler ki, Avrupa'nın bugünkü durumu ve işçilerin ruh hali karşısında, hangi nitelikte olursa olsun bir savaş kendileri için de tehlikeli olacaktır. Fransız-Alman savaşının Komün'ün devrimci patlamasına sebep olduğunu, Rus-Japon savaşının da Rus halkının devrimci güçlerini harekete geçirdiğini unutmamaları gerekir."

Bu bildiri bütün ülkelerin işçilerini, savaşı önlemek için her olanaktan yararlanmaya çağırıyordu.

Bununla birlikte, emperyalistler arasında 1. Dünya Savaşı çıktığı zaman, II. Enternasyonal'in liderleri işçi sınıfına ihanet ettiler ve kendi emperyalist hükümetlerinin ve burjuva sınıflarının yanında yer aldılar. Zamanın koşulları içinde, proletarya henüz yeterince güçlü olmadığından ve işçi partilerinin liderlerinin çoğunluğu oportünist olduğundan emperyalist savaşları önlemeye imkan bulunamadı.

Bolşeviklerin II. Enternasyonal'deki Oportünistlere Karşı Mücadelesi

Lenin'in yeni tip bir parti, devrimci oportünistlerle uzlaşmaz bir parti için mücadelesinin uluslararası bir önemi vardır. Bolşevikler, II. En-

ternasyonal içinde, devrimci teori ve pratiğin bütün temel noktalarında, oportünistlerle şiddetli bir savaşa tutuşmuşlardı.

II. Enternasyonal yöneticileri bilimsel sosyalizmin temel ilkelerine sırt çevirdikleri halde, Bolşevik Partisi'nin teori ve pratiği, bilimsel sosyalizmin devrimci zihniyetine her yönden uygun düşüyordu. Bolşevikler, partilerindeki oportünistlerle de gerek örgütlenme, gerekse fikir planında tam bir hesaplaşmaya girdiler; sonunda oportünistleri yendiler ve partiden uzaklaştırdılar.

Bolşevikler partilerinin bütünlüğünü savunmayı başardılar, Rusya'da ve bütün dünyada oportünistlere karşı mücadelelerini sürdürdüler.

Bolşevikler, II. Enternasyonal partilerinin sol kanatlarını, devrimci eylemlerinde destekliyorlar, ama yanlışlarını, kararsızlıklarını ve tutarsızlıklarını kınamaktan da geri kalmıyorlardı.

Lenin, sol sosyal demokratlara, oportünistlerden tamamen ayrılmak ve yeni tip bir parti kurmak gerektiğini anlattı.

O dönemde, Batı'nın en ileri sol militanları bile, devrimci yeni bir proletarya partisinin kurulması fikrine ilgisiz kalıyorlardı. Batı Avrupa'nın bütün partilerinin sol unsurları iki bakımdan, hem örgütlenme, hem de ideoloji bakımlarından zayıftılar. Bolşevik Partisi'nin uluslararası oportünizme karşı mücadelesi sonucu bütün ilkelerde yeni tip partilerin örgütlenmesine yol açıldı.

BÖLÜM: 30

KAPİTALİZMİN EN YÜKSEK VE SON AŞAMASI EMPERYALİZM

1. Emperyalizmin Belli Başlı Belirtileri

Tekeller

19. yüzyılın son otuz yılında, tek tek girişimcilerin (müteşebbislerin) serbest rekabeti ilkesine dayalı eski kapitalizm, yavaş yavaş, emperyalizm adıyla anılan tekelci kapitalizme dönüşüyordu. Üretimin ve sermayelerin bir yerde toplanması süreci –ki kapitalizmin ayırt edici niteliklerinden biridir– tekellerin oluşumuna yardımcı oldu.

19. yüzyılın başlarında, gelişmiş sanayi ülkelerinde, maden çıkarma ve imalat sanayiinin tüm dalları, bu alanlarda kendi tekellerini kuran ve ürettikleri malların tüm tüketicilerini egemenlikleri altına alan bir avuç kapitalistin eline geçmiş bulunuyordu. Tekelci kapitalizmin egemenliği emekçilere pahalıya patlar. Ürettikleri mallara son derece yüksek fiyatlar koyan kapitalist tekeller bunlardan büyük kârlar sağlarlar, çünkü halk bu mallara değerlerinden yüksek fiyat ödemek zorundadır.

Ama tekellerin oluşumu, bununla birlikte, rekabeti ortadan kaldırmaz, aksine rekabet daha da şiddetlenir. Aynı sanayi kolunda tröst ve birlikler pazarları ellerine geçirirlerken, diğer büyük işletmelere sahip bulunan ama tröst ve birliklere üye olmayan kapitalistler, tekellere karşı amansız bir rekabet yürütürler. Öbür yandan, doğal zenginliklere (kömür, petrol, maden, kauçuk, v.b.) sahip tekelciler de imalat sanayilerindeki tekellerle mücadele ederler. Birinciler ham maddeleri ve yakıtları

mümkün olduğunca pahalıya satmak isterken, ikinciler bunları ucuza almaya çalışırlar.

Kapitalizm, gelişiminin en yüksek aşamasına ulaşmış ve tekelci kapitalizme ya da emperyalizme dönüşmüştür. Yeni bir çağ, emperyalizm çağı başlamıştır. Tekel, emperyalizmin ekonomik özünü temsil eder.

Finans Kapitali ve Finans Oligarşisi

Bankalar, emperyalizm döneminde, ekonomi ve politikada çok özel bir önem kazandılar. Mevduat alan ve mevduat sahiplerine faiz ödeyen bankalar, ülkede bir işe yatırılmamış bütün sermayeleri ellerinin altına alırlar. Büyük bankalar, bu durum sayesinde, sanayinin gelişmesi, yeni atölye ve fabrikaların, yeni demiryollarının yapımı için gerekli paralara sahip bulunurlar. Bütün ülkelerde bankaların gücünün durmadan artmasının nedeni işte budur.

Sanayide meydana gelen temerküz, aynı şekilde, bankalarda da oldu. Büyük bankalar, küçük bankaları ya yok ediyor, ya da yavaş yavaş eritiyordu. Tröst ve birliklere para veren bunlardı, çünkü ellerinde çok büyük sermayeler vardı. Daha 19. yüzyılın başında, örneğin, İngiltere'de beş dev banka vardı; Almanya'da da aynı dönemde dokuz banka bulunuyordu; bunların sayıları Fransa'da üç ve Birleşik Devletler'de dokuzdu (Birleşik Devletler'deki bu dokuz bankadan en önemlileri Rockfeller ve Morgan bankalarıydı).

Büyük bankalar, sanayi işletmelerine kredi vermekle yetinmiyorlardı. Onların hisse senetlerini de satın alıyorlar ve bu sayede söz konusu işletmenin yönetimine katılıyorlar, satın aldıkları hisse senetlerinin değeri oranında, sermaye ve kârlarından pay alıyorlardı. Sanayi işletmelerinin hisse senetlerini elde ederek, büyük bankalar onların ortak sahipleri oluyordu. Çoğu zaman bankaların birçok sanayi işletmesine üstü kapalı olarak sahip olduğu görülüyordu.

Buna karşılık, bazen, büyük sanayi tekelleri de büyük bankaların ortağı ya da sahibi oluyorlardı. Bankaların yönetim kurulu üyeleri, aynı zamanda, tröstlerde ya da sanayi ve yatırım işletmelerinde müdürlük görevleri de yapıyorlardı. Örneğin, 20. yüzyılın başında Almanya'da, ülkenin en büyük 6 bankasının yönetim kurulu üyeleri ile müdürleri, aynı zamanda, 751 sanayi kuruluşunda müdürlük, yönetim kurulu üyeliği ve gözetim görevleri de yapıyorlardı. 51 sanayi ve ulaşım işletmesinin, bu bankaların denetleme kurullarında temsilcileri vardı.

Banka sermayesi sınai sermaye ile birleşiyor ve kapitalist sanayi tekel-

lerini egemenliği altına alıyordu. Banka sermayesi, sınai sermaye ile bu kadar sıkı sıkıya kaynaştığı zaman Finans kapitali (mali sermaye) adını alır. Bu türlü kaynaşmayla mali sermayenin oluşması, emperyalizm dönemine özgü bir olgudur.

Bir avuç büyük tekelcinin gücü, ülkelerin sadece ekonomik hayatını değil, politik hayatını da etkisi altına alır. Örneğin Birleşik Devletler'de, büyük tekellerin yöneticileri olan Morgan, Rockfeller, Dupont, Ford ve öteki milyarderler, ülkelerinin "taçsız krallar"ı oldular. Cumhurbaşkanları ve Kongre onların iradelerine boyun eğdi. Öteki ülkelerin hükümetleri de bir avuç büyük kapitalist topluluğunun isteklerinin uygulayıcısıdırlar. En büyük tekelci kapitalistlerin, mali oligarşi adı da verilen, mali sermayenin büyük patronlarının siyasal nüfuzu işte böyle gerçekleşir. Bu oligarşi içinde yer alan tekelciler, devlet iktidarını kendi etkileri altına alırlar. Krallara, başkanlara, hükümetlere, kendilerine uygun gelen politikayı kabul ettirirler.

Sermaye İhracı

Emperyalizmin bir başka belirgin niteliği de yoğun şekilde sermaye ihracıdır. Eski sermaye, yeni emperyalizm çağından önceki sermaye, özellikle sanayi ürünleri ihraç ederdi, oysa emperyalizm döneminde, kapitalistler sadece mal değil, aynı zamanda gittikçe artan miktarda sermaye ihraç ederler. Kapitalistler, sermayelerinin artan kısımlarını, özellikle sermayenin yüksek kârlar sağladığı, sanayi bakımından geri kalmış ülkelere ihraç etmek çabasındadırlar. Ham maddelerin, el emeğinin ve iç pazarların ucuzluğundan yararlanarak bu ülkelerde fabrikalar, atölyeler kurarlar, demiryolları döşerler.

Sermaye, sömürgelere olduğu kadar bağımsız ülkelere de ihraç edilir. İngiliz, Fransız, Alman kapitalistleri, Çarlık Rusya'nın kömür, metalurji, petrol, altın sanayileri ile öteki sanayi kuruluşlarına işte bu yoldan egemen olmuşlardı. Daha 19. yüzyılda, Fransız, İngiliz, Alman, Birleşik Amerikalı, Belçikalı ve öteki ülkelerden kapitalistler Çin'i, Osmanlı İmparatorluğu'nu, İran'ı ve yarı-sömürge haline getirdikleri birçok başka ülkeyi nüfuz çemberlerine almışlardı.

Dünyanın Kapitalist Şirketler Arasında Paylaşılması

Büyük kapitalist tekeller, kendi ülkelerinin sanayi dallarından birinin üretimini (Örneğin kömür çıkarma, çelik üretimi, v.b.) ve iç pazarı denetlemekle yetinmez. Yabancı ülkelerin tekelleriyle kaçınılmaz bir biçimde çatışmaya girerek dış pazarları da ele geçirme çareleri araştırır.

Bu rekabet, tekelleri genellikle mallarının sürümü için gerekli dış pazarların ve ham madde kaynaklarının bölüşülmesinde anlaşmaya götürür.

Böylece uluslararası karteller, ya da başka bir deyimle, dünyayı en güçlü kapitalist şirketler arasında paylaştıran anlaşmalar doğmuş olurlar.

Almanya ve Birleşik Devletler'in elektrik sanayisinin en güçlü tröstleri, 1907 yılında, bütün dış pazarları paylaştılar. Amerikan tröstü Almanya, Hollanda, Danimarka, Avusturya-Macaristan, Rusya, Osmanlı İmparatorluğu ve Balkan yarımadasına hiçbir şey ihraç etmemeye söz verirken, Alman tröstü de Birleşik Devletler ve Kanada'ya mal sürmemeyi kabul ediyordu. İki güçlü Alman denizcilik tröstü ("Hamburg-Amerika Linie" ve "Nord Deutscher Lloyd") ile Anglo-Amerikan tröstü "Deniz Ticareti Ulusal Şirketi", 1903 yılında yolcu ve mal taşıma olarak bütün denizyollarını paylaştılar. Almanya, İngiltere, Fransa, Birleşik Devletler ve Avusturya'nın demiryolu tröstleri uluslararası demiryolu tröstünü kurdular ve bütün uluslararası pazarları bölüştüler.

Daha 1910 yılında, dünya pazarlarını aralarında paylaşmış olan yüze yakın uluslararası kartel (çelik, çinko, petrol, v.b.) vardı.

Dünyanın Kapitalist Güçler Arasında Paylaşılması

Bununla birlikte, dünyanın paylaşılması kapitalist şirketler arasındaki anlaşmalarda durmaz. Kapitalist devletlerin, tekelcilerin çıkarlarına canla başla bağlı hükümetleri dünyanın paylaşılması, yeni pazarlar ve yeni doğal zenginlikler için yapılan mücadeleye etkin bir biçimde katılırlar.

Ürünlerinin sürümü için yeni pazarlara ve yeni ham madde kaynaklarına el koyma çareleri arayan kapitalist devletler, 19. yüzyılın sonuna doğru, Afrika'nın, Asya ve Okyanusya'nın büyük bir bölümünü ele geçirdiler ve buraları ya sömürge ya da yarı-sömürge haline getirdiler.

Tekellerin ortaya çıkışı, sömürgeler için yapılan mücadeleyi kızıştırmaktan başka bir işe yaramadı. Sermayelerini ihraç söz konusu olduğu zaman, kapitalistler, sermayelerini kendilerine boyun eğmiş ülkelere, yani sömürgelere yatırmayı yeğ tutuyorlardı.

Demek oluyor ki kapitalist devletlerin dünyayı paylaşmaları, bütünü içinde daha 20. yüzyılın başında tamamlanmış bulunuyordu. İngiltere, Fransa, Birleşik Devletler, Rusya, Almanya gibi en büyük devletler ve Belçika, Hollanda, Portekiz gibi daha az önemli kapitalist ülkeler bütün "özgür" toprakları ele geçirmişlerdi.

Emperyalizmin Beş Belirtisi

Lenin'in tanımına göre emperyalizmin kendine özgü beş belirtisi vardır: "... 1) Üretim ve sermayenin çok yüksek bir gelişim düzeyine ulaşan yoğunlaşması, ekonomik hayatta kesin bir rolü olan tekelleri yaratır; 2) Banka sermayesi ile sanayi sermayesinin kaynaşması ve bu "mali sermaye" temeline dayalı olarak bir mali oligarşinin meydana gelmesi; 3) Ticaret mallarından ayrı olarak özel bir önem kazanan sermaye ihracı; 4) Dünyayı paylaşan uluslararası tekelci kapitalist birliklerinin oluşumu ve 5) Büyük kapitalist devletlerin dünyayı paylaşmalarının tamamlanması"[25].

Kapitalizmin Çürümesi

Emperyalizm döneminde burjuvazinin temsilcileri, büyük bir kesimiyle rantiye (irad sahibi) haline gelirler. Örneğin İngiliz kapitalistleri, 1849 yılında, tüm iç ticaretlerinden 18 milyon sterlinlik bir kâr sağladıkları halde, aynı dönemde, yabancı ülkelere yatırdıkları sermayeler onlara 90–100 milyon sterlinlik kâr sağlamıştı.

Çoğu zaman, kapitalistler pazarların tekelini ele geçirdikleri zaman, teknik ilerlemelerle artık ilgilenmezler. Lenin, kapitalist tekelin kaçınılmaz olarak bir durgunluk ve çürüme eğilimi yarattığını söylüyor. Tekel fiyatları sabitleştiği andan itibaren, tekniğin ilerlemesini sağlayan etkenler, belli bir anda, var oluş nedenlerini yitirirler. Emperyalist çağda, kapitalizm, tekniğin ilerlemesini frenlemeye başlar, çünkü onun ortaya çıkardığı birçok önemli sorunu kapitalist toplumun çözümleyecek yeteneği yoktur. Bilim ve tekniğin ilerleyişi durmaz; emperyalizm döneminde de önemli gerçekleştirmelere ve büyük bilimsel bulgulara ulaşır, ama tekellerin açgözlülüğü bunların uygulanmalarına karşı çıkar. Asalak rantiye tabakasının büyümesi ve teknik ilerlemenin karşısına çıkarılan engeller, emperyalizm çağında kapitalizmin çürümesini açığa vuran olgulardır.

Lenin, serbest rekabetin yerini tekellerin almasının, temel ekonomik niteliği, "emperyalizmin özü"nü belirlediğini ortaya çıkardı. Emperyalizmin tarihsel değerini ve tekelci olmayan kapitalizme göre özelliklerini tanımlayan Lenin şunları belirtmektedir: "Emperyalizm, kapitalizmin üç özellikli özel tarihsel aşamasını temsil eder: Emperyalizm: 1) tekelci bir kapitalizmdir; 2) asalak ya da çürüme halinde bir kapitalizmdir; 3) can çekişen bir kapitalizmdir."

25 V. İ. Lenin, *Eserler*, c.22, s. 253, Rusça baskı.

4. Proletarya İktidarı Öncesinde Emperyalizm

Emperyalizm Çağında Ülkelerin Eşit Olmayan Gelişim Yasası

Kapitalist yöntemde, ülkeler eşit olmayan bir biçimde gelişirler. Örneğin, 19. yüzyılın ilk yarısında, dünyanın en ilerlemiş sanayi ülkesi İngiltere'ydi. Fransa, onun arkasından ikinci geliyordu. 19. yüzyılın sonunda, Birleşik Devletler ile Almanya, İngiltere'yi üçüncü sıraya iterek ilk iki sırayı aldılar. Bunun üzerine Fransa dördüncülüğe düştü. Çeşitli ülkelerin ekonomik ve siyasal gelişiminin bu eşitsizliği, Lenin'in de belirttiği gibi, kapitalizmin değişmez yasasıdır. Bu yasanın etkisi, emperyalizm çağında bir kat daha artar. Eski kapitalist ülkelerde, ekonomik gelişme hızı yavaşlar, oysa, buna karşılık daha genç kapitalist ülkelerde bilimin ve tekniğin yeni keşiflerinin ve icatlarının daha eksiksiz uygulanması sayesinde bu gelişme hızı artar. Bu ülkeler ani sarsıntılar ve fışkırmalarla gelişirler. Hatta askeri ve siyasal alanlarda eski kapitalist ülkeleri gerilerde bıraktıkları bile olur. Ağabeylerinden daha güçlü duruma geçen bu genç ülkeler, en büyük pazarları, öteki devletlerin elinden almak ve sömürgelerine egemen olmak için var güçleriyle çalışırlar.

Çeşitli kapitalist ülkelerin ekonomik ve politik gelişimlerinin eşitsizliği, emperyalist güçler arasındaki kuvvetler ilişkisini durmadan değiştirir. Daha hızla gelişen kapitalist devletler pazarların, etki alanlarının ve sömürgelerin daha önce yapılmış olan paylaşımından hoşnut değildirler; sömürgeleri ve "etki alanları"nı kendi çıkarlarına uygun gelecek biçimde yeniden paylaşmaya çaba harcarlar. Emperyalist devletlerin kendi aralarındaki ve üyesi oldukları topluluklar arasındaki tüm çelişkiler bu konuda iyice şiddetlenir. Kapitalist dünya, düşman kamplara ya da bloklara bölünür; pazarların ve ham madde kaynaklarının yeniden bölüşülmesi ve dünya egemenliği için birbirleriyle savaşa tutuşurlar.

İki kapitalist devletler blokunu, Almanya'nın yönettiği Almanya-Avusturya bloku ile İngiltere'nin yönetimindeki İtilaf'ı karşı karşıya getiren emperyalist çelişkiler, büyük bir silahlı çatışmayla, Birinci Dünya Savaşı'yla sonuçlandı. Bu savaşın başlıca nedeni, bir yandan İngiliz kapitalizminin ekonomik ve siyasal gelişimi ile öte yandan daha genç ve daha ileri Alman kapitalizminin ekonomik ve siyasal gelişiminin arasındaki eşitsizliğin şiddetlendirdiği İngiliz-Alman emperyalist çelişkileridir.

Tekelci birleşmelerin yöneticileri, öteki ülkeleri köleleştirmek ve yağmalamak, dünya egemenliğini pekiştirmek için her türlü araçtan yararlanmaya hazırdırlar. Tekelciler için savaşlar, en yüksek kâr sağlamanın en mükemmel olanağıdır.

Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Gericiliğin Şiddetlenmesi. Emperyalizm, Proletarya Devriminin Yakın Habercisidir

Emperyalizm, her yerde, demokrasi ve bağımsızlık heveslerini ezmeye yöneliktir. Sermaye, işçi sınıfının hayat düzeyi üzerindeki baskıyı iki katına çıkarır. Proletaryanın elde etmeyi başardığı özgürlükler ve siyasal haklar ya ortadan kaldırılır ya da alabildiğine kısıtlanır. Emperyalizm, emek ile sermaye arasındaki çelişkileri öylesine şiddetlendirir ki, işçi sınıfını sosyalist devrime götürür. Emperyalizm, aynı zamanda emperyalist devletler ile sömürgeleri arasındaki çelişkileri de alabildiğine şiddetlendirir. Gittikçe ağırlaşan sömürgeci baskı, ezilen halkları direnmeye yöneltir ve sömürgelerde ve boyunduruk altındaki ülkelerdeki ulusal kurtuluş hareketlerinin itici gücü olur.

Emperyalizm, aynı zamanda, çeşitli kapitalist gruplarla, sömürgeler, ham madde kaynakları ve pazarlar için yaptıkları mücadelede emperyalist devletler arasındaki çelişkileri şiddetlendirir. Emperyalist savaşlar, emperyalistleri zayıf düşürür, kaçınılmaz ve zorunlu kılarak, proletarya iktidarına gidişi hızlandırırlar.

Şu halde, emperyalizm döneminde, bütün çelişkiler en yüksek aşamalarına ulaşmaktadırlar; bu durum ise, proletaryanın burjuvazi karşısında tam bir zafere ulaşmasını sağlar. Lenin, "Emperyalizm, proletaryanın sosyalist devriminin arifesidir." der.

Tekelci olmayan kapitalizm döneminde, Marksistler, sosyalizmin bütün dünya ülkelerinde, ya da hiç değilse çok sayıda ülkede aynı anda zafer kazanacağına inanırlardı.

Geliştirmeye devam ettiği Marksizm teorisine dayanarak, kapitalizmin emperyalist evresini inceleyen Lenin, Marksizmin kurucularının tanımlarının zaman aşımına uğradığını ve yeni duruma cevap vermediğini ortaya çıkardı: Emperyalizm çağında, sosyalist devrim, ilkin pek az sayıda kapitalist ülkede hatta tek bir kapitalist ülkede başarıya ulaşabilir. Lenin'in bu teorik buluşu, devrimci proletaryayı iyice belirgin bir bakış açısıyla donattı ve ona sosyalist devrimin zaferinin yakın olduğu inancını verdi.

Rusya'da meydana gelen Ekim 1917 Devrimi, Lenin'in teşhisinin doğruluğunu ispat etti.

BÖLÜM: 31

19. YÜZYILIN SONUNDA VE 20. YÜZYILIN BAŞINDA ULUSLARARASI İLİŞKİLER

1. Avrupa'da İki Askerî ve Politik Ortaklığın Kurulması. Dünyanın Büyük Devletler Arasında Bölüşülmesi

Avrupa'nın Güvenliğini Sarsan Alman Emperyalizmi

Alman İmparatorluğu ile İtalya Krallığı'mn kurulması Avrupa'nın siyasal haritasını iyice değiştirdi. O zamana kadar Almanya 36, İtalya ise 7 küçük devlete bölünmüştü. Şimdi, bu güçsüz devletlerin yerini iki saldırgan devlet almıştı. 1866 yılında Avusturya'ya, 1870–1871 yıllarında Fransa'ya karşı yaptığı savaşlarda üstün askerî gücünü ispat etmiş olan Prusya, şimdi bu güçten saldırı amaçlarıyla yararlanmak niyetinde olduğunu açıkça belli ediyordu. Fransa'ya yapılan savaş, Bismarck'a sadece ülkenin birliğini kurma imkanı sağlamamıştı; o, yenik düşen ülkeyi acımasız bir biçimde soymak için bu zaferden yararlanmasını bildi. Frankfurt barış anlaşmasının şartları Fransa'nın sırtına ağır bir yük gibi bindi: Fransa, büyük bir stratejik önemi olan iki zengin ilini Almanya'ya bırakmak ve ona büyük bir savaş tazminatı ödemek zorunda kalmıştı.

Alman yönetici sınıflarının giriştikleri bu toprak kazanma ve soygun eylemleri ile daha sonraki "demir yumruk" politikaları, Almanya'nın güvenliğini tehdit ettiğini ispatlamaktadır.

Üçlü İttifak

Osmanlı-Rus savaşı ve Berlin Kongresi, Rusya'nın sadece İngiltere ve Avusturya-Macaristan'la olan ilişkilerinde değil, fakat aynı zamanda Almanya ile olan ilişkilerinde de gerginliği büyük ölçüde arttırdı. Rusya, Fransa-Prusya savaşında, Prusya'nın son derece işine gelen bir tarafsızlık politikası izlemişti; ama Osmanlı-Rus savaşı çıkınca, Rusya ile Avusturya-Macaristan arasında bir silahlı çatışma çıktığı takdirde Almanya'nın derhal ikinci devletin yanında yer alacağı ortaya çıktı. Çarlık Rusya'sı hükümeti, bu olaydan sonra Alman İmparatorluğu'nu bir rakip olarak görmeye başladı. Bismarck'a gelince, Rusya'nın, kendisinin 1875 yılında Fransa'ya saldırısını önlediğini bir türlü unutamıyordu. Bismarck, Rusya'nın varlığında, Almanya'nın Avrupa egemenliğine en ciddi engeli görüyordu. Bu yüzden, onu zayıf düşürecek her fırsattan yararlanıyordu. Rusya ve İngiltere ile mücadele eden Alman diplomasisi, başka ülkelere yönelik ilk askeri bloku yarattı: 1882 yılında, Avusturya-Macaristan ve İtalya ile Üçlü İttifak adıyla bilinen bir anlaşma yaptı.

Fransa-Rusya İttifakı

Böylece, Rusya ve Fransa'yı hedef alan üçlü bir devletler ortaklığı kurulmuş oldu. Ortak bir düşman tarafından tehdit edildiklerini gören Rusya ile Fransa'nın birbirlerine yakınlaşmaya çalışmaları doğal bir olaydır. Alman hükümeti, bu iki devletin Almanya'ya karşı bir ittifak yapması ihtimalinden çok korkuyordu.

İngiltere-Rusya rekabeti, Alman hükümetinin bir süre işine yaradı: İngiltere'nin Rusya'ya karşı düşmanca tutumu, Rusya'yı Almanya gibi güçlü bir komşu ile iyi ilişkilerini korumak zorunda bırakmıştı; bu durum ise, Rusya'nın Fransa ile ittifak yapmasını engelliyordu.

Bismarck, İngiliz-Rus rekabetini azdırmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu. Böylelikle Alman diplomasisi, Fransız-Rus ittifakını erteletmeyi başardı. Ancak 1893 yılında imzalanabilen bu Fransız-Rus ittifak antlaşması, Üçlü İttifak'ın kuruluşuna bir cevap oldu.

Üçlü İttifak ile Fransız-Rus ittifakının kurulmasından sonra Avrupa kıtasında en büyük devletlerin oluşturduğu iki askerî blok ortaya çıktı. Güçleri aşağı yukarı birbirine eşitti. "Kıtanın büyük askerî güçleri karşılıklı olarak birbirlerini tehdit eden iki büyük kampa bölündü." diyor Engels, "bir yanda Rusya ile Fransa, öbür yanda Almanya ile Avusturya-

Macaristan."[26] İngiltere, iki kampın da dışında kalmıştı: Onların karşılıklı düşmanlıklarından kendi politik amaçlarına göre yararlanmak istiyordu.

Sömürgeci Yayılmanın Güçlenmesi

1880'den sonra, kapitalist ülkeler, sömürgeci yayılışlarını büyük ölçüde artırdılar. O tarihten itibaren 20. yüzyılın başına kadar geniş topraklar ele geçirdiler. Sömürge avcılığı, kapitalist tekellerin ortaya çıkışının, kapitalizmin tekelci kapitalizme ya da başka bir deyimle emperyalizme dönüşmesinin zorunlu bir sonucuydu. Burjuva devletler, sömürgeler edinerek, kendi ülkelerinin sanayilerine, pazarlarda ve ham maddelerde tekeller sağlamak ve aynı zamanda sermaye ihraçlarına elverişli şartları yaratmak çabasındaydılar. "Rakiplerle mücadelenin her çeşit rastlantısı karşısında, ancak sömürge sahibi olmakla tekellerin başarısı tam bir güvenceye kavuşturulmuş olur..."[27]

Asya'yı Bölüşme Mücadelesi

İngiltere-Afganistan savaşından sonra, Afganistan İngiltere'nin etki alanına girmişti. İngilizler Türkmenistan sınırındaydılar. Osmanlı-Rus savaşıyla çok meşgul olan Rusya'ya gelince, Asya'daki saldırısına bir süre ara vermiş bulunuyordu; ama savaş bitince, işe bıraktığı yerden devam etti. Rusya, Türkmenistan'ı istila etmek ve böylelikle İngiltere'nin girişini önlemek için, oraya askerî birlikler gönderdi. Bir Rus ordusu Hazar Denizi kıyılarına indi ve kısa sürede bölgeyi ele geçirdi. Ruslar, 1885 yılında, Afganistan sınırına ulaştılar ve Afgan birlikleriyle savaşa tutuştular. Rusların Afganistan'a girmesini istemeyen İngilizler çatışmaya müdahalede bulundular. Az kalsın İngiliz-Rus savaşı çıkıyordu.

1870 yılına doğru, İngilizler Güneydoğu Asya'da Malakka yarımadasını ele geçirmişlerdi. 1880–1890 yılları arasında Birmanya'yı istila ettiler. Birmanya'nın ilhakından sonra, Birmanya ile Fransız Hindiçini'sinin arasında bulunan Siyam (Bugünkü Tayland), İngiltere ile Fransa arasında şiddetli mücadele alanı oldu. 1880'lerin başlarında, Çin Hindi'nde yeni yeni bölgelere el koydular; Tonkin için Çin'le savaşa tutuştular. Asya işte böyle paylaşılıyordu.

---

26 K. Marx ve F. Engels, *Eserler*, c.XVI, kitap II. s.33.

27 V. İ. Lenin, *Eserler*, c.22, s. 247.

Afrika'nın Paylaşılması

19. yüzyılın son yirmi yılı içinde, İngiltere, Fransa, Almanya, Belçika ve İtalya hemen hemen bütün Afrika'yı istila ettiler. Bu yağmada en büyük toprak parçalarını kapanlar İngilizler ve Fransızlar oldu. Çoktandır Cezayir'i elinde bulunduran (1830'lardan beri) Fransa, Tunus'u ve Batı Afrika'nın büyük bir bölümünü istila etti: Senegal Havzası, Büyük Sahra, Sudan'ın batı bölümü ve Kongo havzasının bir bölümü; Belçikalılar ise Kongo'nun öteki kesimlerine el koydular. Nihayet Fransızlar, Doğu Afrika kıyılarına yakın Madagaskar adasını ele geçirdiler.

İngiltere, Afrika'da daha da önemli fetihler yaptı. 1880 yılına doğru Fransız ve İngiliz bankerleri Mısır'ı denetimleri altına aldılar. 1882 yılında, Mısır'daki yabancı nüfuzuna karşı bir halk ayaklanması oldu. Ayaklanmanın lideri, Mısır ordusundan Arabi Paşa adlı bir subaydı. İngilizler, bu ayaklanmaya, bütün ülkeyi işgal ederek cevap verdiler. Fransız burjuvazisi de Mısır'a göz dikmişti ama avı elinden kaçırdı.

Üçlü İttifak'ın kuruluşundan sonra uluslararası gerilim iyice arttı. Bu durum ise, Fransa'nın askerlerini Avrupa'da bulundurmasını zorunlu kılıyordu. Üçüncü Cumhuriyet hükümeti, Arabi Paşa'ya karşı yapılan harekata katılmaktan vazgeçti. Bununla birilikte İngiltere'nin Mısır'ı işgal etmesi, Fransa'nın İngiltere ile ilişkilerinde ciddi ihtilaflara sebep oldu.

İngiliz birlikleri, Mısır'ı işgal ettikten sonra, Doğu Sudan'ı işgal etmek amacıyla ilerlemelerini sürdürdüler, ancak yerli halkın inatçı bir direnmesiyle karşı karşıya kaldılar. 1885 yılında, Sudan Arapları Hartum'da bir İngiliz müfrezesini sardılar ve tamamen ortadan kaldırdılar. İngiliz burjuvazisi ancak 1896 yılında Doğu Sudan'ın fethine tekrar cesaret edebildi; bu yeni girişim iki yıl sürdü. Genal Kitchener'in komutasında İngiliz birlikleri Nil nehrini izleyerek Mısır'dan Sudan'a doğru çıktılar. Ağır ağır ilerleyerek 1898 yılında Sudan'ın başkenti Hartum'u ele geçirdiler.

Hartum'un alınmasından sonra, Kitchener Nil boyunca ilerlemeye devam etti ve Fachoda köyünün yakınlarında bir Fransız birliğiyle karşılaştı. Afrika kıtasının batı yakasında bulunan Fransız sömürgelerinden hareket etmiş olan Fransızlar, Orta Afrika'nın vahşi bölgelerini geçtikten sonra buraya kadar gelmişlerdi. İngilizlerden önce Yukarı Nil'i ele geçirmeyi umuyorlardı. Kitchener, Fransızları Nil havzasını terk etmeye çağırdı ve İngiltere, Fransa'yı savaşla tehdit etti. Doğu komşusu Almanya'dan gelen bir saldırı tehlikesinin tehdidini hisseden Fransa, İngiltere ile savaşmaya cesaret edemedi. İngiltere'ye boyun eğdi ve birliklerine Fachoda'yı boşaltmaları emrini verdi. Fransa, bu davranışıyla, Nil vadisini ele geçirmekten,

yani Mısır'ın ve Doğu Sudan'ın fethi için İngiltere'yle yaptığı mücadeleden vazgeçiyordu.

Mısır ve Sudan'ın dışında, İngiltere hemen hemen bütün Güney Afrika'yı ele geçirdi. Sadece Boerler'in yaşadığı yerler, Oranj ve Transvaal Cumhuriyetleri bağımsızlıklarını korumaya devam etti.

1884 yılında Almanya, o zamandan beri Güney Batı Alman Afrikası adıyla tanınan toprakları, Kamerun'u, Togo'yu ve ertesi yıl Alman Doğu Afrika'sını işgal etti.

İtalyanlar, 1896'da, Etyopya'yı (Habeşistan) istila etmeyi denediler, ama Etyopyalılar İtalyan birliklerine Adoua adlı küçük bir kentin yakınlarında karşı koydular ve onları geri çekilmek zorunda bıraktılar.

Sömürgelerin yerli halkına karşı bir soygun ve vahşi şiddet yöntemi uygulanıyordu. Örnek olarak, Kongo'yu ele geçirmiş olan Fransızların, Belçikalıların davranışları verilebilir. Ülkeyi ele geçiren Belçika, kauçuk tekelini ele aldı, çünkü Kongo, yabani kauçuk ağacı ormanları bakımından son derece zengindi. Kauçuk çıkarmak için, şiddetli cezaların tehdidi altında, her yerlinin, her yıl, belli bir miktar kauçuk teslim etmesi zorunluydu. Bu kauçukların başkalarına satılması kesinlikle yasaktı. Göndermek zorunda olduğu miktarda kauçuk teslim etmeyen köylere hemen ceza müfrezeleri gönderiliyordu. Bu birlikler, yamyamlıklarını hâlâ sürdüren yerli kabilelerden toplanan insanlardan oluşuyordu ve kauçuk vergisini vermek istemeyen yurttaşlarını parçalayıp yemelerine izin veriliyordu. Karşı koyanların binlercesi öldürülüyordu. Açlık, halkı kırıp geçiriyordu. İşgal sırasında 20 milyon olan Kongo'nun nüfusu, 20. yüzyıl başında 8–9 milyona indi.

Bununla birlikte, Afrika'nın en büyük sömürücüleri İngilizlerdi. Kap kolonisinde, Kenya'da ve öteki Britanya sömürgelerinde İngilizler yerli halkın elinden hemen hemen bütün topraklarını almışlardı.

Dünyanın Paylaşılmasının Sonu İngiliz-Alman Rekabeti

19. yüzyılın sonuna doğru, dünyanın hemen hemen tümü İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya, İtalya ve Birleşik Devletler arasında paylaşılmıştı. Daha küçük kapitalist devletler de, Almanya'nın İngiltere ve Fransa'ya oranla daha az pay kaptığı bu dünyanın paylaşılması yarışına katıldı. Almanya'nın bu yarışta geri kalışının nedeni Alman Birliği'nin büyük bir devlet halinde çok geç kurulmuş olmasıdır. Sınai bakımdan artık İngiltere'yi gerilerde bırakan Almanya, 1890 yılında, kaybettiği zamanı kazanmak istedi ve dünyanın yeniden pay edilmesi yollarını aramaya başladı.

En büyük sömürge imparatorluğunu kurmuş olan ülke İngiltere idi. Dış ticaret ve sermaye ihracında da en ön sıra gene İngiltere'nindi. Bu bakımdan, dünyanın yeniden pay edilmesini isteyen Almanya'nın daha ilk adımda İngiltere'ye toslaması ve onun en tehdit edici düşmanı haline gelmesi çok doğal bir şeydi.

19. yüzyılın son yirmi yılının uluslararası mücadeleleri iki temel sonuca ulaştı: 1) Avrupa kıtası üzerinde, karşılıklı olarak birbirlerine düşman iki askeri blokun kurulması, 2) Kapitalist devletler arasında dünyanın paylaşılmasının tamamlanması.

2. 20. Yüzyılın Başında, Emperyalist Devletler Arasında Rekabetin Şiddetlenmesi

İtilaf'ın Kuruluşu

20. yüzyılın başında, emperyalist devletler arasındaki çelişkiler şiddetlendi. Emperyalist çağın başlaması, kapitalizmin nispeten barışçı dönemini sona erdirdi. Bu dönemin ardından, emperyalist savaşlar dönemi başladı. Bu dönem İspanya-Amerika savaşı ve Büyük Britanya'nın Boerler'e karşı açtığı savaşla açıldı. Alman emperyalizminin baskısını hisseden İngiltere, Fransa'yla ve Rusya'yla olan anlaşmazlıklarını gidermeye karar verdi. Bu iki devlet de Almanya'dan çekiniyorlardı. Fransa, doğu bölgelerindeki zengin demir yataklarının ve büyük sömürgelerinin Almanların eline geçmesinden korkuyordu, ama bir yandan da Alsace ve Lorraine'i geri alma düşleri kuruyordu. Fransız emperyalistleri, bundan başka, Almanya'nın kömür bakımından zengin sınır bölgelerini ilhak etmeye hazırlanıyorlardı. Gözlerine ilkin Sarre'ı kestirmişlerdi.

Rusya, Almanya'nın Orta Doğu'ya sızmasından –Bağdat demiryolunun yapılması bu sızmayı kolaylaştırıyordu– tedirgindi. Alman emperyalizmi, Osmanlı İmparatorluğu'nu yavaş yavaş sömürge haline getirmeye hazırlanıyordu. Almanya'nın Boğazlar üzerindeki etkisi Kafkasları ve Rusya'nın tüm Karadeniz kıyılarını tehlikeye düşürüyordu.

İngiliz hükümeti, işe Fransa'yla görüşmeler yapmakla başladı. 1904 yılının Nisan ayında, Fransa ile İngiltere'nin sömürge uyuşmazlıklarına son veren İngiliz-Fransız itilafı (anlaşması) gerçekleşti. İngiliz-Fransız anlaşmasının temel düşüncesi şu noktalara yönelikti: Fransa –şimdiye kadar her fırsatta zayıflatmaya çalıştığı– İngiltere'nin Mısır'daki nüfuzunu kabul ediyordu. Buna karşılık İngiltere, Fransa'nın Fas'ı ilhak et-

mesine güçlük çıkarmamayı kabul ediyordu. İki devlet, Fas'ın Cebelitarık Boğazı'nın karşısına düşen kıyı bölgelerini İspanya'ya bırakmaya ve Siyam'ı İngiliz ve Fransız imtiyaz bölgeleri halinde paylaşmaya karar verdiler. Sömürgelere ilişkin daha önemsiz uzlaşmazlıklar da bu itilaf (anlaşma) ile çözümlendi. İngiltere ve Fransa itilaflarının başlaması için, özellikle Fransa'nın Fas'ı işgali konusunda, karşılıklı diplomatik yardıma söz verdiler.

1904 İngiliz-Fransız ittifakının, büyük bir uluslararası önemi vardı. Eski İngiliz-Fransız rekabetinin yumuşadığını gösteriyordu. Demek oluyor ki, artık İngiltere ile Fransa, emperyalist politikalarında işbirliği yapabilirler ve ortak emperyalist düşmanları Almanya'ya birlikte saldırabilirlerdi. 1904 İngiliz-Fransız anlaşması, İngiltere ile Almanya'nın arasındaki ve Fransa ile Almanya arasındaki çelişkileri daha da şiddetlendirdi. Bu anlaşma, biri 1905, öteki 1911'de olmak üzere iki kez, neredeyse İngiltere ve Fransa ile Almanya arasında Fas yüzünden bir savaş çıkmasına yol açacak oldu.

İngiliz-Rus Anlaşması

Rusya'nın Japon savaşından yenik çıkması ve 1905–1907 burjuva demokratik devrimi, dünya politikasının gelişimini büyük ölçüde etkiledi. Bu iki olay, Çarlık Rusya'nın uluslararası önemini zayıflattı ve onu mali bakımdan ilkin Fransa'ya, daha sonra da İngiltere'ye sıkı sıkıya bağımlı kıldı. Devrimi ezmek, orduyu yeniden kurmak, yeni bir filo yapmak ve cephanelikleri doldurmak için Rusya'nın bir süre barışa ve çok paraya ihtiyacı vardı. Bu parayı kendisine Paris ve Londra bankerleri sağlıyordu.

İngiliz hükümeti, çar hükümeti ile bütün sömürge anlaşmazlıklarını çözümlemek ve Almanya'ya karşı ortak mücadele için Rusya ile birleşmek zamanının geldiğine karar verdi. Kendisini zayıf hisseden, Alman yayılma alanının gittikçe genişlediğini göz önünde bulundurarak Orta Doğu'daki en tehlikeli rakibinin artık İngiltere değil Almanya olduğunu düşünen Rusya, uzlaşmaya yanaştı.

İngiliz-Rus anlaşması 1907 yılında imzalandı. Büyük Britanya ile Rusya, bu anlaşma ile, İran, Afganistan ve Tibet'teki anlaşmazlıklarını çözümlediler. İran iki etki altına bölündü; Kuzey'deki Rus etki alanı ile Güney'deki İngiliz etki alanı, birbirlerinden bir "tarafsız" bölge ile ayrıldı. Rusya, Afganistan üzerindeki tüm iddialarından vazgeçiyor ve İngiltere'nin bu ülke üzerindeki nüfuzunu kabul ediyordu. İki ülke, niha-

yet, Tibet'in bütünlüğüne saygı duymaya ve bir Çin eyaleti olan bu ülkenin iç işlerine karışmamaya karar verdiler. Rusya ile İngiltere, İran'daki devrimci hareketi bastırmak için birleştiler.

1907 İngiliz-Rus anlaşması, İngiltere'nin 20. yüzyılın başından beri sürdürdüğü dış siyasetindeki dönemeci tamamlıyordu. Çarlık Rusyası, İngiltere'nin Uzak Doğu'daki çıkarlarını ciddi bir şekilde tehdit ettiği sırada, Büyük Britanya, Japonya'yla Rusya'ya karşı bir ittifak yapmıştı; ama şimdi Rusya'dan daha saldırgan bir rakibin, Almanya'nın, tehdidi altındaydı. Uzun süredir birbirlerine hasım olan üç emperyalist ülke, İngiltere, Fransa ve Rusya, hızla gelişen genç bir yırtıcının tehlikeli tehdidini karşılarında gördüler. Mısır, Fas, İran ve Afganistan'ı aralarında paylaşan Büyük Britanya, Fransa ve Rusya bütün eski anlaşmazlıklarını hiç olmazsa geçici olarak sona erdirdiler ve ortak düşman Almanya'ya karşı birleştiler. Böylece Üçlü İtilaf kurulmuş oldu. Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya Üçlü İttifakı'nın karşısında Fransa-Rus ittifakı değil, artık İngiltere, Fransa ve Rusya Üçlü İtilaf'ı yer alıyordu. İki emperyalist blokun kurulması tamamlanmıştı artık.

Almanya, Üçlü İtilaf'ın kuruluşuna, silahlanmasını iki katına çıkararak cevap verdi.

Bosna ve Hersek'in İlhakı

1908 sonbaharında, Avusturya-Macaristan, 1878 Berlin Kongresi'nin bir kararı uyarınca kendi işgali altında bulunan iki Osmanlı eyaletini, Bosna ve Hersek'i ilhak etti. Bu ilhak, nüfusu Sırp ve Hırvatlar'dan oluşan bu iki eyaletin günün birinde kendisiyle birleşeceği umudunda olan Sırbistan'ın hoşnutsuzluğuyla karşılaştı. Avusturya-Macaristan'ın Balkanlar'da güçlenmesinden korkan Rusya, Avusturya-Macaristan'ın saldırgan tutumunu protesto eden Sırbistan'ı destekledi. Avusturya-Macaristan ve Almanya'nın amacı, Balkan yarımadasının Slavlarını boyunduruk altına almak ve Almanya'nın daha şimdiden bir sömürgesi gözüyle baktığı Osmanlı İmparatorluğu ile doğrudan ve sürekli bir bağlantı kurmaktı. Almanya ile Avusturya-Macaristan'ın durumunu güçlendiren Bosna ve Hersek'in ilhakı itilaf ülkelerinin çıkarlarına zarar veriyordu.

İki blok arasında az kalsın savaş çıkıyordu. Eğer savaş çıkmadıysa, bunun nedeni Rusya'nın savaşa hazır olmamasındandı. Mart 1909'da, Almanya, Rusya'yı savaşla tehdit ederek, Bosna ve Hersek'in ilhakını tanıması ihtarında bulundu. Rusya boyun eğmek zorunda kaldı. Bu itilaf bloku karşısında Alman blokunun bir diplomatik zaferiydi.

Dünya Savaşı'nın Arifesinde Uluslararası İlişkilerin Gerginleşmesi

İtalya, 1911 yılının sonbaharında, Trablusgarp'ı ve Bingazi'yi ele geçirmek amacıyla Osmanlı İmparatorluğu'na savaş açtı. Savaş uzayıp gidiyordu, ama Osmanlı İmparatorluğu 1912'de başka bir savaş tehlikesiyle, Balkan ülkelerinin tehdidiyle karşı karşıya geldi. Trablusgarp'ı, Bingazi'yi ve Derne'yi İtalya'ya bırakarak barış imzalamak zorunda kaldı. İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne açtığı savaşı, Lenin, "tipik bir sömürge savaşı" olarak nitelendirmektedir.

Balkan devletleri, Bulgaristan, Karadağ ve Yunanistan, Osmanlı işgali altında bulunan Slav ve Yunan topraklarını kurtarmaya hazırlanıyorlardı. 1912 Birinci Balkan Savaşı, İstanbul ve Boğazlar dolaylarındaki küçük bir bölgenin dışında, Balkanlardaki Osmanlı egemenliğini sona erdirdi. Sırpların ve Bulgarların kazandıkları zafer, aynı anda, hem Makedonya ve Trakya'daki Slav köylülerini Osmanlı toprak sahiplerinin egemenliğinden kurtardı, hem de Avusturya-Macaristan sınırları içinde yaşayan Slavların ulusal kurtuluş hareketlerini canlandırdı; ama Slav uluslarının Osmanlı egemenliğine karşı mücadelesi emperyalist devletlerin müdahalesiyle karşılaştı. Bu ise 1913 yılında başlayan İkinci Balkan Savaşı'nın nedeni oldu.

Osmanlı Devleti ile yapılan ilk savaş biter bitmez, ele geçirilen toprakların bölüşülmesinde anlaşamayan Müttefik Balkan Devletleri arasında yeni bir uyuşmazlık çıktı. Emperyalist devletler işe tekrar karıştılar. Osmanlı Devletinin yenilgisi, bu devletin bağımlı olduğu Almanya-Avusturya blokunu zayıf düşürmüştü. Şimdi Avusturya-Macaristan ve Almanya, Balkanlarda sarsılmış olan durumlarını güçlendirmek ve Bulgaristan'la Sırbistan'ı birbirinden ayırarak, Balkan blokunu parçalamak amaçlarına ulaşmak için kolları sıvadılar. Bu plan başarıya ulaştı.

İkinci Balkan Savaşı, iki emperyalist devletler bloku arasındaki rekabeti daha da şiddetlendirdi.

Balkan savaşları, Birinci Dünya Savaşı'nın bir giriş bölümü oldu.

BÖLÜM: 32

1914–1918 Birinci Dünya Savaşı

1. Birinci Dünya Savaşı'nın Kökleri

Birinci Dünya Savaşı'nın Nedenleri ve Karakteri

İngiltere ile Almanya, Fransa ile Almanya, Rusya ile Almanya, Rusya ile Avusturya-Macaristan arasındaki emperyalist çelişkiler iki hasım askerî blokun meydana gelmesine sebep oldu: Avusturya-Almanya ittifakı ve itilaf. Emperyalist devletlerin bu iki blokunun dünyanın yeniden paylaşılmasına ilişkin mücadeleleri Birinci Dünya Savaşı ile sonuçlandı.

1914–1918 Savaşı, iki taraf için de haksız bir fetih savaşıydı. Alman emperyalistleri, dünyanın yeniden paylaşılması ve en başta Avrupa'nın ve Orta Doğu'nun (müttefikleri Osmanlı İmparatorluğu da dâhil olmak üzere) soyulması ve egemenlik altına alınması, sömürgelerin kendi çıkarlarına uygun biçimde yeniden bölüşülmesi ve Almanya'nın dünya egemenliğinin kurulması için savaşıyorlardı.

Avusturya-Macaristan emperyalistleri, Birinci Dünya Savaşı'nı, otuz milyon Çek, Slovak, Polonyalı, Ukraynalı, Sırp, Hırvat, Sloven, Rumen ve İtalyan üzerindeki, yani Habsburg hanedanının topraklarında yaşayan ezilen uluslar üzerindeki egemenliklerini güçlendirmek; bağımsız Slav devletlerine -Sırbistan, Bulgaristan ve Karadağ- ve Arnavutluk'a boyun eğdirmek, ve Avusturya-Macaristan egemenliğini bütün Balkan yarımadasına, Adriyatik ve Ege denizlerine yaymak amacıyla çıkarmışlardı.

Osmanlı Devleti, Balkanlardaki eski topraklarını tekrar kazanmak, Kırım ve Kafkaslar'ı Rusya'dan geri almak amacıyla savaşa girmişti.

İngiliz emperyalizminin bu savaştaki amacı sömürge imparatorluğunu korumak, genişletmek; filosunu, sınai, ekonomik ve mali rekabetini

yok etmek ve sömürgelerini ilhak etmek istediği başlıca rakibi Almanya'yı zayıf düşürmekti.

Fransız emperyalizmi, 1871 yılında elinden giden Alcase ve Lorraine'i Almanya'dan geri almak ve Sarre'ı ele geçirmek için savaşıyordu.

Rus emperyalizmi, kendi nüfuz bölgesini kurmak için Osmanlı Devleti ve Balkanlar üzerindeki Alman ve Avusturya etkisini ortadan kaldırmak, İstanbul'u ve Boğazları ele geçirmek ve böylece Akdeniz'e serbestçe inebilmek istiyordu.

Sırplar için Avusturya-Macaristan'a karşı savaş, Güney Slavlarının, ulusal özgürlükleri için yaptıkları uzun mücadelenin uzantısından başka bir şey değildi. Demek oluyor ki, Sırbistan açısından özgürlükçü ve haklı bir savaştı bu, ama bu durum, bu savaşın emperyalist karakterinde hiçbir değişiklik yapamaz.

Savaşın Başlaması

Saraybosna suikastı, savaşın başlaması için gereken bahane oldu. Avusturya-Macaristan'ın tahtının veliahdı Arşidük François-Ferdinand, 28 Haziran 1914 günü, Bosna'nın başkenti Saraybosna'da Sırp milliyetçi örgütünün üyeleri tarafından öldürüldü.

Avusturya-Macaristan'ın en saldırgan emperyalist çevreleri, Saraybosna suikastından, Sırbistan'ın ezilmesi ve topraklarının ilhakı için bahane olarak yararlanılmasında ısrar ediyorlardı, bununla birlikte, Avusturya-Macaristan hükümeti bir Avrupa savaşına yol açabilecek böyle bir girişime Almanya'nın yardımı olmaksızın atılmaya cesaret edemiyordu. Alman emperyalistleri, bunu, Mihver devletleri (Almanya ve Avusturya-Macaristan) için en elverişli fırsat olarak kabul ediyorlardı; yoksa, daha sonra, Rusya ile Fransa silahlanmalarını tamamladıkları zaman işleri epeyce güçleşebilirdi. Ayrıca Rusya'nın savaşa hazır olmadığını ve Sırbistan'ı destekleyemeyeceğini düşünüyorlardı. Hatta önce Rusya'nın, daha sonra da Fransa'nın Sırbistan'a yapılan saldırıya cevap vermek üzere savaşa girmelerini, Alman hükümeti, kıta üzerindeki iki emperyalist rakibiyle kozunu paylaşmak ve sonra dünyanın yeniden paylaşılmasını kendi yararına sonuçlandırmak için kaçırılmaz bir fırsat olarak kabul ediyordu. Almanya'nın yönetici çevreleri, askerî hazırlıklarının üstünlüğüne, bir iç savaşa hazırlanan İrlanda'daki karışıklıklarla uğraşan İngiltere'nin, hiç değilse savaşın başlarında, tarafsız kalacağına güveniyorlardı.

Avusturya-Macaristan, Almanya'nın da onayını aldıktan sonra, Sırbistan'a, içinde aşağılayıcı şartların da yer aldığı bir ültimatom verdi.

Sırbistan'ın bu şartları kabul etmeyeceği belli bir gerçekti. Bununla birlikte, Sırbistan, Rusya'nın da tavsiyesiyle, uzlaşmacı bir tavır takındı; ama buna rağmen Avusturya-Macaristan 28 Temmuz 1914 günü ona savaş açmaktan geri durmadı.

Öte yandan, savaşın çıkmasını isteyen İngiliz emperyalistleri anlaşmazlığın başlarında belirsiz bir tavır takındılar. Bu tutum, Almanya'da, Almanya ve Avusturya-Macaristan'ı, Rusya ve Fransa'yla karşı karşıya getirecek bir savaşta, İngiltere'nin tarafsız bir politika izleyeceği izlenimine kaptırdı. Rusya ve Fransa, Almanya'ya karşı İngiliz desteğini kazanmaya çalıştılar. Ne var ki, İngiliz hükümeti hiçbir belirgin cevap vermiyor ve böylece Almanya'yı savaşa iştahlandırıyordu.

Almanya, 1 Ağustos 1914'te, Rusya'ya, daha sonra da Fransa'ya savaş ilan etti. Alman birlikleri Belçika'nın tarafsızlığını tanımadılar ve topraklarını istila ettiler. 4 Ağustos günü, İngiltere, Almanya'ya savaş ilan etti.

Avrupa Savaşının Dünya Savaşına Dönüşmesi

Savaşın başında Avrupa'da belli başlı iki cephe açılmıştı: 1) Alman birliklerinin Fransız, İngiliz ve Belçika orduları karşısında savaştığı batı cephesi; 2) Almanya ve müttefiki Avusturya-Macaristan ordularının Rus ordusuna karşı çarpıştığı doğu cephesi. Bunlardan başka Avusturya-Macaristan ordusunun bir kısmının Sırp ordusuna karşı savaştığı, önemi ikinci derecede Balkan cephesi de vardı.

Savaş, Avrupa dışına yayılmakta gecikmedi. Japonya, Çin'i boyunduruk altına alma tasarısını gerçekleştirmek için, Avrupalı rakiplerinin ordularının Avrupa'da meşgul bulunmalarından yararlanmaya karar verdi. Bundan başka, Pasifik Okyanusu'ndaki Alman sömürgelerini ele geçirmek ve Uzak Doğu'daki etkisinin ağır basmasını sağlamlaştırmak istiyordu. Japonya, Ağustos 1914'te, Almanya'ya savaş ilan etti ve Almanların Çin'den kiraladıkları Kiao-Çeu deniz üssünü ve Çin'deki Alman emperyalist imtiyaz bölgelerini işgal etti. Japonlar, Çin'in Şan-Tung iline girdiler. Japonya, savaş boyunca Doğu Asya'nın en önemli güçü olarak göründü ve Çin'i boyunduruk altına almak için bundan yararlandı.

Tamamen Alman etkisine boyun eğmiş olan Osmanlı İmparatorluğu da savaşa girdi. Ekim ayının sonunda savaş hazırlıkları tamamlanınca, Rusya'ya saldırdı. Böylelikle yeni bir cephe, Kafkas cephesi açıldı.

Savaş aynı zamanda Afrika'ya da sıçradı, İngilizler ve Fransızlar, buradaki Alman sömürgelerini ele geçirmek amacıyla askerî harekata geçtiler.

Savaş, ayrıca denizlerde, okyanuslarda da devam ediyordu. Gittikçe yayılan savaş, ülkeleri birbiri ardınca yörüngesine çekiyor ve böylelikle bir dünya savaşı haline geliyordu.

2. Savaşın Gelişimi

Almanya'nın İki Cephede Yıldırım Savaşı Planı

Almanya'nın savaş planı daha 1905 yılında Almanya genelkurmay başkanı Von Schliffen tarafından hazırlanmış olan iki cephede birden savaş esasına dayanıyordu. Schliffen'in düşüncesi, Rusya'nın kaynaklarını seferber edip cepheye göndermesinden önce Fransa'nın bozguna uğratılmasını öngörmekteydi. Schliffer, Fransa cephesinde zafere çabuk ulaşmak için, Belçika üzerinden taarruza geçip Fransa'nın doğudaki müstahkem savunma mevzilerinin yanından dolaşarak, Fransız ordusunun sol kanadını ve gerilerini vurmak düşüncesindeydi. Fransa'yı 4–6 haftada yeneceğini hesaplayan Schliffen, daha sonra tüm birlikleriyle doğu cephesine, Rusya'ya, dönmeyi ve savaşı üç ay ya da dört ay içinde muzaffer bir şekilde bitirmeyi tasarlıyordu. Almanya, Belçika'nın tarafsızlığı halinde teminat vermesine rağmen, verdiği sözlerden hiçbirini tutmadı ve Belçika'yı Schliffen planına göre istila etti.

Belçika ve Fransa'nın İstilası. Batı Cephesinde Siper Savaşları

Belçika ordusunun direncini kıran Alman vurucu birlikleri, Fransa-Belçika sınırına hızla ilerliyorlardı. Fransız komutanlığının Alman saldırısını sınırda durdurmak için yaptığı bütün girişimler başarısızlıkla sonuçlandı. Almanlar ilerlemeye devam ediyorlardı. Fransız başkenti tehdit altındaydı. Fransız hükümeti Bordeaux'ya taşınmıştı.

Fransa için tehlike çanlarının iyice çalmaya başladığı anda Rus ordusu yardımına koştu ve savaşın gidişini değiştiren saldırısına başladı. Rus ordusu, Almanların hesaplarını altüst etmişti. Rus ordusu, bütün kuvvetlerinin toplanmasını beklemedi ve düşmanlarının tahmininden çok önce saldırıya geçti. İki Rus ordusu, Doğu Prusya'ya girdi. Bu durum, Almanları, Rusya üzerine göndermek için iki buçuk kolorduyu Batı cephesinden çekmek zorunda bıraktı. Bu olaylar, Fransa'daki askerî harekatın bundan sonraki gidişini etkiledi. Almanlar, Paris'i kuzeyden çevirmeyecek kadar güçsüzdüler, bu yüzden ilerleyiş yönlerini değiştirmek ve Güney'e yönelmek zorunda kaldılar. Bu yüzden de Fransız ordusunun sol kanadından

kurtulamadılar. Paris'in doğusundaki Marne'a vardılar ve burada, Fransız ordusunun karşı saldırıya hazır büyük kesimiyle karşı karşıya geldiler.

Fransız komutanlığı durumu çok iyi değerlendiriyordu, bu bakımdan hemen karşı saldırıya karar verdi. Marne savaşı 5 Eylül günü başladı. Savaşa iki taraftan bir buçuk milyondan fazla asker katıldı. 9 Eylül günü, Almanlar bütün cephede geri çekilmeyi zorunlu gördüler. Aisne üzerinde tutunmayı başardılar. Hemen hemen bütün Belçika'yı ve Kuzey-Doğu Fransa'nın on ilini ellerinde bulunduruyorlardı. Bununla birlikte, 1914 yılının Ağustos ve Eylül aylarında, Batı ve Doğu cephelerinde meydana gelen muharebeler, düşmanın yıldırım bozgununu öngören Alman planını başarısızlığa uğrattı. Bu muharebeler, sonuç olarak, Almanlar için öldürücü bir etkisi olan uzun mevzi savaşlarına dönüştü.

Batı cephesi bir süre sonra durgunlaştı. Bir mevzi savaşı, İsviçre sınırından Karadeniz'e kadar bütün Doğu cephesi boyunca yayıldı. Askerler boy siperlerinde gizleniyorlardı. Bunun üzerine, her yerde toprak ve beton siperlerin yapımına, onarımına başlandı ve hemen hemen düşman saldırılarından etkilenmeyecek duruma getirildi.

1914 yılında Rus Cephesinin Önemi

Fransızların Marne zaferi, ancak Rus ordularının hemen taarruza geçmesi sayesinde kazanıldı. Bu taarruz, Almanya'nın yıldırım zaferini öngören Alman planını başarısızlığa uğrattı. Bu taarruzun başarısı pahalıya mal oldu: Doğu Prusya'ya taarruza geçen iki Rus ordusu, mevcudunun ve savaş malzemesinin yarısını kaybetti.

Harekat Doğu Prusya'da devam ederken, Rus birlikleri Avusturya-Macaristan orduları karşısında parlak bir zafer elde ettiler. İki Rus ordusu, Eylül sonunda tüm Doğu Galiçya'yı ve Bukovina'yı işgal etti, Przemychl'i kuşattı ve Karpatlar üzerine yürüdü. Ruslar, Ekim ayında, Almanları Varşova dışına çıkardılar. Bir Rus ordusu ikinci kez Doğu Prusya'ya girdi. Avusturya-Macaristan ordusuna indirilen darbe bu orduyu çok kötü duruma soktu ve Almanya yardıma koşmak zorunda kaldı: Alman komutanlığı Avusturya-Macaristan'ı desteklemek için birliklerini Doğu cephesine gönderdi.

Rus ordularının Doğu Prusya'ya girişi ve Avusturya-Macaristan'ın doğu Galiçya'da uğradığı yenilgi Batı cephesindeki çarpışmaların sonuçlarını kesin bir biçimde etkiledi. Almanya, birliklerini Doğu cephesine göndermek için, Batı cephesinden askerlerini çekmek zorunda kaldı. Bunun dışında, yeni kurulan birliklerini de gene Doğu cephesine gönderdi.

Rus ordularının taarruzu, dolaylı olarak Paris'i kurtardı ve Fransız ordusunun bozguna uğrayıp yıkılmasını önledi. Böylece İngiltere, çok büyük önem taşıyan askerî birliklerini toplamak ve Batı cephesine göndermek için gerekli zamanı buldu. Ayrıca, Rus ordularının kazandığı başarılar, Avusturya-Macaristan'ı Balkanlardaki kuvvetlerinin bir bölümünü de Doğu cephesine aktarmak zorunda bıraktı. Bundan yararlanan Sırplar, Avusturyalıları iki kez yenilgiye uğrattılar.

1914 yılının sonuna doğru, Rus orduları, Doğu cephesinde hemen hemen bütün Avusturya-Macaristan ordusunu, Alman ordusunun önemli bir bölümünü ve Kafkasya cephesinde de Osmanlı kuvvetlerinin en önemli kesimini hareketsiz duruma getirmişti.

1914'ün Askeri Sonuçları

Savaşın ilk beş ayı, hesaplarını kısa süreli bir savaşa göre yapmış olan bütün genelkurmayların planlarını alt üst etmişti. 1914 yılının sonuna doğru genel askerî durum şöyleydi: Almanya, Belçika'yı, Fransa'nın ve Rus Polonya'sının birer bölümünü işgal etmişti. Rusya, Doğu Galiçya'yı, Bukovina'yı ve Doğu Prusya'nın bir bölümünü işgal ediyordu. Almanya'yı İngiliz donanması abluka altına almıştı. Bu durum, Almanya'nın ihtiyacı olan yiyecek maddeleri ile ham maddeleri ithal etmesini önlüyordu.

Askerî harekat, Almanya'nın hasımlarına oranla daha iyi hazırlanmış olduğunu ortaya çıkardı. Alman sanayisi hemen askerîleşmişti. İngiltere ile Fransa sanayilerini savaş sanayisine dönüştürmekte daha ağır kaldılar ve bunu ancak 1915 yılında başardılar. Çarlık Rusyası, cılız savaş malzemesi stoklarını daha savaşın ilk aylarında tüketmişti: Tüfek, makineli tüfek, top parçaları, obüs, v.b. gibi savaş malzemelerinin hepsi eksikti. Çarlık Rusyası'nın az gelişmiş sanayisi, birlikleri için gerekli silahları sağlayacak durumda değildi. Daha 1914 yılında, yeni askere alınan askerler cepheye silahsız gönderilmişler ve bir silah edinebilmek için arkadaşlarından birinin vurulmasını beklemek zorunda kalmışlardı.

Bütün bu zayıf noktalara rağmen, 1914 yılının genel bilançosu itilaf lehineydi. Schliffen planı bütünüyle başarısızlığa uğramış ve belli bir oranda savaşın tüm gidiş ve sonucu belirlenmişti. Alman komutanlığı, Almanya'nın askerî güçlerini gözünde fazla büyütmüş ve düşmanlarınınkini ise olduğundan daha aşağı görmüştü. Rus ordusu, Alman askerî şeflerinin sandıklarından daha güçlü olduğunu gösterdi. Almanya, ilkin bir düşman, sonra öteki düşman karşısında yıldırım zaferi kazanmak yerine, iki cephede zor bir savaş yürütmek zorunda kaldı. Bu yıpratıcı savaş onun

yenilgisiyle sona erecekti, çünkü hasımlarının daha çok askeri, daha çok yiyeceği, daha çok hammaddesi ve daha güçlü sanayisi vardı. Schliffen planını başarısızlığa uğratan, kesinlikle iki cephede aynı anda savaşmak zorunluluğu oldu. Eğer, savaşın ilk aylarında, Rus cephesi büyük Alman birliklerini ve Avusturya-Macaristan'ın belli başlı kuvvetlerini durdurmasaydı, Fransa, korkunç Alman saldırısına kafa tutamazdı.

3. II. Enternasyonal'in Yıkılışı

II. Enternasyonal Şeflerinin İhaneti

Savaş işçi sınıfına ve uluslararası sosyalist hareketlere yeni sorunlar getirdi. Savaşın ilk gününden itibaren İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan ve Belçika'nın sosyalist partilerinin liderleri "ulusal" burjuvazinin yanında açıkça yer aldı. Haksız bir savaşta, bir fetih savaşında, işçi sınıfını, kapitalist "vatan"ı savunmaya çağırdılar. Başta Plehanov olmak üzere Rus Menşevikleri de aynı davranışı tekrarladılar.

Reichstag'da Alman sosyal demokratları, Ulusal Meclis'te de Fransız sosyalistleri, 4 Ağustos 1914 günü, savaş kredileri için olumlu oy kullandılar. Belçikalı ve Fransız sosyalistler burjuva hükümetlere girdiler ve ülkelerinin burjuvazileriyle bir "iç barış" yaptılar. Alman ve Avusturya sosyal demokratları da aynı "iç barış"ı kendi ülkelerinin burjuvazileriyle yaptılar, ancak herhangi bir davet almadıkları için hükümete katılmadılar. Sosyalist partilerin ve sendikaların yöneticileri, bir haksız savaşta, bir fetihler savaşında ülkelerinin emperyalist burjuvazisine işçi sınıfının yardımını sağlayabilmek için, onu buna inandırabilmek için, partilerinden, sendikalarından, basınlarından yararlandılar.

Yukarıda adı geçen partilerden hiçbiri ülkelerinin hükümetinin emperyalist bir savaş sürdürdüğünü itiraf etmek istemiyordu. Örneğin Alman ve Avusturya-Macaristan sosyalist liderleri, Alman ve Avusturya-Macaristan emperyalizmleriyle suç ortaklıklarını, ülkelerinin gerici Çarlığa karşı savaştığı bahanesiyle haklı göstermeye çalışıyorlardı.

Böylece II. Enternasyonal yıkıldı ve birbirlerine düşman oportünist partilere, proleter enternasyonalizmine ihanet eden ve kendi burjuvalarının yanında yer alan partilere bölündü. Bu partiler, bir haksız fetihler savaşında, gerici hükümetlerinin politikasını açıkça savunuyorlardı. II. Enternasyonal'in liderleri şoven bir tutum izlediler, bu yüzden kendilerine sosyal-şoven sıfatı layık görüldü.

Uluslararası İşçi Hareketinde Devrimci Akım

Bolşevik Partisi, emperyalizmle olduğu kadar sosyal-şovenizmle de uzlaşmaz bir şekilde mücadele etti. II. Enternasyonal liderlerini ihanetle suçladılar. Lenin, emperyalist ve haksız savaşta izlenecek yolun "Emperyalist savaşın iç savaşa dönüştürülmesi" olduğunu söyledi.

Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht, Wilhelm Pieck ve savaş sırasında "Spartaküs" gurubunu kurmuş olan öteki Alman solcuları tutarlı devrimciler değillerdi. Oportünistlerle bozuşmaya uzun süre karar veremediler, Bolşeviklerin emperyalist savaşı bir iç savaşa dönüştürmek ilkesini kabul etmekte kararsızdılar.

Alman solcuları, hatalarına rağmen, emperyalist savaş ve "iç barış"la cesaretle mücadele ettiler. Alman solcularını kıyasıya eleştiren Lenin, onları enternasyonalist olarak kabul ediyor ve "kendi sosyal-şovenlerine karşı cesaret ve içtenlikle, kıyasıya" mücadele ettiklerini söylüyordu.

Alman hükümeti, sol kanat liderleri R. Luxemburg ile K. Liebknecht'ı hapse attı.

Savaş Sırasında Proletaryanın Durumu

Savaş, başından itibaren işçilere felaketler yağdırdı. Polis baskıları, açlık, her türlü yoksunluk, yöneticilerin keyfi yönetimi, burjuvazi yararına bir kat daha artan sömürü ve nihayet emperyalistlerin açgözlülüklerine hizmet için cephede ölüm! Savaşan ülkeler proletaryasının kara yazgısı böyleydi işte. Yiyecek maddelerinde ve öteki tüketim mallarında ücret artışlarının iki-üç katını bulan fiyat artışları, emekçilerin yaşam düzeylerinin birdenbire düşmesine sebep oldu. Örneğin, bir Fransız işçisi 1914 yılı ücretiyle satın aldığı şeylerin üçte birini alabiliyordu savaş sırasında, İngiliz işçisi ise yarısını alabiliyordu. Almanya ve Avusturya-Macaristan'daki işçilerin durumları daha da kötüydü, çünkü yiyecek maddelerinin ve mamul eşyaların eksikliği bu ülkelerde Fransa ve İngiltere'ye oranla daha fazla duyuluyordu.

Bütün vatandaşlık özgürlükleri (basın ve toplantı özgürlükleri, v.b.) savaşa girmiş ülkelerde rafa kaldırılmış durumdaydı. Sıkıyönetim ilan edilmiş, askerî mahkemeler kurulmuş ve sansür konulmuştu. İşçi sınıfının kazandığı bütün başarılar (grev hakkı, kadın ve çocukların sınırlı sömürüsü) tamamen ortadan kaldırıldı. İş günü 11–12 saate çıkarıldı, tatil günleri kaldırıldı.

Savaş sırasında sanayide çalıştırılmak üzere birçok kadın işe alındı,

ama ücretleri erkeklerinkinden daha düşük olduğundan, burjuvazi bundan da önemli kârlar sağladı.

Tekelleri yöneten büyük kapitalistler halkın acılarından milyonlar kazanıyorlardı.

Yiyecek ve temel ihtiyaç maddelerinin bulunmayışı karne yöntemini zorunlu kılmış ve geniş tüketim maddelerinden spekülasyona (istifçiliğe) sebep olmuştu. Savaşan ülkelerde ekmek, şeker, et, çay, giysi, ayakkabı, kömür, petrol v.b. karneyle sağlanmaya başlandı; ama ne var ki, bu maddeleri karnede yazdığı miktarda sağlamak mümkün olmuyordu. İşçiler açlığa katlanırken, burjuvazi ihtiyaç maddelerini yüksek fiyatlarla sağlayabiliyordu.

Bolşeviklerin III. Enternasyonal'in Kurulması İçin Mücadeleleri

Lenin, daha savaşın ilk günlerinden itibaren, yeni bir proleter Enternasyonal'inin kurulması için mücadeleye başladı. Sadece Alman Sosyal Demokrat Partisi'nde değil, öteki ülkelerin sosyalist partilerinde de yavaş yavaş gruplar oluştu. Bu gruplar sosyal şovenlerle mücadele ediyorlar, başlangıçta çekingenlikle de olsa onlardan yavaş yavaş uzaklaşıyorlardı. Savaş sırasında İsviçre'de iki enternasyonal konferansı (danışma toplantısı) toplamak başarıldı. Bu, 1919 yılında kurulacak III. Enternasyonal yönünde ilk adım oldu.

4. 1915 Yılının Askerî ve Siyasal Olayları

İtalya'nın İtilaf'a Girişi

Savaşın başlarında tarafsızlıklarını ilan etmiş olan İtalya, Romanya, Bulgaristan ve Yunanistan'ın burjuva hükümetleri, bir Avrupa savaşının kendi fetih amaçlarının gerçekleşmesine yardımda bulunabileceğini düşünmeye başladılar. Tasarladıkları çıkarları en emin ve en kolay sağlayacağını sandıkları emperyalist gruba katılmaya karar verdiler.

Nisan 1915'te, İtalya, İtilaf'la gizli bir antlaşma imzaladı ve ertesi ay Müttefikler yanında savaşa katılmayı üstlendi. Bu antlaşma uyarınca, Mayıs ayında, Avusturya'ya savaş ilan etti. Kendisine ödül olarak, halkı İtalyan olan Trentino'nun, Arnavutluk'un bir bölümünün, Küçük Asya'daki iki Türk ilinin bırakılması ve Afrika'daki sömürgelerini genişletmesi için söz verilmişti.

Doğu Cephesindeki Askerî Harekat

1914 Kasım ayından itibaren, Rus cephesi askerî harekatın başlıca sahnesi olmuştu. 1915 Ocak ayından Mart ayına kadar, bütün cephede şiddetli çarpışmalar oldu. Rus birlikleri, Avusturya-Macaristan ordusunu bir kez daha bozguna uğrattılar. Doğu Galiçya'nın ve Karpatlar'ın birçok bölgesine hâkim olan Ruslar, Macaristan ve Silezya'yı tehdit ediyorlardı. Avusturya'nın Przemychi kalesi Mart ayında ele geçirildi. Rus ordusu 120 bin kişiyi esir aldı, 900 top ve önemli savaş ganimetleri ele geçirdi.

1915 yılında, savaş planını yapan Alman komutanlığı kendisine başlıca hedef olarak Rusya'yı seçti. İngiliz-Fransız savunma hattını delemeyeceğini düşünen Almanlar, Rusya'yı savaş dışı bırakmaya karar verdiler. Rusların, Batı Cephesi'nden daha geniş bir cephede, 1200 kilometrelik bir savaş hattı üzerinde silah ve cephane eksiklikleri yüzünden etkili bir savunma yapmakta sayısız güçlüklerle karşılaşacaklarını biliyorlardı.

Alman komutanlığının amacı Rusya'yı ezmek ve onu ayrı bir barışa zorlamaktı. Kesin darbenin, Karpatlar ve yukarı Vistül arasındaki bölgede indirilmesi gerekiyordu. Almanlar 2 Mayıs günü, Rus cephesinin Gorlitsa ile Tarnow arasındaki 35 kilometrelik bölümünü yardılar. Gorlitsa'da açılan gedik, bir dizi kanlı ve uzun çarpışmaların başlangıcı oldu. Gerekli silahlardan yoksun bulunan Ruslar, Galiçya ve Bukovina'dan geri çekilmek zorunda kaldılar. Almanlar, Temmuz ayında Polonya ve Litvanya'da büyük bir saldırıya geçtiler. Rus birlikleri, aynı nedenlerden dolayı, buralardan da geri çekilmek zorunda kaldı. Rus orduları ancak Eylül ayında Alman ilerlemesini durdurmayı başardı. Doğu cephesinde beş ay aralıksız süren savaşlar sonunda, Rus ordusu, hemen hemen bütün Galiçya'yı, Bukovina'yı, Volhyniya'nın bir bölümünü, Polonya'yı, Litvanya'yı ve Letonya'nın bir bölümünü bırakmak zorunda kaldı.

Rus askerleri cesaretle çarpıştılar, ancak büyük güçlüklerle karşı karşıyaydılar, cephaneleri, ağır topları, hava ve kimyasal savaş olanakları, hatta yeterli tüfekleri, donanımları, ayakkabıları ve ilaçları yoktu. Parçalanmış Çarlık rejimi, savaşı sürdürmek gücünden kesinlikle yoksun görünüyordu. Rus genel kurmayına sızmış olan Alman ve Avusturyalı casuslar ile Çar'ın sarayındaki yüksek mevki sahibi casuslar, Almanların Rusya'yı yenmesine yardım ediyorlardı. Alman hükümetinin birçok askerî ve politik sırlardan haberi oluyor ve Çariçe, Almanya'yla ayrı bir barış sağlamak için gizli ilişkiler kuruyordu. Daha sonra öğrenildiği gibi, savaş bakanı Soukhomlinov çevresinde, cephenin cephane ikmalini baltalayan, askerî

sırları düşmana aktaran ve genellikle, Rus ordusuna ellerinden gelen kötülükleri yapan Alman casusları kaynıyordu.

Bununla birlikte, her şeye rağmen Almanlar, Doğu cephesinde kesin bir zafer kazanamadılar. Geniş topraklar işgal ettiler, ama her yarmadan sonra Rus cephesi kısa zamanda tekrar kuruluyor ve düşmanın ilerleyişini kesiyordu. 1915 Eylülünün sonunda, mevzi savaşına geçen Doğu cephesi de hareketsizleşti. Cephe, Dinyester nehrinin sağ yakasını izleyerek Riga körfezine kadar uzanıyordu. Almanlar, Rus ordusunu ezmeyi ve Rusya'yı ayrı bir barış antlaşmasına zorlamayı başaramadılar. Doğu cephesi, eskiden olduğu gibi düşman ortaklığın birliklerinin yarısını karşısında tutmaya devam ediyordu. İngiliz ve Fransız komutanlıkları, Almanya'yı birliklerinin bir bölümünü Doğu cephesinden çekmek zorunda bırakacak, Rus ordularının yükünü hafifletecek bir oyalama girişiminde bulunmadı.

Sırbistan'ın Yenilgisi

Rus birliklerinin geri çekilmesi, İngiliz-Fransız birliklerinin Batı cephesinde nispeten durgun mücadeleleri, Mihver devletlerinin Balkanlar'daki harekatını kolaylaştırdı. 1915 sonbaharında, Bulgar kralı Ferdinand ve çevresindeki para düşkünü yöneticiler kliği yardımıyla Almanlar, Bulgaristan'ı müttefik olarak savaşa kendi saflarında sokmayı başardılar. Bulgaristan'a Sırbistan topraklarının bir bölümü söz verilmişti. Ekim ayının başlarında, Avusturya-Macaristan ordusunun büyük bölümü ile Bulgaristan, Sırbistan'a karşı saldırıya geçtiler. Yiğitçe karşı koymalarına rağmen, Sırplar, kendilerinden üç kat fazla düşman karşısında yenilgiye uğradılar. Karşı koyan ve açlıktan ölmek üzere olan birkaç birlik Arnavutluk dağları üzerinden Adriyatik denizine doğru kaçmayı başardı. Sırp ordusunun bitkinlikten tükenmiş askerleri, Yunanistan'ın Korfu adasına geçtiler. Sırp hükümeti de bu adada bulunuyordu.

İngilizler ve Fransızlar çok sonra Sırbistan'ın yardımına koştular. Ekim ayında, bazı birliklerini Selanik'e çıkardılar, ama bunların sayıları çok azdı ve artık çok geçti. Bu birlikler, İtilaf'ın Makedonya'daki Selanik ya da Doğu ordusunun çekirdeğini oluşturdular.

1915'in Askerî ve Politik Sonuçları

İtalya'nın İtilaf'a girmesi silahlı kuvvetlerin sayısını pek artırmadı. Bulgaristan'ın Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın yanında savaşa girmesi, İtalya'da diplomatik yenilgiye uğramış olan bu ülkeler için bir ödeş-

me yerine geçti ve Sırbistan'ın yenilgisinden sonra, Sırbistan ve Bulgaristan toprakları üzerinden Osmanlı İmparatorluğu ile doğrudan temasa geçmelerini sağladı.

Rusya, 1915 yılında, büyük bir yenilgiye uğradı; ancak Almanya, Rus ordusunu ezmek ve Rusya'yı savaş dışı bırakmak amacına ulaşamadı. Bundan sonraki yıllarda, Almanya ile Avusturya iki cephede aynı anda savaşmak zorunda kaldılar.

Savaşın bütün ağırlığının, 1914 güzünden itibaren, Batı cephesinden Doğu cephesine geçmesi, Rus ordularının, Avusturya-Almanya ordularının saldırılarına karşı koymak zorunda kalması ve Avusturya-Almanya ordularının bu saldırılar sırasında zayıf düşmesi nedeniyle, Fransa ile İngiltere, sanayilerini harekete geçirme, eski işletmelerini yeniden düzenlemek, yeni ve güçlü savaş fabrikaları kurma olanağını buldular. Bu iki ülke, Doğu cephesinde Alman kuvvetlerini hareketsiz hale getiren Rusya'nın sağladığı zamandan yararlandılar, milyonluk ordularını silah altına alarak eğitip donattılar. Böylece 1916 için kendilerine en iyi savaş şartlarını sağladılar.

5. 1916'da Askerî Harekat

Verdun Muharebesi

1915 yılının önemli askeri başarıları, Almanya'nın oluşturduğu askerî blokun genel durumunu düzeltmeye yetmedi. Zaman Müttefikler için çalışıyordu. Rus ordusunu ezemeyen Almanya, Doğu cephesindeki saldırısına devam etmeyi göze alamadı. Alman komutanlığı, 1916 yılında, başlıca saldırısını Batı cephesine yöneltti. 1916 Şubat ayının sonunda, Almanlar, Verdun kalesine büyük bir taarruza geçtiler. Fransız cephesinin kalbi buradaydı. Verdun muharebeleri, bazı aralar dışında, Aralık ayına kadar uzadı ve şiddetiyle ün kazandı. Sonuç olarak, Almanlar burada yenilgiye uğradılar. Fransızlar Verdun'ü ellerinde tutmayı başardılar. İki taraf, bu çarpışmalar sırasında 700 bine yakın can kaybına uğradı. Bu kanlı muharebe "Verdun kıyımı" adını aldı.

Rus Birliklerinin Galiçya ve Bukovina Taarruzu

Mayıs 1916'da, Avusturya-Macaristan birlikleri, İtalya cephesinde taarruza geçtiler ve İtalyan ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattılar. Kanlı Verdun muharebelerinden sonra meydana gelen olaylar, İtilaf Devletleri-

nin Rus yardımına yeniden başvurmalarına yol açtı. 4 Haziran günü Rus orduları, Pinsk bataklıklarından Romanya sınırına uzanan 400 kilometrelik cephede saldırıya geçtiler. Bu saldırı parlak bir başarıyla sonuçlandı; daha saldırının ilk günlerinde, Luck'un doğusunda Avusturya cephesi yarıldı.

Alman birlikleri Avusturyalıların yardımına koştular ama bu, Rus ordularının 400 bin tutsak ve büyük savaş ganimetleri aldıktan sonra, Galiçya'nın bir bölümünü ve Bukovina'yı alıp Karpatlara ulaşmalarını önleyemedi.

Cephane yoksunlukları, Rusların, Avusturya-Macaristan ordularını tamamen ortadan kaldırmalarını önledi. Bununla birlikte, Almanlar, Batı cephesindeki saldırılarını durdurmak ve iki cephede de savunmaya geçmek zorunda kaldı. Yılın ortalarına doğru, askerî harekatın ağırlığı bir kez daha Doğu cephesine geçti.

Somme Muharebesi

Haziran 1916'da, İngilizler ve Fransızlar, Somme üzerinden taarruza geçtiler. Taarruz, birkaç aranın dışında, Kasım ayına kadar sürdü ve iki tarafa toplam olarak 1.200.000 kişiye mal oldu. Almanlar, Müttefikler karşısında kendilerini güçlükle savunuyorlardı. Çünkü Avusturya-Macaristan ordusunu Ruslardan kurtarmak için Batı cephesinden birlikler göndermişler, bu da cephenin zayıf düşmesine sebep olmuştu. İngiliz-Fransız savaş malzemesi ilk kez Somme muharebesinde Alman malzemesinin düzeyine çıktı ve onu geçti. Tanklar ilk kez bu muharebede ortaya çıktılar. Müttefikler bu muharebede, Rus ordusunun 1914 ve 1915 yıllarında kullandığı obüs ve öteki cephaneden daha fazlasını harcadılar. Ellerindeki savaş malzemesinin bir kısmını Ruslara verselerdi, Ruslar, Avusturya-Macaristan'ı savaş dışı ederlerdi. İngiltere başbakanı Llyold-George, "Somme muharebesinde kullanılan topçu ve obüslerin üçte biri Rus birliklerinin Dinyester kıyılarında büyük bir zafer kazanmaları için yeterdi." demek zorunda kaldı.

Romanya'nın İtilaf Devletlerinin Yanında Savaşa Girmesi

Romen toprak sahipleri ve burjuvazi, kaderlerini İtilaf Devletlerinin kaderine bağlamanın kendileri için daha yararlı olacağını düşünüyordu. Savaşın başında Rusya Romanya'ya, Romenlerin yaşadığı Avusturya-Macaristan topraklarını istila etme hakkını tanımıştı. Buna karşılık Romanya, Rusya'ya karşı dostça bir tarafsızlık izlemeye söz vermişti.

Rus ordularının Güney Batı cephesinde kazandığı başarılar, Romen hükümetini, Romenlerin yaşadığı Avusturya-Macaristan bölgelerini ele geçirmenin kolay olacağına inandırmıştı.

1916 yılının Ağustos ayında, Romanya, Avusturya-Macaristan'a savaş ilan etti. Almanlar ve Avusturyalılar, Fransa ve İtalya'dan gelen birliklerini onun üzerine gönderdiler. Bulgarlar ve Türkler Dobruca'ya saldırdılar. Silah bakımından yetersiz, iyi eğitilmemiş, iyi kumanda edilmeyen Romen birlikleri yenilgi üstüne yenilgiye uğradılar. Düşman, başkenti Bükreş dâhil olmak üzere, Romen topraklarının büyük bir bölümünü istila etti. Rus birlikleri yeni müttefiklerinin yardımına koşmak zorunda kaldılar. Avusturya-Almanya birliklerinin saldırısını Siret üzerinde durdurmayı başardılar. Doğu cephesi, böylece, 500 kilometre daha büyüdü.

Savaş ve Ulusal Ekonomi

Bütün ülkelerde milyonlarca insanın askere alınması kol gücünde büyük bir açığa, ham maddelerin büyük oranda azalmasına, besin maddelerinin ve gündelik eşya üretiminin düşmesine sebep oldu. Askerî harekatın olduğu geniş bölgeler çöle dönüştüler. Binlerce savaş ve ticaret gemisi battı, yerlerine yenileri yapıldı.

Birinci Dünya Savaşı, yeni savaş araçlarının bulunmasını hızlandırdı. Uçaklar ve denizaltılar ilk kez askerî amaçlarla kullanıldılar, ilk tanklar savaş sırasında yapıldı. Mevzi savaşları, o güne kadar tahmin edilmeyen sayıda top ve obüs gerektiriyordu. Savaşın doğurduğu ihtiyaçları karşılamak için eskisine oranla daha çok maden, makine, yakıt, savaş malzemesi, insan emeği ve yiyecek maddesi gerekiyordu.

Savaşan ülkelerden hiçbiri cephenin ve halkın ihtiyaçlarını tamamen karşılayamadı. İlkin, cephenin acil ihtiyaçlarını karşılamak gerekiyordu. Savaşan ülkeler, ulusal ekonomilerini ve insan emeğini savaşın emrine verdiler. Ülkelerinin sanayisini ve ekonomik hayatını buna göre düzenlediler. Ham madde stokları üzerinde denetim kurdular. Askeri kuruluşların ihtiyacı olan insan emeğini sağlamak için, bütün savaşan ülkelerde zorunlu çalışma yükümlülüğü konuldu, yani sonuç olarak kabak emekçi sınıfların başında patladı. Alman kapitalistlerin işçi sınıfına uyguladıkları askerî baskının anlamını yorumlayan Lenin, ülkede uygulanan zorunlu ve genel çalışmaya "işçiler için askerî zindan" adını veriyordu. Öteki savaşan ülkeler de Almanya örneğini izlediler.

Halkın acıları, savaşın ihtiyaçları, yiyecek maddeleri spekülasyonu (ihtikar) kapitalistlere ve toprak sahiplerine servetler kazandırdı.

1916'nın Askeri Sonuçları

1916 yılı, askeri bakımdan bitkinlik ve yorgunluğun kendini hissettirdiği, savaşan devletlerin hepsinin askeri ve siyasal durumunda bir dönüm noktası oldu. Verdun ve Somme muharebelerinden ve Rus ordularının taarruzlarından sonra, Almanya bütün cephelerde savunma savaşına geçmek zorunda kaldı. Rus ordusunun, 1916 yazında yaptığı taarruz harekatı, Avusturya-Macaristan ordusunu az kalsın tamamen yok ediyordu. Almanya ve müttefiklerinin askerî durumu, ordularının düşman toprakları üzerinde bulunmalarına rağmen, büyük ölçüde kötüleşti. Gerçekten de, Romanya'nın işgal edilmesi, Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın yiyecek durumunu biraz olsun iyileştirmişti. Romanya ayrıca, özellikle denizaltıları için gerekli olan petrolü de sağlıyordu Almanya'ya. Tümüyle ele alınınca, Romanya'nın yenilgisi, askerî durumda hemen hemen hiçbir köklü değişikliğe yol açmış olmadı.

Rus ordusuyla otuz ay süren uzun ve korkunç muharebeler, Avusturya-Macaristan ve Alman ordularına sıfırı tükettirmişti. Almanya'da insan kaynakları tükenmeye başlamıştı. Silah üstünlüğü İngiltere ve Fransa'ya geçmişti.

Avusturya-Macaristan, Osmanlı İmparatorluğu ve Bulgaristan'da açlık hüküm sürüyordu. İşçilerin büyük yoksunluklar içinde bulunduğu Almanya'da kıtlık vardı.

6. 1917'nin Siyasal ve Askerî Olayları

Savaşan Ülkelerde Sınıflar Mücadelesinin Şiddetlenmesi

Tüm savaşan ülkelerde, savaşın sebep olduğu yorgunluk ve öfke, 1916 yılında, işçi grevleri, savaşa karşı gösteriler ve kadınların düzenledikleri açlık yürüyüşleri biçiminde ortaya çıktı. Başta proletarya olmak üzere, emekçi sınıflar ve ezilen uluslar, kendi kanlarının aktığı bu gerici savaşın, kendilerinin hayati çıkarlarına yöneldiğini anlamaya başladılar. İşçilerle burjuvazi arasındaki "iç barış" her yerde sarsılmış bulunuyordu. Dünya savaşı, kapitalist sistemi zayıf düşürmüş ve sarsmıştı. Çarlık Rusya işçilerinin devrimci hareketi gelişiyor ve hızla güçleniyordu. Devrimci hareket, aynı zamanda Almanya, Avusturya-Macaristan, Fransa ve İtalya'da da gelişiyordu. 1916 yılının sonuna doğru bütün savaşan ülkelerde, değişik düzeylerde siyasal bunalım mayalanıyordu.

Rusya'da Şubat Devrimi. Avrupa'da Devrimci Hareketin Gelişimi

Durum özellikle Rusya'da kötüydü. Bolşevik Partisi'nin önderlik ettiği işçiler ve köylüler, 1917 Şubatında, Çarlık rejimini devirdiler. Devrimden sonra kurulan, toprak sahipleri ile kapitalistlerin oluşturduğu geçici hükümet, emperyalist savaşa "sonuna kadar" devam edeceğini açıkladı.

Bolşevikler, bir yandan emperyalist savaşla mücadeleyi sürdürürlerken, bir yandan da geçici hükümetle mücadeleye başladılar.

Rusya'daki Şubat devriminin, Avrupa'nın bütün ülkelerinde devrimci hareketin gelişimi üzerinde büyük bir etkisi oldu. Nisan ayında, 300 bini aşkın Alman metalurji ve savaş sanayisi işçisi, Berlin, Leipzig ve daha başka birçok kentte greve başladılar. Alman metalurji işçileri, işçi milletvekillerinden oluşan bir Konsey kurmak istiyorlardı. Rusya'da meydana gelen olaylardan askerler de etkilendiler. Mayıs ayında büyük Alman savaş gemilerinin birçoğunda isyanlar çıktı. Ağustos ayında, savaş donanmasında deniz erleri yeniden devrimci gösterilere başladılar, ama bu gösteriler kanlı bir şekilde bastırıldı.

1917 yılında, savaş aleyhtarı bir hareket bütün Fransız ordusuna yayıldı; cephede bulunan 100'den fazla alayı etkisine aldı. Birçok birlikte işi, subaylara itaat etmemeye kadar vardırdılar ve açıkça baş kaldırdılar. Devrimci çalkantı, ordu içinde, Haziran ayına kadar sürdü ve ancak zorla bastırıldı. Cephedeki devrimci hareketin yanı sıra bütün ülke grevlerle sallanıyordu. Fransız işçileri, Rus işçileriyle dayanışmalarını ilan ediyor, savaşın sona erdirilmesini ve barış yapılmasını istiyorlardı.

Savaş aleyhtarı hareket, İtalyan işçileri arasında da güçlenmişti. Birçok kentte sokak gösterileri yapılıyordu. Ağustos ayında, Torino'da 40 bin işçinin katıldığı bir genel grev patlak verdi.

İngiltere'de, 1917 ilkbaharında, yüz binlerce makine yapımı ve savaş sanayi işçisi, makinistler ve metalurji işçileri greve başladılar. İşçi hareketinin gücü, Llyod-George hükümetini, işçi sınıfına bazı tavizler vermek zorunda bıraktı. Yiyecek maddelerine narh kondu, ücretler yükseltildi, oy hakkı genişletildi. Bütün tedbirlerin amacı, geliyorum diyen devrimci bunalımı zayıflatmaktı.

Birleşik Devletler'in Savaşa Girmesi

Birleşik Devletler burjuvazisi, mümkün olduğu kadar uzun süre, savaşa girmekten kaçınmıştı. Amerikalı kapitalistler, itilaf ülkeleri ve tarafsız devletlerle çok kazançlı ticaret sürdürüyordu. Milyonlar kazandıkları savaş ticareti sayesinde zenginleşiyorlardı. Birleşik Devletler, başlıca savaş

malzemesini, stratejik ham maddeleri ve besin maddelerini sağladığı itilaf ülkelerine, sanayi, ticari ve mali çıkarları bakımından bağlıydı. Bunun dışında, bu ülkelerden en büyük alacaklıydı.

Birleşik Devletler hükümeti, ancak 1916 yılının ortalarına doğru ve özellikle 1917'nin başlarında, İtilaf Devletlerinin yanında savaşa girmeye karar verdi. Birleşik Devletler, Rus devriminin sonuçlarından korkuyordu. Ayrıca, Alman filosunun İngiltere'ye uyguladığı ablukadan da çekiniyordu. Birleşik Devletler'in yönetici çevreleri bir Alman zaferinden korkmaya başlamışlardı, aynı zamanda, dünyada oynamayı tasarladıkları başrole ilişkin isteklerini Avrupa'ya kabul ettirmek için zamanın elverişli olduğunu da düşünüyorlardı.

1 Şubat 1917'de, Almanya, şiddetli bir denizaltı savaşına başladı. İtilaf ülkeleri limanlarına giden, savaşan ve tarafsız ülkelere ait bütün ticaret ve yolcu gemileri haber verilmeksizin batırılıyor, yolcu ve mürettebat kaderleriyle baş başa bırakılıyordu. Alman komutanlığı, böyle bir tedbirin kendisine en kısa zamanda son zaferi kazandıracağına inanıyor; hükümet ve ülkeye, bu yöntemle altı ay içinde "Büyük Britanya'yı dize getirmek" vaadinde bulunuyordu.

Denizaltı savaşı, Birleşik Devletler'in itilaf ülkeleriyle ticaret yapmasına engel oluyordu. Denizaltı savaşının ilanı, Birleşik Devletler'in Almanya ile diplomatik ilişkilerini kesmesine bahane oldu. Birleşik Devletler, Nisan 1917'de, Almanya'ya savaş ilan etti. Bundan bir süre sonra, Yunanistan da İtilaf Devletlerinin yanında savaşa sürüklendi.

7. Rusya'da Sosyalist Ekim Devrimi ve Tarihteki Yeri

Ekim Devrimi'nin Uluslararası Önemi

25 Ekim günü (7 Kasım 1917) yoksul köylülerin müttefiki, Bolşeviklerin önderlik ettiği askerler ve denizciler tarafından desteklenen Rus işçi sınıfı, burjuvazinin iktidarını devirdi ve yerine yeni tip bir devlet, Sovyet Sosyalist Devleti, kurdu. Dünyanın altıda biri tutarında topraklara sahip olan Rusya'da, ilk sosyalist devlet kuruldu. Kapitalizmin yanında, bambaşka yeni bir toplumsal sistem, sosyalist sistem doğmuş oldu.

Ekim Devrimi ve Bütün Dünyada İşçi Sınıfının ve Geniş Emekçi Tabakalarının Özgürlük Hareketi

Rusya'da sosyalist devriminin başarıya ulaşması, bütün dünyanın emekçi yığınlarının hayranlığını kazandı. Viyana proletaryası Almanya-Avusturya'nın Brest'te[28] Sovyet Cumhuriyetine ileri sürdüğü şartları korkunç buldu ve Ocak 1918'de greve başladı. Bu antlaşmanın "barış"tan çok, aslında bir yağmayı gözeten şartlarına karşı, Avusturya'nın öteki kentlerinde büyük gösteriler düzenlendi. Hareketi yönetmek için işçi milletvekilleri konseyleri seçildi. Macaristan ve Bohemya işçileri, Avusturyalı işçilere katıldı. Bunların sloganları şöyleydi: "Kahrolsun savaş!", "Ekmek ve barış!".

Şubat ayında, Avusturya-Macaristan denizcileri eyleme girişti: müretteb atı özellikle güney Slavlarından oluşan kırk savaş gemisi, Cattarro'da (Kotor) denizci milletvekilleri Konseyi'nin yönettiği bir ayaklanma çıkardılar. İsyancı denizciler, Sovyetler Rusya'sı ile barışın kısa zamanda sonuçlandırılmasını istiyorlardı. Bütün subaylar silahsızlandırıldı ve tutuklandı. İsyan, Alman denizaltılarının yardımıyla bastırıldı.

Avusturya-Macaristan kara ordusunda da çeşitli isyanlar oluyor ve askerler kitle halinde kaçıyorlardı. Asker kaçakları, silahlanıyor ve müfrezeler kuruyorlardı. Ülkenin birçok bölgesini işgal ettiler. Ulusal özgürlük mücadelesi, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda duyulmamış boyutlara ulaştı. Slav halkları eksiksiz bir bağımsızlık istiyorlardı.

Ekim Sosyalist Devrimi ile dayanışma hareketi, Almanya işçileri arasında da yayıldı. Berlin savaş fabrikaları metalurji işçileri, Brest barış şartlarını ve savaşın uzamasını protesto etmek amacıyla Ocak 1918'de greve başladılar. Almanya'nın başka sanayi kentlerindeki yüz binlerce işçi, Berlinli işçilere katıldı. Ocak ayında başlayan hareket birkaç ay sürdü. Ekim Devrimi'nin Alman ordusu üzerinde de etkisi oldu. Alaylar savaşçı niteliklerini yitiriyorlardı.

Ekim Devrimi'nin İtilaf Devletleri halk yığınlarında da büyük bir yankısı oldu. Fransa'da 150 bin Loire havzası işçisi 1917 Aralık ayında greve başladı. 1918 yılının Şubat ve Mart aylarında bölge bir grev hareketiyle tekrar ayaklandı. İlkbaharda, Paris'teki büyük savaş fabrikalarının işçileri işlerini bıraktılar. Fransız aydınlarının en seçkin kişileri (Barbusse,

28 Yeni Sovyet iktidarı bütün cephelerde savaşa derhal son vermeyi programına almıştı. Almanya ile barış görüşmeleri Beyaz Rusya'nın Brest (Brest-Litovsk) şehrinde yürütüldü (Editörün notu).

Romain Rolland, Anatole France ve ötekiler), Sovyetler Rusya'sını hararetle savundular.

Fransız, Alman, Avusturyalı arkadaşları gibi İngiliz işçileri de, Rusya'da Ekim Devrimi'nin zaferi haberini sevinçle karşıladılar ve Sovyetler'in barış politikasını tamamen onayladılar. Bu işçiler, Sovyetler Rusya'sına düşmanca davranan İngiliz ve Fransız hükümetlerinin izledikleri politikaya karşı çıkıyor ve Rusya'ya müdahale edilmesine karşı mücadele ediyorlardı. Grev hareketi, 1918 yılının ikinci yarısında tehdit edici boyutlara ulaştı. Temmuz ayında, İngiliz savaş sanayiinde 500 bin işçi grevdeydi. Ağustos ve Eylül aylarında bu sayı daha da çoğaldı.

Birleşik Devletler'de, Rusya'ya müdahaleye karşı işçiler büyük grevler ve gösteriler düzenlediler. Amerikalı işçiler, Rus devrimini savunmak için ayaklandılar. Ülkenin bütün sanayi merkezlerinde, Sovyetler Rusya'sını savunma komiteleri kuruldu.

İtilaf Devletlerinin askerleri, Bolşeviklerle savaşmak istemediklerini birkaç kez ilan ettiler. İşçiler, Beyazlar'a gidecek cephaneyi yüklemek istemiyorlardı.

Sovyetler Rusya'sında Emperyalist Savaşın Devrimci Sonu

Ekim Devrimi'nin ertesi günü, Sovyetler hükümeti bütün halklara ve savaşan devletlerin hükümetlerine başvurdu ve onları demokratik ve haklı bir barış için hemen görüşmelere başlamaya çağırdı. Bir işçi iktidarının barışçı bir dış politika izlemesi doğal bir sonuçtur. Öte yandan yeni iktidarın kendini güçlendirmek için barışa ihtiyacı vardı. Sovyetler iktidarının henüz kendi ordusunu kuracak zaman bulamadığı bir sırada savaşa devam etmek, devrimi bile bile ölümcül bir tehlikeye atmak demekti.

İtilaf ülkeleri, Sovyetler iktidarının uzun süre yaşayamayacağını sandıklarından, barış görüşmeleri önerisini kabul etmediler. Alman emperyalistleri ise görüşmeyi kabul etti. Görüşmeler, Aralık 1917'de Brest'te başladı. Almanlar, sınırın savaş hattı boyunca saptanmasında direniyorlardı. Bunun anlamı, Polonya'nın, Litvanya'nın, Kurzem'in (Letonya'nın bir bölgesi), Beyazrusya ve Volhynia'nın bir bölümünün Almanya'ya bırakılmasıydı. Sovyet hükümeti, son derece zor bir durumdaydı: Eski ordunun askerleri, alıp başlarını cepheden gidiyorlardı. Karşıdevrim baş kaldırmaya ve örgütlenmeye başlamıştı. Sovyetler hükümeti, Alman emperyalistlerine hakkaniyetli bir barış kabul ettirecek kadar silahlı güce henüz sahip değildi. Böyle bir durum karşısında, başta Lenin olmak üzere Bolşevikler, Almanya'nın barış şartlarını kabul

etmek gerektiği yargısına vardılar; ama Almanlar, görüşmeler sırasında, ateşkesi sinsice ihlal ettiler ve bütün cephede saldırıya geçtiler. 23 Şubat günü, yeni kurulan Kızıl Ordu'nun genç birlikleri büyük bir vatanseverlik örneği verdiler. Alman birliklerini Pskov ve Narva önlerinde başarısızlığa uğrattılar ve Petrograd üzerîne yürüyüşlerini durdurdular.

Brest antlaşması 3 Mart 1918'de imzalandı. Bu antlaşmaya göre Almanya, Sovyetler Rusyası'ndan Litvanya, Beyazrusya ve Baltık ülkeleri ile Kafkasya'da, Ardahan, Kars ve Batum bölgelerini alıyordu. Bunların son ikisi Osmanlı Devleti'ne bağlanıyordu. Sovyetler Rusya'sı, Almanya'ya, üç milyar altın ruble savaş tazminatı ödeyecek ve ona bir dizi ekonomik çıkar sağlayacaktı; ama ateşkes sağlanmıştı. Almanya'nın yenilmesinden pek az sonra, Sovyet hükümeti Brest antlaşmasını tanımadı.

8. Birinci Dünya Savaşı'nın Sonu

Alman Ordusunun Son Saldırısı ve Yenilgisi

1918 yılı başında, Alman emperyalizmi en serüvenci hedeflerden birine heveslendi: Amerikan ordusunun Fransa'ya çıkartma yapmasından önce İngiliz-Fransız birliklerini ezmek. Almanlar, daha sonra, Sovyetler Rusya'sını ortadan kaldırmak için kuvvetlerini Doğu cephesine göndermeyi tasarlıyordu.

Mart 1918'de, Alman komutanlığı Batı cephesinde saldırıya geçti. Marttan Temmuza kadar, Alman ordusu önemli taktik başarılar kazandı. Haziran ayında, Marne'ı tekrar geçmeyi bile başardılar, ama amaçladıkları hedeflerine ulaşamadılar: İngiliz-Fransız orduları, Amerikan ordularının Batı cephesine gelmesinden önce bozguna uğratılamadı. Bunda, bir milyondan fazla Alman askerinin, 300 binden fazla Avusturya-Macaristan askerinin Sovyetler Rusya'sında sıkışıp kalmasının da büyük katkıları oldu. Alman ordusu, Doğu cephesinde hızla parçalanmaya başladı.

Barış istekleri hızla artıyordu. Alman emekçi kitleleri içlerinden, savaşın yitirildiği ve ülkeyi büyük bir felaketten sadece barışın kurtarabileceği inancındaydılar.

Böylesine bir askerî ve siyasal durumda, 15 Temmuz günü, Alman komutanlığı Doğu cephesindeki son saldırısına geçti. Girişim başarısızlıkla sonuçlandı. 18 Temmuz günü Müttefikler karşı saldırıya geçtiler. Alman ordusu geri çekilmek zorunda kaldı.

Birleşik Devletler'in birbiri ardınca karaya çıkan birlikleri, İtilaf Dev-

letlerine sürekli destek sağlarken, Almanya tüm gücünü yitirmiş durumdaydı. Mareşal Foch'un yüksek komutanlığında toplanan Müttefik orduları, 7 Ağustos günü saldırıya geçtiler ve Almanları bozguna uğrattılar. Bir gün içinde, 16 Alman alayını dağıttılar. Ludendorff'a göre bu, "Alman ordusu tarihinin en karanlık günü" oldu. Bu muharebe, Alman birliklerinin savaşçı yeteneklerinin hızla düştüğünü gösteriyordu. İtilaf orduları, Ağustos ve Eylül aylarında, saldırılarını çeşitli bölgelerde sürdürdüler; Almanları, Fransa ve Belçika topraklarından dışarı çıkardılar.

Almanya'nın Müttefiklerinin Teslim Olması. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Dağılması

Batı cephesindeki saldırılarını sürdüren İngiliz-Fransız birlikleri, Sırp ordusunun yardımıyla, 15 Eylül günü, Balkanlar'da büyük bir taarruza geçtiler. Bulgar ordusu bozguna uğradı. 29 Eylülde Bulgaristan teslim oldu. Bu teslim oluş, Müttefikler'e Avusturya-Macaristan'ın güney kapısını açtı.

Yenilen Osmanlı Devleti de 30 Eylül günü kendini galiplerin insafına bıraktı.

Almanya'nın emri üzerine, Avusturya-Macaristan ordusu, Haziran 1918'de İtalya cephesinde taarruza geçti, ama büyük bir başarısızlığa uğradı.

Bu bozgun, Habsburg'lar monarşisindeki ulusal kurtuluş hareketini güçlendirdi ve monarşinin yıkılışını hızlandırdı. Cephe gerisinde birçok alay ayaklandı. Ekim ayında, Çekler, Hırvatlar, Sırplar, Slovenler ve Macarlar bağımsızlıklarını ilan ettiler.

Askerler ilerlemeyi reddediyor, cepheden ayrılıyor ve evlerine dönüyorlardı. 29 Ekim günü Avusturya-Macaristan filosunun denizcileri ayaklandılar. Avusturya-Macaristan "yamalı bohça"sım ayakta tutan askerî güç yıkılıyordu. 3 Kasım günü ateşkes imzalandı. Avusturya-Macaristan dağıldı ve onun yerine birçok ulusal devlet ortaya çıktı.

Almanya'nın Teslimi. Compiegne Ateşkes Anlaşması

Alman komutanlığı yenilginin artık kaçınılmaz olduğunu anlayınca, ılımlı burjuva partilerinden kısa zamanda bir hükümet kurmaya ve ateşkes kararı almaya zorladı imparatoru. Bu politik manevranın amacı, patlamaya hazır devrimi önlemekti. Alman komutanlığının başında bulunan Hindenburg ve Ludendorff'un ısrarları üzerine, yeni Alman hükü-

meti, Ekim ayı başlarında, Birleşik Devletler Başkanı Wilson'a başvurarak ateşkes istedi.

Devrimci hareket Almanya'da hızla gelişiyordu. İşçi milletvekilleri Konsey'leri kuruluyordu her yerde. Alman donanmasının denizcileri ayaklandılar. 9 Kasım günü, Berlin'de Cumhuriyet ilan edildi. İmparator Wilhelm Hollanda'ya kaçtı.

Almanya ile Müttefikler arasındaki ateşkes antlaşması, 11 Kasım şafağında, işte bu koşullar içinde Compiegne ormanında imzalandı. Birinci Dünya Savaşı sona ermişti.

Birinci Dünya Savaşı'nın Toplumsal, Ekonomik ve Siyasal Sonuçları

1914-1918 Dünya Savaşı'nda milyonlarca insan hayatını kaybetti. Savaşan ülkeler 70 milyona yakın insanı askere almışlardı. 10 milyon insan ya öldü ya da yaralarına dayanamadı. 19 milyon yaralı, 3,5 milyon sakat vardı. Bunun dışında binlerce insan hastalık ve açlıktan ölmüştü. Savaş büyük maddi yıkımlara sebep olmuştu. Kentler, köyler yok olmuştu. Sayısız köprü, tünel, demiryolu, atölye, fabrika yıkılmıştı.

1914–1918 savaşının sebep olduğu maddi zararlar sınırsızdı. Savaş hemen hemen bütün Avrupa ülkelerinin sanayisini, tarımını ve maliyesini altüst etmişti. Bazı ülkeler büyük borçlar altına girmişlerdi. Savaşla ve Avrupa'nın yıkıntıya uğramasıyla büyük servetler kazanan Birleşik Devletler, Batı Avrupa devletlerinin en büyük alacaklısı durumuna gelmişti.

Savaşın sonuçlarının tüm ağırlığı kentlerin ve köylerin emekçi kitlelerinin omuzlarına bindi.

1914–1918 Dünya Savaşı ve Büyük Sosyalist Ekim Devrimi, bütün dünya kapitalist sistemini sarstı.

Kapitalizmin Genel Bunalımı

Kapitalist sistemin genel bunalımı Birinci Dünya Savaşı sırasında başladı. Bu bunalım, özellikle, Rusya'yı kapitalist sistemden koparan Büyük Ekim Devrimi'nin başarıya ulaşmasıyla güçlendi.

Böylece kapitalizm, dünya ekonomisinin tek ve mutlak hâkim sistemi olmaktan çıktı. Kapitalist sistemin karşısına yeni bir sistem, sosyalist sistem çıktı.

Kapitalizmin genel bunalımı, kapitalizme özgü tüm çelişkilerin aşırı yoğunlaşmasıyla belirlendi. Burada Emek ile Sermaye arasındaki, yani işçi sınıfıyla kapitalistler arasındaki çelişki kadar, sömürgeler, ham mad-

de kaynakları ve pazarlar için yaptıkları mücadelede emperyalist devletler arasında çıkan çelişkiler de söz konusuydu. Emperyalist ülkelerle korkunç bir biçimde sömürülen sömürgeleri arasındaki çelişkiler de şiddetlendi. Birinci Dünya Savaşı'ndan ve Rusya'da Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nin başarıya ulaşmasından sonra sömürge ülkelerde, Birinci Dünya Savaşı öncesinde olduğu gibi efendi tavrıyla emirler yağdıramaz oldular artık. Emperyalizmin eski çelişkilerine yenileri eklendi. Savaştan sonra yenen ve yenilen ülkeler arasında çelişkiler çıktı ortaya.

Birinci Dünya Savaşı ve Rusya'da Sosyalist Ekim Devrimi, kapitalizmin genel bunalımını başlattı.

Ekim Devrimi ve Birinci Dünya Savaşı'nın sonu yakın çağlar tarihinin, 1870 Fransız-Alman savaşı ve Paris Komün'ü ile başlayan ikinci yarısının sonunu belirler.

MODERN TARİHİN KRONOLOJİK TABLOSU

1642	İngiltere'de iç savaşın başlaması.
1649	Cumhuriyetin ilanı ve I. Charles'ın idamı.
1653–1658	Cromwell'in protektorası.
1763	İngiltere'nin Fransa'ya ait Kanada ile Hindistan'ı fethi.
1760–1770	İngiltere'de sanayi devriminin başlaması.
1775–1783	İngiltere'nin Kuzey Amerika sömürgelerinin bağımsızlık savaşı.
1776	"Bağımsızlık Bildirisi".
1787	Amerika Birleşik Devletleri anayasası.
1787–1789	Mutlak monarşi ile yönetilen feodal Fransa'da ekonomik ve politik bunalımların şiddetlenmesi.
1789, 14 Temmuz	Bastille'in alınışı.
1789	"İnsan ve Vatandaşlık Hakları Bildirisi".
1792	Fransa'da devrimci savaşların başlaması.
1792,10 Ağustos	Monarşinin yıkılışı.
1793	Jakobenlerin iktidara gelmesi.
1793	Konvansiyon'un, bütün feodal ayrıcalıkların tazminat ödenmeksizin kaldırıldığına ilişkin kararnamesi.
1794,27 Temmuz	Jakobenler diktatörlüğünün sonu. Karşıdevrimci hükümet darbesi (Cumhuriyet'in ikinci yılının 9 Thermidor'u).
1795–1799	Fransa'da Direktuar.
1796	Babeuf'ün "Eşitlerin darbe teşebbüsü".
1804–1814	Fransa'da İmparatorluk.
1812	Birinci Napolyon'un Rusya seferi ve Birinci burjuva İmparatorluğunun güçten düşmesi.
1814–1815	Viyana Kongresi.
1815–1830	Fransa'da İkinci Restorasyon.
1830, Temmuz	Fransa'da burjuva Devrimi
1831 ve 1834	Lyon'da işçilerin ayaklanması
1838–1848	Chartist hareketin başlıca dönemi
1844	Silezyalı dokumacıların ayaklanması.
1847–1852	"Komünistler Birliği".
1848, Şubat	Marx ve Engels'in birlikte yazdıkları "Komünist Partisi Manifestosu"nun Londra'da yayınlanması.
1848, Şubat	Fransa'da devrim.

1848, 23–26 Haziran	Paris'te işçilerin ayaklanması (Haziran günleri).
1848, Mart	Viyana ve Berlin ayaklanmaları.
1848–1849	"Neue Rheimsche Zeitung"un yayınlanması.
1848, Haziran	Prag ayaklanması
1848, Ekim	Viyana ayaklanması
1849	İmparatorluk anayasası için mücadele.
1849	Macaristan'ın bağımsızlığını ilanı, Avusturya ve Çarlık Rusyası'nm Macaristan'a müdahalesi.
1852	Fransa'da imparatorluğun ilanı.
1853–1856	Kırım Savaşı.
1861–1865	Kuzey Amerika'da iç savaş.
1863	Birleşik Devletler'de köleliğin kaldırılması.
1850–1864	Çin'de Tai-Ping'lerin ayaklanması.
1857–1859	Hindistan'da halk ayaklanması.
1859	Fransa ve İtalya'nın Avusturya'ya karşı savaşı.
1860	Garibaldi'nin "Bin"lerinin yürüyüşü.
1861	İtalya'da krallığın kurulması.
1864	I. Enternasyonal'in kuruluşu.
1866	Prusya ve İtalya'nın Avusturya'ya karşı savaşı.
1866–1867	Kuzey Alman Konfederasyonu'nun kuruluşu.
1867	"Kapital"in birinci cildinin yayınlanması.
1870–1871	Fransız-Prusya savaşı.
1870, 4 Eylül	Fransa'da ikinci imparatorluğun düşmesi.
1871, 18 Mart–28 Mayıs	Paris Komünü.
1878	Berlin Kongresi.
1878–1890	Almanya'da sosyalistlere karşı istisna yasası.
1880	Fransız İşçi Partisi'nin kurulması.
1882	Üçlü İttifak'ın kurulması.
1883	Karl Marx'ın ölümü.
1893	Fransa-Rusya ittifakı.
1894–1895	Çin-Japon Savaşı.
1895	Friedrich Engels'in ölümü.
1898	İspanya-Amerika savaşı.
1899–1902	İngiliz-Boerler savaşı.
1900	Yabancı emperyalizmine karşı Çin'de halk ayaklanması.
1904	İngiliz-Fransız anlaşması (İtilaf)
1904–1905	Rus-Japon Savaşı.
1905–1907	Rusya'da ilk demokratik burjuva devrimi.
1906	İngiliz İşçi Partisi'nin kuruluşu
1907	İngiliz-Rus anlaşması.
1911–1913	Çin'de devrim.

1911–1912	İtalya-Osmanlı savaşı
1912–1913	Balkan Savaşları
1914–1918	Birinci Dünya Savaşı
1917, 27 Şubat (12 Mart)	Rusya'da ikinci burjuva demokratik devrimi.
1917, Nisan	Birleşik Devletler'in Birinci Dünya Savaşına girmesi.
1917, 25 Ekim (7 Kasım)	Rusya'da Büyük Sosyalist Ekim Devrimi.
1918, 3 Mart	Brest barışı.
1918	Rusya'ya karşı ilk yabancı müdahalelerin başlangıcı.
1918, Kasım	Almanya'nın yenilmesi.

N. V. Yeliseyeva başkanlığında bir kurul tarafından hazırlanan bu kitap 1648 Ingiliz burjuva devriminden 1917 Sovyet Devrimi'ne uzanan tarih kesitini ele alıyor. 300 yıla yakın bu süre boyunca dünyanın farklı ülkelerinde yürütülen sınıf mücadeleleri, burjuvazinin yükselişi ve sanayi devrimi, emperyalizmin doğuşu ve palazlanışı ve bu süreç içinde emekçi sınıfların ve ezilen halkların mücadeleleri tarihsel maddeci bir yaklaşımla inceleniyor.

20 YTL. KDV DAHİL

ISBN 978-9944-122-69-6

9 789944 122696

Yordam Kitap